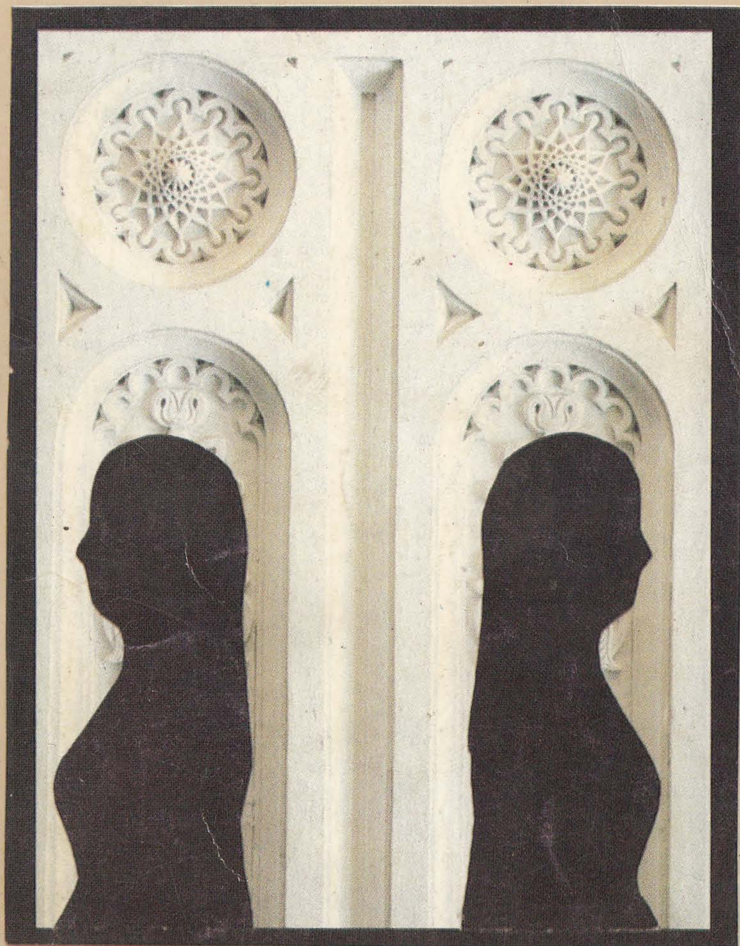
ŠIUOLAIKINIS PRANCŪZŲ DETEKTYVAS

BOILEAU ▪ NARCEJAC

BLOGA AKIS

VILKĖS

BOILEAU. NARCEJAC

BLOGA AKIS
●
VILKĖS

Du romanai

Iš prancūzų kalbos vertė
JONĖ RAMUNYTĖ

ŽALTVYKSLĖ
Vilnius, 1994

UDK 840-3
Bu-01

Versta iš leidinių Boileau-Narcejac
Le mauvais oeil
Denöel, 1956

Boileau-Narcejac
Les louves
Moscou Editions "Radouga", 1986

ISBN 9986-006-021-4

BLOGA AKIS

Romanas

I

Netiesa, - mąsto Remi. - Negali būti, kad tai tiesa!" Tačiau žino, jog jisai ėjo, - vakar truputį daugiau negu užvakar, o užvakar kiek daugiau nei ankstesnėm dienom. Tačiau žengė ne vienas, jam padėjo. Jis rėmėsi pečių. Girdėjo draugiškus balsus. Jį veste vedė. Tereikėjo leistis vedamam. O tuo tarpu šiandien...

Jis kilsteli apklotus, žvelgia į savo nejudančias kojas, ištiestas šalia viena kitos, labai atsargiai jas pakrutina. "Jos juda, tačiau manęs neišlaikys." Atmeta į šalį paklodę, sėdasi ant lovos krašto, nukoręs kojas. Atsismaukusi pižama apnuogina dvi blyškias, glebias, beplaukes blauzdas, ir Remi piktai kartoja: "Jos manęs neišlaikys!" Stojasi, remdamasis naktinio stalelio. Keistas jausmas, kai tavęs niekas nebeprilaiko! Dabar reikia kelti koją į priekį. Katrą? "Nesvarbu", - sakė užkalbėtojas. Tačiau Remi dvejoja. Jisai nebedrįsta. Raumenys mėšlungio sutraukti. Jis jaučia, kad tuoj pat parvirs, grius ant grindų, susigurins veidą. Žliaugia prakaitas. Jis dejuoja. Kodėl jie visi nori priversti jį vaikščioti? Jis čiuopia, ieškodamas virvelės sau už nugaros. Tampo ją įnirtingai, iš visų jėgų. Turbūt skambutis kelia klaikų triukšmą pirmame aukšte. Tuojau ateis Raimonda. Ji jam padės vėl atsigulti. Atneš pietus. Paskui nupraus, sušukuos... Raimonda! Jis šaukia, tarytum žmogus, atsibudęs tamsoje ir nebeatpažįstąs pats savęs. Ir staiga jį pagauna pyktis. Jie jo nebemyli. Nekenčia jo, nes jisai luošys. Jo... Žengia vieną žingsnį. Jis ką tik žengė žingsnį. Ranka nebesiliečia naktinio stalelio. Jis vienut vienas - ir laikosi tiesiai. Negriūna. Kojos mažumą virpa. Jaučia keliuose negerą silpnumą, tačiau nepasiduoda. Kelia koją į priekį, pėda čiuoždamas per žemę - pėda, kuri buvo likusi užpakalyje, - paskui vėl stato koją į priekį. Ką gi sakė už-

kalbėtojas? "Nemąstykite. Negalvokit, kad žengiate." Remi lėtai tolsta nuo lovos. Jis jau nebeširsta. Juda lango link. Šisai toli, labai toli, bet Remi jaučia - kulkšnys darosi lankstesnės, kojos tvirčiau remiasi parketo. Jis laisvas. Daugiau nuo nieko nebepriklauso. Jam nebereikia prašyti - "it kūdikiui", kaip sako Raimonda - kad kas pravertų langą ar paduotų knygą, cigaretę. Jis žengia.

- Aš einu, - sako Remi, žengdamas pro spintą su veidrodžiu. Šypsosi savo atvaizdui, atmeta šviesbruvę sruogą, nukarusią ant kairės akies. Jo veidas siauras kaip mergaitės, kakta lygi ir pernelyg gaubta, akys didžiulės - paakiai taip pamėlę, jog jos atrodo padažytos. Gera eiti, staiga tapti dideliu - galva atsiduria sulig lentyna, kurioje Raimonda deda knygas. Remi stabteli. Jis nemanė esąs toks aukštas. O ypač toks liesas. Pižama karo kaip ant pakabo. Krinta glebiai, tarytum viduje nieko nebūtų. "Kai tėčiui buvo aštuoniolika, turbūt buvo keturissyk stambesnis už mane", - galvoja Remi. O dėdė Roberas... Tačiau dėdė Roberas - ne žmogus. Tai kažkoks laukinis, nuolatos laidantis kakarinę, kvatojantis, niurnantis. Kokį veidą jis netrukus nutaisys, kuomet sužinos, jog jo sūnėną išgydė šundaktaris, kerėtojas, tipas, kuris persižegnoja, prieš pūstelėdamas į ligonį ar prieš pradėdamas mosikuoti apie jį rankomis? Jisai, prisiekęs Mokslo gerbėjas! Remi žengia dar kelis žingsnius. Jam reikia atsikvėpti, atsigauti; jisai įsikimba lango skersinių, truputį palinksta į priekį, kad palengvintų kojoms naštą. Viskas šį rytą nauja, viskas žėri. Aiškiais brūkšniais ryškėja belapiai platanai Mocarto prospekte, kieme vaikosi žvirbliai, kedenasi dulkėse, purpteli sparneliais šiltadaržio stogo link... Šiltadaržis!.. Remi skaičiuoja ant pirštų. Jau devyneri metai jis nėra ten buvęs. Gydytojas, t i k r a s i s, tasai, kuriuo tiki dėdė, tvirtino, kad slogi, drėgna tokios vietos atmosfera kenksminga ligoniui. Jisai paprasčiausiai nemėgo šiltadaržio. Dėdė taip pat. Ar ne jis jam ir įsakė? Juk šitas šiltadaržis, toks nepaprastas su savo tropiniais medžiais, lianomis, čiurlenančiu vandeniu, savo suoleliais, pasislė-

pusiais po keista lapija, buvo įrengtas pagal Mamytės sumanymą... Remi smarkiau remiasi skersinių. Plaukų sruoga sklaistosi prieš primerktas akis. Bando vėl išvysti savo motiną, tačiau jam tepavyksta atgaivinti mintyse miglotą pavidalą, skendintį praeities šešėliuose. Viskas, kas įvyko prieš jo nelaimę, po truputį dyla jam iš atminties. Vis dėlto Remi prisimena - Mamytė kasdien vesdavosi jį į šiltadaržį. Prisimena baltą palaidinukę nėriniuota apykakle. Palaidinukė ryškėja jam prieš akis, tačiau ten, virš apykaklaitės, nieko nėra. Jis veltui stengiasi... Žino - motina buvo šviesiaplaukė, gaubta, kaip ir jo, kakta... Įsivaizduoja jauną moterį - grakščią, trapią, bet tai dirbtinai sukurta šmėkla, kuri jo nejaudina. Visa tai taip toli! O be to, praeitis nebesvarbu. Prisiminimai - gerai, kai esi pasmerktas stirksoti ant lovos ar vežimėlyje... Tiesą sakant, vežimėlį reikėtų pastatyti giliau į garažą. Nepasakytum, kad Remi jo nekentė. Žmonės gręžiodavosi, kai jis važiuodavo pro šalį, žvarbiai susigūžęs į savo pledą. Jisai pastebėdavo užuojautos kupinus jų žvilgsnius. Raimonda tyčiomis stumdavo vežimėlį iš lėto... Jinai jį taip gerai pažįsta - Raimonda! Ar iš tikrųjų praeitis nebesvarbu? Ar Remi įsitikinęs, jog jau nebesigailės to laiko, kai... Atsisukęs jis apžiūrinėja savo kambarį, skambučio virvelę, lovos galvūgalį, paskui kostiumą, kurį Klementina išėmusi ištiesė ant krėslo.

"Geriau jau eiti!" - pasiryžta Remi. Jis eina prie fotelio. Abejonių nebeliko. Dingo kelių, kulkšnių sustirimas. Remi maunasi nepriekaištingai išlygintas kelnes, ilgai stebi save veidrodyje. Ar į jį dar dairysis? Ar matys, jog jis ne toksai kaip visi?.. Kostiumas prašmatnus! Tikriausiai jį išrinko Raimonda. Taigi pripažino, jog jis nebe kūdikis, tapo vyru, turi vyriškų teisių... Jis rausteli, skubiai apsitvarko, rišasi dryžuotą kaklaraištį, aunasi batus storais kaučiukiniais padais. Skuba išeiti į lauką, žingsniuoti tarp praeivių, dairytis į moteris ir automobilius. Jis laisvas. Šį sykį jo veidas nukaista. Laisvas... Laisvas... Nebepakęs, kad su juo elgtųsi kaip su ligoniu. Greta fotelio Klementina

pastatė lazdą kaučiuko antgaliu; Remi maga ją čiupti ir sviesti į kiemą. Į švarko kišenę įsikiša portsigarą, žiebtuvėlį, piniginę. Reikės paprašyt pinigų... Remi svarsto, kaip jis galėjo taip ilgai ištverti ir būti daiktu, kilnojamu iš vietos į vietą. Atidaro duris, eina per laiptų aikštelę. Šiek tiek svaigsta galva. Laiptai jį baugina. Ar jis sugebės sulenkti pakinklius? Jeigu praras pusiausvyrą... Užmerkia akis, akimirką gailauja savo miegamojo, kur rankos instinktyviai rasdavo atramą. Reikėjo paimti lazdą. Iš tiesų jis tik vargšas tipelis, ištižęs, bejėgis... Širdis smarkiai plaka. Ką jie ten veikia apačioje? Argi neprivalėjo ateit jam padėt? Argi tėvas neprivalėjo būti čia, greta jo? Pernelyg paprasta, kai sūnus visą laiką prikaustytas prie lovos, kyštelėti pro duris galvą, pratarti: "Kaip sekasi, mažyli?.. Nieko nereikia?.." ir atsidusus tyliai jas užverti. O jeigu Remi grįžtų į savo kambarį? Ir dėtųsi n e g a l į s vaikščioti? Na, ne. Taip nesąžininga. Jis puikiai žino, kad pats vienas gaus atstatyti kaktą šitam išbandymui. Žino, kad jį tyčiomis paliko vieną. Dabar jis turi įrodyti vyrišką valią... Sukandęs dantis, įsitveria turėklų ir ryžtasi pastatyti koją ant pirmo laiptelio. Tuštuma traukia į priekį, pasvirusi raudono kilimo tėkmė, regis, kaskadomis krinta iki vestibiulio.

Antra pakopa... Trečia... Po teisybei, čia nėra jokio pavojaus. Viskas vyksta jo mintyse. Jis kuria dramas savo malonumui. Kad save įbaugintų. Užkalbėtojas turėjo kaip reikiant pavedžioti rankomis jam ir apie kaktą, smilkinius, kad numalšintų visą jį kankinantį nerimą, baimę!.. Dar truputėlį!.. Na, štai! Jisai atsitiesia. Žingsniuoja valgomojo link, ir jokio menkiausio nepatogumo. Padai žengia taip tyliai, jog jis pasiekia slenkstį, neatkreipęs senosios Klementinos dėmesio. Mato: ji ado, lūpos kruta, tarytum melstųsi.

- Labas.

Ji aikteli, pakyla. Nukritę žirklės sminga į parketą. Susibrukęs rankas į kišenes, Remi artėja prie jos. Kokia ji mažutė, visa gyslota, raukšlėta, už akinių plieniniais

rėmeliais ašaroja akys. Remi, šaunus vaikinas, pasilenkia, kelia žirkles. Tyčiomis nesiremia stalo. Klementina vis dar gniaužia rankas, žvelgia į jį su kažkokiu siaubu.

- Negražu! - sako Remi. - Būtum galėjusi man padėti.

- Ponas uždraudė.

- Nieko nuostabaus.

- Daktaras pasakė: reikia, kad tu pats susidorotum.

- Daktaras?.. Tu turi galvoje užkalbėtoją?

- Taip. Regis, tu jau seniai būtum galėjęs vaikščioti. Stovėti tau trukdžiusi baimė.

- Kas tau taip sakė?

- Ponas.

- Žodžiu, jeigu aš buvau paralyžiuotas, tai todėl, kad pats to norėjau.

Remi įsirdęs gūžteli pečiais. Stalas padengtas. Ant elektrinės viryklės garuoja sidabrinis kavinukas. Remi įsipila į puodelį kavos. Senutė nenuleidžia nuo jo akių.

- Nagi sėskis, - burbteli jis. - Kur Raimonda?

Klementina vėl paima siuvinį, nuleidžia akis.

- Juk aš jos neganau, - bamba. - Ji paprastai nesisako, kur einanti.

Remi siurbčioja kavą. Jis nelaimingas. Mąsto, jog normalioje šeimoje tokią dieną kaip ši visi pasiliktų namie, apspistų stebuklingai išgijusį ligonį. O čia... Net Raimonda jį išdavė. Kur eiti? Kuriems galams vaikščioti? Jis prisidega cigaretę, primerkia akį.

- Ko tu taip į mane žiūri, Klementina?

Ji krūpteli, kilsteli akinius ant kaktos, šluostosi akių vokus.

- Dabar tu toksai panašus į ponią!

Jinai išprotėjo, vargšė senutė! Remi išeina į kiemą. Slampinėja, praeina pro tuščią garažą. Jo gilumoje, už duobės, Adrienas pastatė mažą juodą vežimėlį, invalido vežimėlį, kuris juda į priekį, kai suki rankeną. Reikės tą vežimėlį padovanoti. Baigti su visa ta atkakliai į jį įsikibusia

praeitim. Juk gali gyventi taip, kaip visi, būti laimingas, nerūpestingas, sveikas vaikinas. Remi stabteli priešais šiltadaržį, prispaudžia kaktą prie stiklo. Vargšė Mamytė! Jeigu ji pamatytų tą neįžengiamą girią! Tad niekas čionai nebesilanko? Apleistos palmės, atrodo, serga; tvenkinyje pūva lapai; siaubingai išsikeroję papartčiai viską užgožė - dabar viskas pavirto vienu milžinišku krūmynu. Sulaukėjęs sodas, į kurį Remi nedrįsta kelti kojos. Mamytės kapas! Jie turbūt ne ką geriau jį prižiūri, negu šitą šiltadaržį, kur ji mėgdavo pasislėpti. Į kapines niekas nebevaikščioja. Ir vis dėlto netrukus Visų Šventųjų diena. Remi prisimena savo paskutinį apsilankymą Per Lašeze. Jis buvo dar mažas. Adrienas nešė jį ant rankų. Raimondos jų namuose dar nebuvo... Jie sustojo kažkokios alėjos pradžioje. Kaž-kas ištarė: "Čia!" Remi numetė savo puokštelę ant granito plokštės, o automobilyje ilgai verkė, kol galiausiai užmigo. Nuo to laiko nebuvo ten grįžęs. Gydytojas uždraudė. Remi nežino koksai. Tiek jų matė! Bet dabar niekas nebesukliudys jam nueiti į kapines. Galbūt Mamytė paslaptingu būdu bus įspėta, kad jos sūnus vaikšto, kad stovi čia, greta jos. Žinoma, niekam nereikia sakyti. Net ir Raimondai. Tai ne jų reikalas, nebe jų reikalas. Nuo šiandien Remi jiems jau nebepriklauso. Turi savo asmeninį gyvenimą.

Girgžteli gatvės varteliai, Remi atsisuka. Raimonda! Ji taip pat tyliai šūkteli, išvydusi jį čia, prie šiltadaržio. Stovi it suakmenėjusi, ir juos skiriančią erdvę gauna įveikti jis. Abu tarsi susigėdę, vienas ir kitas. Ar įmanoma, jog ši jauna moteris - tokia rafinuota, tokia elegantiška - būtų... Dar vakar ji jam padėjo atsisėsti lovoje; kartais valgydindavo... Jis baugščiai tiesia ranką. Norėtų prašyti jos atleidimo.

Ji žvelgia į jį tuo pačiu žvilgsniu, kaip ir Klementina, paskui automatiškai ištiesia pirštinėtą ranką

- Remi, - sako. - Aš jūsų nepažinau. Jūs įstengėte...

- Taip. Visai nesunkiai.

- Iš tiesų džiaugiuosi.

Ji trupučiuką pastūmėja jį atgal, kad galėtų geriau apžiūrėti.

- Kokia permaina, mano mažasis Remi!

- Aš jau nebe mažasis Remi.

Netikėtai jinai nusijuokia.

- Man jūs visuomet liksite mažuoju...

Jis atžariai pertaria:

- Ne... Ypač ne jums.

Jaučia, kaip užsiplieskia jo skruostai, ir, nerangiai paėmęs Raimondą už rankos, sako:

- Atleiskit... Aš dar nelabai suvokiu, kas su manim dedasi... Man šiek tiek nesmagu dėl viso to vargo, kurį jums sudariau... Buvau nelengvas ligonis, ar ne?

- Tai jau praeityje, - atsako Raimonda.

- Norėčiau, kad taip būtų... Ar galiu jus kai ko paklausti?

Jis praveria šiltadaržio duris, praleidžia jaunąją moterį pirmą. Oras prėskas, sunkus, trenkia pažliugusiu pomiškiu. Jie lėtai žengia centriniu taku; ant veidų žaidžia žalsvi atšvaitai.

- Kam atėjo į galvą mintis apie užkalbėtoją? - klausia jis.

- Man. Oficialioji medicina niekad man nekėlė didelio pasitikėjimo, o kadangi gydytojai jūsų atvejį laikė beviltišku, pabandyti nieko nekainavo...

- Aš ne tai turėjau galvoje. Ar jūs, Raimonda, manėt, kad aš tyčia nevaikštau?

Ji sustoja po medžiu, susimąsčiusi suima pirštais nulinkusią šakelę, braukia ja sau per skruostą. Ji mąsto.

- Ne, - sako pagaliau. - Tik pagalvokit apie sukrėtimą, kurį jūs patyrėte, motinai mirus.

- Yra ir daugiau vaikų, kurie neteko motinos. Ir dėl to nebuvo paralyžiuoti.

- Bet pakenktos buvo ne jūsų kojos, vargšeli Remi, o smegenys, jūsų valia, atmintis. Savo paralyžiuje jūs tarytum radote prieglobstį.

- Tikras romanas!

- O, ne! Jūsų atvejį mums išaiškino užkalbėtojas, Milsandjė. Jisai mano, kad dabar jūs labai greitai pasveiksit.

- Taigi, pasak jo, aš dar iki galo nepasveikau.

- O, ne, pasveikote, jūs vėl tapote normalus - pats matote. Dar keli seansai, ir galėsite sportuoti, plaukioti, dar ką prasimanyti. Viskas priklauso nuo jūsų, nuo jūsų energijos. Milsandjė mums pasakė: "Jei jis pamils gyvenimą, aš už jį atsakau." Būtent taip tiksliai jis pasakė.

- Lengva pasakyti, - murma Remi. - Jūs tikite jo fluidais.

- Na, taip, tikiu... Štai ir įrodymas!

- O tėvas? Ar jis patenkintas?

- Remi! Kodėl jūs visuomet sudirgstate, kai užsimenate apie tėvą? Jeigu būtumėt matęs... Jisai buvo toks susijaudinęs, jog net nepajėgė padėkoti.

- O šįryt buvo toks susijaudinęs, kad net neužsuko pažiūrėti, kaip aš praleidau naktį. O jūs, Raimonda?

Ji pridengia jam burną savo kvapniu delnu.

- Nutilkit!.. Prišnekėsit kvailysčių... Taip mums buvo liepta. Privalėjom palikti jus vieną. Tai buvo eksperimentas.

- Jeigu būčiau žinojęs...

- Tai ką?.. Gal būtumėt likęs gulėti? Kad iš mūsų pasišaipytumėt?.. Štai koks jūs, Remi!

Nuleidęs galvą, jis spardo akmenėlius. Raimonda kutena jam ausį palmės lapu.

- Nusišypsokit, berniūkšti. Jūs turėtumėt būti toks laimingas!

- Aš laimingas, - burbteli jis. - Laimingas, laimingas... Jeigu tolydžio kartosiu, matysit - galiausiai taip ir bus.

- Bet kas gi jums, Remi?

Jis nusisuka, kad ji nematytų jo akių. Vis dėlto jis jau per didelis verkti.

- Jūs negeras, - kalba ji toliau. - O aš buvau išėjusi nupirkti jums knygos. Žiūrėkite: "Valios stebuklai". Daugybė įdomių eksperimentų. Autorius net tvirtina, jog suteikus psichinę energiją galima daryti įtaką žmonėms, gyvuliams ir net daiktams.

- Ačiū, - sako jis. - Bet, man rodos, šios pramogos baigtos. Dabar tėvas norės, kad rimtai imčiausi darbo.

- Jūsų tėvas - ne budelis. Aš netgi išduosiu jums vieną paslaptį, jei pažadėsit tylėti... Pažadate?

- O, taip!.. Bet iš anksto galiu pasakyti, jog manęs tai nedomina.

- Ačiū... Na ką gi, jis ketina nuvežti jus į Men Aleną.

- Jei gerai suprantu, jis jums pasakojasi visus savo reikalus.

- Jūs juokingas, mažasis Remi.

Jie tylomis stebi vienas kitą. Remi išsitraukia nosinaitę, šluosto suolo kampą, prisėda.

- Jūs visi tvarkote mano gyvenimą, - tarsteli apmaudžiai. - Net nepaklausiate, noriu ar ne aš išvykt iš Paryžiaus. Be paliovos kažką rezgate man už nugaros. Anądien užkalbėtojas. Rytoj... O jei aš noriu likti čia?

- Jei kalbėsite tokiu tonu...

Ji apsimeta, kad nori nueiti.

- Raimonda!.. Raimonda... Prašau jus... Sugrįžkit... Aš jaučiuosi pavargęs. Padėkite man!

Kaip ji iš karto paklusо! Kokia ūmai susijaudinusi atrodo! Jis sunkiai keliasi, įsikimba jos rankos.

- Svaigulys, - kužda. - Niekai... Aš dar nelabai tvirtas... Jeigu aš ten važiuosiu, ar ir jūs atvažiuosit?

- Kas per klausimas!.. Nereikėjo jums taip ilgai stovėti, Remi.

Jis tyliai juokiasi, paleidžia Raimondos ranką.

- Aš jus apgavau, - prisipažįsta. - Visai nesu pavargęs... Ne, nepykit... Palaukite manęs, Raimonda... Nejau jums būtų nesmagu, jei mus čia užkluptų drauge?

- Ką jūs norite pasakyti?.. Šįryt jūs iš tikro keistas, mano mažasis Remi...

- Ak! Baikite su tuo savo mažuoju Remi... Prisipažinkite - nebūčiau aš ligonis, jūs į mane nė skersa akimi nepažiūrėtumėte... Kas aš jums, Raimonda?.. Ką tik pasakėt: berniūkštis. Jums moka, kad rūpintumėtės berniūkščiu, truputėlį jį išjudintumėt - svarbiausia, kad jį prižiūrėtumėt. O vakarais jūs einate raportuoti, atsiskaityti mano tėvui. Pasakykit, jog tai netiesa.

- Man labai skaudu tai girdėti, Remi.

Kurį laiką jis tyli; rankos kišenėse sudrėkę. Paskui su gailiu šypsniu priduria:

- Kas per darbas, Raimonda. Visądien rūpintis tokiu kaip aš - greta žmogyno, panašaus į laidotuvių biuro tarnautoją, ir visą laiką bambančios senos tarnaitės. Apie dėdę aš, žinoma, nekalbu. Jumis dėtas, čia nebūčiau...

- Bet... juk tai išpuolis, - sako Raimonda. - Nagi!.. Eikšekit!.. Duokite ranką... Ir nebeširskite. Dievaži, sakytum, jūs nelaimingas... Ne, Remi, aš ne viską pasakoju jūsų tėvui.

- Prisiekiat?

- Prisiekiu.

- Tuomet...

Jisai pasilenkia. Jo lūpos paliečia jaunosios moters skruostą.

- Remi!

- Kaip!.. Juk tai tik tarp mūsų... O jei priešinsitės, jaučiu - man pasidarys negera. Turėsite eiti pakviesti Klementiną.

Ar ji supyks? Ji tankiai alsuoja, žvelgia į kiemo pusę. Akys žėri. Liežuviu greitai apsilaižo lūpas. Ranka ieško durų rankenos.

- Jei nesurimtėsite... - pradeda.

Jo viršus. Pirmą kartą jis nesivaržydamas kvatoja.

- Raimonda... Aš tiesiog noriu jums padėkoti... už tą užkalbėtoją. Štai ir viskas. Jūs manęs nebarsit?

Ji paleidžia durų rankeną, kiek padvejojusi prisiartina.

- Darotės iš tiesų nepakenčiamas, - atsidūsta. - Man rodos, geriau grįžkime.

Jis paima ją po ranka. Kelios pakopos jungia šiltadarži su katiline rūsyje, iš ten kiti laiptai veda į vestibiulį. Jie įžengia tiesiai į svetainę; Raimonda deda ant stalo keletą knygų.

- Ar tikrai reikia sėsti prie darbo? - klausia Remi. - Jau vidurdienis. Tuojau pasirodys tėvas... O be to, žinot, matematika... su mano atmintimi... Jūs pasakojote tam užkalbėtojui apie mano atmintį? Aš viską pamirštu: patikėkit - tai ne mano kaltė... Dar aplankysiu tą žmogelį. Man rodos, turiu jam papasakoti aibę asmeninių dalykų.

- Nežinau, ar jūsų tėvas...

- Vis mano tėvas! - kerta Remi. - Žinoma, jis mane tikrai myli. Dėl manęs aukojasi iki paskutinio kraujo lašo... Tarp mūsų kalbant, lėšų tam nestinga. Bet ar aš galų gale jo belaisvis?

- Nutilkite... Jei Klementina išgirstų...

- Ką gi, tegu sau girdi! Tegu eina ir jam pasako...

Girgždėdami veriasi puošnūs vartai. Į kiemą įrieda ilgas gelsvas "Hočkis"; Remi spėja išvysti prospektą, kuriuo blyškiai srūvančioje saulės šviesoje tyliai čiuožia automobiliai. Paskui nuo automobilio sėdynės pakilęs Adrienas užstumia sunkias vartų sąvaras, užtraukia skląstį. Tarytum vidury baltos dienos reikėtų bijoti vagių!

- Aš jus palieku, - sako Raimonda.

Remi negirdi, kaip ji išeina. Pro stiklą jis žiūri į tėvą, kuris padeda iš mašinos išsiropšti dėdei Roberui.

Abu vyrai ginčijasi. Jie amžinai ginčijasi. Dėdė, aišku, įsitvėręs savo portfelio. Vos pakilęs plekšnoja jį delnu. Tikriausiai čia slypi jo argumentai. Skaičiai. Skaičiai. Jisai pasikliauja tik skaičiais. Prie stalo vėl bus rikiuojami skaičiai. Išsiims savo užrašų knygelę, automatinį plunksnakotį, atstums į šalį dubenis, butelius, kad įrodytų, jog... Remi keliasi. Ak! Nešdintis velniop! Išvažiuoti! Bet kas gi laiko tarp šitų sienų Raimondą? Galiausiai jai tik dvidešimt šešeri. Ir tikriausiai atsiras namų, kur būtų reikalinga mokytoja, gebanti slaugyti ligonius... Dėdės balsas prieškambaryje. Storas, pridusęs. Jis nuolat turi risnoti broliui pavymui, o šisai jaučia malonumą, žergdamas plačiais žingsniais. Tiesą sakant, ne per daug tie du vienas kitą myli. Remi prisidega cigaretę, atsišlieja židinio, kad neatrodytų sutrikęs. Tebesijaučia trapus, lengvai pažeidžiamas. Dėmesio! Jie eina į vidų.

- Labas, dėde. Kaip reikalai šį rytą?

Juokingas tas dėdė - overnietiški ūsai ir stori, perbalę, tirtantys žandai. Jis stypso prieš Remi, truputį pakreipęs galvą, įtarus.

- Nagi!.. Ženk!

Remi žengia porą atsainių žingsnių, staigiu judesiu atmeta plaukų sruogą. Žiūri į tėvą, pastebi, jog šisai truputį pablyškęs, veide tokia pat siaubo kupina išraiška, kaip Klementinos.

- Tai... fantastiška! - sako dėdė. - Ir tu nieko nejauti? Tau nereikia prisiversti?.. Paėjėk iki lango, parodyk.

Jis raukia antakius, tarytum stengtųsi perprasti Remi triuką. Šluosto pakaušį nosine, griežtai pažvelgia į brolį.

- Kaip jis tai padarė?

- Vedžiojo... ranka, per visas kojas.

- Nešvitino?

- Ne. Po penkių minučių tiesiog jam pasakė: "Dabar galite eiti!"

- Tebūnie, - sako dėdė. - Bet... ar tai truks?

- Jis sako, kad taip.

- Ak, jis sako, kad taip! Sako, kad taip! Pagaliau - tuo geriau. Jei pasitiki tokiais žmonėmis... Kokius vaistus jis paskyrė?

- Jokių. Vaikščioti. Gryną orą. Netrukus išvešiu jį į Men Aleną. Galės vaikštinėti po parką.

- Ir tu nebijai, kad...

Dėdė staiga nuščiūva, paskui labai greitai kalba toliau, dirbtinai žvaliai:

- Na ką gi! Puiku. Galbūt aš taip pat galėčiau pasikonsultuoti su tavo užkalbėtoju dėl savo astmos.

Jis prapliumpa juoku, mirkteli broliui.

- Deja, ne iš to molio aš drėbtas, kad tikėčiau stebuklais. Aš netikintis... Ir brangiai jis iš tavęs paėmė?

- Nieko. Sako neturįs teisės pešti naudą iš savo talento.

- Tasai tipas - beprotis! - sako dėdė.

Staiga jam į galvą šauna mintis - nuleidęs balsą, jis priduria:

- Tau neatėjo į galvą pakalbėti su juo apie?.. A? Ką gali žinoti?

- Prašau tavęs, Roberai!

- Gerai. Nesispiriu... Ką gi, vaikai, džiaugiuosi už jus. Nagi, Etjenai, tai reikia aplaistyti.

Negaišdamas jis suka į valgomąjį. Girdėti, kaip skimbčioja taurės. Remi prieina prie tėvo. Šis pastiręs, atšiaurus. Dabar Remi toks pat aukštas kaip jis. Jam maga - nesąmonė! - jam maga paimt jį už rankos, paspaust ją, kaip vyras vyrui, kad išnyktų ta nematoma kliūtis, skirianti juos labiau negu siena.

- Tėti.

- Ką?

Baigta. Remi drąsa išgaravo. Jisai užsisklendžia. Nusisuka.

Grįžta dėdė, nešinas padėklu.

- Nelabasis Remi! Klausyk, jeigu tu jau vyras - atkimšk butelį. Tas tavo raganius neuždraudė tau

aperityvų? Nagi, į jūsų sveikatą... Linkiu tau išsikapstyti, mano vargšas Etjenai.

- Jau nuspręsta? - murmteli Vobrė. - Tu mus pameti?

- Aš jūsų nepametu. Savo atsakomybe imuosi Kalifornijos verslo. Ir tiek... Kartoju - tu skęsti. Aš turiu Borelio ataskaitą. Vis dėlto skaičių tu negali paneigti...

Jis kedena savo portfelį. Remi traukiasi į šalį, eina pažiūrėti, kas dedasi kieme. Nusimetęs švarką, Adrienas sukinėjasi aplink automobilį. Raimonda jam kažką aiškina, rodydama pirštu į vairą. Abu juokiasi. Remi ištempia ausis, tačiau viską užgožia dėdės balsas.

II

Šarlatanas? Greičiau kažkas panašaus į smulkų valdininkėlį. Apsileidęs. Ant liemenės pritrupėję tabako. Stora balto metalo grandinėlė nuo vienos kišenaitės į kitą. Vulgarus veidas su plačia tarytum lygintuvu brūkštelėta nudegimo žyme ant kairiojo skruosto. Trumparegės akys ašarojo, žvelgė truputį žvairai, kai jis trynė pensnė į rankovę. Sunkios kvadratinės plaštakos - sukryžiavęs jas ant pilvo - tarytum jį prilaikė. Ir vis dėlto jautei norą viską sumišai jam iškloti, ir geras, ir blogas mintis, - nes, atrodo, gyvenimą jis pažįsta kaip nuluptą: jo negandas, likimo smūgius. Ko tik nebuvo ant jo darbo stalo - aptriušusių knygų, sena rašomoji mašinėlė. Medinis, rodos, peiliu drožtas krucifiksas, pypkių ir ant registracinių kortelių krūvos, celiulioido lėlytė. Jis klausėsi Remi, sūpuodamasis ant kėdės kojų, o Remi, nesiliaudamas kalbėti, svarstė, ar labai jis protingas, ar vadinti jį "ponu", ar "daktaru".

- Jūs jau labai seniai našlaitis?

Remi krūptelėjo.

- Ar tėvas jums nepasakojo?

- Vis tiek pasakykite!

- Ką gi, taip - gana seniai... Mano motina mirė 1937 metų gegužės mėnesį. Nuo tada ir...

- Atleiskit! Atleiskit! Jums ne iš karto pasakė, jog jūsų motina mirė.

- O, ne. Mano būklė buvo tokia, jog nutarta geriau palūkėti. Iš pradžių man paaiškino, kad ji keliauja.

- Kitaip sakant, jūsų... liga prasidėjo anksčiau, nei išgirdot pragaištingą naujieną. Dar prieš sužinodamas jūs j a u sirgote, ir net jeigu tarsime, kad sielvartas, susijaudinimas galėjo dar apsunkinti būklę, vis dėlto ne-

abejotina, jog jūsų motinos mirtis nėmaž nesusijusi su priepuoliu, kuris jus ištiko.

- Nežinau. Žinau tik tiek, jog viskas įvyko maždaug vienu metu... Tačiau tėvas tikrai turėjo jums papasakoti...

- Jis man paaiškino, kad rado jus nualpusį jūsų dvaro parke, Men Alene; kas įvyko prieš pat jums sukniumbant, jūs neprisiminėte.

- Iš tikrųjų. Dažnai stengdavausi prisiminti... Tikriausiai žaidžiau, laksčiau; būsiu į ką nors atsitrenkęs.

- Tačiau, kaip regis, nebuvo jokios sumušimo žymės; nebuvo ir šoko... Ar jūsų atmintyje neišliko, kad ir kokio neryškaus, jokio paskutinio paveikslo?

Remi numoja ranka, kad nežino.

- Visa tai buvo pernelyg seniai... Žinau, jog ištisas savaites išgulėjau susirietęs.

- Embriono poza?

- Taip, ko gero.

- Ar prieš tai jūs niekad nebuvot turėjęs bėdos su atmintimi?

- Sunku pasakyti - aš buvau toks mažas.

- Skaityti, skaičiuoti mokėjote?

- Taip, truputį.

- Kas jums, tiesą sakant, yra dabar?

- Aš užmirštu. Pavyzdžiui, panelė Luan, mano mokytoja, šiandien man paaiškina uždavinį; o rytoj aš nebemokėsiu jo spręsti. Kartais pamirštu net ir tai, ką ji aiškino vakar.

- Ką jūs greičiausiai pamirštate?

- Matematiką.

- Ar jūsų tėvas baigęs tiksliuosius mokslus?

- Jis baigė Aukštąją civilinės inžinerijos mokyklą. Įsivaizduoja, kad aš turėčiau būti gabus matematikai kaip ir jis. Nori, kad visu kuo būčiau panašus į jį.

- Pailsėkite, pone Vobrė.

Žmogus pakilo, užėjęs Remi už nugaros, uždėjo ranką jam ant galvos. Gretimame kambaryje triukšmingai

žaidė vaikai. Kažkas riedėjo. Gal mechaninis arkliukas? Ranka švelniai braukė Remi galvą.

- Atsipalaiduokite... Štai... Nebesijaudinkit. Dabar jūs toks pat, kaip visi jūsų amžiaus vaikinai. Jums aštuoniolika, tiesa?

- Taip.

- Ar negalėtumėte truputį pakeliauti? Kokia pono Vobrė profesija?

- Mano tėvas importuoja citrusines kultūras. Jis stambus verslininkas Alžyre.

- Puiku! Paprašykit, kad pasiųstų jus tenai dviems, trims mėnesiams... Ką? Bijote, kad jis nesutiks... Jis griežtas?

Remi pajuto, kaip skaisčiai nuraudo.

- Ne tai, - murmtelėjo. - Aš nesugebėsiu pats tvarkytis... Manimi visuomet rūpinosi... visur kur.

Žmogus už jo prajuko drūtu, iš pilvo sklindančiu juoku, kurio buvo gera klausytis. Ant Remi peties nusileido ranka.

- Bijote, jog pritrūksite energijos? - pratarė. - Nebijokite. Paprasčiausiai pasistenkit norėti... iš visų jėgų. Pasakykite sau: "Aš galiu! Aš galiu!" Patikėkit: valia gali viską. Tai treniruotės klausimas. Beje, aš jums padėsiu. Galvosiu apie jus.

- Bet... kai aš būsiu toli?

- Nuotolis neturi reikšmės. Dvasiai nuotolis neegzistuoja.

Keista buvo klausytis tokių žodžių iš lūpų šito storulio, kuris trenkė tabaku, įdėvėtais baltiniais, o jo rankos buvo apžėlę rudų plaukų kuoštais. Jis grįžo atgal už stalo, minutėlę pažaidė su krucifiksu, galiausiai tvirtai pastatė jį prie rašomosios mašinėlės.

- Jūsų atvejis klasikinis. Nebandykite jo suprasti. Jūs per daug domitės savimi pačiu. Visi jūs panašūs... Tačiau jeigu prarasite pasitikėjimą, jei jus dar slėgs nerimas, vėl ateikite pas mane... Ateikite su manimi pasi-

šnekėti... Pamatysit... Jums savaime palengvės. Prižadu.

Ūmai atsivėrė durys, pasirodė vaikas.

- Fransua, - tarė žmogus, - būk gerutis. Še, pasiimk savo lėlę... ir pasistenkit tenai netriukšmauti.

Jis gnybtelėjo išeinančiam mažyliui į kaklą, nusišypsojo Remi.

- Pakeliaukite, - murmtelėjo. - Taip bus geriausia... Ne tik jums.

Remi pakilo, žmogus ištiesė jam ranką. Siūlyti pinigų? Padėkoti? Remi nutarė išeiti, netaręs nė žodžio. Laukiamajame, koridoriuje, iki pat laiptų aikštelės būriavosi žmonės. Truputį atgrasu buvo matyti visus tuos ligonius, kažką svarstančius prislopusiais balsais. Kai kurie su tvarsčiais; leisdamasis niauriais laiptais, Remi suvokė nekenčiąs minios, susibūrimų, sąlyčio su pašaliniais. Skubėjo vėl grįžti į savo vienatvę; buvo nusivylęs. Tas storulis nieko nesuprato. Pakeliauti! Kad kelio gale rastum - ką? Vobrė prekių sandėlius, Vobrė kontoras, Vobrė personalą! Ir nepažįstamus žmones, linguojančius galva: "A, tai jūs - Vobrė sūnus!"

Remi lėtai kiūtino šaligatvio pakraščiu; ar jis sugebės sustabdyti taksi? Saulė maloniai šildė jam pečius. Eiti taip pat buvo malonu; tačiau vis dėlto jis ne taip įsivaizdavo... Savo vaikiškame vežimėlyje jis jautėsi galingesnis, labiau savimi pasikliovė. Pavyzdžiui, priversdavo žmones atsisukti ar užleist jam šaligatvį; prisiminė tą mažą mergytę, kuri Ranelago soduose priėjusi ištiesė jam puokštelę žibuoklių.

Jis kilstelėjo ranką. Per vėlai. Taksi pravažiavo. Tai dar vienas ženklas. Tačiau jis negali važiuoti metro. Net nežino, kaip tas metro įrengtas. Miestą ir pasaulį jisai tepažįsta iš žurnalų iliustracijų. Jo galva - tikras sumišų paveikslų katalogas. Buvo čia dangoraižių, laivų, Kinijos, Afrikos peizažų, dar Eliziejaus rūmų, iškilmingo vakaro Operos aikštėje nuotraukų: tačiau nedidukai, vėsūs, tamsūs bistro, antikvarinės krautuvikės, mėsinės su negyvos

mėsos kalnais - visa tai buvo nauja, trikdė, dvelkė neaiškiu pavojumi. Remi jautėsi tarytum užspęstas - nuo to triukšmo, bruzdėjimo, kvapų sūkurio, tarytum žvėris, toli nuo savo guolio.

- Ei!

Taksi girgždėdamas sustojo - senas gelsvas "Reno" įtartinos švaros sėdynėmis. Remi nesiryžo. Ar tikrai jis privalo?.. Juk taip toli!.. Ar bent gaus tenai nusipirkti gėlių? Ir tas varganas automobilis!.. Vairuotojas pravėrė dureles. Tebūnie.

- Į Per Lašezą. Pagrindiniai vartai.

Šį kartą įvyko. Remi įveikė užtvarą. Jau trys dienos jisai slankiojo apie taksi stoteles, nepajėgdamas ryžtis. Tiesą sakant, pasimatymas su mirusiąja nėra toks skubus. Jis net nežinojo, ar nori į tas kapines. Kapas nedaug tereiškia. Mirusieji... Klementina tvirtina, jog jie kažkur gyveną. Vaikystėje Remi buvo išmokęs maldų. Žinoma, jas pamiršo, kaip ir visa kita. Niekad nejautė reikalo melstis už Mamytę, tačiau apie ją galvojo. Švelnumo kupina širdimi - ji buvo neatskiriama nuo jo vaikystės. Priklausė *ankstesniajam* pasauliui. Ir staiga Remi sumetė, jog namuose nėra nieko likę iš tų ankstesnių laikų. Mamytės drabužiai, daiktai - juk galų gale ji turėjo papuošalų, dailių daikčiukų: kas juos ištiko? Matyt, jie bus išgabenę tuos suvenyrus į kaimą, į Men Aleną. Įdomu būtų apeiti kambarius viršuje, po truputį visur panaršyti. Dar vieni namai, kuriuose Remi gyveno, jų nepažindamas.

Taksi įvažiavo į ilgą judrią gatvę, ir Remi atrodė, kad jis važiuoja per svetimą kraštą. Jei čia kas nors jį ištiktų, kaip jis vėl pasiektų Mocarto prospektą? "Aš galiu!" - pagalvojo. Galbūt tai tik žodis? Galbūt tai lyg koks talismanas? Tas žmogus atrodė taip pasitikįs savimi, savo galia.

Taksi pasuko, sustojo. Per Lašezas. Kodėl Remi įsivaizdavo, jog čia bus niūru? Dveji atviri ketaus vartai, vejos chrizantemomis apsodintais pakraščiais; iš visų pusių jauti miestą - jo bildesį, jo gyvą duslų gaudesį. "Aš

galiu!" - pakartojo sau Remi. Užsimokėjo taksistui, perėjo gatvę, užėjo į gėlininkės krautuvėlę, siaurą ir tamsią, susigūžusią po čerpių stogu tarsi kaimo troba. Nusipirko didelę puokštę gvazdikų ir vos išėjęs pasigailėjo savo pasirinkimo. Tikriausiai jis panašus į mažumą juokingą jaunikį. Tačiau niekas nekreipė į jį dėmesio. Vyriškis šlavė į krūvą negyvus lapus. Jis įžengė pro vartus, stengdamasis prisiminti anų laikų įspūdžius. Ši alėja, vingiuojanti tarsi kelias... Ne, ji jam nepažįstama. Ką jis čia ketina veikti su savo gėlėm, tarsi svečias, kurio nebelaukia? Iš pastato išėjo moteris gedulo rūbais; Remi perskaitė užrašą: *Laidojimo kontora*. Tikriausiai kas nors galėtų suteikti jam informaciją. Jis stumtelėjo duris, nutaisęs niūrų, susirūpinusį veidą.

- Būkit malonus, Okto kapas?

Tarnautojas nužvelgė gvazdikus, po to Remi.

- Norite sužinoti, kur yra kapas?
- Taip, - nervingai ištarė Remi.
- Okto - gal ištartumėt paraidžiui?
- O.. k..
- Gana... O... k... Na, O... k...

Tarnautojas sklaidė registracijos knygas, atsivertė storą tomą, pirštas klaidžiojo po lapus.

- O... k... Obronas... Oleras... Okto... Štai, Okto Luiza Anžela... Septintas skyrius, numeris...

Jis pakilo, ištiesė ranką lango pusėn.

- Labai paprasta. Matote šitą alėją... ne pagrindinę - šitą, tiesiai prieš mus. Eisite ja iki Siaurojo kelio, jums po dešinei. Kapas iš karto kairėje, penktas.

- Ačiū, - murmtelėjo Remi. - Bet... atleiskite. Jūs teisingai pasakėt: Okto Luiza Anžela?

Tarnautojas palinko ties knyga, nagu pabraukė vardą.

- Taip. Okto Luiza Anžela... Ne taip?
- Taip, taip. Tai mano senelė, bet... toliau?
- Kas toliau?
- Ten nėra kito vardo?

- Ne. Paskutinis laidojimas. Toliau turiu Otmano kapą - nieko bendra su jumis.

- Jūs turbūt apsirikote. Ten tikrai turi būti Vobrė, Ženevjeva Vobrė... Ją palaidojo keliom dienom vėliau tame pačiame rūsyje... 1937 metų gegužės 30 dieną.

Tarnautojas kantriai perskaitė iš naujo.

- Labai gaila, - pasakė. - Viršuje matau Okto Eženą Emilį...

- Taip, tai mano senelis... Galų gale - juk tai neįmanoma. Tikriausiai čia klaida, kažkas praleista.

Remi pasidėjo ant rašomojo stalo savo puokštę ir pirštines, apėjo aplinkui ir savo ruožtu perskaitė... *Okto Luiza Anžela...*

- Patikrinti nesunku, - pasakė tarnautojas. - Tereikia pažiūrėti į *atvykimų* registracijos knygą.

- Labai prašau.

- Kokia, sakėte, data?

- 1937 metų gegužės trisdešimtoji.

Tarnautojas pasidėjo ant registracijos knygos didžiulį nušiurusį tomą, pradėjo jį versti. Remi narstė pirštus. Jo balsas virpėjo, kai pridūrė:

- Ponia Vobrė, Ženevjeva Mari, mergautine pavarde Okto.

- Ne, - ištarė tarnautojas. - Žiūrėkit!.. Šito vardo ties gegužės trisdešimtosios data nėra. Ar neturite kito šeimyninio kapų rūsio?

- Taip, prie Šatorū, Men Alene.

- Tuomet viskas aišku. Jūs sumaišėte.

- Negali būti. Tenai laidojama mano tėvo šeima. Motina tikrai palaidota čia.

- Jūs dalyvavote laidotuvėse?

- Ne. Tuo metu aš sirgau. Bet buvau atėjęs prie kapo truputį vėliau.

- Ką aš galiu pasakyti? Matote knygas... Vis tiek einate prie rūsio?.. Jums po dešinei, Siaurasis kelias... Nepamirškite pirštinių, pone.

Remi žingsniavo alėja tarp kapų. Šen bei ten matė

žmones, rymančius prie antkapio plokščių. Tiems tai bent sekasi! Jų mirusieji yra jų žinioj. O tuo tarpu jis!.. Tačiau buvo įsitikinęs - jie tikrai buvo atėję į Per Lašezą. O be to, kodėl jo motiną būtų turėję laidoti kitur? Tačiau knygos... Jos buvo čia, tikslios. Jų niekaip neapgausi. Dešiniop atsišakojo Siaurasis kelias. Remi skaičiavo rūsius. Penktas, sakė tarnautojas. Paprastas akmuo su jau nusitrynusiu užrašu: *Okto kapas*. Ašaros užplūdo Remi akis. Kas, po teisybei, slypi po tuo akmeniu? Kaip sužinoti? Vadinasi, jie visi jam melavo. Ir kodėl būtent šiandien, kai danguje šviečia šita šventiška saulė? Jei dangus būtų rūškanas, galbūt Remi pažintų antkapį, vėl suradęs kokią kadais pastebėtą ir vėliau pamirštą smulkmeną. Bet šitas rauplėtas akmuo, ant kurio juda kipariso šešėlis, nieko nebesakė jo atminčiai. O ant kaimyninių antkapių - vardai, nežadiną jokio atgarsio jo mintyse: Grelo... Aldeberas... Žusomas... Remi apsidairė. Kurgi jis galėjo tada numesti savo vaikišką puokštę? Ant kieno palaikų? Kokiose kapinėse? Ašaros džiūvo jam ant skruostų. Jis nebegalėjo nė pajudėti. Kuriems galams šio ar to trokšti, jei lemtis nesiliauja jo persekiojusi? Akimirką užkalbėtojo dėka jis buvo patikėjęs... o paskui kojos atvedė jį čia, prie šito beprasmiško kapo. Kitas, juo dėtas, žinoma, būtų suradęs savo motinos kapą. O jis!.. Jo lemtis - nutikimai, netelpantys įprastiniuose rėmuose, keistas gyvenimas, neeiliniai išbandymai. Neverta nė priešintis!

Kažkas praėjo alėja. Remi pasuko atgal. Niekas, žinoma, jam nepaaiškins. Raimonda?.. Ji čia tik penkeri metai. Klementina?.. Amžinai suirzusi, amžinai nepatikli, nežmoniškai įtari, pačiuose nekalčiausiuose žodžiuose įžvelgianti priekaištą ar pašaipą. Dėdė?.. Jis skaniai pasijuoktų, tas dėdė. Mamytė jų namuose jau nieko nereiškia. Ji seniai pamiršta. Remi pagalvojo apie tėvą, nuolat vilkintį gedulo rūbais. Pasakyti jam - ką? Paklausti jį - ko? Ar jis mylėjo Mamytę? Klausimas Remi pasirodė siaubingas. Ir vis dėlto... Tas šaltas, pedantiškas, nešnekus žmogus - ar sugeba jisai ką nors mylėti? Jis

nedažnai kalbėdavo apie mirusiąją. Jei kalbėdavo, sakydavo: "Tavo vargšė motina", niekada: Ženevjeva. Tačiau balse skambėdavo tam tikra gaida, liūdesio virpesys. Remi stabtelėjo. Liūdesio? Tai tiesiog prielaida. Šiaip ar taip, ne abejingumo. Greičiau apgailestavimo, tarytum Mamytė būtų mirusi, kai dar liko neužbaigtas kažkoks rimtas kivirčas... O Adrienas pernelyg gerai išdresiruotas. Jokio pavojaus, kad prabils apie šeimininkų reikalus. Viskas labai paprasta. Remi vienas. Našlaitis antrą kartą. "Toks mano pašaukimas, - pagalvojo jis su kartėliu. - Taip man lemta. Šitas man prieinama. Šitai aš galiu". Pasijuto sklidinas neaiškios pagiežos viskam, kas gyva, laiminga, normalu. Nuleidęs akis, pastebėjo savo puokštę, kurią buvo pamiršęs padėti ant kapo. Sviedė ją ant pakopų lyg ir kokios pretenzingos šventyklos, su užrašu paauksuotomis raidėmis apačioje:

Ogiustas Ripajis - 1875-1935
Garbės Legiono kavalierius
Liaudies švietimo pareigūnas
Buvo geras vyras ir tėvas
Amžinai liūdintys

Remi būtų norėjęs, kad jo puokštė virstų bomba, kad visos kapinės išlėktų į orą su savo kryžiais, karstais, kaulais, palaikais, savo registrais, tyla ir ramybe. Jis nutolo, prispaudęs ranka krūtinę: jam buvo sunku kvėpuoti. Tarnautojas pasveikino jį praeinantį. Dviem pirštais prie kepurės. Galbūt truputėlį pašaipiai, - bet juk visas pasaulis žvelgia į Remi su pašaipa. Jis atpažino nuotakią gatvę, kuria ką tik buvo pakilęs taksi. Roketės gatvė. Taip buvo užrašyta ant lentelės. Ji leidžiasi į mėlyną ūksmę prie žmonių, garsų, automobilių knibždėlyno, prie gyvenimo; Remi dar kartą stabtelėjo. Du laidotuvių biuro tarnautojai plepėjo mažos kavinukės gilumoje. Jis įėjo, alkūnėm užsikvempė ant baro.

- Konjako!

Niekas nenustebo, dėl to jis pajuto neaiškų palengvėjimą. Gurkšnodami baltą vyną, abu vyrai šnekėjo apie būsimą streiką. Konjakas buvo aitrus, tvilkino gerklę; Remi prisiminė istoriją kalifo, kuris nakčia slapčiomis išeidavo iš rūmų ir mėgaudavosi padugnių pasauliu. O jisai - ar jam reikės sprukti naktį, kad nueitų į kapines? Jį vėl pagavo pyktis. Sviedė banknotą, paliko puspilnę taurelę, vėl atsidūrė gatvėje, - klausimas, vis tas pats klausimas sukosi jo galvoje: "Ką aš veikiau, kai mirė Mamytė?" Tai nieko nepadėjo. Tuo metu jis susirgo. Jam pasakė, kad Mamytė keliauja, paskui papasakojo, kad Mamytė negrįš, kad ji mirusi, tačiau mirti neskauda... Tai ilgas ilgas miegas. Visi turi mirti, netgi vaikai, kai užauga, kai pasensta, pasidaro tokie seni kaip močiutė. Močiutė taip pat iškeliavo, kelios dienos prieš Mamytę. Jos drauge danguje ir saugo savo mažąjį Remi. Tačiau guosdama Remi Klementina ašarojo. Jam buvo baisu, ir paskui jis dar ilgai naktimis - nejau galima tai pamiršti? - šoka, būdavo, iš miego, - jam rodėsi, kad girdi kambaryje motinos žingsnius. Vėliau Klementina jam paaiškino, kad Mamytė mirė nuo ūmaus apendicito priepuolio... Tačiau Milsandjė sakė teisybę. Ne dėl Mamytės jis tapo luošiu. Taigi?.. Dėl ko?.. Paveldėjimas? Bet visi jų šeimoje buvo kaip geležiniai... O Mamytės giminė? Tiesą sakant, čia jo žinios kur kas menkesnės... Jis nieko nežino apie savo senelius iš motinos pusės... Net ir apie Mamytę... nieko!

Remi žengė siauru šaligatviu, užgriozdintu išstatytomis prekėmis. Tikrai bjaurus šis tirštai gyvenamas kvartalas, kur kiekvienas koridorius trenkia į nosį prėsku skurdo kvapu. Kodėl?.. Kodėl jis susirgo? Jei ne iš sielvarto, tai kodėl?.. Tėvas jam nuolat kartojo: "Samprotauji kaip vaikas, vargšeli Remi!" Na ką gi, dabar jis samprotauja kaip vyras. Šitas paralyžius neištiko jo nei iš šio, nei iš to. Pernelyg paranku laikyti jį apsimetėliu. Čia kažkas kita. Bet kas?.. Koja jis atstūmė gauruotą šunėką, uostinėjantį jam blauzdas. Greičiausiai Mamytę turėjo palai-

doti kitur, ne Per Lašeze, bet kodėl - juk čia Okto šeimos rūsys? Gal Mamytė prieš mirtį panoro ilsėtis kape, kur vieną dieną greta atsiguls ir jos vyras? Visaip gali būti...

- Gult!

Foksterjeras urgzdamas pasitraukė, tačiau tuojau pat Remi vėl pajuto jį apie savo kulnis. Pabandė užgniaužti įtūžį. Juokinga užsiplieksti dėl tokio menkniekio! Dėl tos ligos jis pasidarė irzlus, gerai, - bet argi jie jam nesakė, kad jis jau pasveiko?.. Taigi, Mamytė palaidota kitur. Bet kad nereiktų leistis į skaudžias detales, jie ir toliau kalbėjo jam, Remi, apie Per Lašezą. Štai tikrasis paaiškinimas. Remi sugniaužė kumščius; kad taip po ranka lazdą - ginklą susidoroti su tuo prakeiktu šuniu. Staiga atsisuko įtūžio kupinom akim. Foksterjeras šoko į šalį, ant grindinio. Grįžti ant šaligatvio nebespėjo. Remi išgirdo, kaip sucypė stabdžiai. Automobilis porąsyk minkštai krestelėjo, vėl padidino greitį.

- Tam jau galas, - ištarė kažkas.

Susispietė būrelis žmonių, palinkusių galvų ratas. Remi atsišliejo į dengto prieangio kertę. Būtų norėjęs pažiūrėti, bet kažkas gniaužė jam gerklę, tarsi pernelyg užveržtas kaklaraištis. O kojos pradėjo virpėti, kaip pirmąsyk atsikėlus. Nuo trumpo svaigulio ištuštėjo galva. Liko tik viena mintis: grįžti. Grįžti! Vėl atsidurt ramiuose namuose, už užsklęstų pinučių... Jis paėjo keletą žingsnių; žengė kaip per vatą.

- Taksi!

- Jums bloga? - pasiteiravo vairuotojas.

- Truputį negaluoju. Niekai.

Vėjas sūpavo jo šviesbruvę sruogą. Šleikštulys atlėgo. Jisai nejudėjo - pravira burna, rankos nusvirę ant sėdynės... Dingęs kapas... Sutraiškytas šuo... Jis nebelabai suvokė, kas vyksta, tačiau jautė slaptą visų įvykių sąsają. Jam nereikėjo išeiti... Nuo konjako buvo šleikštu burnoje. Jis lėtai prasisegė marškinių apykaklę, pamatė, jog jų taksi išniro prie Senos. Oras čia gaivesnis, daugiau erdvės. Taip, kaimas jam išeis į naudą. Kuo greičiau tenai

išvažiuoti, o iki išvykstant vengti apmąstymų. Pasirėmęs alkūnė, jis stebėjo pro šalį slenkantį nepažįstamą miestą. Matė slampinėjančius praeivius palei bukinistų prekystalius, poreles, kavines, kur šnekučiuojasi jo metų jaunuoliai - uždraustas pasaulis, bėgantis kaip sapnas; o balsas šnibždėjo: "Tam jau galas. Tam jau galas". Jis nusišluostė į kelnes sudrėkusius delnus. Ką jis čia prasimanė? Dėl to, kad šuo... Taksi sustojo; sucypė padangos, gremždamos kelio dangą; jis išblyško, pasilenkė pažiūrėti... Štai ir namai - už pinučių, gilūs, tylūs. Jisai parvažiavo.

- Geriau? - pasiteiravo vairuotojas.

- Ačiū... - bambtelėjo Remi. - Pasilikite viską.

Žeminantis dalykas - mokėti, skaičiuoti grąžą. Remi dar nemokėjo elgtis su pinigais ir neturėjo noro išmokti. Jis įėjo pro vartelius, kuriuos Klementina užšaudavo vakare, devintą valandą. Dėdės automobilis stovėjo kieme: "Sitroenas 15AJ". Didysis "Hočkis" taip pat buvo čia. Tėvas jau grįžęs.

Garažo gilumoje triūsė Adrienas. Jis pakėlė akis, nusišypsojo, parodė įjuodusias rankas.

- Atleiskite, ponas Remi... Matot, koks aš. Gerai pasivaikščiojot?

- Taip, nieko sau... Truputį pavargęs.

- Po šimts! Tiesiog jūs dar nepratęs.

Remi nejučiom pasigėrėjo plačiais Adrieno pečiais. Iš tiesų jis dailaus stoto su savo bridžiais, kojinėm iki kelių. Kiek jam? Daugiausia trisdešimt penkeri. Ramus veidas žmogaus, kurio nekamuoja jokios problemos. Veidas malonus, nuoširdus. Remi priėjo artėliau. Niekuomet jam nebuvo atėję į galvą, kad Adrienas galėtų egzistuoti sau. Vairuotojas čia buvo tarsi automobilis, automobilio tęsinys. Su juo sveikindavosi nežiūrėdami, kalbėdavo, galvodami apie ką kita, tarsi šnekėdami telefonu. Vobrė šeimos puikybė! Tikrai keista, kad Raimonda pelnė čia palankumą. Remi būtų norėjęs tarstelėti draugišką žodį, bet nepajėgė atsiplėšti nuo savo paties rūpesčių.

Vėliau! Dabar reikia viską apgalvoti, ir nedelsiant... Jis nutolo - rankos už nugaros, truputėlį gunktelėjęs. Būtų įtūžęs, jei kas būtų pasakęs, jog dabar jis panašus į tėvą. Prieškambaryje užkliuvo už lagaminų. Ką? Jie jau išvažiuoja? Iš svetainės išėjo dėdė, braukdamas kaklą, pūškuodamas.

- Štai ir tu! - pasakė. - Paskubėk... Aš jus vežu.

- Kur?

- Nagi, į Men Aleną. Ir prašau - ne per daug bagažo. Neturiu noro šliaužti keliu.

- Jūs atrodote nepatenkintas, dėde.

- Tas tavo tėvas! Puola į idiotišką sandėrį. Kad ir kaip jam įrodinėsi, kad A + B... Matot, ponas Etjenas Vobrė žino ką daro. Gerai, gerai! Tegu nusisuka sprandą, jei jam taip malonu. Bet nusisuks pats vienas.

- Jis su mumis nevažiuoja?

- Ar aš žinau? Ponas pučiasi. Tavo tėvas - tikras egzempliorius, Remi. Dar kiek, ir uždraus man važiuot į Tulūzą susitikti su Rišaru, ekspertu... Tiesa, tu jo nepažįsti... Žodžiu, įsivaizduoji, kas per tipas. O dabar judinkis. Vežu visą svitą.

- Bet... o jis?

- Ak! Neįsk į akis... Eik ir pasiklausk.

- Tai kad... aš norėčiau likti čia per Visus Šventuosius.

Dėdė nekantriai spragtelėjo pirštais.

- Kai grįši, - tarė jis. - Grįžęs turėsi aibę laiko aplankyti Per Lašezą... Nagi, pirmyn! Išvažiuojam popiet.

Remi užkopė į savo kambarį, prisėdo ant lovos. Šįsyk buvo nusiplūkęs. Et, palauks. Išsitiesė ant nugaros. Taigi, tiesa. Mamytė buvo palaidota Per Lašeze. Tebūnie. Blogiausia ne tai. Yra kažkas daug siaubingesnio. Kažkas pasibaisėtino. Remi užmerkė akis, vėl išvydo nuolaidžią gatvę...

- Remi... Galima užeiti?

Tarytum Raimonda nebūtų pratusi įeiti, neklausdama leidimo? Beje, ji įėjo. Remi girdėjo, kaip artinasi prie lovos.

- Kas jums, mano mažasis Remi? Jūs žinot, kad mes išvažiuojam... Kelkis, tinginy!

Jos balsas pasikeitė, tapo rimtesnis ir švelnesnis.

- Jums negera? Jūsų taip ilgai nebuvo! Aš jau pradėjau nerimauti... Atsakykit, Remi. Kas jums?

Jisai nusisuko į sieną, sukuždėjo:

- Iš tikrųjų norit sužinoti?.. Aš užmušiau šunį... Dabar jūs patenkinta?

III

Dėdės Robero sprandas susimetęs dviem žvakės spalvos rumbais; mašinos veidrodėlyje matyti akis - tik akis, tarsi futuristo paveiksle, - tačiau nepaprastai žvitri akis; keletą sekundžių žvelgusi į kelią, po to ji nukrypsta į šalį, pusiau pasislėpusi už sunkaus voko. Remi žinojo, kur dairosi ši akis. Raimonda taip pat, nes tarpais apsitampydavo sijonėlį. Remi atsišliejo sėdynės, stengdamasis nebegalvoti, užmigti. Kodėl ji sutiko sėstis ten, priekyje? Todėl, kad dėdė pasisodino ją šalia, nieko neklausdamas. Bet argi ji ir pati nesutiko? Ak, šita uždarų, lygių kaktų paslaptis! Melas prasideda odoje, apvalkale, o paskui - vidus, neįžvelgiamas, neįskaitomas. Kiek paprastesnis buvo gyvenimas *anksčiau*! Buvo Tėvas. Ne visad su juo buvo paprasta. Tačiau jis atnešdavo dovanų, kurios sruvo ant lovos, tarytum kiekvieną rytą būtų buvę Kalėdos. Buvo Guvernantė, Sena tarnaitė, Vairuotojas. Visi ligonio paslaugoms, egzistavo tiktai todėl, kad buvo jis. Ką jie veikė, užvėrę Remi kambario duris? Ilgą laiką jis nesvarstė šio klausimo. Neaiškiai įsivaizdavo juos išnykstant tartum marionetes savo dėžutėje. Jis nenorėjo per juos kentėti, o būtų kentėjęs galvodamas, kad Raimonda, Adrienas ar net pati Klementina turi savo asmeninį gyvenimą, gyvenimą, užslėptą nuo jo žvilgsnių, atskirą gyvenimą. Dabar jis žino klydęs - kiekvienas jų slėpėsi savo viduje, kuris jam liko neprieinamas. Jis buvo nepageidautinas pašalinis asmuo. Kuriems galams vaikščioti? Jei tik tam, kad aptiktum kitų būtybių, užsisklendusių, įsitvirtinusių, užsikasusių už savo akių, už savo veidų. Neįveikiama! Remi atsiduso.

- Tau reikėtų truputį užkąsti, - pasakė Klementina.

- Dėkui. Aš nealkanas.

Ta kaimiška aistra valgyti kelionės metu! Ar Klementina daro tai ne tyčiomis, kad jį įsiutintų? Ir kodėl gi ji, regis, nė nepastebi dėdės gudravimų? Kodėl?.. Kodėl?.. Remi visas buvo aptekęs tais "kodėl", tarsi truputį gličiais rudens voratinkliais. Ir visi tie "kodėl" be atsakymo. Kodėl žuvo šuo?.. Jis išsigando - tegu. Taip aiškina Raimonda, blaiviai mąstantys žmonės, žmonės, kurie bijo samprotauti. Bet kodėl tas šuo išsigando? Kodėl jį bloškė ant grindinio, tarsi nematomu smūgiu? Spirtis neverta. Nieko čia neišgalvosi. Kelias iš horizonto bėgo jų pasitikti; kapotas tarytum bangolaužis nepaliaudamas žėrė į kairę ir dešinę nurudusio atvašyno, švilpiančių šakų, neaiškių formų putą. Remi patiko šita pikta jėga. Kadaise jis dažnai svajojo, kad jis robotas, kūnas, kurį gina, papildo išmoningi mechanizmai. Kuriems galams šitos rankos, kojos, tos nerangios, bejėgės galūnės, kurios sveria, prikausto žmogų prie žemės? Kartais jis paprašydavo atnešti jam į kambarį sporto žurnalų ir nesuprasdamas apžiūrinėdavo bėgikus, plaukikus, boksininkus... Visuomet matydavo, kaip moterys teikia gėlių puokštes; kaip jos tiesia savo trapius veidus prie prakaituotų nasrų, kurie lenkiasi, tarsi norėdami kąsti, draskyti...

Remi akys įsmigo į Raimondą, į jos švelniai įduobtą pakaušį, kur plaukai, švelnesni už pūką, virpėjo kelio vėjyje. Paskui vėl nukrypo į dėdę, kurio rankos, šiurkščios rankos keturkampiais nagais, regis, glamonėjo vairą. Spidometro rodyklė nežymiai svyravo ties skaičiumi 110, keistos fosforuojančios šviesos užlieta. Galėtum prisiekti, kad ji matuoja ne automobilio greitį, bet dėdės fluidą, jo begalinį gyvybingumą, jo kraujo spinduliavimą. Remi tiki fluidais. Jaučia juos tarsi katinas. Štai jis guli ligos patale, tačiau junta namų nuotaiką, tuščių kambarių nuobodulį pirmame aukšte, junta, kaip byra žiedlapiai nuo puokščių svetainės vazose. Vakarais pro pravirą langą į kiemą lengvai lyti truputį iškilmingą alėjos tuštumą, atsargiai slenka po medžiais... Ar jį kas mato?.. Kas gali jį matyti, juk jisai guli, tačiau šiaip ar taip, kažkuri jo

dalis iš tikrųjų yra ne namuose; kaip kitaip jis būtų perpratęs, kad garažo kertėje slepiasi ta porelė... Ružjė šeimos tarnaitė... Kiek vėliau skubiai nukaukši jos kulneliai... Toliau jis mato daktaro Martinsono sodą... vėjas sklaisto užuolaidą... kvepia minkšta žeme, drėgnais lapais. Apie žibintų stulpus sukasi karkvabaliai, vienadieniai vabzdžiai. O toliau... Remi galėtų eiti ir toliau, bet bijo nutraukti tą savotišką neįtikėtinai ploną ir įtemptą siūlą, kuris sieja jo jau snūduriuojantį kūną su tuo nematomu antrininku, iškeliavusiu į žmonių pasaulį. Grįžta vienu šuoliu peršokęs per sienas. Tėvas neturi fluido - tuo jis neabejoja. Neturi ir vaizduotės. Klementiną, priešingai, gaubia šiek tiek pikta lemianti aureolė - gedulo, pagiežos aureolė; ji, regis, ištirpsta virtuvėje ar valgomajame tarsi tušo lašas skystyje. Dėdė... čia jau sudėtingiau. Jis siurbia į save aplinkinį gyvenimą. Nuo jo negali atitraukti akių, nori nenori nekenti jo gestų, jo balso, to garso, kuris sklinda, kai jis alsuoja ar spragsi pirštais... Jisai - Vobrė? Sunku patikėti! Ir vis dėlto jis mėgsta kartoti, nutaisęs grimasą: "Aš, tikras Vobrė", - tiktai tam, kad matytų, kaip panarina galvą brolis. Remi stebėjo tą galingą nugarą, prislėgusią sėdynę, neišsitelpančią joje. Ir vis tas sunkus, įdėmus žvilgsnis automobilio veidrodėlyje, tarytum dėdė kažką įtartų, jaustų grėsmę sau už nugaros... Etampai... Orleanas... Dabar Lamot-Bevronas... Kiek akis siekia, Solonė. Raimonda snūduriavo. Klementina lupo apelsiną. Remi žiūrėjo į dėdę. Ir staiga motoro riaumojimas pritilo. Automobilis pasuko į dešinę, įsibėgėjęs dar pariedėjo.

- Stojam? - paklausė Remi.

- Taip, - tarstelėjo dėdė Roberas. - Aš visai sustingau.

Automobilis sustojo po medžiais, netoli tuščios kryžkelės. Dėdė pirmas iškėlė koją ant žemės, prisidegė cigarą.

- Nori truputėlį pasivaikščioti, sūnau? - pratarė.

Remi piktai trinktelėjo durelėm. Nepakentė tokio

pobūdžio familiarumo. Kairėje provėžų išduobtas kelias tolo mažo miškelio link, aplinkui kurį sukosi varnos. Dešinėje tvenkinys; tviskantis ir tuščias dangus buvo keistai liūdnas. Remi žengė keletą žingsnių šalia dėdės.

- Na, - murmtelėjo dėdė, - kaip jautiesi?

- O, gerai... labai gerai.

- Kitaip tave būtų auginę, jau seniai būtum vaikščiojęs. Visąlaik popinti! Ar tau to reikia? Ar ano? Atrodė, kad jie laimingi, darydami iš tavęs atsilikėlį, bejėgį. Ak, būtų tave man patikėję! Bet tu žinai savo tėvą... Amžini atidėliojimai, dalinės priemonės. Kvailystė! Reikia pasikliauti gyvenimu.

Jis čiupo Remi už rankos, spustelėjo, kad šiam net suskaudo.

- Pasikliauti gyvenimu - girdi?

Jis nuleido balsą, pasivedėjo Remi atokiau.

- Tarp mūsų kalbant, berniuk, tu truputį perdėjai, ar ne?

- Ką?

- Matai, tokį parapijietį kaip aš ne taip lengva įtikinti. Jeigu tavo kojos būtų buvę iš tiesų paralyžiuotos, tas žmogynas keistu vardu - kaip ten jis?..

- Milsandjė...

- Na tai va, jis būtų galėjęs išdarinėti savo pasus ir kutenti tave iki pasaulio pabaigos, - niekad nebūtų tavęs ant kojų pastatęs.

- Taigi, jūs norite įteigti...

- Na jau! Nieko aš nenoriu įteigti. Vis tie skambūs žodžiai.

Dėdė netikėtai prapliupo linksmu juoku.

- Visad taip mėgai būti popinamas! Tavimi reikėjo be perstojo rūpintis. Nuolat verkšlendavai, neradęs sijono, už kurio būtum galėjęs pasislėpti. Taigi, kai jau nebebuvo motinos... O! Žinau, pasakysi, jog susirgai dar prieš sužinodamas... Būtent to aš niekuomet ir nesupratau.

Remi žvelgė į kryžkelę, tvenkinį. Ir jis nesuprato.

Milsandjė taip pat. Tikriausiai to nesuprato niekas. Jis pakėlė į dėdę akis.

- Duodu žodį - aš tikrai nebegalėjau vaikščioti.

- Na, pasilaikyk savo žodį sau. Aš tik norėjau tau parodyti, jog nesu toks naivus, kaip atrodo. Matai, aš mąstau apie tavo tėvą - jei jau nori žinot viską, ką galvoju. Dar vienas, kuris tave skatino, nors taip neatrodė. Tavo liga buvo jam velniškai paranki. Leido jam išvengti ginčų. Kiekvieną sykį, kai tik norėdavau imtis kurios nors iniciatyvos arba paprašydavau sąskaitų, jis dėdavosi prislėgtas, liūdnas. Atsakydavo man: "Vėliau... Turiu kitų rūpesčių... Mažylis!.. Kaip tik turiu susitikti su nauju gydytoju..." Tuomet, kad nepasirodyčiau beširdis, nusileisdavau... O rezultatas - tuoj visi gausime košę kabinti... Tiktai norėčiau tau pasakyti, jog aš vis dėlto ėmiausi šiokių tokių atsargumo priemonių.

Remi jautė, jog baisiai išblyško. "Nekenčiu jo, - mąstė. - Nekenčiu. Jis man bjaurus. Aš jo nekenčiu!" Staiga apsisukęs, grįžo prie automobilio.

Raimonda vėl sėdėjo savo vietoje. Klementina laukė, stovėdama prie durelių. Raukšlėta raukšlėta - tačiau pro mažas žvitrias jos akutes niekas nepraslysdavo. Jos lakstė nuo vieno prie kito - įžvalgios, pašaipios, bemaž linksmos. Kai girgždindamas spyruokles įsėdo dėdė, ji sučiaupė savo bedantę burną ir vikriai įsiropštė paskutinė. Jos išdžiūvusi ranka apčiuopė Remi riešą.

- Aš sveikas, - burbtelėjo Remi.

Ir tikrai turėjo pripažinti: dėdė ne visai klydo. Nuolatos sijonai aplink jį: Mamytė, Klementina, Raimonda... Jis sukosti? Tuojau pat kaktą paliečia ranka. Balsas kužda: "Nesijaudink, mažyti." Jis valdė visus; tačiau visi valdė jį. Kodėl gi nebūt nuoširdžiam? Jis mėgo tą sąlytį su moteriškom rankom. Argi nesidėjo tiek sykių sunegalavęs, kad pajustų greta savęs tą švelnų suknelių, palaidinukių šnarėjimą, kad išgirstų tuos balsus, kuždančius: "Mano mažyti!" Gera buvo užmigti, tyliai sergsti-

mam tų veidų, kupinų švelnumo ir nerimo. Ir galbūt švelniausias, didžiausio nerimo kupinas buvo Klementinos veidas. Ar miegodavo, ar sapnuodavo, ar snūduriuodavo Remi - jis visuomet buvo čia, palinkęs ties juo... Veidas sustingusiomis raukšlėmis, taip sakant, nustėręs iš meilės. O paskui, vos pasijutusi stebima, senutė vėl tapdavo šiurkšti, įžūli, despotiška.

Remi užmerkė akis, leidosi automobilio liūliuojamas. Jei visai atvirai: ar buvo jis savo paralyžiaus bendrininkas? Sunku atsakyti. Jo kojos niekuomet nebuvo negyvos. Tik jį visuomet įtikinėjo, jog jos negalės jo išlaikyti. Kai jį bandydavo pastatyti stačią, galvoje nuaidėdavo kažkoks švilpesys, viskas aplinkui susiūbuodavo, ir jis suglebdavo jį prilaikančiose rankose. Tikriausiai taip atsiduoda savo budelių rankoms tie, kuriems netrukus įvykdys mirties bausmę. Reikėjo, kad į jį įbestų savo žvilgsnį tas storulis, Milsandjė... "Jei aš būčiau panorėjęs, - pagalvojo Remi. - Jeigu būčiau panorėjęs prisiminti..." Širdį jam suspaudė keistas jausmas, tarytum jis būtų bijojęs... bijojęs prisiminti. Nedrįso leistis į savo praeitį, kaip nebūtų ryžęsis vienut vienas leistis į tamsą. Ūmai jį pervėrė kraupi pavojaus nuojauta... Smaugė gerklę. Jis duso. Tačiau dabar iš tiesų gali prisipažinti: jį visada kerėjo ta keista praeitis, panaši jo viduje į požemius be išėjimo. Niekuomet jis nebūtų drįsęs leistis į šį nebylų, niūrų, pavojų kupiną pasaulį.

Manydama, jog jisai užsnūdo, Klementina užmetė jam ant kojų pledą; Remi piktai jį nuspyrė.

- Palikite mane galų gale ramybėj. Nė minutės nepabūsi vienas!

Jis pabandė vėl užčiuopti savo apmąstymų giją; nepavyko; piktai sužiuro į dėdės nugarą. Vienas! Bet juk jis niekuomet nesiliovė buvęs vienas. Jį lepino, puoselėjo, aplink jį tūpčiojo tarsi apie mažą brangų žvėrelį. Ar kas kada nors pasidomėjo, kas jis toks, tasai Remi, ko jis norėtų?

- Dvidešimt po penkių, - tarė dėdė. - Važiavome vidutiniškai 80 kilometrų per valandą.

Jis sulėtino greitį, ir Raimonda, atrodo, atlėgo. Ji pasipudravo, atsigręžusi nusišypsojo Remi. Jis suprato, jog visos kelionės metu ji bijojo. Jos akys dar buvo šiek tiek padūmavusios, tarytum nuo narkotikų. Turbūt ji nemėgsta greičio, stiprių pojūčių. Remi stebėjo jos profilį su truputį pabrinkusia pasmakre. "Ji per daug valgo." O kadangi Klementina žiūrėjo į jį, jisai nusisuko, atpažino miškus, supančius Men Aleną. Automobilis važiavo palei parko sieną; jos viršus šiaušėsi stiklo šukėmis. Vobrė šeima jautėsi saugi tik už virbų, sienų, skląsčių. Gal todėl, kad nuo visų nuslėptų Remi luošumą? Tačiau Men Alenas, savo didžiulio parko apsuptas, buvo bemaž per kilometrą nuo artimiausių namų. O kaime visi žinojo, kad Remi... Būtų smagu nueiti iki kaimelio. Visi šauktų: "Stebuklas!.." Klementina pasirausė pintinėje, kuri kelionėje atstojo jai rankinuką, ištraukė iš jos dideliausią raktą. Automobilis sustojo prie didingai raštuotos pinučių tvoros. Priešais - labai ilga, labai tamsi alėja, kur vietomis plonomis šviesos kolonomis skverbėsi saulė. Alėjos gale švylavo pilkšvas namo fasadas.

- Duok man, - pasakė Remi.

Jis norėjo atrakinti pats. Vyriai buvo užrūdiję. Veltui jisai iš visų jėgų stūmė. Išlipo dėdė.

- Leisk, nupiepėli.

Vartai jam pasidavė, ir jis vėl neskubėdamas sėdo prie vairo.

- Aš einu pėsčiom, - tarstelėjo Remi.

Jis sekė automobiliui pavymui, su didžiu fiziniu pasimėgavimu žengdamas per šalikelės žolę. Vis dėlto gera. Pirmas kartas!.. Jis nusiskynė gėlytę, kramsnojo ją - geltoną gėlytę, kurios vardo nežinojo. Tačiau nežinojo ir medžių vardų, tik menkai - paukščių vardus. Abiejose kelio pusėse driekėsi pomiškis; Remi jautė žolių, lapų, paskutinių vabzdžių gyvastį. Jis pats buvo kažkoks laukinis augalas, kuriuo teka paslaptinga srovė. Galbūt reikėtų

nutraukti visas tas sąsajas, kad taptum žmogum, panašiu į kitus: žmogum didele galva, nudirbtomis rankomis. Jis susimąstęs stebėjo savo ilgus lanksčius pirštus, kurie audringom dienom dilgčiodavo, tarsi tūkstančio adatėlių badomi. Ir Mamytės rankos buvo tokios... Jisai atsiduso, prisiminė pasiryžęs apžiūrėti namus. Tenai dėdė grūmėsi su durim, kurių medis tikriausiai buvo išbrinkęs. Jis įėjo pirmas, Raimondos lydimas. Klementina nuo aukšto priebučio pamojavo Remi, paskui savo ruožtu dingo; netrukus į sienas bilstelėjo aukštos langinės apačioj, pirmame aukšte. Kokie Remi prisiminimai apie šią vietą? Jis prisimena siūbuojančią lapiją, čerškiančias šarkas - jo vežimėlį pastato po pirmąja paunksme, ir jis guli, atlošęs galvą, kol įžulniai pro šakas besiskverbianti saulė lengvai paliečia jam veidą. Taip monotoniškai viena kitą keitė dienos. Rytą jis praleisdavo lovoje. Kaip nesigėdyti viso to iššvaistyto laiko! Popiet snūduriuodavo, o Klementina, su mezginiu įsitaisiusi šalia jo, nosinaite vaikė muses ir vapsvas. Vakarais jo kambaryje įkurdavo didelę ugnį - namas buvo drėgnas; Raimonda atnešdavo kortas. "Buvau lyg miręs", - pagalvojo Remi.

Jis užkopė apsamanojusiais priebučio laiptais, žengė į vestibiulį. Atpažino elnio ragus, šachmatinio piešinio grindų plokštes, didingus dvigubus laiptus akmeniniais turėklais, antrame aukšte išsikišusią laiptų aikštelę, o ypač kvapą: rūsio, šlapio medžio, patrešusių vaisių kvapą. Jis girdėjo dėdės žingsnius ir Raimondos šūksnius šalimais.

- Oi, stalas visas supelėjęs!.. Ir sienų apmušalai... Žiūrėkit!

Jis tyliai perėjo vestibiulį, ėmė kopti laiptais. Turėklai buvo šalti; dulkių sluoksnyje ryškėjo atsispaudę pėdos. Viršuje dar tvyrojo tirštas šešėlis; jį pagavo jausmas, susidedantis iš nerimo, smalsumo, vienišumo. Sustojo antrame aukšte. Priešais - trijų kambarių durys. Jo kambarys pirmas. Po to tėvo kambarys, paskui Mamytės. Kitoje laiptų aikštelės pusėje dėdės ir Raimondos kam-

bariai, taip pat svečių kambarys, visuomet tuščias. Vobrė šeima neturėjo draugų. Jis prisiartino prie baliustrados, iškilusios virš vestibiulio. Apačioje praėjo Klementina. Ji pasuko priebučio link, dusyk pašaukė: "Remi... Remi..." Jis žvelgė į grindų plokštes - jos silpnai švytėjo kaip vanduo šulinyje. Truputį pasilenkęs, įžiūrėjo lyg ir savo atspindį; pečius slėgė iškilminga tyla. Išsigandęs jisai pasitraukė. Ta įdubusi tuštuma! Jam pasirodė, jog jis kažkada jau pergyveno panašią akimirką... Tikrai pergyveno... Jis lenkėsi, kažkas daužėsi tamsoje, laikrodžio švytuoklė... Bet ne. Turbūt šitą sceną jis bus sapnavęs; beje, joks laikrodis nedrumstė sunkios namų tylos. Visų pirma reikėjo atlapoti duris, viską atlapoti, įleisti oro, šviesos, išginti tylą, vienatvę. Remi puolė į savo kambarį, atstūmė langines. Klementina stovėjo priebučio papėdėje. Pakėlusi galvą, mostelėjo išdžiūvusia ranka.

- Tu mane išgąsdinai... Tuojau pat lipk žemyn... Kambarius iškuopsiu vėliau.

Nagi! Viskas klostosi gerai. Remi akimis vėl aprėpė savo miegamąjį. Kaip jis galėjo tenkintis šituo kambariu persimetusiais apmušalais, siaura lovele, užkrauta raudona pūkine antklode. Dėmėtas veidrodis. Prie lango lubų tinke didelė gelsva dėmė. Oras šaltas, lipnus. Pirmąsyk Remi pagalvojo vieną dieną galėsiąs parduoti dvarą. Jis giliau atsikvėpė, užsirūkė ir išėjo iš kambario. Iš apačios sklido dėdės keiksmai.

- Tikriausiai gedimas, - kalbėjo Klementina.

- Gedimas! Nutilkit! Tikriausiai vėl tas bjaurybė skaitiklis! Na ir įrengimas! Kai mano brolis puolasi taupyti...

Remi pasukinėjo jungiklį ant laiptų. Lempos neužsidegė. Tegul sau, dar geriau. Jis įsmuko į Mamytės kambarį, pravėrė langines. Cigaretė virpėjo tarp pirštų. Pasigailėjo nenumetęs jos prieš įeidamas. Galbūt jis įžeidžia mirusiąją? Ką pasakytų kiti, jei pamatytų... Mamytė... Ji gyveno, buvo gyva tarp šių sistemų... Remi iš lėto ėjo apie kambarį. Jis niekad nebuvo į jį sugrįžęs. Pamažu

jį pamiršo. Beje, jame nebuvo nieko, verto dėmesio. Lova, spinta, du krėslai, sekreteras, laikrodis ant židinio ir visur pelėsių kvapas; retkarčiais kažkas trakštelėdavo. Sijų šerdyje darbavosi kirminai. Kirminai... Remi perbraukė ranka kaktą, atmetė plaukų sruogą. Jautėsi esąs svečias, praeivis, pašalaitis. Mamytė išnyko. Jos kambarį tarsi užmūrijo. Štai. Viskas. Nėra ko laukti. Praeitis nieko nebereiškia.

Jis prisėdo priešais sekreterą, kur Mamytė rašydavo laiškus, atvertė dangtį. Vario oksidas graužė vyrius. Abiejose pusėse vienas viršum kito kilo stalčiukai. Jie buvo tušti. Kodėl Mamytė būtų turėjusi ką nors čia palikti? Gulėjo tik senas surūdijęs plunksnakotis, plunksnos šluostiklis, dantytas apibrizgęs audeklas. Remi ištraukė vidurinį stalčių. Jame buvo paveikslas, bet stalčius nenorėjo vertis, paveikslas užsipleišijo, kliuvo. Remi gavo ištraukti visus stalčius, stuksenti. Galiausiai išėmė drobę, pakėlė į šviesą. Iš pradžių nesuprato. Priešais jį buvo jo portretas, atkurtas stulbinamai tiksliai: plaukų kritimas, mėlynos, šiek tiek padūmavusios akys, liesi skruostai, lengvai nusvirę lūpų kampučiai... O paskui jis aptiko auskarus; paveikslą pastatė, nes nebevaliojo išlaikyti į priekį ištiestų rankų. Apačioje toliau vyko ginčas. Dėdė svaidė žaibus; buvo girdėti įrankių žvangėjimas. Remi baugščiai nuleido akis, vėl išvydo jaunuolį su auskarais. Mamytė. Dabar jis prisiminė tuos auskarus, du auksinius žiedus, siūbuojančius beveik neįžiūrimos grandinėlės gale. Kaip keista - tie auskarai, puošiantys berniuko veidą! Remi nunešė paveikslą ant židinio, atrėmė į veidrodį. Matė savo paties veidą, šalia ano - vieną, du - plaukų sruogą, svyrančią ant dviejų kaktų. Atsitraukė - bet mėlynos akys liko įsmeigtos jam į akis, prieblandoje jos buvo stebėtinai gyvos, labai švelnios, truputį nuvargę, tarytum po ilgos ligos. Dailininkas pasirašė paveikslo apačioje, dešinėje... Mažutėlis parašas, ryškus tarsi durklo smūgis. Iš kur šis paveikslas? Ir kodėl jis nerūpestingai įmestas giliai į stal-

čių prieš užveriant duris ir pasukant raktą? Jau dvylika metų šis veidas įkalintas tamsoje. Už kokį nusikaltimą? Jis žvelgia į Remi ir nėmaž neatrodo išsilaisvinęs.

- Remi!

Klementinos balsas. Niekad jam neduos nė minutėlės atvangos. Jis mostelėjo paveikslui, tarsi kviesdamasis jį liudytoju. Mėlynas žvilgsnis, atrodo, atgijo, neaiškiai reikšdamas kvietimą. Remi čiupo portretą, pasikišo po pažastim, vogčiomis išsmuko iš kambario.

- Remi!

Pirštų galais jis grįžo į savo kambarį. Kur paslėpti Mamytę, dabar, kai ji išvaduota? Klementinos rankos viską išnaršo... Laikinai - ant spintos. Jis pasilypėjo ant kėdės, įbruko paveikslą už karnizo. Jam norėjosi prašyti mirusią atleidimo.

- Remi!

Klementina kopė laiptais. Remi atstūmė kėdę, dėjosi besišukuojąs priešais spintos veidrodį. Įėjo Klementina.

- Galėtum atsiliepti!

Įtariai apsidairė aplinkui.

- Aš sušildžiau tau pieno, Remi. Lipk žemyn!

Jis gūžtelėjo pečiais, praėjo pro senutę. Pienas. Stiprinamieji. Lašeliai. Žirneliai. Gana, Dieve mano, gana! Nulipo žemyn. Dėdė nebešūkaliojo, tačiau elektra vis tiek nedegė. Vakarieniaus prie žvakių. Kur Raimonda? Svetainė tuščia. Valgomasis tuščias. Dėdė virtuvėje. Juokiasi. Kalba su Raimonda. Pamatęs įeinant sūnėną, jisai pasitraukė į šalį.

IV

- Tavo tėvas, aišku, pamiršo įspėti padienę, - pasakė dėdė. - Nėra net malkų ugniai įkurti. Kaimas - labai malonu, bet dar reikia sugebėti tvarkytis.

Buvo nusimetęs švarką, atraitojęs rankoves, kakta aprasojusi. Ant stalo stovėjo litrinis balto vyno butelis, stiklinė, termosas.

- Tavo žindukas, sūnau, - kalbėjo toliau dėdė. - Bet aš, tavimi dėtas, įsipilčiau stiklą vyno.

Jis nuėjo atnešti antros stiklinės, švilpaudamas pripildė ją iki viršaus.

- Į tavo sveikatą!

Remi ištiesė ranką.

- Ne, - pasakė Raimonda. - Jums negalima.

- Ką? Ko man negalima?

- Jūsų tėvas... Jis jums neleistų...

Remi pakėlė stiklinę ir, mesdamas iššūkį besijuokiančiam dėdei, vienu mauku ją ištuštino.

- Be reikalo, pone Vobrė, - pratarė Raimonda. - Puikiai žinot, kad dar reikia labai saugotis.

Dėdė taip kvatojo, kad gavo prisėsti.

- Jūs nepakartojami - judu abu! - šūktelėjo jis. - Ak! Su tokia apdairia slauge tau nėra kada nuobodžiauti!

Jį užpuolė kosulys: veidas pritvinko raudonio; virpančia ranka jis vėl pripildė stiklines.

- Nelabas berniūkštis! Nagi, už tavo meiles!

Jis lėtai išgėrė, pakilo, patapšnojo Raimondą per skruostą.

- Neminėkit bloguoju, mergužėle!

Ir pridūrė, bedęs nykščiu į sūnėną:

- Nagi, priverskite jį šiek tiek paplušėti. Neamžinai aplink jį šokinės.

- Dirbsiu, jei man patiks, - atrėžė Remi. - Ir nėr čia ko man įsakinėti. Man jau pradeda nusibosti, jog su manimi elgiamasi kaip su... kaip su...

Įtūžęs jis čiupo butelį. Nežinojo, ar nori gerti, ar trenkti butelį į grindų plokštes.

- Tik pažiūrėkit, - tarė dėdė. - Pirmyn, geltonsnapi!

Jis išsitraukė iš kišenės saują cigarų, atsainiai išsirinko vieną, virtuviniu peiliu nukirto jam galiuką.

- Malonu būtų tave pamankštinti, - burbtelėjo, ieškodamas degtukų. - Būsimasis valdovas!..

Jis išspjovė tabako trupinėlius, priėjęs pravėrė duris. Priešais šviesą tebuvo matyti didžiulis šešėlis - akimirką jis stabtelėjo, atsisuko. Remi pripylė stiklinę, įžūliai pakėlė prie lūpų.

- Vargšė mažytė, - tarė dėdė. - Na ir darbą jie jums užkorė!

Jis nulipo laiptais; jo kojos traiškė žvyrą. Melsvų dūmų spiralė lėtai kilo virš slenksčio. Viršuje klapsėjo langinės, paskui pasigirdo Klementinos trepenimas. Remi tyliai pastatė stiklinę ir pažvelgė į Raimondą: ji verkė. Jisai nebedrįso nė krustelėti. Maudė galvą.

- Raimonda, - pratarė pagaliau, - mano dėdė - vargšas žmogynas. Nereikia į jį rimtai žiūrėti... Ko jūs verkiat?..Dėl to, ką jis pasakė išeidamas?

Ji papurtė galvą.

- Tai ko?.. Todėl, kad man pasakė: "Už tavo meiles"?.. Taip, Raimonda?.. Jums nemalonu, jog dėdė įsivaizduoja...

Jis priėjo prie jaunosios moters, apkabino ją per pečius.

- O man tai nėra nemalonu, - kalbėjo toliau. - Tarkite, Raimonda, kad aš... truputį jus įsimylėjęs, na, tarkit!.. Kas čia bloga?

- Ne, - sušnibždėjo Raimonda išsilaisvindama. - Nereikia... Jūsų tėvas supyktų, jeigu sužinotų, kad... Aš turėčiau išvykti.

- O jūs nenorit išvykti?

- Ne.

- Dėl manęs?

Ji dvejojo; Remi pakaušis, pečiai skausmingai pastiro. Jis nenuleido akių nuo Raimondos lūpų. Nutuokė, ką ji tuojau pasakys, kilstelėjo ranką.

- Ne, Raimonda... Aš žinau.

Jis žengtelėjo kelis žingsnius, bato galu privėrė duris. Paskui automatiškai perstatė stiklines iš vienos vietos į kitą. Jam buvo negera. Pirmąsyk jis nebegalvojo apie save. Iš tolo pasiteiravo Raimondos:

- Ar taip sunku rasti vietą?.. Turbūt reikia ilgai ieškoti... Skaityti skelbimus.

Ne. Čia tikriausiai ne tas reikalas. Kažkokia liūdna pašaipėlė šmėstelėjo Raimondos veide.

- Atleiskite man, - kalbėjo toliau Remi. - Aš nenorėčiau jūsų užgauti. Bandau suprasti.

Jis įsipylė lašelį balto vyno ir, kadangi Raimonda krustelėjo, norėdama čiupti butelį, tarė:

- Nereikia. Taip aš įgyju truputį vaizduotės. Man to reikia.

Staiga jis suvokė, jog Raimonda Vobrė šeimos apmokama - kaip Adrienas, kaip Klementina, kaip visi tie tarnautojai, kurių jis nepažįsta ir kurių vardus kartais girdi minint. Ir vėl mintyse išgirdo balsą, tėvo intonaciją: "Galų gale juk dėl tavęs aš triūsiu..." Visas tas pasaulėlis triūsė dėl jo, Remi, dėl luošio, kuriam reikėjo retų vaisių, švelnių gėlių, brangių žaislų, prabangių knygų.

- Manau, kad aš taip pat pradėsiu dirbti, - murmtelėjo jis.

- Jūs?

- Taip, aš. Jus tai stebina? Manote, aš nesugebu?

- Ne. Tik...

- Manau, nedaug išminties reikia sėdėti prie rašomojo stalo, pasirašinėti korespondenciją.

- Žinoma! Jei taip jūs suprantate darbą!

- Bet net ir rankomis, jeigu norėčiau... Klausykit, aš dar niekad nesu įkūręs ugnies... Ką gi, tuojau pamatysit. Pasitraukit!

Jis nukėlė viryklės lankainius, čiupo seną laikraštį, piktai sugrūdo jį į vidų.

- Jūs vaikas, Remi.

Ak! Kad ji nutiltų! Kad jie visi nutiltų! Kad liautųsi brukęsi tarp jo ir gyvenimo! Dabar šipuliukų. Storų pliauskų. Jų nėra. Teisybė. Dėdė dabar skaldo malkas. Skaniai jis pasijuoks. Et! Degtukai?.. Kur aš nukišau degtukus?

- Remi!

Įėjo Klementina; jis atsitiesė - rankos purvinos, plaukų sruoga krinta ant akių. Klementina lėtai perėjo virtuvę.

- Tai dabar tu jau kuri ugnį? Ir kokių tik dyvų nepamatysi.

Ji priėjo prie vaikino, nubraukė plaukų sruogą, pažvelgė į jo drumstas akis, paskui į butelį ir stiklines.

- Eik pasivaikščioti. Tavo vieta ne čia.

- Aš turiu teisę...

- Eik, pakvėpuok tyru oru.

Jinai čiupo jį už rankų, nušluostė jas prikyštės kampu, paskui išstūmė jį į kiemą, užtrenkė duris. Jis iš karto išgirdo abiejų moterų balsus. Jos barėsi. Dėl pieno. Dėl vyno, viryklės, dėl visko. Malkinėje aidėjo duslūs, ritmingi smūgiai: dėdė darbavosi kirviu. Automobilis dar stovėjo prie priebučio atlapomis durelėmis. Ūmai šviesa nusidažė liūdesiu; gyvenimas buvo tarsi sugadinta šventė. Remi svarstė, kur jo vieta, jo tikroji vieta? Ką jis reiškia Raimondai? Darbą... Darbą už 30 000 frankų per mėnesį. Ji vos jam šito nepasakė. O tuomet? Argi tai nenormalu? Ar tik jis kartais neįsivaizduoja, kad kitas pamils jį vien dėl to, kad jis yra patyręs nelaimių... ypatingų nelaimių? Tik ar esama ypatingų nelaimių? O jo paties nelaimės - ar nebuvo jos savarankiškos?

Jis vėl grįžo į vestibiulį; krūptelėjo, išgirdęs mušant laikrodį. Klementina vėl prisuko seną mechanizmą po laiptais. Ji net spėjo apsišluoti, nuvalyti laiptus. Remi užkopė iki prausyklos, kurios durys išėjo į antrojo aukšto laiptų aikštelę. Čia ant metalinių strypų kabojo rankšluosčiai, kempinės, ant prausyklės gulėjo naujas muilo gabalėlis. Ji apie viską pagalvojo, viskuo pasirūpino, viską patikrino. Remi įsisvajojo apie netvarkingus namus - ant kėdžių pamiršti rūbai, aitrus ant viryklės išsiliejusio pieno kvapas, jauna moteris su chalatu niūniuodama maunasi kojines. Jis nusiprausė rankas, vėl susišukavo, abejingai žvelgdamas į savo atspindį veidrodyje. Štai tokia tiesa. Metų metais jis maitinosi pasakaitėmis. Dar šiandien jis dievažin ką prisigalvojo apie kapą, paskui apie pervažiuotą šunį. Kad kiek - būtų įsivaizdavęs, jog vien jo žvilgsnis užtraukė tam šuniui nelaimę. Būtų mielai jautęsis turįs piktą galią, mielai taręsis esąs panašus į tuos nuodingus medžius, kurie žudo per atstumą. Pavyzdžiui, "mirties medžiai", apie kuriuos buvo skaitęs kraupių tyrinėtojų pasakojimų. Visa tai baigta. Vaikystė baigėsi. Jo nemylėjo. Ir galbūt ne be reikalo.

Vieną po kitos jis išgėrė dvi stiklines vandens. Burna išdžiūvusi, mintys atrodo nerealios ir iškreiptos tarsi žuvys akvariume. Saulė leidosi už parko medžių. Kažkas uždarė automobilio dureles, po to ant laiptų nuaidėjo žingsniai. Remi išėjo iš prausyklos ir vos neatsitrenkė į Raimondą. Ji nešė lagaminą.

- Duokite man!

Įžengė į jaunosios moters kambarį, numetė lagaminą ant lovos.

- Raimonda, aš turiu jūsų atsiprašyti. Ką tik aš juokingai elgiausi. Tai, ką tuojau pasakysiu, kvaila, bet... aš pavyduliauju dėdei. Negaliu pakęsti, kai jis taip į jus žiūri...

Raimonda iš lagamino išėmė palaidinukę, išskleidė ją.

- Tai jūs nesuprantat, kad jis stengiasi jus įsiutinti. Vis dėlto turėtumėt jį pažinti.

- Manote, jog jis norėjo jus išsivežti tiesiog tam, kad mane įsiutintų? Juk galų gale mes lygiai taip pat būtume galėję važiuoti ryt rytą su tėvu. Bet ne. Jis norėjo praleisti vakarą čia - su mumis, su jumis.

- Ką jūs čia bandote įžvelgti?

- Jūs mane stebinate, Raimonda: sakytum, nematote blogio.

Ji apsivilko chalatėlį, susisagstantį šone, kaip slaugės chalatas.

- Vargšeli Remi! Jūs iš tikro jaučiate malonumą, save kankindamas, įsivaizduodamas dievai žino ką!

Pakedeno savo šviesius plaukus, nusišypsojo.

- Patikėkit, tas jūsų dėdė tikrai nėra pavojingas.

- Ką jūs išmanote? Ar jūs įpratusi, kad jus suptų tiek vyrų?

- Visų pirma draudžiu jums kalbėt su manim tokiu tonu.

- Raimonda!.. Ar jūs nesuprantat, kad aš nelaimingas?

- Gana! - suirzusi nukirto ji. - Nagi, eime dengti stalo. Taip bus geriau.

Jis maldavo:

- Raimonda, palaukit... Kur jūs buvote prieš atvykdama pas mus?

- Juk puikiai žinote. Šimtą kartų jums sakiau. Aš buvau Anglijoje... Man nepatinka jūsų elgesys, Remi. Jau kelintą dieną jūs...

Ji uždėjo delną ant durų rankenos, bet jis ją sulaikė už rankos.

- Raimonda, - sušnibždėjo, - prisiekite man, kad niekas... Noriu pasakyti, jumis nesidomi.

- Jūs jau darotės įžūlus.

- Prisiekit! Prašau jus, prisiekit!

Ji atsistojo prieš jį. Jis pamatė ją iš visai arti. Niekuomet dar nebuvo jos iš taip arti matęs. Įžiūrėjo jos vyzdžiuose išgaubtą lango kontūrą, mažučiuką debesį. Jam pasirodė, jog tuojau grius, grius to veido link. Jis užsimerkė.

- Prisiekiu, Remi, - sukuždėjo ji.

- Dėkui... Nejudėkite... dar ne.

Jis pajuto, jog ji glosto jam kaktą - visai taip, kaip Mamytė kadais; petimi atsišliejo sienos.

- Dabar jūs būsit protingas, - pasakė Raimonda.

Ji paėmė jį už rankos.

- Eikšekit... Lipame žemyn!

- Jūs pasiliksite?

- Man regis, niekad nebuvo nė kalbos, kad aš išvyksiu.

- Bet jūs pasiliksite... dėl manęs.

- Na, žinoma.

- Skamba gan neįtikinamai. Pasakykit geriau.

- *Na, žinoma*. Dabar jūs patenkintas?

Abu nusijuokė. Staiga tarp jų atsirado kažkas panašaus į nuostabų abipusį supratimą. Jinai nemelavo. Negalėjo meluoti. Jis būtų pajutęs. Dabar buvo tikras, jog jinai nepyksta, jog jai prie širdies ši švelni bičiulystė. Leidosi nuvedamas laiptais. Pagalvojo: kai jis taps pilnamečiu, jai bus dvidešimt devyneri metai, - tačiau nuginė šią mintį ir stipriau suspaudė Raimondos ranką.

- Vakarieniausim prie žvakių, - pažymėjo ji. - Jau per vėlu kviestis ką nors iš miestelio.

Jie įėjo į erdvų valgomąjį; kol Raimonda tiesė staltiesę, Remi pravėrė bufetą.

- Tikiuosi, kad jūs nepavargęs? - paklausė ji. - Nenorėčiau, kad man vėl duotų garo... Ne, padėkliukas po fajanso dubeniu... Leiskit, aš greičiau susitvarkysiu.

Virtuvėje plakė omletą, atkimšinėjo butelius. Klementina visuomet buvo palanki dėdei Roberui. Jai patiko jo šiurkščios manieros, jo pokštai. Paryžiuje, pakviestas vakarienės, jis niekuomet nepamiršdavo užsukti į virtuvę.

Kilnodavo prikaistuvių dangčius, pasilenkęs uodė garus, pliaukšėjo liežuviu ar tiesiog pareikšdavo: "Čia aš pilčiau šiek tiek daugiau acto!"

Ir Klementina paklusdavo. Kartais portfelyje jis atsinešdavo butelių. Pomaro ar šatonefo.* Merkdavo Klementinai. Žinojo - ji smagurė. Žvelgdamas į jus iš po sunkių vokų, akimoju perprasdavo dalykus, kurių nebūtumėt norėję prisipažinti. Juokdavosi tarsi bendrininkas, jo paliaukė spaudė prisegamą apykaklę. Galbūt šitaip juokdavos ir kadais, žvelgdamas į Mamytę.

Raimonda nuėjo pripilti ropinių, stiklinėj vandens ištirpino tabletę.

- Kad užmigčiau, - paaiškino. - Jums taip pat reikėtų išgerti.

- Prie stalo, vaikai! - šūktelėjo dėdė. - Nusiplaunu rankas ir ateinu.

Remi uždegė žvakes, įstatė jas į žvakides; tuo tarpu Raimonda raikė duoną, pastūmėjo kėdes.

- Sėsiu greta jo, - nusprendė Remi.

Klementina atnešė sriubą. Jie susėdo. Įžengė dėdė su dviem buteliais vienoje rankoje, odiniu portfeliu kitoje.

- Nusivariau nuo kojų... Kaip man nepatinka šita vaiduokliška šviesa. Liūdna, visą laiką šmėžuoja... Ne, sriubos man nereikia.

Išsitraukęs iš portfelio aplankalus su dokumentais, atsivertė juos priešais lėkštę, žiautarojo duonos kąsnį - skruostuose judėjo daugybė raumenėlių.

- Jei mano gerbiamas brolis būtų teikęsis mane išklausyti, - burbtelėjo, - nė dviejų parų nebūtų prireikę tam Vialatui suraityti. Sunkvežimiai, pirkti Žemės valdų skyriuje! Įsivaizduojat? Po šimto kilometrų jie tiks tik metalo laužui. Bet juk mano brolio principas - nesijudinti iš vietos. Jis dirba prie planų, ataskaitų, raštpalaikių.

* *Burgundiško vyno rūšys (čia ir toliau - Vert.past.).*

Jis atsisuko į virtuvę.

- Na, kaip ten tas omletas?

Ir šiurkščiai šnekėjo toliau:

- Ne mūsų reikalas atgabenti tą šlamštą. Tegu kolonistai patys jį pristato. Darbo rankų jiems netrūksta, ar ne?

- Jūs vis kritikuojate, - tarė Remi. - Ką gi darytumėt, tėvu dėtas?

Jis pajuto, jog Raimonda rodo jam kažkokius ženklus, bet nusprendė jų nematyti. Nebenorėjo nieko matyti.

- Tik paklausykite jo, - tarė dėdė. - Aš kritikuoju. Aš dar burnos nepravėriau, ir štai - aš jau neteisus. Na ką gi, ateityje aš jau nebebūsiu neteisus. Todėl, kad ruošiuosi palikt Vobrė firmą likimo valiai, mano berniuk. Todėl, kad šį sykį sprendimas jau priimtas. Todėl, kad man jau įkyrėjo - dvidešimt metų savo rankomis žarijas žarstyti.

Jis kliūstelėjo sau vyno - tuo tarpu Klementina padavė omletą.

- Savo rankomis žarijas žarstyti, - pasakė Remi. - Ar neperlenkiate?

- Kvailelis! - atrėžė dėdė. - Aš nepratęs žodžių vėjais mėtyti. Kam šovė mintis išpirkti Buasari prekių sandėlius, ką, ir įkurti tarpkolonijinį gamintojų susivienijimą? Aš tai mokslų nebaigiau. Teisininkas nesu, bet žmonėms vadovauti moku. Jei manęs nebūtų čia buvę, jei nebūčiau užkirtęs kelio jo žioplystėms, - kur šiandien būtų tavo tėvas? Jis net savo šeimoje nesugebėjo tvarkytis. O ko aš už tai susilaukiau? Nė ačiū. Viskas jam, ponui Vobrė. Jau mūsų vargšė motina priešais jį ant kelių klūpėjo. Buvo toks rimtas, toks prašmatnus! Šeimos pažiba. Yra čia tokių smulkučių tiesų, kurių tu nežinai, bernužėli. Bet aš galiu tave apšviesti.

Remi išblyškęs gėrė. Įsmeigė į dėdę akis, pasiryžęs atsilaikyti iki galo.

- Iš tikrųjų norėčiau jas išgirsti, - ištarė tyliai. - Ypač iš jūsų lūpų.

- Akiplėša... Klementina, neškite... Arba ne. Atneškit man kavos.

Jis sumišai sukišo popierius į savo portfelį, atstūmė lėkštę. Klementina tylėdama atnešė kumpį. Jau seniai sutemo. Aplinkui stalą liko tik trys pakibę veidai, o už jų - didžiuliai judantys šešėliai. Dėdė pasiėmė cigarą.

- Išvažiuoju... - pasakė. - Supranti, taip? Išvažiuoju... Tavo didis tėvas numojo ranka į tą Kalifornijos biznį, - o aš imuosi jo savarankiškai. Na, žinoma, savo kapitalą iš Tarpkolonijinės bendrovės aš pasiimsiu. Brolis jau seniai įspėtas. Tegu pats išsikapsto. Man jau įgriso vaidinti skęstančiųjų gelbėtoją. Ir, beje, esu tikras, brangusis Remi, jog netrukus tu deramai mane pakeisi.

- Neabejoju, - atsakė Remi.

Dėdė sugniaužė kumščius; paakiuose sutirtėjo odos maišeliai. Prisidegė cigarą.

- Jūs turėtumėt važiuoti su manimi, panele Luan. Man tenai bus reikalinga sekretorė. Ir patikėkit - jūs nieko neprarasit, pakeitusi darbą.

Pro primerktus vokus jis stebėjo Remi.

- Mes keliausim... - pridūrė. - Lėktuvas, Niujorkas... Los Andželas - tai jums nieko nesako?

Klementina pastatė prieš jį puodelį, sklidiną karštutėlės kavos; jis pasikapstė cukrinėje.

- Dabar, kai ponas sūnėnas pasveiko, jūs nebegalėsite tarnaut jam už slaugę.

Jis nusišypsojo, išpūtė dūmus pro nosį.

- Tai būtų nepadoru.

Remi sviedė šakutę ant servetėlės ir pakilo taip staigiai, jog žvakių liepsnelės vienu sykiu glustelėjo.

- Dumiate akis, - iškošė pro sukąstus dantis. - Dumiate akis! Jūs nė nemanot išvažiuoti. Kalbat, kad padarytumėt įspūdį Raimondai. Norėtumėt sužinoti, ar ji jus lydėtų, ar ne? Na ką gi - neišdegė. Visų pirma jūs jai nepatinkat.

- Gal ji tau sakė?

- Taip, žinoma.

Dėdė vienu mauku išgėrė savo kavą, nusišluostė nosine ūsus, neskubėdamas pakilo.

- Išvykstu rytoj rytą, septintą valandą, - pasakė Raimondai. - Būkite pasiruošusi.

- Ji nevažiuos! - riktelėjo Remi.

- Pažiūrėsim.

Jis sustojo priešais sūnėną - nykščiai po pažastimis, tarp dviejų pirštų cigaras.

- Tu manęs nekenti, tiesa?.. Taip, taip - tu manęs nekenti. Štai kam jūs tinkat - nekęsti. Jei nebūčiau tavo dėdė ir jei tavo pečiai būtų platesni, puikiai žinau, ką tu padarytum.

Ūmai atsivėrė virtuvės durys; jie pasuko galvas. Ant slenksčio išvydo Klementiną.

- Ar galiu nukraustyti stalą? - pasiteiravo ji.

Dėdė patraukė pečiais, nužvelgė Remi nuo galvos iki kojų.

- Praleisk mane... Labanakt, Raimonda. Septintą valandą. Nepamirškit.

Jis dirstelėjo į savo rankinį laikrodį, pasitikrino su sieniniu, sunkiai ėmė kopti laiptais. Remi žiūrėjo, kaip jis lipa. Jis virpėjo. Taip, jis norėjo griebti žvakidę ir iš visų jėgų... Ak, šlykštus žmogėnas! Jis pasiekė laiptų aikštelę, priėjo prie turėklų, vos tesiekiančių jam pusiaują. Vienas stumtelėjimas ir..

- Labanakt, - pasakė, pamojęs ranka.

Paskui jo durys užsidarė, sugirgždėjo lubos - nuo sijos prie sijos, nuo panelio prie panelio.

- Tu nieko nevalgei, - sukuždėjo Klementina.

Remi pirštais persibraukė veidą, papurtė galvą, lyg norėdamas atsitokėti nuo smūgio.

- Viskas gerai, - tarė jis. - Palik ropinę ir stiklinę.

Jie nedrįso garsiai kalbėtis. Raimonda atsikvošėjo pirmoji. Remi pabandė prisidegt cigaretę, bet degtukai vienas po kito lūžinėjo jam tarp pirštų.

- Žvakė, - pasakė Klementina. - Prisidek nuo žvakės.

Galbūt ji vienintelė išsaugojo šaltą kraują. Sukrovusi ant padėklo išnešė indus. Remi prisitraukė kėdę.

- Jūs neišvažiuosite, - sušnibždėjo.

- Žinoma, ne, - pratarė Raimonda.

Jis paėmė žvakidę, pakėlė ją prie jaunos moters veido.

- Ką jūs darote?

- Kad įsitikinčiau, - pasakė Remi. - Jei dabar jūs meluotumėt, aš pastebėčiau. Jūs nežinot, Raimonda; jei jūs išvažiuotumėt, aš turbūt...

Jis pastatė žvakidę, šiurkščiu judesiu atpalaidavo kaklaraištį.

- Duokite man vieną tą jūsų tablečių, - pridūrė. - Kitaip visą naktį akių nesudėsiu.

Ji pati ištirpino jam tabletę stiklinėje. Remi išgėrė, jam truputį atlėgo. Pabandė nusišypsoti.

- Svarbiausia, nepasakokit apie šį vakarą mano tėvui. Jis jau ir taip įsius sužinojęs, jog dėdė mus palieka.

Tyliai spragsėjo žvakės. Naktis buvo čia, visur, palei langus, koridoriuose, tuščiuose kambariuose. Jis palinko prie Raimondos.

- Girdėjot, ką jis ką tik pasakė? Tvirtina, kad mano tėvas nemokėjęs tvarkytis savo šeimoje. Ką jis turėjo galvoj? Juk jūs turbūt esate šį tą nugirdusi.

- Ne, - pratarė Raimonda.

Ji sutramdė žiovulį, ištiesė ranką į kandeliabrą.

- Jūs pavargęs, Remi. Aš už jus atsakau.

- Gerai. Einu gulti. Man regis, iki pat gyvenimo galo kas nors man sakys: "Kelkitės... Gulkite... Valgykit..." Aš jums atrodau pasigailėjimo vertas, Raimonda?

- Nagi! Štai jūs ir vėl pradedat svaičioti. Labanakt.

- Pabučiuokite mane.

- Remi!

- Pabučiuokite mane. Jeigu norit, kad aš užmigčiau, turit mane pabučiuoti štai čia.

Jis palietė pirštu sau kaktą tarp akių.

- Paskui aš jums kažką pasakysiu. Kažką labai svarbaus.

- Remi!

- Jūs nesmalsi.

- Prižadėkite, jog tučtuojau eisit į savo kambarį.

- Taip.

- Dieve mano, koks jūs įkyrus, mano vargšas Remi.

Ji skubiai jį pakštelėjo, atsitraukę per keletą žingsnių, tarytum pabūgusi kokio nors įžūlaus gesto.

- Ne daugiau nei patenkinamai, - pasakė Remi. - Žiūrite į mane? Prisipažinkit - pabučiavote mane tik tam, kad sužinotumėt. Na ką gi: aš ką tiktai palinkėjau, kad dėdė numirtų. Palinkėjau iš visos širdies, kaip tam šuniui... Štai ir viskas. Labanakt, Raimonda.

Paėmęs arčiausiai stovintį kandeliabrą, jis užkopė laiptais, vilkdamas paskui savo šešėlį, lūžinėjantį per pakopas. Iš tiesų norėjo miego. Kambarys pasirodė milžiniškas, priešiškas. Jis uždarė langą, nes bijojo šikšnosparnių, nusirengė. Lova buvo ledinė, truputį drėgna. Kad kiek, būtų pradėjęs kalenti dantim; pasitrynė kojas. Jei rytoj jos nebejudės! Bet ne. Pakanka panorėti... Pakanka panorėti... Miegas jau gaubė jį tarsi rūkas. Pagalvojo apie portretą spintos viršuje. Tačiau iš Mamytės jam niekas negresia. Atvirkščiai. Jinai jį sergstės... Nuo Raimondos žingsnių sudejavo laiptų aikštelės grindys. Paskui sulojo šuo - labai toli, kaimo gale. "Aš mingu, - pagalvojo Remi. - Galbūt aš klystu". Neaiškiai prisiminė neužrakinęs durų, tačiau buvo pernelyg apdujęs, kad krustelėtų. Et! Beje, nieko neatsitiks. Nieko negali atsitikti. Nieko.

Jisai susapnavo sapną, turbūt labai trumpą, pašoko - jo kaktą lietė ranka. Labai senas balsas kažką

tylutėliai murmėjo. Šalta ranka slydo skruostais žemyn, paskui vėl pakilo atgal, pasitikrino, ar vokai užmerkti. Visa tai vyko labai toli, labai švelniai. Mylinčios rankos - jos čiuopė, užvaldė miego nuskaidrintą veidą. Remi sąmonė apsiblausė. Jis prasmego tarp juodų krantų.

Kai atsikvošėjo, išgirdo laikrodį mušantį septynias. Langas ryškėjo pilku stačiakampiu, statmenai perkirstu dviejų skersinių. Staiga Remi kilstelėjo ant alkūnės. Jis žinojo... Buvo tikras... Raimonda išvažiavo.

V

Remi atsikėlė, kurį laiką dvejojo. Ką jis pasakys, jeigu susitiks Klementiną? Velniop!.. Jis kažką gina... prieš jų visų valią. Ir netgi - kai uždėjo ranką ant durų rankenos, buvo tuo skausmingai įsitikinęs - tam tikru atžvilgiu jis gina savo gyvenimą. Raimonda neturėjo teisės išvažiuoti, palikt jį įkalintą... Jisai nežinojo, ko, kieno įkalintą, bet staiga pasijuto neabejojąs esąs įkalintas... Staigiai atidarė duris, kad jos negirgžtelėtų. Blyškioje šviesoje ryškėjo laiptų aikštelė, laiptai, tarsi neriantys jūros dugnan. Taip, būtent taip: Remi gyveno akvariume, buvo akvariumo žuvis - trumparegė, tingi, apžilpinta nepažįstamų formų, kurios slysta palei stiklo paviršių uždraustoje erdvėje. Kartkartėm jam pakeisdavo indą, keisdavo vandenį. Miegant ties juo palinkdavo veidai; arba žvelgė, kaip jis juda pirmyn ir atgal savo krištolo kalėjime. Akimirką pagalvojo, kad Raimonda... Bet Raimonda buvo anoje pusėje, kaip kiti. Jis perėjo laiptų aikštelę. Vestibiulio tyloje lėtai mušė sieninis laikrodis; tarpais pasigirsdavo tylutėlis, vos girdimas švytuoklės stuktelėjimas į medinį korpusą. Grindų plokštės apačioje švylavo lyg vandens paviršius. Remi galva palinko virš tuštumos, liemuo kryptelėjo; šis lėtas, atsargus judesys pasirodė jam pažįstamas. Jis kažkada jau buvo šitaip kryptelėjęs, seniai, labai seniai, galbūt mintyse, galbūt ankstesniame gyvenime? Jisai jau žinojo, kad išvys tiesiai apačioje po savimi juodą sukniubusį pavidalą...

Įsikibęs turėklų, riebaus prakaito išmuštu veidu, Remi žvelgė į kraupų siluetą, susiplojusį tiesiai apačioje, ant grindų plokščių, ir nebedrįso nė kvėptelti. Nejaugi pakako trupučio neapykantos, kad?.. Jis ėmė leistis žemyn. Savo galios pajautimas gniaužė jam gerklę, pakirto kojas. Jis nebejautė, kokios šaltos plokštės po basomis jo kojomis. Žaidė kraupų žaidimą, šis užvaldė jį visą,

ir kai sustojo prie lavono - tas gulėjo tarsi šachmatų figūra, pargriauta ant lentos - pagalvojo: "Šachas ir matas". Niekuomet dar nebuvo matęs negyvėlio. Visai neįspūdinga. Dėdė buvo su pižama, basnirčia įsispyręs į šlepetes. Gulėjo kniūpsčias, dešinė ranka sulenkta. Kraujo nėra. Iš tiesų švari mirtis. Iš tiesų švariai padirbėta.

Remi atsiklaupė, nes staiga jam toptelėjo, jog jis toks pat ištuštėjęs, toksai pat suglebęs kaip kūnas, dryksantis prieš jį. Taip, jis neapkentė dėdės - ir ne tik dėl Raimondos. Dėl kitų, sunkiau nusakomų priežasčių. Dėl to, kad dėdė vilkėjo gedulą dėl Mamytės... ir dar dėl kitų priežasčių - jos buvo ir ne tokios aiškios, ir gilesnės. Kažkokia pagieža, tarytum dėdė nebūtų padaręs kažko, ką tik jis vienas būtų galėjęs padaryti, todėl, kad jis sutiko prisidėti prie tam tikro sąmokslo, todėl, kad jis daugelį metų pakluso savo broliui. Remi, juo dėtas... Remi gūžtelėjo pečiais. Visiškai neįstengė įsivaizduoti savęs dėdės vietoje. Ir vis dėlto jeigu būtų turėjęs bent pusę jo energijos, jo gyvybingumo... kaip jis būtų žengęs, puolęs! Į kokį tikslą? Ak, nejau svarbu tikslas! Svarbiausia būti stipriam.

"Aš stiprus, - pagalvojo Remi, - nes aš jį nužudžiau". Tik kad tai netiesa. Jis puikiai žinojo, kad tai netiesa, kad jis pažaidė šia mintimi, idant atsigriebtų arba galbūt tiesiog pasidrąsintų. Nejaugi! Būtų per daug paprasta, jeigu pakaktų...

Ištiesęs ranką, jis palietė lavono petį. Tuojau pat ją atitraukė, paskui prisivertė vėl ištiesti, palaikyti ant nejudančio peties. Ne taip ir baisu. Dėdė persivertė per turėklus patamsyje. Ir tiek. Kuriems galams kurti istorijas? Poetizuoti, iškreipti. Meluoti. Sergi, todėl, kad meluoji... Bet ar dėdė iš tikrųjų persivertė per turėklus? Ar tik čia nebus vienas tų tipiškų Vobrė paaiškinimų, kurie nuslepia esmę?

Aušo. Remi tyliai pakilo. Staiga pasijuto senas, kupinas patirties. Atmintyje vėl nuskambėjo mirusiojo žodžiai: "Jei tave būtų kitaip auginę!.. Būtų man tave pati-

kėję!.." Akys liko sausos, tačiau jį smaugė neviltis. Dėdė nutilo; niekuomet daugiau jis nebeprabils. Niekuomet nepaaiškės kažkas esminga, susijusio su Remi. Jis mirė kaip tik tuo metu, kai viskam atėjo laikas keistis, tarytum įžvalgi ranka būtų pastūmėjusi dėdę į tamsą. Ranka, pagalvojo Remi, bet ne mano. Įsisprendęs į klubus, ant krūtinės nukoręs smakrą, jis stebėjo lavoną, stengdamasis prisiminti... Ne, jis nepajudėjo, nebuvo atsikėlęs, miegojo, net nesapnuodamas. Šuns istorija - visai kas kita. Remi tada vos pastebimai pagrasino. Šuo šoka į šalį. Įvykiai griežtai susiję. Bet koks ryšys tarp vakarykščio kivirčo ir šito susiplojusio kūno? Kaip nuoširdžiai patikėti?.. Liguista mintis. Kadaise - taip: pakakdavo spustelėti skambutį, ir kas nors pasirodydavo - Klementina arba Raimonda. Menkiausias pageidavimas būdavo tučtuojau vykdomas. Kiekviename Remi nore, regis, slypėjo begalinė jėga. Bet iš tikrųjų visagalis buvo jo silpnumas. Dabar jo valia liko neveiksminga. Raimonda jo nemyli. Tėvas vis toks pat tolimas, ir netgi Mamytė... Mamytė, atrodo, mirė antrą kartą. "Aš galiu!" - paprastas medicinos triukas... Bet kaip tuomet paaiškinti šitą kritimą?

Remi kilstelėjo galvą, išgirdo trepenant Klementiną. Jis užkluptas. Niekaip nepaspruksi. Bet kam sprukti? Kodėl bijoti senosios tarnaitės? Vis tas pats keistas pojūtis, kad esi nusikaltęs vaikas. Nusikaltęs - kuo? Susibrukęs rankas į kišenes, jis perėjo vestibiulį, pasitiko Klementiną, kurios siluetas sustingo pusiaukelėje.

- Remi... tau negera?

Negera! Pirmasis jų žodis. Pirmoji mintis.

- Aš pabudau, - sumurmėjo jis. - Ką tik suradau kažką keista.

- Ką?

- Eikš, pažiūrėk.

Ji subruzdo; Remi ją stebėjo taip įtemptai, jog jam pasidarė negera. Ji tyliai leidosi žemyn - visa juoda, raukšlėtu veidu, kuris, atrodė, kybo tuštumoj tarsi kaukė.

- Štai, - pasakė Remi.

Ji pasuko galvą ir tyliai aiktelėjo.

- Dieve mano!

- Jis nukrito naktį. Nežinau kada. Aš nieko negirdėjau.

Senutė sudėjo rankas.

- Nelaimingas atsitikimas, - pridūrė Remi.

- Nelaimingas atsitikimas, - pakartojo Klementina.

Jinai, atrodė, atsibudo; paėmė vaikiną už rankos.

- Vargšeli tu mano!.. Lipk atgal, peršalsi.

- Reikia kažką daryti.

- Aš pakviesiu gydytoją, - sušnibždėjo ji, - o paskui poną... Tiesa, jis turbūt jau kely.

Ji baugščiai prisiartino prie kūno. Remi ištiesė ranką prie lavono krūtinės, bet ji atitraukė jį atgal.

- Ne, ne... Nereikia nieko liesti, kol žandarmerija...

- Žandarmerija? - tarstelėjo Remi. - Tu juk neketini pranešti žandarams?

- Tai būtina. Žinau, kad...

- Ką tu žinai?

Tuomet Remi pastebėjo, jog senoji Klementina verkia. Galbūt verkė ji nuo pat pradžių, nors nevirpėjo jos veidas, nedrebėjo balsas. Ašaros sruvo iš jos akių paraudusiais pakraščiais, tarytum spaudžiamos iš vidaus. Pirmąsyk nuo Mamytės mirties Remi matė ją verkiant.

- Tau jo gaila? - sušnibždėjo jis.

Ji pažvelgė į jį nesuprasdama, truputį apdujusi; automatiškai šluostė rankas į prikyštės kraštą.

- Pažadinsiu Raimondą, - kalbėjo jis toliau.

Klementina purtė galvą. Burna krutėjo kaip kokio graužiko. Atrodė, pasakoja sau labai seną istoriją su sunkiai įtikimais nutikimais, tačiau krūptelėjo išvydusi, kad Remi eina prie telefono.

- Ne! - riktelėjo. - Ne... Tai ne tavo bėda. Leisk man!

- Vis dėlto aš ganėtinai suaugęs, kad galėčiau paskambinti telefonu. Miusenis, numeris vienas, ar ne?

Ji trepeno jam pavymui, uždususi, aimanuodama, ir kai Remi paėmė ragelį, pakibo jam ant rankos.

- Atstok tu galų gale nuo manęs, - burbtelėjo Remi. - Jei jau neturiu teisės nė paskambinti... Alio... Prašom man numerį vienas... Sakytum, bijai, ar ne?.. Bijai?.. Manai, kad... kad jį kas pastūmėjo?.. Na, bet juk tai kvailystė!.. Alio?.. Daktaras Miusenis?.. Čia Men Alenas... Remi Vobrė... Taip... Vaikštau, pasveikau... O, tai ilga istorija!.. Ar galėtumėt tuoj pat atvažiuoti? Dėdė šiąnakt nukrito iš antro aukšto... Turbūt užkliuvo turėklų, persivertė... Taip, jis negyvas... Kaip?

Senutė skubiai ištiesė ranką į ragelį; Remi vos spėjo ją atstumti.

- Alio... Nelabai gerai girdžiu... Taip, ačiū... Iki greito pasimatymo.

- Ką jis tau pasakė? - nerimastingai pasiteiravo Klementina.

- Šoka į mašiną ir atvažiuoja.

- Ne. Jis pasakė kažką kita.

Niekuomet dar nebuvo jos matęs tokios susijaudinusios, supykusios, palūžusios.

- Patikėk... - pradėjo Remi.

Ji stebėjo jo veidą tarsi invalidas, kuris nebegirdėdamas bando išskaityti žodžius iš lūpų.

- Aš žinau - jis pasakė kažką kita.

- Jis pasakė: "Jums tikrai nesiseka!" Dabar tu patenkinta?

Klementina dar labiau susigaužė, pakišo rankas po skarele; atrodė įbauginta, tartum daktaro sakinyje būtų slypėjęs kažkoks miglotas grasinimas.

- Lipk į viršų, - suaimanavo. - Nebepažįstu tavęs, mažasis Remi. Sakytum, visa tai teikia tau malonumą. Tavo tėvas įtūš, kada sužinos...

- Ką tu ruošies jam papasakoti? Mano tėvas.. mano tėvas... Jis tikrai bus patenkintas, tas mano tėvas. Daugiau niekas jam nebepriešgyniaus.

Klementina atkakliai priėjo prie telefono. Paėmė ragelį, paprašė žandarmerijos. Be perstojo bėgiodama akimis, ji pradėjo kalbėti - labai tyliai, neįprastai klastinga išraiška veide.

- Jei pasakysi ką nors prieš Raimondą... - pradėjo Remi.

Staiga jis nuščiuvo. Ką jis dar įsivaizduos? Beje, nesunku...

- Raimonda! - pašaukė. - Raimonda!

Kadangi ji neatsiliepė, jis užkopė laiptais, papurtė duris.

- Raimonda!.. Tuojau pat atidarykit. Raimonda, meldžiu.

Per pižamą pirštais spustelėjo šoną, kad sustabdytų nepakenčiamą dieglį tarp šonkaulių, kuris gniaužė jam kvapą. Atrėmė galvą į sieną.

- Raimonda! - meldė.

Apačioje Klementina kažką šnibždėjo monotonišku balsu, kokiu paprastai skaitydavo laikraštį viena pati sau virtuvėje. Tik kad laido gale buvo žandaras - jis užsirašinėjo. Ūmai atsidarė durys.

- Kas yra?.. Jums bloga?..

- Ė, ne, man nebloga, - atkirto Remi, staiga pasišiaušęs.

Jie priešiškai žvelgė vienas į kitą. Ji baigė rištis savo chalato diržėlį; veidas dar buvo paburkęs nuo miego. Remi dar niekad nebuvo matęs jos tik pabudusios - akys pabrinkę, blausios, lūpos papilkę. Nežinia kodėl pajuto jai gailestį.

- Ko jums reikia? - pratarė Raimonda.

- Ar nieko negirdėjot šią naktį?

- Kai išgeriu migdomųjų, niekada nieko negirdžiu.

- Nagi, eikšekit!

Bemaž per jėgą nutempė ją prie laiptų aikštelės krašto.

- Pasilenkite.

Saulės spindulys, raudonas, nešiltas, įstrižai kirto vestibiulį. Klementinos balsas nutilo.

- Tiesiai apačioje, - pasakė Remi.

Jis laukė riksmo, tačiau Raimonda neriktelėjo. Palinko, tarsi stumiama į priekį; rankos ant turėklų pradėjo virpėti.

- Jis negyvas, - pašnibždom ištarė Remi. - Sakytum, nelaimė, bet štai... Ar tai nelaimė?.. Jūs iš tikrųjų nieko negirdėjote?..

Raimonda lėtai pasuko galvą. Akys buvo paklaikę, pečius jai supurtė lyg ir kosulys. Apkabinęs jaunąją moterį per juosmenį, Remi parvedė ją atgal į kambarį. Jis nebebijojo. Tam tikru atžvilgiu viršus buvo jo. Tam tikru atžvilgiu jisai iškovojo laisvę. Nevisiškai. Negalutinai. Tai siaubingai painu ir sunku išnarplioti. Bet pagaliau jisai jautė, jog ištrūko iš rato. Ne, jis nenužudė savo dėdės. Taip jis galvojo *anksčiau*, tuomet, kai dar buvo nelaimingas vaikas. Tačiau jis kažką nugalėjo. Atpalaidavo kažką, kas dabar jau nepaliaujamai augs, dundės žemyn, tartum sniego lavina. Jis buvo panašus į žmogų, kuris iššovė ir dabar klausosi to šūvio aidų aido.

Raimonda prisėdo ant nepaklotos lovos. Nuo žaliuzių krito du šviesos stulpeliai, atsispindintys ant senovinės spintos šono, ant krėslo, užgriozdoto drabužiais, vandens ąsočio pilvo, net iki Raimondos veido, kuris tarytum žvelgė iš už grotų.

- Mus tuojau klausinės žandarai, - pasakė Remi. - Mes nieko nelaimėsime pasakodami apie vakarykštį kivirčą. Jie įsivaizduotų dievažin ką... ir patikėkit - iš savo miegamojo aš naktį nebuvau išėjęs... Jūs tikite manimi, Raimonda? Aš geidžiau jo mirties, tai tiesa. Ir dabar galbūt nesikremtu dėl to, kas įvyko. Bet prisiekiu - nieko nedariau, nieko nesigriebiau... Nebent galėtum tarti, jog mano bloga akis ...

Jis pabandė nusišypsoti.

- Nagi! Pasakykit, jog mano bloga akis.

Neatsakydama ji papurtė galvą.

- Ko jūs taip į mane žiūrite? - paklausė Remi. - Kas nors man ant veido?

Priėjęs prie tualetinio stalelio, jis pasilenkė prie veidrodžio, išvydo plaukų sruogą, mėlynas akis, liesą Mamytės smakrą.

- Tiesa - aš panašus į ją, - pasakė. - Bet galų gale - šįryt ne daugiau nei kitomis dienomis.

- Nutilkit! - sudejavo Raimonda.

Greta tualeto reikmenų dėžutės gulėjo "Baltos" pakelis; Remi užsirūkė, primerkė akį - dūmai kilo stačiai aukštyn palei skruostą.

- Atrodo, kad aš jums keliu siaubą. Ko jūs tokia išsigandusi?.. Ta blogos akies istorija?.. Aš jums atrodau keistas?

- Eikite apsirengti, - pasakė Raimonda. - Jūs peršalsit.

- Jūs įsitikinusi, kad aš pavojingas. Atsakykit!

- O, ne, Remi... Ne, ne... Jūs klystate.

- Galbūt aš tikrai pavojingas, - ištarė jis svajingai. - Dėdei tikriausiai taip atrodė, o man regis - jisai apie tai nusimanė.

Jie abu išgirdo automobilį - jis sustojo priešais priebutį, trinktelėjo durelės.

- Išeikit! - riktelėjo Raimonda.

- Apie kivirčą nepasakokit, - pasakė Remi. - Niekam. Kitaip... tuomet aš pasakysiu, kad esu jūsų meilužis. O tai jums būtų nemalonu, ar ne?

- Nedrįskit!

- Nuo šiandien aš nebeklausau draudimų. Iki greito pasimatymo.

Jis išėjo; pažino apačioje daktaro Miusenio balsą. Širdingą, skardų, kiek prikimusį. Balsą tiesaus, atviro žmogaus, kuris nenuvokia, kas yra gudravimas, paslaptys.

- Ponui Vobrė pranešėte? - klausė Miusenis. - Koks jam bus smūgis, kai atvažiuos!

Klementina kažką ilgai kuždėjo - ką, nebuvo girdėti.

- Vis tiek, - kalbėjo toliau balsas. - Keista lemtis!

Ūmai jis pritildė balsą, tarsi Klementina būtų jį paprašiusi šnekėt ne taip garsiai, ir Remi iš jų žodžių gausmo daugiau nieko nebesuprato. Klementina viską paverčia valstybės paslaptimi. Remi apsiavė šlepetes, užsimetė ant pečių chalatą ir nulipo žemyn. Klementina buvo dingusi. Miusenis, pritūpęs prie kūno, apžiūrinėjo jį, garsiai šniokštuodamas. Išvydęs ant plokščių Remi šešėlį, pakėlė galvą.

- Čia tai bent!

Nors šalia gulėjo lavonas, jis juokėsi. Buvo justi - jis nemėgsta ligų nei mirties, nei, ko gero, medicinos.

- Jūs vaikščiojate!.. Nenorėjau tikėti.

Remi pastebėjo, kad Miusenis mažesnis už jį; pirmąsyk atkreipė dėmesį, koks jis apkūnus, kokia padribusi jo paliaukė, apvalios, glotnios rankos.

- Tai tiesa, ką man pasakojo...

- Taip, - šaltai tarė Remi.

Kodėl jie visi pralinksmėja, kai jiems pasakoja apie užkalbėtoją? Ką jie išmano apie slaptą daiktų realybę, slaptingas įtakas, slypinčias už to, ką galima regėti ir liesti?.. Kodėl pasaulis turi būti pilnas miusenių ir vobrė?

- Galima? - tarstelėjo Miusenis.

Ir jo putlios rankos ėmė bėgioti Remi šlaunimis, blauzdomis.

- Iš esmės neturiu nieko prieš užkalbėtojus, - pareiškė jis. - Tik norėčiau, kad juos kontroliuotų. Jūsų atveju, su jūsų paveldimumu...

- Mano paveldimumu? - murmtelėjo Remi.

- Taip, jūs labai nervingas, jautrus menkiausiam sukrėtimui...

Staiga Miusenis pasirodė nelaimingas, prislėgtas.

- Plepu, lyg kalbėti čia reiktų apie jus. Visai pamiršau jūsų vargšą dėdę. Tikriausiai neatlaikė jo širdis.

- Manau, jog greičiau bus užsimušęs krisdamas, - nekantriai tarstelėjo Remi.

Miusenis patraukė pečius.

- Gali būti!

Atsargiai, kad nesusiglamžytų kostiumo, priklaupė ir apvertė kūną. Mirusio veidas buvo paburkęs, sustingęs kančios grimasa, apie nosį ir burną aptekęs krauju. Remi giliai įkvėpė oro, sugniaužė kumščius. Nepaisyti to! Nereikia to paisyti. Svarbiausia - negalvoti, kad galbūt jis ilgai kankinosi.

- Kas čia? - tarė Miusenis.

Jis ištraukė tviskantį daiktą, prispaustą po lavono pilvu, iškėlė prieš šviesą. Sidabrinė suplota taurė.

- Jis norėjo atsigerti, - spėjo Remi.

- Taigi, blogai jautėsi. Ir krizė užklupo jį laiptų aikštelėj; pabandė pasiremti turėklų... Tikrai taip, stenokardija. Tuomet, kai mažiausiai tikiesi...

Jis truktelėjo sulenktą dešinę lavono ranką, tačiau jam nepavyko jos pajudinti.

- Lavonas akivaizdžiai sustingęs... Kraujo beveik nėra... Miręs prieš keletą valandų; mirė ne dėl to, kad nukrito. Žinoma, skrodimas daugiau pasakys. Bet tikiuosi, jog jie jūsų pasigailės ir... Ar dėdė vakar neatrodė truputį pavargęs?

- Tiktai susierzinęs.

- Ar nebuvo kuo nors nepatenkintas?

- Garbės žodis... ne. Manau, kad ne.

Miusenis pakilo, nusipurtė kelnes.

- Kai paskutinįsyk jį apžiūrėjau, jo spaudimas buvo 25. Tikrai, tai buvo praeitais metais, atostogoms pasibaigus. Aš jį įspėjau, bet jis, aišku, nekreipė į mano žodžius dėmesio. Iš esmės, graži mirtis. Numiršti padoriai, niekam nebūdamas našta...

Jisai išsitraukė pypkę, nekantriai įgrūdo atgal į kišenę.

- Vieną dieną vis tiek reikės iškeliauti, - padarė išvadą sumišęs; pasuko į valgomąjį, sukdamas dangtelį nuo automatinio plunksnakočio.

- Na, o aš galiu tuojau pat išrašyti leidimą jį laidot, - tarstelėjo sėsdamas prie stalo, kur Klementina jau buvo pastačiusi puodelius, butelį konjako. - Kuo greičiau bus baigti formalumai, tuo geriau.

Kol Miusenis rašė, Klementina atnešė kavos, įtariai pažvelgė į Remi.

- Vis dėlto savotiška... - pradėjo Remi.

- Jei jis būtų miręs prie automobilio vairo ar pasirašinėdamas korespondenciją, šitai taip pat pasirodytų savotiška. Staigi mirtis visuomet atrodo keista.

Miusenis iškilmingai pasirašė, prisipylė puodelį kavos.

- Jeigu nesusitikčiau pono Vobrė, prašom pasakyti, jog aš atliksiu, kas būtina, - murmtelėjo kreipdamasis į Klementiną. - Suprantate?.. Naujiena aikštėn neiškils. Aš pažįstu Žujomą, žandarų brigados viršininką. Jis tylės.

- Nesuprantu, kodėl reikėtų slėpti, jog dėdė mirė nuo stenokardijos priepuolio, - pasakė Remi.

Miusenis skaisčiai išraudo, buvo kažką beatkertąs. Paskui gūžtelėjo pečiais, čiupo konjako butelį.

- Niekas nė nemano nieko slėpti. Tačiau žinote, kokie žmonės, ypač kaime. Plepa, prikuria. Geriau užkirst kelią paskaloms.

- Kažin, kokias jau čia paskalas galima paskleisti, - neatlyžo Remi.

Miusenis keliais skubiais gurkšniais ištuštino puodelį.

- Kokias paskalas? Įsivaizduoti tikrai nesunku. Šnekės, kad...

Jis skubiai pakilo, perlenkė liudijimą, sviedė jį ant stalo krašto.

- Nieko nešnekės, - tarė, - aš tuo pasirūpinsiu... Kuo vardu tas užkalbėtojas, kuris daro stebuklus?

Jaudinamai nerangiai jis stengėsi apdumti akis.

- Milsandjė, - burbtelėjo Remi.

- Na ką gi, jūs jam tikrai turite rankas kojas bučiuoti. Ponas Vobrė turėtų būti labai laimingas!

- Jis ne iš šnekiųjų, - karčiai tarstelėjo Remi.

Suglumęs Miusenis paėmė gabalėlį cukraus, išsiblaškęs sutriauškė jį.

- Ar jūsų dėdė, - paklausė palūkėjęs, - yra surašęs testamentą?

- Nežinau. O ką?

- Dėl laidotuvių. Apeigos tikriausiai vyks čia. Ar jūsų tėvas neturi šeimos kapų rūsio?..

Netikėtai prieš Remi akis vėl iškilo Per Lašezas, Siaurasis kelias, graikiškos šventyklos formos antkapis.

Ogiustas Ripajis
Buvo geras vyras ir tėvas
Amžinai liūdintys

- Ko jūs juokiatės? - paklausė Miusenis.

- Aš? Juokiuosi? - pratarė Remi. - Atleiskit... Šį tą prisiminiau... Taigi, žinoma, taip, čia... Bent jau man taip atrodo.

- Aš galbūt buvau nekuklus.

- O, kad ne! Jūsų klausimas tiktai juokingas.

- Juokingas?

Miusenis nepatikliai žvilgtelėjo į Remi.

- Suprantu, - kalbėjo toliau Remi. - Tarkim, įdomus... Kur, jūsų nuomone, palaidota mano motina?

- Nagi! Aš nelabai suprantu...

Klementina trankiai atlapojo langą, persilenkė į lauką.

- Štai ir žandarai. Vesti tiesiai į vestibiulį?

- Taip! - šūktelėjo Miusenis. - Tuojau aš su jais pakalbėsiu.

Jis atsisuko į Remi.

- Jumis dėtas, drauguži, eičiau pailsėti iki atvažiuojant ponui Vobrė. Žandarų brigadininkas nustatys lavono tapatybę, paskui mes nunešime kūną į viršų. Nėra reikalo gaišintis. Nei jums, nei kam nors kitam. Aš pakankamai pažįstu namus.

- Jūs atmetate galimybę, jog tai nusikaltimas? - paklausė Remi.

- Kategoriškai.

- O savižudybė?

- Kas per klausimas? - tarė Miusenis. - Nusiraminkite. Šią mintį taip pat reikia atmesti. Be abejonės.

VI

Vobrė atvyko dešimtą valandą, lydimas Miusenio, kuris tikriausiai važiavo jo pasitikti ir dabar šnekučiavo ant priebučio, plačiai mostaguodamas rankomis: Adrienas tuo tarpu vairavo automobilį į garažą. Remi matė juos įžulniai pro žaliuzės plokšteles: Miusenį, apvalų, plika galva, nuoširdų, guvų; Vobrė - tylų, skvarbiu žvilgsniu, gilia raukšle burnos kamputyje. Ir kuo labiau artėjo tėvas, tuo labiau Remi traukėsi išilgai sienos, o jo kojos virpėjo kaip pirmąją dieną pasveikus, kada jam kėlė siaubą mintis pereiti per kambarį. Vis dėlto pirštų galais priėjo prie durų, jas pravėrė. Toli iš vestibiulio sklido balsai, sustiprinti duslaus, lyg iš po žemių sklindančio aido, ir tada kiekvienas žodis slopiai dudeno. Miusenis aiškino, kaip nukrito dėdė; jo žingsniai kaukšėjo į grindų plokštes. Remi įsivaizdavo tėvą - rankos už nugaros, pasidygėjusi išraiška veide, trepena mažais žingsneliais. Tikriausiai Vobrė tokia mirtis atrodo netinkama ir vulgari. Ypač ta suplota taurė...

- Jam tikrai neteko kankintis, - pasakė Miusenis.

Remi žinojo - tėvas jau nebeklauso. Turbūt švelniai timpčioja smakrą, panarinęs galvą, suglebusiais pečiais, bato galu barbendamas į grindų plyteles. Šitaip jis paprastai nutoldavo. Staiga aptinki, jog jisai jau kitur, vietoj savęs palikęs tik tą susikaupusią, griežtą figūrą. O paskui vėl grįžta į save, blausiu žvilgsniu, truputėlį perkreipta burna. "Aš jūsų klausau", - murmteli mandagiai.

Remi vėl uždarė duris ir grįžo prie lovos, ant kurios buvo suvertęs dėdės drabužius, kai Klementina ir Raimonda ruošė kambarį šarvojimui. Sulankstė juos, išdėliojo ant kėdės. Balsai priartėjo. Matyt, abu vyrai kopė laiptais. Remi akimis paieškojo slėptuvės. Dėdės portfelis toks

storas. Jį perkratyti užims laiko. Spinta!.. Remi pastatė jį virš portreto ant spintos.

Sugirgždėjo grindys po kojom, žingsniai nutilo; buvo girdėti, kaip šnypščia nosį Klementina. "Reikėtų ten nueiti, - pagalvojo Remi. - Dabar..." Jisai nekrutėjo; virpėjo, jausdamasis toks bejėgis, baikštus. Gailėjosi dar nepažiūrėjęs dokumentų portfelyje. Galbūt jis būtų drįsęs pasipriešinti, radęs ten įrodymų, jog tėvas iš tiesų galėjo klysti, kaip ir kiekvienas kitas. Ak! Dabar - taip, dabar mirusysis jo sąjungininkas. Jiedu su dėde - kaip jis to nesuprato anksčiau? - buvo vienoje pusėje... Remi atsirėmė krėslo. Žingsniai artėjo; kaučiuko padų slopinami smulkūs žingsniai netrukus nuaidėjo laiptų aikštelėje, po to palei duris. Pasisuko rankena. Eidamas pas sūnų, Vobrė nebuvo pratęs belstis.

- Sveikas, mažyti. Miusenis man viską papasakojo... Siaubinga!.. O tu - kaip laikaisi?

Jisai apžiūrėjo Remi, truputį nelyginant gydytojas, kurį labiau domina atvejis nei ligonis. Vilkėjo tamsiai mėlynu kostiumu, santūriu, prabangiu; jo pranašumas išryškėjo bematant - žaidimui vadovavo jis. Niekuomet dar neatrodė toks savininkas, tikras savininkas. Nagu paskrebeno Remi rankovę, apkibusią tinko kruopelėm. Kad ir kaip stengėsi, jo gestas vis vien panėšėjo į priekaištą.

- Tu nebuvai pernelyg sukrėstas? - ištarė.

- Ne... ne...

- O dabar? Ar galva nesunki? Miego nenori?

- O, ne... Iš tikrųjų.

- Norėtum, kad Miusenis tave apžiūrėtų?

- Tikrai ne. Aš puikiai jaučiuosi.

- Hm!

Vobrė kelissyk gnybtelėjo sau ausį.

- Manau, - murmtelėjo pagaliau, - kad tu ne itin trokšti čia likti. Išvažiuosim, kai tik viskas bus sutvarkyta... Iš tiesų noriu parduot Men Aleną. Iš to dvaro mums tik nemalonumai.

Vobrė šneka! Brolio mirtis jam nemalonumas. Sūnaus liga turbūt didžiulis nemalonumas.

- Sėsk. Nenoriu, kad pavargtum.

- Ačiū. Aš nepavargęs.

Kažkas Remi balse privertė Vobrė susiraukti. Jis dar įdėmiau įsistebeilijo į vaikiną, su kažkokiu tramdomu įtūžiu.

- Sėsk, - pakartojo. - Klementina ką tik man papasakojo, jog judu truputį susivaidijot - dėdė ir tu. Kas tai per istorija?

Remi apmaudžiai šyptelėjo.

- Klementina visuomet gerai informuota, - pažymėjo. - Dėdė tvirtino, jog aš blogai išauklėtas ir nesugebu dirbti.

- Gal jis neklydo.

- Ne, klydo, - pareiškė Remi ir pakilo. - Dirbti aš galiu.

- Pažiūrėsim.

- Atleiskite, tėve... - tarė Remi; jis sukaupė visas savo jėgas, kad balsas skambėtų lygiai, truputį gailiai. - Aš privalau dirbti... Klementina jums ne viską atraportavo. Tiesą sakant, dėdė kaltino mane, jog aš vaidinęs paralyžiaus komediją; teigė, kad jūs galbūt neturite nieko prieš, jog jūsų sūnus luošys, kas padeda išvengti tam tikrų opių klausimų, susijusių su įmonės valdymu.

- Ir tu juo patikėjai?

- Ne. Aš daugiau niekuo nebetikiu.

Tas žodis užgavo Vobrė. Įtariai pažvelgęs į Remi, sulenktu smilium kilstelėjo jį už smakro.

- Kas tau yra? Nebepažįstu tavęs, mažyti.

- Aš noriu dirbti, - pareiškė Remi jausdamas, kaip blykšta. - Niekas nebegalės tvirtinti, kad...

- Tai štai kas tave kankina. Dabar tu įsivaizduosi, kad buvai apsimetėliu ligoniu. Jei gerai suprantu, tai jau netgi tapo *idée fixe**.

* *Įkyri mintis (pranc.).*

Vobrė, atrodo, kentėjo; jis lėtai pakartojo: "*Idée fixe!*", paskui paleido Remi smakrą ir žengė kelis žingsnius per kambarį.

- Judu niekuomet nesutarėt, dėdė ir jūs, tiesa? - tęsė Remi.

Vobrė smalsiai, sunerimęs pažvelgė į sūnų.

- Iš kur tu žinai?

- Kartais aš jaučiu tam tikrus dalykus.

- Iš tikrųjų, man nereikėjo leisti jums vakar drauge važiuoti... Ką jis tau dar prišnekėjo?.. Nagi, kalbėk atvirai, Remi... Jau kuris laikas tu man atrodai neatviras. Slapukas, kaip ir jis... Ir man tai nepatinka... Jis tau išdėjo visas savo senas pretenzijas man, a?.. Kad aš jį niekinęs, buvęs tironu... O ką dar? Sakyk!

- O, ne, patikėkit. Jis man ne...

Vobrė papurtė Remi už rankos.

- Žinau, ką jis tau pasakė. Tą kerštą jis slapta nokino, po velnių!.. To ir reikėjo tikėtis.

- Nesuprantu jūsų, tėve.

Vobrė prisėdo ant lovos ir iš lėto perbraukė delnais išilgai smilkinių, lyg norėdamas apmalšinti įkyrų galvos skausmą.

- Tiek to! Praeitis lieka praeitimi... Kuriems galams grįžti prie to, ko nebėra? Tavo dėdės užuominos... būk malonus... pamiršk jas. Tai buvo karštakošis, neteisingas žmogus. Puikiai matai, jog bandė tave nuteikti prieš mane. Nes galų gale šita mintis dirbti - juk būtent jis įkalė ją tau į galvą. Tarytum tau reikėtų dirbti!.. Betgi pagalvok, mažyti. Tu dar negyvenai. Pagalvok apie visa tai, ką tau reikia atrasti: muziejus, spektaklius... Ar aš žinau, ką dar?

- O Adrienas mane lydės? O Raimonda man aiškins?..

- Na žinoma.

Remi nuleido galvą. "Tik nereikia pradėt jo nekęsti, - pagalvojo. - Tik ne tai".

- Aš geriau norėčiau dirbti, - pasakė.

- Bet kodėl, galų gale, kodėl? - pratrūko Vobrė.

- Kad būčiau laisvas.

- Kad būtum laisvas? - pakartojo Vobrė, raukdamas kaktą.

Remi kilstelėjo galvą, pažvelgė į tėvą. Kaip jam išaiškinti, kad Men Alenas už savo šukėmis nusmaigstytų tvorų, rūmai Mocarto prospekte už savo pinučių ir velkių, kursavimas nuo Adrieno iki Klementinos ir atgal, gyvenimas narve, - kaip jam išaiškinti, jog visa tai baigta, baigta, baigta - nuo šitos nelaimingos nakties.

- Tau trūksta pinigų? - kalbėjo toliau Vobrė.

- Ne, netrūksta.

- Taigi?

- Taigi - aš noriu juos užsidirbti.

Akimirksniu Vobrė vėl nutaisė atšiaurią fizionomiją. Jis pakilo, smauktelėjo rankovę, pažiūrėjo, kuri valanda.

- Šį pokalbį pratęsim vėliau, tačiau kartais aš svarstau, ar tu visai sveiko proto, mano vargšas berniuk. Čia tavo dėdės daiktai?

Jis persimetė per ranką kelnes, liemenę, švarką, kuriuos Remi buvo išdėliojęs ant kėdės.

- Nematau jo portfelio.

- Turbūt liko jo automobilyje, - pasakė Remi.

- Iki greito pasimatymo... Tavimi dėtas, eičiau pasivaikščioti po parką.

Išėjo jis tyliai, kaip buvo atėjęs. Remi jam pavymui pasuko raktą, užstūmė skląstį; atsišliejo į duris. Buvo nusikamavęs; norėjo išsitiesti, užmigti. Vis tas pats jausmas, kai jis išsiskiria su tėvu: jausmas, kad jis išegzaminuotas, ištyrinėtas, iščiupinėtas, išzonduotas kiaurai ir iš jo teliko tuščiavidurė oda, iščiulptas kiautas. Jis priėjo prie spintos, įtempęs ausis, stengdamasis, kad netrakštelėtų parketas. Ir staiga jam į galvą šovė stulbinanti mintis, kuri akimirką privertė jį suakmenėti su pakelta portfelio link ranka. Jisai - dėdės paveldėtojas. Be abejo. Neišvengiamai. Kažkur yra testamentas, ir šiuo testamentu visų dėdės turtų teisėtu paveldėtoju tegali būti paskirtas jis, Remi. Kitaip tariant,

šitas portfelis jam priklauso visai teisėtai. Jam nėra ko bijoti.

Jis padėjo portfelį ant lovos. Visai teisėtai - nes dėdė turbūt ne taip jau jo nekentė... Iš esmės, jei šaltai viską apgalvojus?.. Vargšas žmogelis būdavo dažnai suirzęs, linkęs kandžiotis. Tarytum gyvenimas be paliovos būtų krėtęs jam bjaurius pokštus. Bet Remi veltui laužė galvą - ne, iš tiesų, jam niekuomet nebuvo ko skųstis dėde Roberu. Vakarykštis barnis! Ar dabar tai svarbu? Raimondos teisybė: dėdė tik norėjo jį įsiutinti. Jisai visuomet mėgo paerzinti, tačiau buvo šaunus. Visos tos knygos - gražios kelionių knygos, nuotykių romanai, pirmųjų pionierių pasakojimai - tai jis jas atnešdavo, vieną po kitos, nerangiai, gūžčiodamas pečiais, tarsi pabrėždamas, jog tikrai nereikia kreipti ypatingo dėmesio į tas dovanas ir juo labiau rimtai žiūrėti į visus tuos skaitinius... Remi iš lėto segė diržus, spustelėjo užraktą. Ne, jam nėra ko prašyti dėdės atleidimo. Nuo neatmenamų laikų jam, Remi, buvo lemta atlikti šį gestą, ištraukti aplankus, išdėlioti juos ant apkloto... Viskas pynėsi tarpusavy kaip tankiam audinyje, viskas ėjo vienas paskui kitą logine tvarka; tikriausiai buvo neišvengiama, jog vienas mirtų, kad kitas taptų laisvas. Kaip Milsandjė galėjo teigti, kad valia visagalė, tuo tarpu taip gera tikėti, jog įvykių eigoje tu nieko nepakeisi ir, kad ir kas atsitiktų, esi nekaltas.

Remi atvertė pirmo aplanko lapus. Raštai iš Los Andželo, Ouklendo, dalykiniai raštai. Nepažįstami vardai, skaičiai... nuorašai, prisegti prie raštų, sąrašai: apelsinai... bananai... ananasai... greipfrutai... vynuogės... citrinos... Remi pirmąsyk pagalvojo apie tas piramides, srūvančias auksiniais vaisiais. Pirmąsyk įsivaizdavo stogines, pirmyn atgal zujančius sunkvežimius, besisukančius keliamuosius kranus ir atkaklią sireną krovininių laivų, išplaukiančių iš farvaterių. Jam rodėsi, jog galva prisipildo kvapų. Ak! Pakilt ant tų laivų denio, valdyt tas krantines, kur šmirinėja uosto krovėjai, būti tų turtų šeimininku!.. Kokie jie niekingi, tie du Vobrė! Kokie jie vulgarūs - mirusysis su savo pa-

gieža, gyvasis su savo menkomis, smulkmeniškomis gudrybėmis. Ne, Remi dar negyveno. Bet jis gyvens - ir jo gyvenimas bus kitoks. Vaisiai! Kas tie vaisiai, kai yra odų, medienos, metalų ir galbūt brangiųjų akmenų! Lapai virpėjo Remi pirštuose. Jam atrodė, jog per sausą statistiką ir tonažų apskaičiavimus dėdė jam atskleidžia Ameriką, jog visos nuotykių knygos buvo skirtos tik tam, kad paruoštų šį atradimą.

Remi greitai vertė vieną aplankalą po kito. Būtų norėjęs viską aprėpti vienu žvilgsniu. Tarpais atpažindavo vardus - pavyzdžiui, Borelio. Dabar sąskaitos, po jų kiti raštai dideliame geltoname voke. Remi vos nepražiopsojo paskutiniojo pagal datą, įsprausto tarp dviejų užrašų knygelės lapelių. Jo akys išsiblaškiusios užkliuvo keleto žodžių ir ūmai, be jokios priežasties, jis panoro žinoti.

Daktaro Vernua psichiatrijos klinika
Fošo alėja 44b
Fontenė sū Bua (Senos departamentas)

Š.m. spalio 10 d.

Pone,

naktis buvo sunki. Vargšė dama labai nerami. Ji daug šneka; tarpais verkia; kad ir kaip aš įpratusi, man širdį drasko. Daktaras tvirtina, jog jinai nesikankina, bet kas gali žinoti, kas vyksta tose nesveikose smegenyse? Atvažiuokit, kai tiktai galėsite. Žinote, kaip jai palengvėja, kai jūs šalia. Bet kokia kaina turime išvengti naujo priepuolio - jisai gali būti lemtingas. Jei bus naujienų, nedelsdama jums pranešiu.

Jūsų
Berta Vošel.

Iš bloknoto išplėštas lapelis. Stambi, ryžtinga rašysena... Remi rūpestingai sudėliojo aplankus, įkišo į portfelį. Vis dėlto įdomu! Tas dėdė Roberas, garsėjęs kaip užkietėjęs viengungis, visuomet apie santuoką šnekėjęs siaubingais žodžiais, - ir štai jis rūpinasi beprote! Be jokių abejonių, kokia nors senų laikų meilužė. Senas, nuo visų nuslėptas romanas. Na ir kas! Sūnėnui nerūpi asmeninis dėdės gyvenimas. Pasidėjęs ant grindų, Remi atidarė savo lagaminą, paskui, užsiropštęs ant kėdės, čiupo paveikslą, paslėptą už spintos karnizo. Ir vėl išniro Mamytė. Jos mėlynos akys, truputį pernelyg sustingusios, atrodo, vis žvelgė tolyn Remi per petį, regėdamos kažką kerinčio, besiartinančio, ir Remi pajuto, kaip akis tvilkina ašaros, lėtai besikaupiančios po vokais. Priklaupęs jis ištiesė paveikslą lagamino dugne, ant jo padėjo portfelį. Paskui nerūpestingai suvertė baltinius, numetė lagaminą greta lovos. Viskas paruošta!

Tyliai pravėręs duris, nulipo žemyn. Ar gailėsis jisai Men Aleno? Atvirai sakant - ne. Tačiau pyko ant tėvo, jog šis taip žiauriai išstato pardavimui prisiminimus, visą praeitį, kuri visų pirma priklauso Mamytei. Atvažiuos svetimas žmogus - jis pažeis patį gyvuonį, iškirsdins ištekinius medžius, pertvarkys parką, namus - ir daugiau čia nebebus vietos trapiam Mamytės šešėliui. Iš visur išguitas, jisai neberas kito prieglobsčio, kaip tik paslaptingą pamirštą paveikslą. Po teisybei, kas tas nežinomas dailininkas, kuris?.. Dar vienas klausimas, į kurį nėra atsakymo. Remi gyvenimas buvo pilnas tokių klausimų be atsakymo. Artimiausiomis dienomis būtinai reikės primygt Klementiną prie sienos, priversti kalbėti...

Virtuvėje kažkas buvo; Remi pažino Fransuazos balsą - senosios Fransuazos, kuri kadais ateidavo skalbti žlugto. Ką! Jinai dar gyva? Kad ir būna tokių nesusidėvinčių gyvenimų! Kiek jai galėtų būt metų? Aštuoniasdešimt? Aštuoniasdešimt penkeri? Ji šiek tiek per garsiai kalba, matyt, priekurtė.

- Ak! Tikrų keistenybių pamatysi! - šūktelėjo Fransuaza. - Ir pagalvok, jau dvylika metų... Nagi, palūkėkit. Taip, teisybė, dvylika metų. Tais metais mano produkraitė ėjo pirmosios komunijos.

Klementina iš didelės pintinės kraustė daržoves, bulves, salotas. Fransuaza iš tikrųjų paprastai tiekė jiems maisto produktus.

- Rytoj atneškit kiaušinių ir sviesto, - murmtelėjo Klementina.

Senutės priėjo viena prie kitos. Remi jas stebėjo pro pravertas duris. Matė Klementiną, kuždančią Fransuazai į ausį. Tikriausiai dar viena paslaptis. Kas nors susijusio su velioniu arba jo broliu. Suirzęs jis išėjo į priebutį.

- O aš sakau, - sušuko Fransuaza, - beprotybė - blogiau užu viską! Geriau jau mirti. Man tikrai gaila to vargšo pono!

Dvi kūmutės, nesitveriančios džiaugsmu, kad vėl susitiko! Remi patraukė po medžiais - nepatenkintas, keistai neramus. Fransuaza tikriausiai kalba apie dėdę, - ji galėjo kalbėti tiktai apie dėdę, kuris iš tiesų gaudavo laiškus, informuojančius jį... Bet vis dėlto?.. Remi jau pasiryžo palaukti senutės. Prisidegė cigaretę, atsisėdo į žolę alėjos pakrašty. Ką jis sužinos? Kodėl jį staiga pagavo tas šišas domėtis savo dėde, tas poreikis jį užsistoti, tarytum jam būtų patikėta ginti jį teisme? Priešais garažą Adrienas plovė "Sitroeną", liejo jį vandens čiurkšle; iš lūpų galėjai atspėti jį švilpaujant. Remi pavydėjo jam jo abejingumo. Ak! Fransuaza išeina. Pagaliau!

Pamačiusi Remi, jis vos neišmetė savo pintinės. Apsiverkė, apžiūrėjo jį iš toliau, iš arčiau ir, žinoma, paminėjo stebuklą.

- Taip, - sakė Remi, - taip, mano geroji Fransuaza. Gerai, tvarka. Aš išgijau, gerai... Aš vaikštau - juk lydžiu jus iki kelio... Nagi, nusiraminkite!

Bet ji tolydžio stabčiojo, purtė galvą - nepatikli, susijaudinusi, įtari, sužavėta.

- Ir kas galėjo pamanyti, - kartojo. - Kai pagalvoji, jog dar praeitais metais jūs savo vežimėliu važinėjot... O dabar - štai jūs vyras...

- Duokite tą pintinę.

- Tai bent permaina, - kalbėjo toliau senutė. - Ar ruošiatės kurį laik čionai būti? Klementina man sakė...

- Ne. Išvažiuojam tuojau po laidotuvių.

- Turbūt taip ir geriau; šitie namai, patikėkit, laimės jums neneša.

- Ak, žinau, - pasakė Remi. - Tėvas man viską paaiškino.

- Kaip? Ponas jums... Tiesa, štai jūs jau suaugęs. Aš vis pamirštu... Nesvarbu, tikriausiai jums buvo labai skaudu. Jei taip man jūsų bėdos...

- Taip, - ištarė Remi spėtinai. - Aš buvau sukrėstas.

- Štai, - kalbėjo senutė toliau, ištiesusi ranką, - iš čia pro medžius matyti skalbykla. Niekas ten nebeeina nuo to laiko, kai... Dabar tenai pilna gyvačių, bet tuo metu tai buvo tikras sodas... Tuomet aš gyvenau Mene... reikėjo visus tuos baltinius išlyginti, jie laukė... Ateinu... Atidarau duris... Viešpatie mano! Taip ir suklupau... Kraujo iki pat slenksčio.

Remi išblyško kaip drobė. Pastatė pintinę į žolę.

- Be reikalo aš jums visa tai pasakoju, - pasakė senoji Fransuaza, - tačiau negaliu susilaikyti, ypač kai žiūriu į jus. Man rodos, vis dar matau ją. Ji tysojo ant grindų, prie židinio... Turėjo pasiėmusi pono skustuvą.

- Fransuaza! - suvapėjo Remi.

- Ak! Na, aš jus suprantu. Ir aš dažnai sau sakau: geriau būtų buvę - ir jai, ir visiems jums - jei būtų iš karto numirus. Kartais galvoji, ir ką gi sau mano gerasis Dievulis. Tokia jauna, tokia graži, gera moteris! Širdį drasko, kai pagalvoji, jog ji uždaryta.

Remi iškėlė rankas, lyg norėdamas apsiginti, bet senoji Fransuaza jau įsismagino.

- Na, jie ja gerai rūpinosi, prisiekiu. Būdavo dienų, net nebūtum pasakęs, jog ji ne viso proto. Pažįsta jus, šneka... Tik kitais kartais tūpčioja po kampus, už fotelių, ir niekaip iš ten neišviliosi. Bet visuomet švelni, paklusni. Vargšas angelėlis!.. Jūsų vargšelis dėdė padarė ką galėdamas, kad jūsų tėvas pasiliktų ją prie savęs... Prisimenu, vieną vakarą jie susiginčijo... Kažkas baisaus. Bet, po šimts, reikia suprasti. Vyras turi savo darbą... nėra jam kada rūpintis tokia ligone... Kažkuo blogiau ir už vaiką... O be to, jūs pats, visai tuo pačiu metu... Tikra lemtis!

- Gana! - riktelėjo Remi. - Gana... Jūs mane... Jūs mane...

Jis truktelėjo apykaklę, plačiai išžiojęs burną. Senutė pakėlė nuo žemės savo pintinę.

- Man nereikėjo... O svarbiausia, nereikia to pasakoti...

- Eikite sau! - užriko Remi.

Apsisukęs jis puolė į atvašyną. Atsitiesdamos švilpė šakos. Jis dūmė tolyn tartum persekiojamas žvėris, ir kai išniro priešais skalbyklą, veidas buvo kruvinas, po puta. Kvėpavo, garsiai švokšdamas. Sugniaužęs kumščius, prisiartino prie trobesio suvertomis langinėmis. Durys užrakintos; kai jis papurtė sąvarą, kažkas žvitriai slystelėjo į žolę jam palei kojas. Tačiau Remi ne baimė rūpėjo. Jis truktelėjo sutrūnijusias langines, įsisprendęs išplėšė keletą plokštelių. Rūdžių sugraužti kabliukai staiga pasidavė. Tuomet, akmeniu išdaužęs stiklus, įkišęs ranką, atitraukė lango skląstį. Peržergti atramą buvo nesunku. Remi atsidūrė siaurame kambaryje nuo dūmų pajuodusiom sienom. Aukštas židinys apkrekęs tirštu suodžių sluoksniu - jie švylavo tarsi degutas; oro gūsis virpino židinyje sudžiūvusius lapus. Dvelkė grybais, pūvančiu medžiu, užmarštimi. Greta pažaliavusios plovyklės dar stovėjo pastovai, ant virvių kybojo supelėję baltinių segtukai. Remi nuleido akis. Asla išklota rausvom plokštėm - jomis

vingiavo ilgi įskilimai. Taigi čia... Remi prisiminė portretą. Ūmai pajuto, jog sielvartas kyla širdyje lyg banga. Kodėl Mamytė pabandė?.. Kokioms galingoms, paslaptingoms jėgoms ji pakluso? Beprotybė - per daug lengva pasakyti. Remi stulbinamai ryškiai vėl išvydo ant grindinio puolantį šunį... dėdę Roberą, padriką ant tviskančių plokščių... O jeigu Mamytė?..

Jis bėgte leidosi iš skalbyklos ir beveik iš sykio sustojo - jam pakirto kojas. "Tuojau pargriūsiu", - pagalvojo. Beveik to ir troško. Vėl tapti paralyžiuotu. Amžiams pamiršti tuos vaizdus...

Gretimoje alėjoje pasigirdo žingsniai.

- Remi!.. Remi!.. Kur tu?

Klementina. Jisai neatsiliepė.

VII

- Fošo alėja 44 b, Fontenė sū Bua.

- Ar kartais ten nėra klinikos? - pasiteiravo vairuotojas.

- Ten mes ir važiuojame. Jūs manęs palauksite.

Taksi pajudėjo. Remi nuleido stiklą, įkvėpė gaivaus oro. Jis pamiršo rudenį, šaltį, visą savo aplinkos lėkštumą. Pamiršo dėdės laidotuves, išvykimą iš Men Aleno vakar vakare. Tegalvojo apie tą veidą, tiek kartų prisimintą, paslaptingą, nugrimzdusį praeityje, - netrukus jis vėl išnirs. Mamytė! Pakalbėti su ja... Sužinoti!.. Pagaliau sužinoti, ar ji iš tikrųjų tokia, kaip kad tvirtina kiti. O gal užsidarė tarp keturių sienų savo valia, po bergždžio mėginimo nusižudyti - kad liautųsi nešus nelaimę tiesiog savo mėlynų akių žvilgsniu. Ak, Mamyte! Aš, tavo sūnus, tavo paveikslas, - ar aš toks pat kaip tu - nekaltas ir drauge nusikaltęs? Tas šuo... aš jį nužudžiau. Ir mano vargšelis dėdė... Jie nusprendė, jog tai nelaimingas atsitikimas, tačiau tai nebuvo nelaimė... Bent jau ne paprasta nelaimė. Juk tuomet aš jo nekenčiau. Visai taip, kaip tu - tu mokėjai nekęsti... ko? Galbūt senelės?.. Ir dabar pykčio priepuolio metu man pakaks palinkėti kam nors mirties, kad įvyktų katastrofa. O aš - ar aš taip pat turėsiu prašytis, kad mane uždarytų, paslėptų - ne kaip nusikaltėlį, bet kaip pavojingą elementą, spinduliuojantį pražūtingas bangas?.. Mamyte!

Susmukęs ant sėdynės, jis žvelgė į nepažįstamą Paryžių, tolydžio niūresnį, tolydžio tylesnį. Be to laiško jis niekuomet nebūtų įstengęs susirasti Mamytės. Vadinasi, tiesa iš tikrųjų siaubinga?.. Jei Mamytė būtų buvusi beprotė, tik beprotė, ar ją būtų taip slėpę?.. Drįsę sakyti, jog jinai mirusi?.. Bet jis pats... Ar apie jį nesistengta statyti neįveikiamų sienų, prisimetus dingstimi, esą norima

geriau juo rūpintis, labiau jį puoselėti?.. Juos visus sukaustė kažkoks siaubas, kai jis pradėjo vaikščioti, eiti iš namų!.. Tėvas! Jis skubiai nuleidžia galvą, ūmai nukreipia akis... Klementina! Visuomet budri, visuomet išsigandusi... Kaip visa tai suprantama, jeigu jis paveldėjo baisų Mamytės sugebėjimą... Ak, kuo greičiau sužinoti!

Taksi pasuko į gatvę, abipus kurios tęsėsi vilos, sodeliai. Kliniką jis pajuto iš tolo - iš aukštų jos sienų, sandarių durų. Taksi sustojo.

- Aš ilgai netruksiu, - tarstelėjo Remi.

Iš lėto patraukė į priekį. Sienos jam priminė Men Aleną, jo įkalintą vaikystę. Jis paskambino.

- Norėčiau pamatyti daktarą Vernua.

Dabar Remi sekė durininkui pridurmui. Apžiūrinėjo vieną nuo kito vejomis atskirtus pastatus. Kadaise čia įžengė Mamytė. Galbūt jos vaikštinėta šiomis alėjomis? Jisai tuo metu gyveno savo prabangų luošio gyvenimą - be rūpesčių, be prisiminimų. Kaip tai patogu - amnezija!

Jie pakyla į priebutį. Vaškuotas koridorius. Lakuotos durys. Durininkas pasibeldžia, pasitraukia į šalį. Remi įeina į kabinetą, kvepiantį grindų vašku. Suvokia, kad daktaras, medicinos sesuo nustebę - dar nepamatęs jų veidų vėsioje prieblandoje.

- Remi Vobrė, - tyliai ištaria.

Daktaras pakyla. Jis aukštas, stambus, griežtas; melsvi šalti atšvaitai ant skruostų. Atidžiai apžiūrinėja Remi - taip tikriausiai apžiūrinėjo Mamytę: sunkiu žvilgsniu, pratusiu įžvelgti, kas slypi kūno viduje.

- Aš laukiau jūsų tėvo, - sako. - Tai jis jus atsiuntė?

Ir kadangi Remi dvejoja, priduria:

- Man labai nemalonu, jog turėjau taip brutaliai telefonu pranešti jam šią žinią...

Sutrikęs Remi linkčioja galva.

- Reiškiu gilią užuojautą, pone, - kalba toliau daktaras. - Bet, patikėkit, jai taip geriau... Beje, ji nesikankino. Tiesa?

Seselė skubiai tyliu balsu atsako:

- Nė trupučio. Užgeso, neatgavusi sąmonės.

O Remi klausia savęs: ar jis nesusmuks, ar pavyks jam iki galo sutramdyti ašaras. Vernua turbūt nemėgsta gaišti laiko nereikalingoms smulkmenoms. Paskutinis žvilgsnis, profesiniu įpročiu mestas į Remi, įvertina jo galvos proporcijas, rankų, plaštakų ilgį. Jis vėl sėda, teiraujasi, tuo pat metu kažką žymėdamas mašinraščio lape:

- Jūs, aišku, norėsite ją pamatyti?

- Taip.

- Panele Berta, prašom jį palydėti.

Remi žingsniuoja koridoriumi šalia Bertos. Jai apie penkiasdešimt metų. Žemaūgė, apvalaina, tvirta. Ji Remi kažką primena - tos tarsi nugludintos, begaliniai švelnios, nes kančią regėjusios, akys. Ji primena Milsandję.

- Panelė Berta Vošel? - tyliai klausia jis.

- Taip... Iš kur jūs žinote?

- Radau jūsų paskutinį laišką tarp dėdės popierių... Turbūt žinote apie jį ištikusią nelaimę?

Ji linkteli.

- Jūs jam dažnai rašydavote? - toliau kalba Remi.

- Kartą ar du per mėnesį. Dabar, paskutiniu laiku, dažniau. Dėl ligonės būklės... Čionai.

Jie pereina veją, žingsniuoja palei didelį trijų aukštų pastatą grotuotais langais. Žvilgsnis slysta į kambarius, tarpais įžvelgia sustingusį veidą, įdubusį pagalvėje.

- Jūs niekuomet nerašydavote mano tėvui?

- Ne. Net nesu jo mačiusi. Daktaras taip pat. Ir vis dėlto jau šešeri metai, kai mes čia... Galbūt jis atvažiuodavo anksčiau, daktaro Pelisono laikais?.. Tačiau abejoju. Kiekvieną ketvirtį jis atsiunčia čekį. Ir tiek!

- O dėdė?

- Priklausomai nuo jo kelionių. Tačiau atvažiuodavo, kai tik galėdavo.

Ji šypsosi, prisiminusi dėdę Roberą. Žiūri į Remi patikliau - juk jisai jo sūnėnas.

- Jo automobilis visuomet būdavo pilnas ryšulėlių, dovanų, gėlių... Buvo linksmas; pokštaudavo su mumis. Po jo apsilankymo jūsų vargšė motina visuomet nurimdavo, atsipalaiduodavo.

- Ji jį pažindavo?

- O, ne! Liga pernelyg rimtai buvo ją pakirtusi.

- O... jinai šnekėdavo? Noriu pasakyti - net jeigu vien tik frazes, ką nors nerišlaus...

- Ne. Niekuomet nešnekėdavo. Ta tyla tiesiog jaudino. Iš esmės juk tai labai nesunki liga... Jei jūsų paties būklė nebūtų buvusi pats žinote kokia, kuo puikiausiai ją būtų buvę galima pasiųsti namo.

Jie suka už pastato kampo, įžengia į parką, kuriame tarp ožekšnio gyvatvorių kyla nedideli nameliukai; apie juos šmižinėja seselės.

- Štai ir atėjome, - sako Berta. - Jums jau yra tekę matyti mirusius?

- Dėdę.

- Jums teks sukaupti visą drąsą, - tarsteli Berta - ir pati sau priduria: "Ji labai pasikeitė, vargšė moteris!"

Su visrakčiu atidaro namelio duris, atsisuka.

- Laikinai palikome ją šiame kambaryje. Tačiau Laidotuvių biuras jau teiravosi... Ponas Vobrė gali ir pavėluoti.

Remi įeina paskui Bertą. Taip ir yra! Smūgis tiesiai į širdį. Jis pamatė, tačiau vis dar godžiai žiūri. Tiesiog geria akimis. Prisiartina iki pat metalinės lovos, įsitveria turėklų. Kūnas vos teišgaubęs paklodę - toks jis liesas ir plokščias. Ant pagalvio ilsisi tik mirusios galva apdribusiais skruostais; akiduobės tokios įdubę, jog atrodo tuščiavidurės. Remi jau yra matęs panašių galvų žurna-

luose: tai žmonės, grįžę iš koncentracijos stovyklos. Remi sustingęs, atšiaurus, kupinas kažko panašaus į panieką. Greta jo seselė suneria rankas. Jos lūpos kruta. Ji meldžiasi. Ne, tai... tai ne Mamytė. Žili, išretėję plaukai. Kakta gaubta, kraupi, geltona, jau tuščia - tuščiavidurė tarytum kaulas, rastas paplūdimyje. Melstis? Už ką?.. Remi akis pripranta prie tamsos, kurios nepajėgia išsklaidyti naktinė lempelė. Jis greičiau nutuokia, nei mato šykščią kambario apystatą: skurdi siena aptverto gyvenimo aplinkuma. Kažkas tviska ant emaliuoto stalelio paviršiaus lovos galvūgalyje; jis atpažįsta vestuvinį žiedą - tai taip juokingai menka, jog jį supurto rauda. Ką jis įsivaizdavo? Ko gi jisai atvažiavo ieškoti? Jis nebežino..!. Tačiau aišku - niekas neišspręsta. Mamytė tokia pat tolima, tokia pat nepasiekiama. Galbūt vien tik Klementina galės paaiškinti, netgi jei ir pati niekados nesuprato... Bet ar panorės ji kalbėti?

Remi dar kartą pažvelgia į sustingusią, savo košmarų nualintą galvą - ji vis dar atrodo susirūpinusi. Įžiūri ant kaklo blyškų iškilų randą. Jisai įžulniai kerta gerklę, užsibaigdamas brūkšniu prie žandikaulio, plonu tartum raukšlė. Timptelėjęs seselę už rankovės, jis kužda:

- Ar, jūsų nuomone, jinai išprotėjo dėl fizinio skausmo - o gal dėl dvasinio?

- Nelabai suprantu jūsų klausimą, - sako Berta.

- Todėl, kad jau buvo nebe visai sveiko proto, ji ir pabandė...

- Tikriausiai... Bet ar jums neatrodo, kad ji buvo apsėsta kažkokios įkyrios minties... tarytum būtų bijojusi... būti pavojinga, pakenkti artimiesiems?

- Ne, nemanau.

- Žinoma, - skubiai tarsteli Remi. - Aš kvailas.

Berta savo ruožtu stebi suakmenėjusį viedą.

- Dabar jai ramu. Ten, aukštai, šviesa visiems vienoda.

Ji persižegnoja ir įsakinėti pratusiu balsu priduria:

- Pabučiuokite ją.

- Ne, - sako Remi.

Jis staigiai paleidžia lovos virbus, kiek atsitraukia. Ne. Jis negali. Jis myli Mamytę... bet ne šitą, ne šitą lavoną. Ta, kurią jisai myli, tebegyva.

- Ne... Ir neprašykite.

Jis skubiai išeina, mirksi, nubraukia nukarusią plaukų sruogą. Berta prieina prie jo. Tramdydamas staigią raudą, jis atsiremia seselės rankos.

- Nereikia manęs tausoti, - kužda. - Pasakykit man tiesą. Juk kartkartėm ji tikrai turėjo kalbėti?

- Sakau jums - niekad. Ir kai mes artindavomės prie jos - na ką gi - ji, būdavo, kilsteli ranką prieš akis, lyg nenorėdama mūsų matyti. Ar tai buvo tiktai tikas, o gal tas judesys jai kažką reiškė? Mes niekuomet nesužinojom. Atrodo, bijojo visų, išskyrus jūsų dėdę.

Remi tyli. Daugiau nebeturi ko klausti. Jis žino. Jis suprato. Savo beprotybės gelmėse Mamytė dar prisiminė galinti užtraukti nelaimę. Tai akivaizdu.

- Ačiū, panele... Nesivarginkite, aš pats lengvai rasiu kelią.

Tačiau pasiklysta, klaidžioja iš alėjos į alėją. Sodininkas palydi jį iki gatvės. Jisai svirduliuoja. Galva plyšta skausmu. Taksi rieda per blyškią vidurdienio šviesą. Tikriausiai jo jau laukia. Galbūt pradeda nerimauti, kad jisai vėluoja. Ar ir jisai ne toks pat pavojingas pamišėlis, išleistas į miestą su ginklu, su kažkuo, kur kas blogesniu negu ginklas!..

Bet ne. Tėvo dar nėra, o išvargusi Raimonda dar nenulipo žemyn. Tiktai Klementina mezga greta padengto stalo. Iš karto suvokia, jog yra naujienų.

- Remi?.. Tau negera?

- Ji mirė! - išrėkia jis tarsi įžeidimą.

Jie stovi akis į akį - ji, visa susiraukšlėjusi, nusilpusios akys už akinių stiklų; jis, virpantis, įsiutęs, nevilties pagautas.

- Vargšas mažytis, - atsidūsta ji.

- Kodėl tu man niekad nesakei?

- Tu nebūtum įstengęs suprasti... Visi mes tarėmės gerai darą.

- Jūs mane apgaudinėjote... Bet aš puikiai žinau, ko jūs bijojote.

Štai dabar jinai susijaudina, deda ant staltiesės mezginį, paima Remi už rankos.

- Paleisk mane, - sako Remi. - Man jau gana visų jūsų maivymosi. Jūsų kuždėjimosi... Šito sąmokslo aplink mane.

Jam knieti ką nors sudaužyti. Kad kiek, pradės nekęsti Klementinos, - geriau jau išeiti, užlipti į savo kambarį ir čia užsisklęsti. Nieko nebematyti! Senutė atsekė paskui jį. Ji kužda už durų. Jis krinta ant lovos, užsikemša ausis. Kaip jie nesupranta, jog verčiau jį palikti ramybėje? Išsekęs jis pasiduoda savo sielvarto tėkmei, bandydamas surankioti į krūvą praeities nuotrupas... Senelė?.. Ji mirė plaučių uždegimu... per labai trumpą laiką... Tokia bent oficiali versija. Niekas neįrodys, kad jam nemelavo. Ir tai beveik iš karto po to, kai Mamytė pabandė nusižudyti. Sutapimas? Na jau. O šuo - ar tai sutapimas?.. Ak, geriau jis niekuomet nebūtų lankęsis pas tą Milsandjė. Nuo tada viskas ir prasidėjo.

Bejėgiškos pykčio ašaros plūsta jam į akis. Klementina ir vėl beldžia į duris. Įsiutęs Remi pakyla, pereina kambarį. Sustoja, padėjęs ranką ant durų rankenos. Atsargiai! Klementina turi likti viso to nuošalyje. Jos tai nereikia skriausti. Remi bando truputį nusiraminti. Perbraukia ranka kaktą, stengiasi giliai kvėpuoti, išsklaidyti tą pykčio debesį, kuris tuoj prapliups liūtimi. Atidaro duris. Rankose ji laiko padėklą.

- Remi!.. Nagi!.. Turi pavalgyti.

- Užeik.

Jisai atsisėda į krėslą - ji tuo tarpu deda padėklą ant žemo stalelio. Jinai dar truputį daugiau susiraukšlėjusi,

geltonesnė, labiau išdžiūvusi. Remi nealkanas. Jis paima vištos šlaunelę, pradeda ją žiautaroti. Nukorusi rankas abipus prikyštės, Klementina stebi, kaip jis valgo: jos burną kruta drauge su Remi. Ji pietauja - taip pat - vien tik žvelgdama į jį. Paskui įpila atsigerti.

- Dar truputėlį, - sako. - Juk tau jį kepiau.

Jis pasmeigia kąsnelį mėsos, šakutės smaigaliu pakabina drebučių.

- Skani?

- Taip... taip, - murma Remi.

Tačiau senosios moters rūpestis jį numaldo. Įniršis išsisklaidė. Jam tik liūdna, labai liūdna, ir netikėtai jis klausia:

- Mamytė... ar ji mylėjo... mano tėvą?

Klementina suneria rankas. Jos paglebusių vokų kampučiai trūkčioja, tarytum ją būtų apakinusi kažkokia pernelyg ryški šviesa.

- Ar tavo mama mylėjo?.. Aišku, jinai jį mylėjo.

- O tėvas - koksai jis buvo su ja?

Neskubėdama ji gūžteli pečiais.

- Koks tau skirtumas?.. Visa tai jau praeitis.

- Aš noriu žinoti. Koksai buvo jis?

Ji žvelgia nieko nematančiomis akimis, stengdamasi išnarplioti kažką labai painaus, ko pati niekad kaip reikiant nesuprato.

- Jis buvo padorus.

- Ir tiek?

- Žinai, su tavo vargše mama ne visuomet buvo lengva sugyventi... Ji be jokios priežasties kamuodavosi... Buvo truputį neurasteniška.

- Kodėl neurasteniška?

Klementina dvejoja, pakelia nuo kilimo trupinėlį, deda jį ant padėklo.

- Toksai būdas. Visąlaik nerami... O be to, mažyti, ji jaudinosi dėl tavęs. Tu jai atrodei gležnas... ji bijojo... ką aš žinau.

- Čia kažkas kita.

Klementina atsiremia lovos kojūgalio.

- Ne... Patikėk... Tavo tėvas kartais netekdavo kantrybės. Jei jau sakyti tiesą - ne visuomet jis būdavo neteisus. Tu buvai pernelyg išlepintas... Kaip čia pasakyti? Tu buvai... tarp jų. Ji, vargšė, pernelyg tave mylėjo.

- Tu iš tikro manai, kad tėtis man pavydulia-vo?

- Šiek tiek. Galbūt būtų norėjęs, jog ji daugiau rūpintųsi juo. Yra tokių vyrų. Tu verkšlendavai, kai jis pasirodydavo. Tuomet jis įtūždavo. Jei nebūtum buvęs toks gležnas, jis tave tikrai būtų išsiuntęs į pensioną... Valgyk, mažyti... Imk pyragaičių.

Remi atstumia padėklą. Jis šaiposi.

- Tėtis... Jis niekad manimi pernelyg nesididžiavo, ar ne?

- Ne, kaip tik didžiavosi. Kai tu gimei - niekad nebuvau mačiusi laimingesnio vyriškio. Tik paskui vis-kas po truputį ėmė šlyti... Jis nenorėjo pripažinti, kad tu gyvas savo motinos paveikslas. Teigė, kad tu Vobrė nuo galvos iki kojų.

- Tuomet jie vaidydavosi?

- Kartais.

- Įnirtingai vaidydavosi, ar ne?.. Ir Mamytė... taip, suprantu.

- Ne, - sako Klementina. - Tu negali suprasti, nes čia nėra ko suprasti... Jų šeima buvo ne ką blogesnė už bet kurią kitą... Ar daktaras leido tau rūkyti?.. Man atrodo, tu per daug rūkai.

- Keista šeima! - kalba toliau Remi. - Juk galų gale - tėvas niekad nebuvo nuvažiavęs tenai aplankyti Mamytės. Atrodo, kad jis jos bijojo.

Klementina ima padėklą. Ji atrodo nepatenkin-ta.

- Klausyk, tu šneki kvailystes!.. Bijojo!.. Ką tai reiškia?

- Tai kodėl nevažiuodavo jos aplankyti?.. Tu nuo manęs kažką slepi.

- Nevažiuodavo jos aplankyti, nes neturėjo kada. Jei nori viską žinoti, jo reikalai ne per daug klesti. Tavo vargšas dėdė man daug ką papasakojo. Tavo tėvas - žmogus, kuris jau daug metų grumiasi. Vis bijo bankroto...

- Kodėl tu man nieko nesakei?

- Tik jau ne tau čia ką nors pakeisti.

- Bet dabar aš galiu viską pakeisti.

- Tu, mano vargšas Remi!

- Aš. Juk aš dėdės paveldėtojas. Ir kodėl aš negalėčiau daryti to, ką jisai ketino daryti Jungtinėse Valstijose?.. Aš nebe berniūkštis. Prekybos išmokstama... Ir man jau taip apkarto gyvenimas čia!

Mintis išvažiuoti netikėtai nušviečia jį, apvalo. Jis regi aukštus pastatus su daugybe langų, palmes išilgai prospektų, visus tuos paveikslus iš žurnalų, kuriuos dažnai sklaidydavo lovoje. Amerika! Kalifornija! Tapti biznesmenu ir - kas žino - padėti tėvui; ir tai padarys jis, luošys, kurio mirties galbūt kadaise troško. Jis šypsosi.

- Tave, žinoma, aš pasiimsiu su savim.

Klementina liūdnai purto galvą.

- Nagi, - šnibžda, - būk protingas. Viskas ne taip paprasta.

Tačiau Remi įsikarščiuoja. Nuėjęs susiranda tarp savo knygų atlasą, žiūri į Atlantą, milžinišką Amerikos žemyną, išvagotą kelių, išraizgytą bėgių. Dvidešimt keturios valandos iki Niujorko. Dvidešimt keturios valandos iki San Francisko. Apytikriai skaičiuojant... Svajonė - ranka paduok. Galas košmarams. Anoje pusėje jis bus naujas žmogus. "Aš noriu!" Tereikia panorėti... Jis net nepastebėjo, kaip išėjo Klementina. Rūko. Mąsto. Vėl gyvena. Dėdė ten turėjo korespondentų, tarnautojų, žmonių, išmanančių darbą. Tereikia atsigabenti pinigų. Visa kita po truputį susiklostys. Ak, jei tiktai Raimonda!..

Atsivedėjęs jis sviedžia atlasą ant krėslo, puola

į koridorių. Ko nors panorėjęs, nesugeba laukti. Beldžiasi į duris.

- Raimonda, tai aš.

Jinai atidaro; jis iš karto pastebi, kad ji verkė. Bet dabar jam nerūpi smulkūs jaunosios moters nemalonumai.

- Raimonda... Man ką tik šovė į galvą nuostabi mintis.

- Vėliau, - sako ji. - Aš truputį pavargusi.

- Ne. Tučtuojau... Tai ilgai netruks... Jūs žinote... apie Mamytę?.. Aš žinau. Grįžau iš klinikos. Jūs visi kvailiai, kad nuo manęs slėpėte.

- Tai tėvas jums?..

- O, ne. Aš pats... Vis dėlto sugebu imtis iniciatyvos... ir kaip tik...

Priėjęs prie Raimondos, čiumpa ją už rankų.

- Gerai paklausykit, Raimonda... ir liaukitės žiūrėt į mane kaip į vaiką... Aš paveldžiu dėdės turtą... Galiu reikalauti, kad man būtų nuimta globa, - kažkur tai skaičiau ir, beje, ruošiuosi pasiteirauti smulkiau.

Jis nutyla - dabar jį sukausto drovumas.

- Na ir ką? - sako Raimonda.

- Na ir tą - aš išvažiuoju tenai... į Kaliforniją.

- Jūs?

- Taip, aišku. Aš... Jeigu liksiu, įvyks kitų nelaimių... O tuo tarpu ten...

Ji sunerimusi žvelgia į jį; jisai irzliai atmeta sruogą.

- Tenai, - kalba toliau, - aš galutinai pasveiksiu.

- Įsivaizduojate save vieną nepažįstamame krašte?

- Bet aš nebūsiu vienas... Jūs važiuosite su manimi.

Jis rausta, paleidžia Raimondos rankas, kad ši nepajustų, koks jis sumišęs. Juk dabar turi atrodyti tvirtas, pasitikintis savimi, ryžtingas.

- Raimonda...Men Alene dėdė jums pasiūlė... Prisimenate?.. Aš prašau jūsų to paties. Jūs man dar reikalinga.

Susibrukęs rankas į kelnių kišenes, jis žingsniuoja ratu, praeidamas spirteli minkštą taburetę.

- Baikim, Raimonda. Aš jus myliu. Tai ne prisipažinimas - akimirka tam būtų netinkama... Tiesiog konstatuoju faktą. Bet galiausiai čia nieko stulbinamo. Aš jus myliu, štai. Ir esu pasiryžęs išvykti, nutraukti ryšius su pasigailėtina praeitimi... Jūs man padėjote tapti vyru... privalot padėt iki galo.

- Juk jūs nekalbant rimtai, Remi?

- Prisiekiu, nesu linkęs juokauti. Nuo šio ryto viskas jau kitaip, nei anksčiau; turite tai suprasti.

- Bet... jūsų tėvas?

- Mano tėvas!.. Mano išvykimas tikrai nekliudys jam ramiai miegoti... O ten būdamas, aš galėčiau būt jam naudingas... Na? Taip? Ne?

Ji lėtai prisėda ant kėdės kraštelio, nenuleisdama nuo Remi akių. Šįsyk jinai įtikinta.

- Ne, - kužda, - ne... Tai neįmanoma. Nereikia, Remi... Nereikia apie mane galvoti.

- O kaip jūs manot - ką dar aš galėčiau daryti? - rikteli jis. - Jau daug metų jūs šalia manęs. Viskas, ką patyriau malonaus, įvyko per jus. Šiuose namuose jūs vienintelė gyva, vienintelė, kuri juokiasi, vienintelė, kuri myli.

Ji vis purto galvą, dešinėn kairėn, atkakliai.

- Atsisakote?.. Nagi, kalbėkit!.. Bijote manęs?.. Taip?.. Tačiau puikiai žinote, kad neapkęsti jūsų aš niekad negalėsiu.

Ir staiga Remi į galvą topteli mintis. Jis susimąsto, paskui priklaupia prieš Raimondą.

- Nagi! Būkite su manim atvira. Jūs tikra, kad negalit važiuoti drauge?

- Taip.

- Jūs ką nors mylite?

Jis kilsteli ją už smakro, tarytum jau ilgos patirties kupinas vyriškis. Įsmeigia akis į tą uždarą veidą, veidą, kuris sako ne.

- Štai kaip. Jūs mylite.

Jos šnervės virpteli. Jis pakyla.

- To ir reikėjo tikėtis, - sako. - Bet aš šio to nesuprantu, Raimonda. Jūs niekuomet niekur neinate... Net ir vakarais... Tai kur jis slepiasi, tas jūsų mylimasis?

Ūmai jam nušvinta protas.

- Jis gyvena čia... Kas jis? Juk tai ne Adrienas?

Ji verkia, pusiau ištiesusi ranką, tarsi norėdama atmušti smūgį. Bet Remi nebedrįsta judėti, galvoti. Vadinasi, ateityje nelemties jam bus skirta išsiaiškinti daugiau tamsių vietų. Burnoje jis jaučia tulžies skonį.

- Mano tėvas?

Raimondos ranka nusvyra. Kalbėt nebereikia. Kiek laiko jau trunka šitas ryšys? Tikriausiai nuo tos dienos, kai Raimonda įžengė į namus. Štai kodėl kivirčydavosi du broliai, kodėl dėdė taip storžieviškai elgėsi su jaunąja moterimi, kodėl tylėjo Klementina - įtari, tramdydama pagiežą...

- Atleiskite man, - šnibžda jis.

Jis traukiasi durų link. Bet dar nepajėgia išeiti. Paskutinįsyk žvelgia į Raimondą. Jis ant jos nepyksta. Jinai auka. Kaip ir jis.

- Sudiev, Raimonda.

Jis stumteli duris. Keliai virpa. Jis leidžiasi žemyn į valgomąjį. Nori išgerti ko nors stipraus, kaip tą dieną, kai išėjo iš kapinių. Bet konjakas jo nesušildo. Jį smaugia nepakeliama gėla; be to, jam šalta. Jis bijo to, kas tuojau atsitiks. Ir nenori, bet tai tartum prakeikimas, kylantis iš jo. Eina į virtuvę, kur Klementina mala kavą.

- Kai sugrįš tėvas, - sako, - pasakyk jam, kad man reikia su juo pasikalbėti.

VIII

- Neslepiu, jog jis kelia man šiokį tokį nerimą, - pasakė daktaras. - Tas perdėtas jausmingumas!.. Tas nuolatinis atsisakinėjimas su jumis pasimatyti... Keistas vaikinas!.. Ar jis neseniai ką nors skaitė apie blogą akį? Kas galėjo įkalt jam į galvą tą mintį?

- Tai vaikas, - tarstelėjo Vobrė.

- Ne visai su jumis sutinku. Jis labai pasikeitė, labai subrendo. Štai kodėl ši manija gali tapti pavojinga.

- Ko jūs bijote?

- Nieko apibrėžto. Bet manau, jog jį reikėtų visą laiką stebėti... Kai jo būklė leis jam išeit iš namų, nedvejokite. Pasikonsultuokite su psichiatru. Specialistas tikrai nustatys šių sutrikimų šaltinį... Kaip man regis, jūsų sūnus kadaise turėjo patirti didžiulį sukrėtimą, tikriausiai pamatė kažką, kas jį pergąsdino... Viskas kilo iš to.

- Nejaugi! - suniurzgė Vobrė. - O pirmiausia - bloga akis - tai kažkas naujo... Ne, daktare, verčiau sakykite, kad Remi manęs nemyli, niekad nemylėjo ir tik ieško progos, kaip apkartinti man gyvenimą. Žino, kad šiuo metu aš turiu šimtus rūpesčių, ir štai jau savaitė - puikiai matote - tyčia mane kankina... Tarsi aš galėčiau pritarti tai absurdiškai kelionei...

- Tačiau tai galbūt būtų geriausias sprendimas. Atleiskite už atvirumą, bet šie namai jam visai netinkami. Jie jam susiję su pernelyg daug prisiminimų, kurie, atrodo, jį kamuoja. Bemaž esu įsitikinęs, jog visiškas, staigus gyvenimo pasikeitimas išvaduotų jį iš kompleksų... Su sąlyga, kad jį kas nors lydėtų... garbės žodis... jo mokytoja, panelė Luan, - ar negalėtų ji?..

- Apie tai negali būti nė kalbos, - sausai nukirto Vobrė.

Gydytojas pravėrė vestibiulio duris.

- Šiaip ar taip, - kalbėjo toliau, - jūs turite apsispręsti. Neįmanoma nesirūpinti jūsų sūnaus dabartine būkle. Jis kankina jus, bet patikėkit - kenčia ir jis pats. Ir man iš tikrųjų atrodo, jog čia klasikinis atvejis. Prieš šešetą mėnesių aš dar nebūčiau buvęs toksai kategoriškas. Tačiau tai, jog jis išgijo nuo savo paralyžiaus, įrodo, jog visos jo bėdos ir net tie atminties sutrikimai yra psichinio pobūdžio. Tai akivaizdu! Taigi - kadangi nenorite leisti jam išvažiuoti - darykite tai, ką sakiau. Per keletą seansų specialistas privers jį prisipažinti, ką jis slepia pats nuo savęs. Suprantat, teisybę! O nieko nėra svarbesnio už ją. Tas vaikinas turi teisę suvokti teisybę...

Jis išėjo; Vobrė lėtai uždarė duris, po to nusišluostė nosine delnus. Teisybė! Lengva pasakyti... Nužingsniavo koridoriumi iki savo kabineto, išsiblaškęs žvilgtelėjo į knygas, aplankais užverstą darbo stalą. Gydytojo žodžiai dar aidėjo ausyse. "Per keletą seansų specialistas..." Per keletą seansų!.. Taip ilgai kovoti, ir štai rezultatas. Jis susmuko į fotelį, atstūmė įvairiaspalvius aplankus. Kadangi nebeįmanoma spirtis, kuriems galams dar bedirbti? Brolio netektis paspartino katastrofą. O dabar Remi... Jis atidarė stalčių. Po krūvele laiškų, užrašų knygelių, senų vokų, kuriuos jis buvo pasilikęs dėl pašto ženklų, ranka užčiuopė revolverio rankeną. Galbūt priėjus liepto galą... Bet ne - net ir šia paskutine priemone jis negali pasinaudoti. Jei jis žūtų, berniukas nebeabejotų, kad jo galia nenuginčijama... Jis niekuomet nebepasveiktų.

Vobrė delnais pasitrynė akių vokus. Jis nebežinojo. Ar jis nori, kad Remi išsivaduotų iš savo vaiduoklių? Tačiau jeigu Remi atgautų atmintį, nebeliktų kito sprendimo - tiktai revolveris... Iš kurios pusės bepažvelgsi į padėtį - jinai be išeities, o Remi žuvęs.

Į duris pasibeldė. Vobrė uždarė stalčių.

- Užeikite!.. Ko jums reikia, Klementina? Aš užsiėmęs.

Ji atitrepeno iki rašomojo stalo it piktoji fėja, pasiruošusi mesti burtus. Jos smakras judėjo. Ji narstė savo išklaipytus pirštus.

- Na, ką?.. Aš skubu.

- Aš girdėjau, ką pasakė daktaras, - sušnibždėjo ji.

- Jūs klausotės už durų?

- Kartais.

- Man tai nelabai patinka.

- Man taip pat, pone... Ponas nevesit mažylio pas specialistą, juk taip?

- Bet ko gi jūs galų gale kišatės?

Senutė lingavo galva; Vobrė pajuto, kad ji galutinai pasiryžusi ir nesileis įbauginama. Jis prabilo švelniau.

- Kas yra? Nagi, pasiaiškinkit.

Ji dar šiek tiek prisiartino, įsitvėrė stalo krašto, tarytum bijodama pargriūti.

- Remi neturi susitikti su kitu gydytoju, - pasakė. - Ponas puikiai žinote, jog tai neįmanoma.

- O kodėl?.. Jeigu tai vienintelė priemonė jį išgydyti.

Nustebęs Vobrė stebėjo nusidėvėjusį veidą, pilkas, virpančia vandeninga plėvele aptrauktas akis.

- Aš jūsų nesuprantu, Klementina.

- Oi, ne, ponas mane suprantate... mažylis neturi prisiminti, ką matęs Men Aleno skalbykloje.

- Ką?

- Jei jis žinotų, kad jo vargšė motina niekuomet neketino nusižudyti ir kad skustuvą laikė kažkieno kito ranka...

- Nutilkite!

Netikėtai Vobrė ėmė dusti. Atstūmė fotelį. Prakaituoti pirštai lipo prie ranktūrių. Savo laibu, silpnu balseliu Klementina toliau kalbėjo:

- Vargšelė nebuvo beprotė, tiktai po to, kai...

- Neteisybė.

- Aš tylėjau dvylika metų. Jei prabilau šiandien, tai ne todėl, kad pridaryčiau ponui nemalonumų.

Vobrė pakilo. Būtų norėjęs rėkti, grasinti - tačiau negalėjo pratarti nė žodžio, kad nutildytų silpną gergždžiantį balselį.

- Ponas puikiai žinote, jog aš kalbu tiesą. Remi buvo viso to liudytojas... Jis man išklykė tai, prieš apalpdamas... Kai atsipeikėjo, buvo netekęs atminties ir paralyžiuotas.

- Gana! - ištarė Vobrė. - Gana!.. Baikime.

Tačiau Klementina jau nieko nebegirdėjo.

- Remi žaidė, įbėgo į skalbyklą pasislėpti. Ponas matėt, kaip jis pabėgo. Ir nuo to laiko nepaliovėt bijojęs sūnaus... Štai kas paaiškina pono elgesį.

Vobrė apėjo stalą, sustojo priešais senąją tarnaitę.

- Kodėl jūs pas mane pasilikote, Klementina?

- Pasilikau dėl jo... ir dėl jos. Ir, kaip matot, gerai padariau, kad likau... Ponas juk leisite jam išvykti, nes tik šitaip galima jį išgelbėti.

- Tai jūs įkalėte jam į galvą tą kvailą mintį?

- Ne... Jei jisai išvažiuos, aš jo niekad daugiau nebepamatysiu.

Ji buvo nuolanki, ori - Vobrė apstulbęs žvelgė į ją.

- Jei jisai išvažiuos, jei aš nebeturėsiu savo žinioje brolio kapitalo, mano konkurentai... Jūs nesuprantate. Man teliks keisti amatą.

- Tai jūs norit laikyti jį čia įkalinęs?

- Bet juk jis neįkalintas! - šūktelėjo jis, staiga nebesivaldydamas.

- Teisybė. To užkalbėtojo dėka jisai vaikšto... Jei būtumėt žinojęs, kad Milsandjė grąžins jam kojas, tikrai nebūtumėt siuntęs pas jį Remi.

- Klausykite, Klementina... Aš jums draudžiu...

- Kai jis išvažiuos, aš paliksiu šiuos namus... bet

jis turi išvažiuoti... Ten jis gyvens kaip visi... Iš naujo kurs savo gyvenimą...

Ji diktavo sąlygas vis tuo pačiu drebančiu balsu, ir Vobrė neatlaikė. Jis prisėdo ant fotelio krašto; rankos nusviro.

- Aš turiu pasiteisinimą, Klementina.

- Tai man nerūpi.

- Juk aš taip pat trokštu Remi laimės... Būsiu su jumis atviras... Aš galvojau nusižudyti... Jau dvylika metų nebepakenčiu savęs paties... Nebegaliu.

- Jei jūs mirtumėt, - šaltai ištarė ji, - jis įsivaizduotų, jog žudikas jis. Kadangi jūs trokštat jam laimės, negalit...

- Puikiai žinau, - pasakė Vobrė.

- Tegu jis išvyksta, - kalbėjo toliau Klementina. - Kito sprendimo nėra.

- Ir jeigu aš sutiksiu, jūs...

- Dėl manęs galite nesijaudinti.

Vobrė trynė vieną į kitą rankas; akimis vedžiojo sudėtingą kilimo raštą.

- Tebūnie, - ištarė pagaliau. - Jisai išvažiuos... Aš tuo pasirūpinsiu. Bet prieš tai... leiskite man jums pasakyti...

Jis ieškojo žodžių. Būtų norėjęs paaiškinti, kaip vieną dieną jis galėjo pasikėsinti... todėl, kad ji nenorėjo suprasti, jog jis su ja nelaimingas... todėl, kad ji pavogė iš jo sūnų... todėl, kad vaidino auką ir siutindavo jį dėl nieko... todėl, kad buvo kliūtis jo siekiams... Tačiau visa tai dabar taip neaišku, o jis taip brangiai užmokėjo! ir tai dar tik pradžia... Jis atsisakė savo sumanymo.

- Et, tiek to... Palikite mane vieną, Klementina. Aš tik prižadu jums - jisai išvažiuos.

* * *

Kambaryje gulėjo kiaulės odos lagaminai, prigrūsti rūbų ir baltinių. Spinta atlapota. Komodos stalčiai ištraukti. Stalas, lova nukrauti išskleistais žemėlapiais. Šitame nusiaubtame kambaryje žingsniavo Remi. Kartkartėm pasitikrindavo tvarkaraščius, kuriuos mokėjo mintinai, gailėjosi pasirinkęs lėktuvą. Galbūt laivas būtų maloniau? Arba prisėsdavo ant žemės, sukryžiavęs kojas, užsirūkydavo. Ar jis iš tikrųjų nori išvykti? Tarpais kaktą jam mušė prakaitas - taip jį kankino nerimas, kad reiks susidurti su nepažįstamais veidais. Išsitiesti ant grindų, įsitverti šio kambario, kuriame jis buvo toks saugus. Tomis siaubo akimirkomis jis mylėjo tėvą, mylėjo visus. O paskui gyvenimo syvai po truputį kaito jo galūnėse, galvoje, nualintoje pernelyg daugelio planų. Jis žvelgė į Prancūzijos oro linijų paveikslėlius, į ilgus tarsi plėšrūnų "Konstelasion" lėktuvų siluetus. Jo mintys jau skriejo viršum vandenyno. Margas taksi veža jį iš vieno prabangaus viešbučio į kitą. Žiaumodamas gumą, jis šypsosi reporteriams. Į duris beldėsi. Jis pramerkė akis, išvydo Klementiną su padėklu.

- Na, žinoma, - pasakė jis jai vieną vakarą, - tu atvažiuosi pas mane. Aš viską tenai išžvalgysiu.

- Aš jau labai sena.

- Ak, bet aš įrengsiu tokį nameliuką... Pamatysi! Vien automatika. Jokio vargo. Tik spaudyk virtuvėje mygtukus.

Jis vaidino išvykimą, kelionę, piešė Klementinai visus reginius, kurie jų laukia Amerikoje, o ji drebančiu silpnu balsu kuždėjo:

- Tu juokauji, mano mažyti.

Atėjo pasas, ir Remi vos jo nesuplėšė. Beprotybė - palikti namus. Tenai niekas jo nemylės. Jis bus nerangus, niekam nereikalingas svetimšalis. Ar bent pavyks

jam išmokti kalbą? Jį gniuždė abejonės. Pirštai pagelto nuo rūkymo; jis nekentė savęs už savo bailumą. Ant tėvo nebepyko. Puolė pats save. Niekam tikęs, nevykęs padaras, ir ten vėl prasidės nelaimių grandinė... Jis išeidavo iš namų, klaidžiojo gatvėmis, gėrė konjaką atsitiktinėse kavinėse, grįždavo kuo vėliau, kad nesusitiktų Raimondos. Niekas jam nepriekaištavo, net Klementina. Vobrė retai pasirodydavo. Jie puse lūpų palinkėdavo vienas kitam labo vakaro prasilenkdami. Po tokio drąsos atoslūgio Remi vėl sukildavo didžiulės vilties bangos; jisai pasiduodavo išlaidavimo aistrai. Pirkdavo drabužius, kaklaraiščius *kelionei*, versdavo lagaminus, puoselėdamas tą menkutį narsos įkarštį, suteikiantį jam svaiginamą laisvės ir galios įspūdį. Laiškininkas nešė laiškus trispalviais kraštais, pažymėtus oro pašto antspaudu.

Buvo nustatyta išvykimo data - Remi netgi jos nepasirinko ir su slaptu siaubu galvojo apie tolesnius įvykius, kuriuos jis sukurstė greičiau užgaidos nei laisvos valios skatinamas. Bankas jam atsiuntė dolerių. Agentūra rezervavo vietą transatlantiniame lėktuve. Bėgo dienos, o jis vis dvejojo tarp suverstų lagaminų. Klementina beveik nebepraverdavo burnos. Iš jos teliko vargšė sudžiūvus skiedrelė, kurią jis būtų norėjęs paimti į glėbį, jai pasakyt: "Aš lieku". Bet trauktis jis nebegalėjo. Jam niuksėjo į nugarą. Penkios dienos... keturios... Jis bijojo tarytum galvijas, kurį stumia kirvio smūgio link; ir tuo pat metu nebesipriešino, jausdamas tuštumą viduriuose. Trys dienos... Poryt... Oras buvo rūškanas. Krito paskutiniai lapai. Remi žiūrėjo į dangų. Po savaitės jis bus kitoje žemės rutulio pusėje. Tuomet jam reikės pradėti gyventi, rimtai, sukaupus jėgas. Greta daugiau nieko nebebus. Ar jis norės? Ne, nenorės... Jisai negalės... Jam trūko oro, jis duso. Pykčio pagautas, susisagstė lagaminus. Mamytės portretas buvo paslėptas tarp dviejų švarkų. Viskas paruošta... Rytoj!

Paskutinę dieną jis praleido savo kambaryje, tebesiblaškydamas tarp *taip* ir *ne*. Jei ir praleistų lėktuvą,

galų gale tai neturi jokios reikšmės. Jo valia atidėti kelionę. Jis keliauja savo malonumui. "Savo malonumui", - kartojo jis sau, tačiau buvo toksai susinervinęs, kad net sustabdė laikrodį ant židinio. Nebeištvėrė to smulkaus tiksėjimo. Popietei įpusėjus, išsitiesė ant lovos, įsikniaubęs pagalvio, ir sustingo. Paskutines valandas, tas, kurios skyrė jo praeitį nuo ateities, praleido tarytum be sąmonės. Staiga suvokė - laikas, ir pusbalsiu ištarė: "Dabar!"

Vobrė laukė jo valgomajame. Buvo papilkęs, tarsi įsisenėjęs ligonis.

- Nenori, kad lydėčiau tave į Orli? - tarė jis.

- Ne... Tiktai Klementina - aš jai prižadėjau.

- Duok mums žinią.

- Na, žinoma!

Tyla sruvo tarp jų tarsi šaltas vanduo. Jie jau buvo nebe tame pačiame krante. Remi skubiai nurijo savo kavą.

- Raimonda? - pasiteiravo.

- Ji tuojau ateis.

Jinai iš tiesų atėjo. Akys paraudę. Remi ištiesė jai ranką.

- Iki pasimatymo... - tarė. - Dėkui jums už viską.

Ji nuleido galvą. Negalėjo ištarti nė žodžio. Adrienas nunešė žemyn lagaminus, rikiavo juos automobilyje.

- Remi... - tyliai ištarė Vobrė. - Nenorėčiau, kad tu išsivežtum pernelyg blogus prisiminimus...

- Kad ne, tėti... Aš buvau labai laimingas.

- Gyvenimas nėra paprastas, - atsiduso Vobrė.

Jie nutilo, paskui Vobrė dirstelėjo į laikrodį.

- Na! - pratarė. - Metas... Klementina laukia tavęs automobilyje. Sėkmės, Remi.

Tėvas ir sūnus apsikabino. Raimonda gniaužė į kamuolėlį savo nosinę.

- Bus gražu, - pridūrė Vobrė. - Orų prognozė gera.

Drauge jiedu perėjo vestibiulį, palei šiltadaržį nu-

žingsniavo prie automobilio. Vobrė pravėrė dureles, ir Remi įsmuko greta Klementinos. Jam atrodė - sapnuoja, juda debesyje. "Hočkis" pasuko gatvės link; namas nutolo... - tamsus kambario langas, kur jis tiek metų gyveno augalo gyvenimą. Tuomet Remi susirado Klementinos ranką.

- Nagi, mažyti, - sukuždėjo ji. - Nagi!

Tačiau jam nesisekė susikaupti, susivaldyti. Ne jo kaltė. Pernelyg daug laiko jis buvo praleidęs vienas, pasaulio nuošalyje... Amerika - jį baugino ne Amerika. Greičiau lėktuvas... Jis nelabai suprato, kaip ten viduje viskas įrengta, kaip ten įsitaisoma. Ar eidami gulti nusirengia? Kiti keleiviai tikriausiai įpratę, pastebės, koks jis nerangus. Ir galbūt lėktuvui kylant jisai subloguos. "Kad taip numirti, - mąstė jis. - Tučtuojau. Akimirksniu!" Bet netrukus ėmė galvot apie ką kita, nes bijojo, jog jo noras išsipildys. O jis įnirtingai kabinosi gyvenimo. Visa tai siaubingai painu. Tačiau Klementinos ranka po truputį grąžino jam ramybę ir drąsą.

- Tu tikrai atvažiuosi, - pažadėjo jis.

- O, taip.

Automobilis sustojo priešais aerouostą; Remi vėl prislėgė baisus nerimas, tarsi šlapi skalbiniai.

- Aš einu pirmas, nunešiu lagaminus, - tarė Adrienas.

- Taip. Aš tuojau.

Klementina padavė jam ranką. Jie neskubėdami žengė pirmyn, perėjo didelę, pernelyg ryškiai apšviestą salę. Pro lango angas buvo matyti milžiniški lėktuvai, žvilgantys ant cementinių aikštelių. Iki pačių tamsos gelmių driekėsi mirkčiojančios gairių švieselės. Triukšmas trukdė jiems kalbėti; beje, jie nebeturėjo ką vienas kitam pasakyti. Iš garsiakalbio liejosi pranešimai, griaudėdami dusliu aidu. Jie praėjo pro duris, nusekė prie grupės keleivių. Prie pat jų į žemę savo dvigubais ratais rėmėsi "Konstelasion" lėktuvas. Sugrįžo Adrienas.

- Ką gi, pone, linkiu jums laimingos kelionės.

- Ačiū.

- Mažyti... - suvapėjo Klementina.

Remi palinko ties ja. Jo glėbyje ji buvo lengvesnė nei mergaitė; jos raukšlės paplūdo ašaromis.

- Žinai, tai ilgai netruks, - pasakė Remi.

Sielvartas gniaužė jam gerklę. "Numirti... Nebegyventi to absurdiško gyvenimo!"

- Na! - sušuko tarnautojas.

Žmonės spraudėsi apie lėktuvo trapą. Fotografai švytravo aparatais. Remi paskutinįsyk suspaudė Klementinai rankas.

- Atsiųsiu tau telegramą iš Niujorko.

Ji pabandė kažką pasakyti, bet jis neišgirdo. Jį pagavo spūstis, jis pakilo laiptais paskui jauną moterį, kuri spaudė prie savęs smuiko futliarą ir prašmatnią puokštę. Prapliupo katutės. Jį stumte įstūmė į lėktuvą, nuvedė prie krėslo. Sukosi motorai, visur šurmuliavo. Suglumęs, netekęs vilties jis vis dėlto svaigo kažkokiu nepaprastu džiaugsmu. Ant tako tebesispraudė minia. Burnos šaukė, tarsi nebyliame filme. Lėktuvas krūptelėjo, lėtai ėmė slinkti peizažas. Remi dar sykį pabandė įžvelgti tako galą. Žmonės mažėjo, menkėjo. Labai labai toli matėsi du mažyčiai šešėliai; galbūt vienas jų Klementina? Atsidusęs Remi atsisuko į kaimyną.

- Kodėl tiek žmonių? - paklausė.

Tas nustebęs pažvelgė į jį.

- Tai Serdano ir Žinetės Nevo gerbėjai, - atsakė.

Lėktuvas pakilo. Netrukus debesys užgožė šviesas.*

** Primename, jog lėktuvas, kuriuo skrido bokso čempionas Marselis Serdanas (Marcel Cerdan /1916-1949/ - prancūzų boksininkas, 1938 m. Prancūzijos, o 1948 m. pasaulio bokso vidutinio svorio čempionas; dainininkės Editos Piaf mylimasis - Vert. past.) - ir smuikininkė Žinetė Nevo (Ginette Neveau), po katastrofos nugrimzdo į jūrą prie Azorų salų.*

VILKĖS

Romanas

I

- Dabar mes jau išsisukom, - pasakė Bernaras.

Vagono ratai stukseno ant iešmų; girgždėjo medinės pertvaros; bulvių maišas, kurio buvau atsirėmęs - jau kiek valandų! - kiekvienu gumbru vis smarkiau smigo man į šonkaulius, į strėnas; oro srovė, kuri veržėsi pro prakiurusį stogą, dvelkė drėgme, lipniu garvežio pakuros garu, kurio pūškavimas kartais mišo su buferių dūžiais. Aš savo ruožtu pakilau - kūnas siaubingai nutirpęs; vagonas krestelėdamas sviedė mane atgal ant maišų, bet galinga Bernaro ranka vėl pastatė ant kojų.

- Žiūrėk! - šūktelėjo jis. - La Gijotjerė.

- La Gijotjerė arba dar kas nors.

- Sakau tau, tai La Gijotjerė!

Priglaudžiau veidą prie langelio, tačiau temačiau tik vagonų siluetus, blyškius pasklidusius dūmus ir žalias bei raudonas semaforų žvaigždes. Bernaras prikišo galvą prie manosios.

- Na, kaip?.. Ne per daug nuvargęs?

- Daugiau nebegaliu.

- Aš tau padėsiu.

- Ne.

- Elen gyvena visai čia pat.

- Kas iš to.

- Žervė, seni, tik nepradėk kvailioti.

- Aš viską apgalvojau, - pasakiau. - Nebenoriu būti tau našta. Susirasiu kitą vagoną - į pietus, į Marselį, Tuloną, nesvarbu kur... Rasiu kokią nors išeitį.

- Dėmesio!.. Karinis traukinys!..

Riedėjome vis lėčiau ir lėčiau, išilgai sąstato, į kurį tarsi į kalno atšlaitę atsimušė mūsų traukinio dundesys. Supratau, kad po brezentu slypi pabūklai, supan-

čioti tartum galvijai; po jų šmėstelėjo tankai, susigūžę ant ilgų platformų. Akimirką panorau, kad mūsų traukinys sustotų. Bernaras negalės išlipti! Bernaras negalės susitikti su Elen! Bernaras nebegalės kalbėti apie savo laimę! Ak! Ko jau man buvo per akis - tai Bernaro laimės! Nuo pat šito "keisto karo" pradžios, o ypač nuo tada, kai mes atsidūrėme greta vienas kito, kraupioje stalago* ankštumoje, tranki ir širdinga Bernaro draugystė dusino mane. "Tu blogiau nei klebonas!" - kartais pasišaipydavo bičiuliai. O aš - aš neturėjau teisės spyriotis, kadangi jis nusprendė - kartą ir visiems laikams - kad aš jo draugas, kadangi jisai pasirinko mane, kad turėtų kam pasakoti apie savo gyvenimą, - ir pasakodavo apie jį kone kas vakarą, po kiekvieno pasipasakojimo pridurdamas: "Tu tai mane supranti! Kokia laimė, kad tu čia, Žervė!" Jis maitino mane iš savo siuntinių ta dingstimi, kad aš niekuomet jų negaunu. Nesiklausdamas kimšdavo man į kišenes cigaretes, šokoladą. Dvejus metus aš neturėjau nė poros valandų atokvėpio, kad galėčiau pasislėpti kokiame nors kampe ir pasimėgauti vienatve. Rūkiau Bernaro tabaką; mūvėjau Bernaro apatinukėmis; buvau Bernaro belaisvis. O kai Bernaras pabėgo, na, žinoma, jis pasiėmė ir mane. "Su manimi tau nėra ko bijoti, mielasis Žervė!" Baisiausia, kad jis sakė tiesą. Pačiame viduržiemyje mes pervažiavome pusę Vokietijos, pasiekėme sieną be menkiausio sutrikimo. Ir štai dabar atvykome į Lioną, purvini, apšepę, apdriskę kaip valkatos, tačiau sveiki ir gyvi. Ir Bernaras džiūgavo. O aš...

Aš prisėdau ant maišo, automatiškai pasirausiau kišenėje. Tačiau mes jau seniai surūkėme savo paskutines cigaretes. Sukrapščiau kelis tabako trupinėlius ir ėmiau juos čiulpti; tuo tarpu vagonas stukseno per grįžratį.

** Stalagas - koncentracijos stovykla (Vokietijoje, Antrojo pasaulinio karo metu) (Vert.past. - čia ir toliau).*

Labai neaiškiai mačiau Bernaro veidą, linguojantį prie langelio. Ar tai įmanoma? Ar mes iš tiesų išsiskirsime? Ar pakaks galų gale man drąsos gyventi vienam, savaip, kaip dera vyrui?

- Eikš, pažiūrėk! - sušuko Bernaras.

Aš klusniai pakilau.

- Žiūrėk... Lionas.

Mes aplenkėme artilerijos sąstatą ir lėtai riedėjome į drėgną tamsą. Garsai sklido toli, silpnai ataidėdami apačioje.

- Turbūt mes važiuojam virš Žano Žoreso bulvaro, - paaiškino Bernaras.

Pažinojau menkiausias jo balso moduliacijas; aiškiai jutau, kad jis nesitveria džiaugsmu.

- Žervė, - tęsė jis, - baik juokus. Eini su manimi, a?

- Ne.

- Bet, žinok, asilo makaule, nepradės dar nė švisti, o tave jau sučiups, juk aš tave pažįstu!

- Aš ne toks apsukrus kaip tu, tačiau, patikėk, išsikrapštysiu.

- Klausyk, Žervė, dabar ne laikas...

Na štai, dar vienas pamokslas. Aš nesiklausiau; galvojau apie Elen, kuri dabar taip arti. Tiesą sakant, niekad nepalioviau apie ją galvojęs. Nuo pat pradžių! Nuo tada, kai Bernaras pradėjo man pasakoti... Elen buvo viena iš "karo krikštamočių".* Bernaras būtų galėjęs pataikyti ant geraširdės kvaišos. Bet kur tau! Jam ir vėl pasisekė. Krištamočių loterijoje jis ištraukė laimingą bilietą. Elen buvo švelni, jautri, kultūringa. Žinojau, nes Bernaras duodavo man skaityti visus jos laiškus. O atsakydamas jai atsiklausdavo dėl kiekvieno žodžio. "O tu - ar tu šitaip

* *"Karo krikštamotė" - moteris, susirašinėjanti su frontininku, juo besirūpinanti.*

rašytum? Ar taip galima pasakyti?" Vargšas senis Bernaras - jis kentėjo dėl to, kad nebuvo mokytas - visada bijojo pasirodyti juokingas. Toksai jis ir buvo, tačiau pasiųsti jį po velnių buvo neįmanoma. Kartais nusitempdavo mane už barakų, kad nors valandėlei pabėgtume nuo kambario draugų klegesio, kivirčų.

- Tai labai opu, - šnibždėdavo jis. - Taip, aš padoriai uždirbu. Bet puikiai suprantu - nesu iš jos aplinkos. Ko jai reikėtų - tai tokio tipo kaip tu, menininko, ir taip toliau. Taigi, kad ji suprastų, jog aš ją myliu... Kaip tu tai padarytum?

- Atvirai išpažinčiau savo jausmus.

- Bet aš norėčiau, kad būtų gražiai.

- Žinai, meilė - tai greičiau groteskas.

Žinojau, kad įsiutinsiu jį. Jis nueidavo, spardydamas sniegą, bet kai tik vėl mane pamatydavo besikamuojantį prie lopomų skarmalų ar plaunamų baltinių:

- Duok man, - sakydavo. - Na, ir netikėlis! Nesuprantu, ko jus ten mokė tose jūsų mokyklose!

Jis turėjo nuostabų talentą išgyventi, ir nebuvo jam lygių, kai reikėdavo konservų dėžutę, kartoninę tarą, šlamštą, besivoliojantį barake, perdirbti į pirmo būtinumo daiktus. Pykčiui atlėgus, sukiodavosi aplink mane.

- Tu vėl nori pakalbėti apie Elen?

- Tik mažutis klausimėlis, - prašydavo jis. - Savo paskutiniame laiške...

Elen stačiai persekiojo mus. Nežinau, kiek kartų Bernaras buvo man rodęs tą prastą nuotrauką, kurią ji buvo jam atsiuntusi visai prieš pat krachą* ir kuri sulig kiekviena diena po truputį dulksvėjo jo piniginėje; palinkę, petis petin, mes bandydavome įžvelgti mažą veidą - neryškų, balzganą, ant pakaušio susuktais ir susmeigtais plaukais. Tamsiose akyse ryškėjo tik nuobodulys, tikriau-

* *Turima galvoje Prancūzijos okupacija 1940 m. liepą.*

siai todėl, jog reikėjo pozuoti prieš kamerą, tačiau mums tos akys atrodė čia švelnios, čia paslaptingos, čia neramios, čia ilgesingos.

- Įsivaizduoju ją aukštą, - dėstė Bernaras, - panašią į mokytoją, bet ne per daug.

Nes jam egzistavo trys moterų tipai: kekšės, mokytojos - kitaip sakant, rimtos moterys, nepakenčiančios jokio familiarumo, - ir "aukštuomenės damos": šią kategoriją sudarė ir kino žvaigždės, ir princesės. Ir jis kūrė planus - pardavinėjo lentpjūvę, pirko kitą verslą Lione, dar neaišku kokį, - viskas priklausys nuo Elen skonio.

- Supranti, pagal kvartalą, kuriame ji gyvena, - perkamųjų jai netrūksta. Enė kvartalas - tai šventeivų kampas, butukai tenai - ohoho! Šilkas ir panašiai!

Juokais - ir kas žino, galbūt iš pavydo - aš tolydžio sugalvodavau prieštaravimų, bet jis viską buvo numatęs: taip, jis lankysis mišiose, kiek tik reikės; taip, jis bus pakantus su Elen šeima, juo labiau, kad ji ne tokia ir gausi, taip... O paskui jis staiga pratrūkdavo, tamsiai išraudęs:

- Vis dėlto aš ne prieglaudoj augęs, ar ne?! Galbūt aš turtingesnis už juos, girdi, o kai gausiu dėdės palikimą, galėsiu nupirkti ne tik jų namus, bet ir visą jų gatvę, jei tiktai panorėsiu!

Rimtu tonu aš spirdavausi:

- Be reikalo tu taip įsikalei į galvą... Galų gale, tu tik spėji, kad ji tave myli, bet tikras nesi. Ji net tavo nuotraukos nėra gavusi. Rašo tau meiliai - tai natūralu. Tu belaisvis, nelaimingas; ji turi įkvėpt tau drąsos...

Bernaras mąstė.

- Ji rašo, kad dažnai apie mane galvoja. Ji ne melagė. O visi tie klausimai man - apie mano gyvenimą, darbą, mano polinkius, na - ar neganėtinai aišku?

Ir vis dėlto mano užuominos darė savo, jį ėmė graužti abejonė - jį, pratusį priimti greitus sprendimus. Užuolankomis jis leido suprasti Elen, kad galbūt netru-

kus ją aplankys, kad jam vis sunkiau ir sunkiau ištverti jų išsiskyrimą, ir aš netrukus atspėjau, kur jis taiko - juk tai aš turėjau, kaip jis naiviai sakė, truputėlį supoetinti jo prozą. Savo planą jis išdėstė ledinį sausio rytą, mums grįžtant iš darbų.

- Perdaviau laišką tam vokiečiui, apie kurį tau pasakojau. Prieš karą jis pirko iš manęs medžių kasykloms. Geras tipas. Jis padės mums pabėgti...

Išsigandęs bandžiau jam pavaizduoti, kokios didžiulės mūsų laukia kliūtys, koks siaubingas pavojus mūsų tyko.

- Aš turiu šitą, - tarė jis, patapšnojęs savo piniginę.

"Šitas" buvo jo talismanas. Keistuolis Bernaras - atletiškame jo kūne slypėjo vaiko širdis. Tą talismaną jis buvo gavęs iš dėdės Šarlio, to seno, labai turtingo dėdės, kuris gyveno Afrikoje. Ar tai buvo čiabuvių papuošalas, šventas kokio nors misionieriaus dovanotas medalionas? Dažnai laikiau tą daikčiuką rankoje, kol Bernaras kaskart vis iš naujo man pasakojo, kaip jo dėdę 1915 metais kliudžiusi kulka ir susiplojusi į tą metalo plokštelę. Sutinku, amuletas buvo gana žavus: atrodė lyg degęs ugnyje ir panėšėjo į vieną tų romėnų monetų, kurių randama Pompėjoje. Tai buvo skritulys nelygiais, gruoblėtais kontūrais; jame lyg ir galima buvo įžiūrėti pusiau išsitrynusį įrašą. Kitoje pusėje - labai neryškus profilis, galbūt paukščio. Bernaras teigė, kad šio talismano dėka jis išnešė sveiką kailį iš baisiausių pavojų be menkiausio įdrėskimo. Aš tylėjau - tegu sau šneka, nors mane erzino tas žodis: talismanas, kurį jis tarė su tokiu pasitenkinimu. Jis mėgo pompastiškus žodžius, tuos daugiatiražių žurnalų blizgučius. Tačiau man patiko laikyti šį daikčiuką rankoje, jausti jo svorį, šiurkštų, blandų jo paviršių, kur norint galėjai įžvelgti visus ir sėkmės, ir nesėkmės pavidalus. Pasiūliau Bernarui perpirkti iš jo medalioną, bet tik įžeidžiau jį.

- Matai, seni, aš niekuomet su juo nesiskirsiu. Ką tu! Galbūt jo dėka sutikau Elen.

- Tu visai suvaikėjai.

- Galbūt, bet man jis brangesnis už nuosavą kailį.

Vagonas sustojo; vėjo gūsis pažėrė pro langelį lietaus lašų.

- Na, kaip? Knarki?

Išplėčiau akis. Naktis rideno savo tamsos bangas. Lietus čaižė vagono šonus.

- Puiku! - kalbėjo Bernaras. - Mes nieko nesutiksim. Tereiks nusileisti nuo šlaito. Paskui pereiti Roną, pasiekti Karno aikštę ir Sonos krantinę. Buržela gatvė iš karto po dešinei. Antras namas. Butas ketvirtame aukšte.

Buferių trenksmas suvirpino traukinį; smarkus smūgis nusviedė mus ant maišų.

- Jis stato mus ant atsarginio kelio, - paaiškino Bernaras.

Vagonas iš tiesų važiavo kita kryptimi ir vėl pradėjo dejuoti, iešmas po iešmo. Buvau siaubingai nuvargęs. Man buvo šalta, norėjau valgyti.

Pradėjau savęs nekęsti.

- Ji laukia mūsų abiejų, - pasakė Bernaras. - Tu negali iškrėsti jai tokios kiaulystės.

- Et, žinai, tie mandagūs žodžiai...

- O aš - tu pamesi mane?

- Aš noriu miego.

- Tu neatsakai į mano klausimą.

- Gerai jau, gerai. Tvarka... Einu su tavim.

- Bijai?

- Ne.

- Puikiai žinai, kad tau nėra ko bijoti.

Jutau besitvenkiantį pyktį. Galva įsikniaubiau į sulenktą ranką, bandžiau nieko nebegirdėti; tylos, gerasis Dievuli, tylos! Nebekalbėti. Nebekovoti. Bet vagonas

iš lėto žvangčiojo, jo durys drebėjo, grindys girgždėjo; visąlaik dūzgė Bernaro balsas. Bandžiau suregzti aiškią mintį, šaltai išsiaiškinti padėtį, tačiau buvau pagautas aklo noro žūtbūt palikti Bernarą. Nusilpęs nuo bado, kuris pakirto mano jėgas, negalėjau elgtis kaip blaiviai mąstanti būtybė. Pamažu, lyg visai išsikvėpęs, traukinys sulėtino greitį, paskui sustojo. Tolumoje triukšmingai pūkštė garvežys, paskui praėjo žmonės; jų puspadžiai traiškė gargažę; paskui buvo girdėti tik vėjas; jis pūtė pro langelį vandens dulkes, švilpė pro suveriamų durų šarnyrus ir kartkartėm nešė į mus keistai artimą ir aiškų šnypščiančio garo garsą. Ir staiga išgirdome, kaip kažkur muša laikrodis. Aš pakilau, prigludau prie langelio. Vadinasi, tai tiesa. Vadinasi, visose tos lipnios tamsos gelmėse - tikrai miestas? Dešinėje atsibudo antra varpinė; garsai slopo lietuje, vėl augo, sklandė po nematomu dangumi, nešami vasario vėjo, kuris tvilkino man akis.

- Vienuolika, - sušnabždėjo Bernaras. - Nežinau, kelintą prasideda komendanto valanda, bet reikėtų pasijudinti. Ne laikas dabar užšokt ant patrulio!

Jis pasitrynė rankas - stiprus, pasitikintis savimi, ir man rodėsi, jog net tokioje tamsoje matau jo veidą, jo tviskančius dantis, šiltas akis, jo mėsingą smagurę nosį ir dvi mažas karputes prie pat kairiosios ausies. Ne, aš nepajėgsiu išsiskirti su Bernaru. Mylėjau jį - irzlia meile, bet mylėjau. Mudu siejo pernelyg daug įpročių.

- Bernarai!..

- Tylėk. Darau duris.

Išgirdau, kaip trakštelėjo jo petys, ir mane užliejo lietus. Išvydau kažką balzgano, turbūt mūsų traukinio dūmus, paskui įžiūrėjau raudoną signalo akį po ilgu metaliniu snapeliu.

- Lipu, - sukuždėjo Bernaras. - O tu tik prisėsk ant vagono krašto. Aš tave nukelsiu.

Jis šoko. Po jo kareiviškais batais pažiro akmenukai. Apčiuopom grabinėjau, stengdamasis aptikti duris tamsioje tuštumoje. Už kojos man čiupo ranka.

- Čiuožk.

Jis pagavo mane, prispaudė prie savęs, kelissyk švelniai patapšnojo per petį.

- Tau ne pro šalį pasitaisyti, vargšas seni. Tu ne sunkesnis už pūką.

- Bernarai!.. Aš norėčiau...

- Užsičiaupk! Pašnekėsi namuose.

Šis žodis akies mirksniu atgaivino mano neapykantą. Namai! Jis jau viską užvaldė - Elen, jos būstą, šeimos prisiminimus. Po dviejų dienų jis jau spręs visų mūsų ateitį; o jo gera nuotaika įveiks mūsų santūrumą ir neryžtingumą, ir aš dar sykį pasijusiu mazgote.

- Klausyk, Bernarai!

- Žiūrėk, kur eini.

Mes nutolome nuo vagono; mums padėjo raudonas signalas, lyg greta būtų buvęs draugas, bet netrukus jis dingo mums už nugaros, ir mes likom vieni tarp susiraizgiusių bėgių ir nejudančių sąstatų. Plazdeno smulki dulksna, tarsi debesis vabzdžių, kirbančių mums ant skruostų, apie ausis; ji slopino garsus, klaidino krypties jausmą, ir, pagautas baisaus nerimo, kurio neįstengiau įveikti, aš vos vilkau kojas.

- Kas tau?

- Mes pačiame paskirstymo mazge, - sušnibždėjau aš.

- Aišku.

Jis žengė toliau, ir aš suskatau, kad neatsilikčiau. Tarp besisklaidančių debesų blūsiai bendrais bruožais ryškėjo aplinkinis peizažas: žvilgantis bėgių tinklas, tarsi anglimi brūkštelėti semaforų kontūrai, tamsios vagonų salelės. Protarpiais žvangtelėdavo iešmas, atrodė, kad trinkteli spąstai, ir girdėjosi tolstančių ratų dundesys, aiškus jų ritmas, tirpstantis tolumoje. Kai mes, apėję traukinį, sukome pro prekinį vagoną eilės gale, aš atsitrenkiau į ištiestą Bernaro ranką.

- Atsargiai!

Prieš mus praslydo šešėlis, grėsmingai lėtai, tyliai slinkdamas toliau, atrodė visiškai išsikvėpęs ir nutolo, ištirpo pilkumoje, kur ūmai nuaidėjo buferių trenksmas.

- Na ką gi, - ramiai tarė Bernaras, - dar žingsnis ir... Laimė, aš turiu... Po velnių! Man rodos, kad...

Pajutau, kad jis rausiasi kišenėse.

- Žervė! Mano medalis... Aš jį pamečiau. Dar vakar vakare turėjau, tikrai turėjau. Čiupinėjau... Tik to ir betrūko.

Jis kaip be galvos naršė kišenes, susinervinęs kalbėjo pats su savim nevilties kupinu balsu.

- Jis negalėjo išslysti... Visą laiką buvau su švarku... Ne, šįryt buvau jį nusivilkęs... neįtikėtina...

Staiga jisai apsisprendė.

- Palauk čia, Žervė. Man reikia grįžt į vagoną.

- Tu išprotėjai!

- Kelią aš rasiu, nebijok. O paskui - ką gi - pasirinkimo neturiu. Tu vis dėlto nenorėtum, kad... Tas daikčiukas išgelbėjo man gyvybę... Nesijudink iš vietos.

- Bernarai!

Jo jau nebebuvo; jis bėgo; dingo man iš akių. Staiga pasijutau it pamestas vaikas. Niekados Bernaras nebegalės vėl grįžti pas mane.

- Bernarai!

Jis tikrai pasiklys. Klupinėdamas puoliau paskui jį. Man buvo baisu vienut vienam greta šito vagono, kuris netrukus - jutau - taip pat pajudės. Bernarą mačiau netoliese, tačiau jis buvo greitas.

- Bernarai... palauk.

Jis manęs negirdėjo, šokinėjo nuo žuolio ant žuolio. Aš jau visai uždusau. Mus atskyrė manevruojantis garvežys, trinksėjo svirtys, tekiniai, šniokštė garas, sudrebėjo žemė, sūkuriu susisuko lietus, sugriebtas milžiniško žioruojančio griozdo, kuris papylė ant manęs drungnų

lašų lietų. Aš vėl išvydau Bernaro siluetą ir turėjau sulėtinti žingsnį, eiti, aukštai keldamas kojas, nes įsipainiojau į bėgius ir kontrbėgius, ant kurių batai slydinėjo it ant apledėjusio kelio. Mane persmelkė nuojauta to, kas turėjo įvykti.

- Bernarai! Sugrįžk!

Mes buvome kelių sankryžoje - ji pasalūniškai švytėjo kaip didžiulė rozetė, nakties glūdumoje rodanti kelią traukinių bėgsmui. Pamačiau du vagonus, - jie važiavo mūsų link, - kelissyk pakeitė kryptį, tarsi tam, kad patogiau į mus pataikytų. Sustingęs, ištiesęs prieš save rankas, aš nebejudėjau, tarsi persekiojamas žvėris. Jie važiavo pro šalį, bemaž liesdami mane, mirtinai sunkūs, rinkosi kelią geležies labirinte. Viduje šnopavo gyvuliai, daužė grindis nusilpusiomis nagomis. Bernaro riksmas pervėrė mane kaip peilio geležtė, užgniaužė kvapą. O vagonai vis slydo ir slydo pro šalį; galiausiai nutolo, siūbuodami sankabomis; kiek tolėliau įžiūrėjau konteinerį, kuris sliuogė minkštai it barža lygiu vandens paviršiumi. Jam šmėstelėjus įskaičiau užrašą milžiniškomis šviesiomis raidėmis AMBERJĖ - MARSELIS. Bernaras vaitojo; pametęs galvą, ieškojau jo tarp bėgių. Kliuvau, klupinėjau. Galiausiai nuropojau keturiom, čiuopdamas žuolius. Krūptelėjau, kai mano ranka aptiko jo kūną.

- Bernarai... Seni...

- Man galas... - sunkiai švokštė Bernaras. - Mano koja... Kraujoplūdis...

- Einu paieškoti pagalbos.

- Kad pakliūtum jiems į nagus... Palik mane... Paimk mano piniginę, dokumentus, viską... Eik tenai, ji tave paslėps...

Trumpą akimirką jis, matyt, neteko sąmonės. Suklupęs ant žvyro, laikiau jį už rankos. Niekad neįsivaizdavau, kad galima būti tokiam nelaimingam. Vagonai - po du, po tris ar atskirai - riedėjo iš dešinės, iš kairės, - ir aš beveik troškau, kad vienas jų staiga išnirtų virš manęs, atnešdamas man užsimiršimą ir atilsį.

- Saugokis patrulių... - suvapėjo Bernaras. - Nebėk... Jie gali į tave šauti... Pasakysi Elen...

Jis kažkaip kriuktelėjo, ir aš supratau, jog viskas baigta, jog nuo šiol visų įmanomų pavojų akivaizdoje aš nebeturiu nei apsaugos, nei paramos. Vienam, be Bernaro, man teliko pasiduoti. Išsisukti pats aš negebėjau. Apieškojau dar šiltą Bernaro kūną. Iškrausčiau kišenes. Ką aš pasakysiu Elen? Jei prisipažinsiu tiesą, ji išmes mane už durų. Išeities nebuvo. Virpėdamas paėmiau jo piniginę. Akmenukai baisiai žeidė man kelius. Pakilau. Sudiev, Bernarai!

Nusišluosčiau veidą, šlapią nuo dulksnos ir nuo ašarų, ir žengiau pirmuosius vienišo žmogaus, laisvo žmogaus žingsnius. Žengiau, baisaus nerimo smelkiamas. Žinojau - baimė manęs nebeapleis. Atsigręžiau. Nedidelis tamsus kauburėlis tarp bėgių - štai ir viskas, kas liko iš Bernaro; traukiniai judėjo toliau; ratai maigė iešmus aplink jį, girgždėjo ant kontrbėgių, be galo stukseno į plokštumą. Aš nuėjau, sugaužęs nugarą, tarytum kulkosvaidžio apšaudomas. Kumštyje spaudžiau Bernaro piniginę. Man atrodė, kad apiplėšiau lavoną.

II

Galop ištrūkau iš paskirstymo kelių labirinto ir išėjau ant pažliugusio kelio, kur, akimirką stabtelėjęs, pabandžiau susigaudyti. Stalage Bernaras dažnai bendrais bruožais piešdavo man Liono planą, kur jis kadaise buvo lankęsis, ir aš miglotai įsivaizdavau tą miestą, dalinai įsipleišijusį, įsispraudusį tarp Sonos ir Ronos tarytum tarp dviejų Y šakučių. Aš, matyt, klaidžiojau kažkur Y viduje, netoli Perašo stoties. Bet kurgi stotis? Priekyje, užpakalyje? Nežinojau, kur link sukti, kai staiga išgirdau, labai toli, lietaus ir tiršto rūko prislopintą duslų garsiakalbio balsą. Ten gyvos būtybės, kito pasaulio gyventojai, šiltai apsirengę, pinigingi; tuojau jie įsės į greitąjį traukinį, ramiai miegos, o kai atsibus, išvys Viduržemio jūrą, teliuskuojančią ties baltais paplūdimiais. Sudejavau iš nuovargio ir nevilties. O aš buvau amžinas atstumtasis - leisgyvė siela, pasiklydusi šituose ūkuose, šitame nepastoviame vėjo ir lietaus pasaulyje. Niekuomet nepasieksiu aš uosto. Ir vis dėlto leidausi toliau, atbukęs iš nevilties, net ir nesistengdamas toliau žengti.

Kelias buvo siauras. Kairėje pūpsojo balasto* krūvos - po padais man riedėjo jo akmenėliai; dešinėje žiojėjo tuštuma - stengiausi laikytis kuo toliau nuo jos. O juk išsigelbėjimas tenai; šlaito apačioje, be jokios abejonės, driekiasi gatvė. Įtempęs akis, spitriojau į tamsą, bijodamas užkliūti už kokios aštrios statinių tvoros. Aplink mane švelniai barbeno lietus; vienas tų smulkių įkyrių lietų, kurie tarytum įkūnija patį Blogį. Galvojau apie tuos laikus, kai dvejodavau ketvirtį valandos prieš pasirinkdamas kaklaraištį; dabar aš buvau išbadėjęs valkata, ir mane pagavo

** Balastas - birių medžiagų sluoksnis, pilamas ant geležinkelio sankasos.*

noras kentėti dar labiau, savo kančia mesti iššūkį praeičiai. Bato galu pabandžiau šlaitą; jis buvo status, bet jeigu pabandyčiau čiuožti ant strėnų?.. Prisėdau ant minkštos žemės ir, stabdydamas kulnimis, ėmiau leistis. Mano būgštavimai buvo nepagrįsti. Nusileidau be jokių nesklandumų. Riba įveikta. Aš žengiau gatve. Buvau mieste.

Tuščiame, juodame, tyliame mieste, kur sruvena ištvinę latakai, tarpais bilsteli langinė. Mano žingsniai aidėjo tarp nematomų fasadų. Slinkau tarsi vabzdys akmenimis nusėta lyguma. Koja užkliudžiau šaligatvį ir dešinėje aptikau sieną. Dabar tereikia kiūtinti į priekį, kantriai, kol neša kojos, kol veda siena. Toje sienoje žiojėja tuštumos, kurių gilumoje slepiasi uždarytos durys; mano ranka kliudė langus užvertomis langinėmis ar metalines uždangas; pirštai kaito, slysdami per glitų cementą, tarpais apčiuopdavo įmirkusią afišą. Paskui siena baigėsi. Nepatikliai žengiau pirmyn pastirusiom blauzdom, ieškodamas šaligatvio krašto. Perėjau sankryžą ir kitoje pusėje, atstatęs į priekį delnus, ieškojau namų. Einant per gatvę mano batai prisisėmė vandens. Nuo stogų man ant pečių krito didžiuliai lašai, teškėjo ant įmirkusio audinio, paskui skverbėsi iki pat odos ledine drėgme. Bet aš jau seniai peržengiau ribą, kai būgštauji dėl savo sveikatos ar gyvybės. Buvau nugrimzdęs į savo negandą, kupinas kažkokio nepatiklaus apstulbimo. Varpai išmušė pusę. Pusę - kurios valandos? Netrukus aš tapsiu medžiojamu žvėrimi, patrulių pistoletų taikiniu. Gatvė tęsėsi, tęsėsi... Jau nebejaučiau sienos po savo degančiais pirštais. Žengiau kelis atsargius žingsnius, ėjau lygia vieta. Čiuopdamas žemę, aptikau tramvajaus bėgius, ir mano širdyje įsižiebė šilumos kibirkštėlė. Man atrodė, jog aš nebe toks vienišas ir pasimetęs. Ta plieno gija tuojau atves mane į miesto širdį. Nusekiau pagal ją ir netrukus atsidūriau milžiniškoje erdvėje, kur laisvai, atvirai, be jokių sūkurių, su visu iš lygumų atsineštu užmoju plaikstosi vėjas. Ištempiau ausis: aplink mane gaudė neaiškus ūžėsys tarsi jūros potvynis kriauklės ert-

mėje. O tas kvapas? Gyvo, tekančio, krantus skalaujančio vandens kvapas, aštrus žuvies ir žolių kvapas. Aš virš Ronos. Nejau man pasiseks?

Sustojau, bet mano žingsnių aidas tebeskambėjo, o gal greičiau ne... kažkas ėjo priešais mane. Sustingęs nebedrįsau nė alsuoti. Tačiau kas čia keisto ilgainiui susitikti praeivį? Bet šisai mane baugino - taip pasitikėdamas jis žingsniavo. Jo kulnai kaukšėjo grindiniu. Auliniai batai? Ar paprasčiausi žieminiai? Žingsniai nutolo; aš prisiverčiau sekti jiems įdurmui. Iki šiol turėjau reikalų su daiktais. Nuo dabar turėsiu reikalų su žmonėmis. Bernaro paveikslas vėl išniro mano atmintyje. Šaukiau jo kaip švento globėjo ir, tramdydamas instinktyvią baimę, kad galiu atsitrenkti į kokią kliūtį, nuskubėjau tilto galo link. Aulinių batų kaukšėjimas prislopo. Pagaliau visiškai nutilo, ir aš supratau kodėl, kai po kojomis pajutau minkštesnį paviršių. Pasiekiau aikštę. Ar tai ta pati Karno aikštė, kurią man minėjo Bernaras? Tąsyk man reikia eiti tiesiai iki Sonos. Bet kaip nenukrypti į šalį šitoje tamsybių dykumoje? Smūgis į petį vos neparbloškė manęs ant žemės... Paieškojau kliūties; mano pirštai apčiuopė žievės nelygumus. Aikštė, aišku, buvo apsodinta medžiais. Labai iš lėto slinkau į priekį. Be galo jaudinantis pojūtis: staiga padėti ranką ant lipnios, samanotos žievės ir apgraibomis čiuopti sau kelią. Galbūt čia esama gėlių lysvių - kaip parke - ir išilgai šitų lysvių, pėdos aukštyje - metalinių lankelių? Buvau toks išsekęs, jog neabejojau - jei sukniubsiu, nuo žemės jau nebeatsikelsiu. Pagalvojau apie suolus, kėdes. Man nesisekė ištrūkti iš to, kaip man atrodė, pomiškio, užburtos girios; jaučiau, kaip iš įsiūčio rankas ir kojas man trauko mėšlungis... Iškilmingai suskambo bokšto laikrodis... dešimt... vienuolika... dvylika dūžių. Kitų bokštų laikrodžiai taip pat skaičiavo valandas, vis smarkiau skambėdami, oriai vienas per kitą skelbdami, jog man skirtas laikas jau baigiasi. Nuo dabar aš jau nebe vėlyvas praeivis - aš tapau įtariamuoju. Savo progą jau

praleidau. Ne! Tai pernelyg kvaila! Penkios minutės nuo Elen namų...

Atsišliejau į medį, priglaudžiau veidą prie šlapio jo kamieno. Valdykis! Nagi! Esu visai netoli Perašo stoties; vadinasi, turiu pagal ją orientuotis - palikti ją kairėje ir eiti alėja, kurios pavadinimą aš pamiršau... kažkokio mūšio pavadinimas... Gale Sona. Veltui klausiausi. Kadangi reikia eiti, verčiau žengti tuoj pat. Apčiuopom pajudėjau į priekį; žemė po mano kojomis pasidarė kietesnė. Suburzgė motoras; išvydau geltoną šviesą, ji slinko prospekto link. Šviesa nutolo, tačiau aš spėjau nustatyti jos kryptį, ir netrukus mano kojos mynė platų šaligatvį. Gerokai per platų, mano nuomone. Tikriausiai aš prašmatniame kvartale - čia rikiuojasi kavinės ir viešbučiai. Man tai pavojinga vieta. Laimei, aptikau gilius dengtus prieangius - smukdavau į juos kaip žiurkė. Aš ir buvau žiurkė, bidzenanti iš slėptuvės į slėptuvę. Šitaip išvengiau kelių žmonių būrelio, žioravo jų cigaretės, sausai kaukšėjo kareiviški batai. Mano kojos tikriausiai kraujavo sukietėjusiuose nuo drėgmės batuose. Dar truputėlį. Pasiekiau aikštę, ir šįsyk atrodė, jog pasiklydau. Mano, matyt, vingiuota per aikštę, pasukta centrine gatve, vedančia į Belkurą. Ir vis dėlto ne - dabar aš leidausi nuotakuma. Aš neklydau: gatvė ėjo žemyn. Sustojau; reikėjo pamąstyti. Kas gali būti nuotakaus šioje miesto dalyje?.. Krantinė! Vadinasi, aš Sonos pakrantėje?.. Grįžau tuo pačiu keliu atgal ir vėl ėmiau apgraibom čiuopti lietuje, ieškodamas namų išilgai krantinės. Tačiau namų nebuvo. Padvėsiu čia, šitoje begalinėje, beribėje naktyje, galbūt keli metrai nuo prieglobsčio! Nagi, paskutinį kartą pasimuistykim... Dar ėjau - galva ūžė, kojos virpėjo. Ir staiga išvydau šviesą, nusidriekusią ant žemės; balzgana elektros lempos mėnesiena nušvietė dvi judančias kojas, apautas paprastais batais.

- Ei!... - riktelėjau. - Buržela gatvė?

Lempa užgeso; neryžtingas balsas atsiliepė:

- Buržela gatvė?

- Taip.

- Antra į dešinę.

Sušiugždėjo neperšlampamasis apsiaustas; žmogus skubiai nutolo. Jis palaikė mane valkata. Tačiau jo balso skambėjimas mane nuramino. Tereikėjo uždėti ranką ant fasadų ir skaičiuoti gatves. Baisiausia jau už manęs. Pasiekiau sieną, kuri nuves mane į išsigelbėjimą; kažkas panašaus į džiaugsmo spindulėlį įsižiebė manyje: tiesiai priėjau tikslą, o juk tikrai galėjau pasiklysti. Kodėl turėtų nepavykti dabar?.. Viena gatvė... Dvi gatvės... čionai. Ne kampinis namas, bet pirmas už jo. Jau grabinėjau akmenį, ieškodamas skambučio, kai prisiminiau, kad skambučio nėra. Bernaras man buvo aiškinęs, jog Lione apskritai kiekvienas gyventojas turi savo raktą. Durininkai durų nedaro. Visiškai išsekęs, susmukau prieangio kertėje. Šis likimo smūgis mane pribaigė. Ak! Geriau būčiau tenai, greta Bernaro, laukęs to smūgio, kuris būtų mane pribaigęs. Auštant pirmas išėjęs gyventojas nugins mane kaip šunį. Kur man eiti? Taip apsirengęs, negaliu pasirodyti šiuose namuose, nesukompromitavęs Elen. Taigi?.. Jei šiąnakt neįeisiu, aš žuvęs. O įeiti neturiu nė menkiausios galimybės. Lietus tiško man ant kojų. Susigūžiau, kad išsaugočiau truputėlį šilumos pilvo ertmėje. Tą pat akimirką išgirdau bėgant gatve. Moteris - sprendžiau iš spėraus smulkių greitų žingsnių aido. Aš atsitiesiau. Kad ir kaip neįtikėtina, štai aš ir vėl viliuosi. Kodėl šita moteris būtinai turėtų gyventi šiame pastate? Netrukus ji sustos; trinktelės durys... Tačiau ji vis artėjo; aš pasitraukiau nuo prieangio - taip neabejojau ją pasuksiant į šį namą. Ji nebebėgo; rankoje skimbčiojo raktų ryšulėlis. Jis sustojo greta manęs, taip arti, jog pajutau jos lietpalčio kvapą, sumišusį su lavandos aromatu.

- Atsiprašau, ponia...

Išsigandusi ji riktelėjo.

- Nebijokite... Šitoje tamsoje nieko nematyti... Nežinau, kur dingo mano raktas... Laimė, kad jūs pasirodėt...

Nieko neatsakiusi, ji atidarė duris, ir aš nusekiau paskui ją į prieangio tamsą. Aiškiai nelabai rami, ji jau kilo laiptais, skubėjo užsidaryti savame bute. Nugara atsišliejęs į duris - palikęs anoje sąvarų pusėje lietų, pavojus, kraupią bėglio vienatvę, - aš mėgavausi palaiminga atvangos minutėle. Truputį svaigo galva - buvau labai alkanas, tačiau man tikrai pakaks jėgų užkopti iki ketvirtojo aukšto - Elen butas buvo ketvirtame aukšte. Stovėjau prieangyje; čia trenkė drėgme ir pelėsiais, senos uždaros patalpos kvapų mišiniu. Ar tai iš tikrųjų Elen namai? Aš ieškojau laiptų, užčiuopiau geležinius turėklus. Tokie akmeniniai, labai platūs laiptai - prašmatnaus pastato ženklas. Tačiau tikriausiai visi šio kvartalo pastatai panašaus pobūdžio. Kopiau lėtai, ūmai pabūgęs. O jei aš apsirikau... Ir pagalvojęs, kad susitiksiu Elen, bemaž troškau, jog būčiau apsirikęs... Aš taip neturėjau jėgų kalbėti, aiškinti...

Ketvirtame aukšte paspaudžiau skambutį, tačiau jis tylėjo. Buvau pamiršęs, kad gali būti išjungta srovė. Tuomet negarsiai pabarbenau smiliumi ir gerokai palaukęs išgirdau šiurenant šlepetes, labai toli, neaiškiai, - galvoje man iškilo įmigusių kambarių eilė. Durys prasivėrė, prilaikomos grandinėlės; išvydau žvakidę ir pusę veido, pilką akį virš įdubusio skruosto, įdėmiai žvelgiančią į mane. Mirksinčioje žvakigalio šviesoje pasirodžiau pats sau purvinas, suskretęs, atgrasus; atsitraukiau laiptų link. Akis hipnotizavo mane - jos vyzdyje žaidė žvakės atspindys. Nežinojau, kas toji liesa susenusi moteris. Man buvo gėda. Skruostai liepsnojo. O nepažįstamosios burna sukrutėjo:

- Bernarai?.. Tai jūs?..

Nugalėtas nuleidau galvą.

- Taip, - sušnibždėjau, - tai aš.

Ji atidarė duris. Pagaliau! Košmaras baigėsi. Valgyti, miegoti. O paskui, rytoj, bus laiko viską išsiaiškinti. Nerangiai, svirduliuodamas ant vaškuoto parketo, stengdamasis nesupurvinti kilimų, aš sekiau paskui smulkų Elen siluetą; rūkstanti žvakės liepsna blausiai apšvietė milžiniškus kambarius, tamsius baldus, sienų apmušalus, paveikslus, galiausiai fortepijoną, ir aš jau kartojau sau: "Dėmesio! Aš - medienos pirklys. Atsargiai!.." Turbūt jau buvau apsisprendęs būti Bernaru! Mes atėjome į vonią. Sugniaužusi ant krūtinės chalatą, Elen atsisuko į mane.

- Mano vargšas drauge!.. Koks jūs atrodot pavargęs!..

- Tuojau praeis... Ačiū, Elen...

Ji vėl kilstelėjo žvakidę, apžiūrinėdama mane, - aš pats taip pat geriau ją mačiau.

- Juk žinot, kad aš nesu gavusi jūsų nuotraukos, - paaiškino ji. - Taigi... žiūriu į jus. Jūs visai toks, kokį ir įsivaizdavau... O aš?.. Neatpažįstate manęs, ar ne?.. Nepritekliai! Rūpesčiai... Dabar visos moterys senos.

Ji pastatė žvakidę ant žemo staliuko ir atsuko vonios čiaupą.

- Vanduo gal nebus labai šiltas... Eisiu paieškoti savo tėvo drabužių. Jis buvo maždaug jūsų ūgio... O jūsų draugas Žervė?

- Jis mirė, - pasakiau aš.

- Mirė?

- Nelaimingas atsitikimas... Aš jums papasakosiu...

- Vargšas vaikinas!.. Koks smūgis jums!

Ji kalbėjo, traukdama iš spintos vonios pirštines, stengdamasi rasti tinkamą mūsų bendravimui toną - juk mes dar tebebuvome du nepažįstamieji, daug vienas apie kitą galvoję.

- Kol jūs susitvarkysite, aš paruošiu užvalgyti...

- Tik kąsnelį duonos... Nenorėčiau apiplėšti jūsų atsargų.

Ji buvo elegantiška, dailaus stoto, gražios laikysenos, ir aš negalėjau suprasti, kaip ji galėjo susidomėti Bernaru, netgi kodėl ji panoro turėti "krikštasūnį". Buvo greičiau iš tų moterų, kurios stoja į Raudonąjį Kryžių, vadovauja gydyklai ar prižiūri labdaringą siuvyklėlę. Kiek jai metų? Trisdešimt treji ar trisdešimt ketveri. Bernarui ji buvo atsiuntusi labai seną nuotrauką, kuri mus abu suklaidino. Numečiau į kampą savo sušlapusius skarmalus ir išsitiesiau drungname vandenyje. Vėl buvau civilizuotas žmogus ir, akies mirksniu atgavęs ankstesnę mąstyseną, pastebėjau, pavyzdžiui, jog Elen, autoritetingai ir atlaidžiai - kas mane truputį žemino, nuvedė mane tiesiai į vonią maudytis. Spėjau, kad Bernarą ji, matyt, laiko gana netašyta būtybe. Šį punktą reikės išsiaiškinti vėliau, kai išsimiegosiu. Nuo šiol aš turiu daug, labai daug laiko, su kuriuo galiu elgtis kaip tinkamas - eikvoti, švaistyti, leisti vėjais, bet žinojau, jog vos pabudus mane pradės graužti nuobodulys. Taip, Bernaras neklydo tardamas, jog aš - komplikuotas žmogelis.

- Štai chalatas, - pasakė Elen už durų.

Pravėrusi duris, padavė jį man.

- Na, kaip? Ar geriau jaučiatės?

- Puiku... ar neturėtumėte skustuvo?

Ji nusijuokė - nuoširdžiu laimingos moters juoku.

- Norite nusiskusti? Tokiu metu?

- Norėčiau.

Aš kruopščiai nusiskutau; rūpestingai susišukavau; puikiai suvokiau norįs jai patikti. Dar viena moteris mano gyvenime! Tačiau juk buvau rimtai prisiekęs, kad... Dieve mano, kaip mane lenkia miegas! Apsirengęs nusišypsojau. Mano kostiumas buvo gėdingai respektabilus: kelnės it krosnies vamzdžiai, griežtas švarkas su nežinia kiek sagų. Ir tai dar ne paskutinis mano maskaradas!

Išėjau iš vonios kambario su žvakide rankoje; perėjau kambarį, po to nedidelį salonėlį.

- Čionai, - pašaukė Elen.

Stalas man buvo padengtas valgomajame; išvydau tviskančius, iškilmingus baldus. Keturios žvakės apšvietė sunkius sidabrinius indus, siuvinėtą staltiesę. Elen atsisuko, sunėrė rankas.

- Koks jūs atrodote jaunas, - tyliai ištarė ji.

- Tačiau man jau trys dešimtys, - pareiškiau aš atsainiai. - Kaip nemalonu, kad pridariau jums tiek rūpesčių.

- Sėskitės!

Ji jau anaiptol nebebuvo tokia pasitikinti savimi, apžiūrinėjo mano rankas, tikriausiai svarstydama, ar tokios gali būti medienos pirklio rankos, o aš pajutau savotiškai žavų nerimą, žvelgdamas į šią moterį, apie kurią taip dažnai galvojau, kai aplink mane barake aidėjo atgrasus klegesys. Ne, ji ne gražuolė; nei daili, nei gražiai susišukavusi, nei apskritai itin moteriška; bet jos pilkos akys - tokios tiesios, tokios valdingos - man patiko. Ak, šitos akys! Reikės jas sutramdyti!

- Ką? - pratariau. - Sardinės alyvoje! Kumpis! Šalta mėsa! Bet juk tai beprotybė!

Aš pastebėjau, kad ji nusišypsojo, truputį liūdnai.

- Valgykite į sveikatą. Mes turim pažįstamų kaime; jie mus aprūpina.

Aš įsidėjau į lėkštę, o ji nenuleido nuo manęs akių; nustebusi pamatė, kad aš moku elgtis su peiliu ir šakute.

- Ar daug pavojų patyrėte? - paklausė.

- Ne per daugiausiai. Turėjau tenai vieną pažįstamą rangovą - jis paslėpė mus prekių vagone, vykstančiame į Lorijaną. Bezansone susiradome traukinį, važiuojantį Liono kryptimi. Viskas labai paprasta.

- O jūsų draugas Žervė?

- Žervė?.. Na, ką gi - jį pervažiavo manevruojantis vagonas, mums einant per bėgius... Užmušė vietoje.

- Man būtų buvę malonu su juo susipažinti; visa tai iš tiesų liūdna. Iš jūsų laiškų atrodė, kad tas vaikinas teikia vilčių.

- Taip, man rodos... Jis rašė į žurnalus... Vaidino teatre... Vargiai galėjai iš jo ką nors išpešti; buvo nekalbus, užsidaręs. Niekad apie jį smulkiau nesužinojau.

Ji norėjo pakeisti man lėkštę; aš pasipriešinau. Ji pripylė man taurę raudono bordo.

- Užtenka! Ačiū.

Nuo vyno aš apsunkau, bet kartu be galo įdėmiai stebėjau senojo namo aplinką. Aiškiai matyti - pasiturintys žmonės. Stiprios šeimos tradicijos. Butas gerokai per didelis vienam žmogui. Bet ar ji viena? Man ką tik pasirodė, jog kažkas klauso mūsų pokalbio kambaryje, esančiame man iš dešinės; tai turėjo būti erdvus salonas, nes mačiau ten atspindžius ant tamsaus pianino šono ir šviesią gaidų sąsiuvinio dėmę.

- Jūs skambinate? - pasiteiravau.

- Taip.

Ji sumišo, paskui ūmiai pasiryžo...

- Aš net ir mokinių turiu... pramogos dėlei. Bet jūsų kambarys pačioje buto gilumoje. Jūs nieko negirdėsite.

- Gaila! Aš labai mėgstu muziką. Netgi mokiausi skambinti dar berniūkščiu būdamas.

- Jūs mokėtės skambinti! Kodėl niekad to man nesakėte?

- Ak, tai tokia smulkmena!

Tylutėliai trakštelėjo parketas, bet aš nejučiom pasukau galvą salono pusėn. Elen taip pat pažiūrėjo.

- Nagi, įeik! - tyliai pasakė ji.

Į kambarį įžengė ar, greičiau, įslydo jauna mergina - jos suknelė visiškai nešnarėjo.

- Mano sesuo Anjesė, - pasakė Elen.

Aš pakilau, nusilenkiau ir pajutau skvarbų, šiltą, gyvą it žvėries kailio kvapas lavandos aromatą. Anjesė buvo ta pati nepažįstamoji ant laiptų, mergina, kuri bėgo tamsia gatve komendanto valandai prasidėjus.

- Turiu jums padėkoti, panele. Jei ne jūs, būčiau gavęs nakvoti lauke.

Trumpa tyla. Aš tikriausiai pasielgiau netaktiškai. Elen metė į seserį skubų žvilgsnį, kurio prasmės aš nesupratau. Anjesė šypsojosi. Ji buvo nedidukė, šviesiaplaukė, laibutė, traputė, žvelgė tuo blandžiu, truputį viduju trumparegiams būdingu žvilgsniu, - kupinu ilgesingo, klastingo švelnumo. Ji tylėjo, vis tebežiūrėdama į mane, kol aš vėl atsisėdau.

- Sesuo užtruko pas draugus, - paaiškino Elen. - Ji neatsargi. Ir vis dėlto turėtų žinoti, kad su vokiečiais juokai menki.

Įsidėjau kelis šaukštelius uogienės. Nepasakyčiau, kad man būtų buvusi nemaloni šita kiek slogi tarp mūsų įsivyravusi atmosfera.

- Jūs man niekuomet nepasakojote apie savo seserį, - pasakiau aš.

Anjesė vis tebesišypsojo. Elen, atrodo, sutriko ir slapta suirzo.

- Eik miegoti, - tarė ji. - Rytoj ir vėl sirguliuosi, jei neisi gulti.

Anjesė atkišo jai kaktą kaip maža mergytė, paskui nežymiai tūptelėjo prieš mane ir išėjo kažkokia nerealia eisena, - nusvirusios rankos, ant galvos tarsi karūna sunki kasa.

- Kiek jai metų? - pakuždom pasiteiravau aš.

- Dvidešimt ketveri.

- Sakytum, šešiolika. Ji žavinga.

Aš žinojau - dar viena neatsargi pastaba. Tačiau ištariau ją sąmoningai. Elen atsiduso.

- Taip, žavinga... Bet pridaro man daug rūpesčių... Ar norėtumėt dar ko nors?

- Tikrai ne.

- Puodelį kavos?

- Ačiū.

- Cigaretę?.. Nesivaržykit.

Ji atnešė man "Camel" pakelį ir žiebtuvėlį. Nieko neklausiau, tačiau pagalvojau: tos "Camel" tikrai ne iš kaimo.

- Eime pažiūrėti jūsų kambario?

Ji nuvedė mane siauru koridoriumi iki kambario su alkovu; jis mane iš karto papirko. Užsitrauksiu alkovo sieneles ir būsiu kaip žvėris savame urve. Mėgau slėptuves, užkaborius, uždarus kampelius. Mane staiga užliejo dėkingumo banga, aš paėmiau Elen už rankos.

- Ačiū... Ačiū... Aš toks laimingas, kad esu pas jus... kad jus pažinau...

Ji atšoko, galbūt pabūgusi kokio nors įžūlesnio bandymo. Būčiau galėjęs prisiekti - niekuomet joks vyras nebuvo prie jos prisilietęs. Keista moteris, tokia nepanaši į tą, kuri rašė Bernarui! Švelniai pabučiavau jai rankas, puikiai suvokdamas, jog šis gestas gali ją sujaudinti. Mano akimis žiūrint tai, žinoma, buvo juokinga, bet jos - tikrai ne.

- Labanakt, Elen.

Numečiau rūbus ant fotelio. Ant grindų iškrito Bernaro piniginė. Pakėliau ją, mestelėjau rankoje, paskui vėl įsidėjau į kišenę. Bernaro piniginė! Mano piniginė!

III

Atsibudau anksti, laukdamas rytinio signalo keltis. Mano rankos nepatikliai apčiuopė ploną paklodę, glotnų it šilkas pūkinės antklodės paviršių, ir aš vėl suvokiau esąs Lione, pasislėpęs savo alkove it kiaute, už pasaulio ribų, laisvas. Pakišau ranką po pagalviu - judesys, atklydęs iš mano vaikystės; palaimingai pasirąžiau, mėgaudamasis beribiu išsilaisvinimo džiaugsmu. Nebėra viršininkų, nebėra įsakymų, nebėra draugų; aš nebepriklausau bandai. Bernaras?.. Aš su juo susitaikiau. Esu iš tų žmonių, kurie moka mylėti tik mirusius... Elen?.. Būtent! Kol jinai egzistavo tik mano vaizduotėje, jaudino mane. Kai ją pamačiau... ji nebe taip mane domina. Iš tikrųjų ji man nereikalinga. Tačiau man patiko, jog ji mane myli ar bent jau stengiasi mylėti, nes ji elgėsi su Bernaru kiek dirbtinai, tarytum prisiversdama. Ar atskleisti jai tiesą? Kam apsimetinėti prieš patį save. Pats žinau - aš nutylėjau, bet nutylėjau dėl to, kad laimėčiau laiko. Prisipažinti, jog aš Žervė - reiškia išvykti iš šių namų, grįžti į napatikimą gyvenimą, kęsti šlykščią kasdienybę. Juk negaliu aš apsigyventi šiuose namuose, pranešęs apie Bernaro mirtį. Tačiau viena mano dalis, pati giluminė, trokško pasilikti. Man čia gera. Man patinka šita tyla, šitas šnabždesys kambariuose su aukštomis rūsčiomis lubomis, klaidžiojančios žvakės. Nei Elen, nei Anjesė manęs nevaržys. Tegu tik globoja mane, apsaugo nuo buities rūpesčių erškėčių, kad aš galėčiau atsigauti, dirbti. Juk bus akimirkų, kai jos išeis iš namų - abi. Tuomet aš įsmuksiu į saloną, atidarysiu pianiną... Vėliau, po truputį, aš jas paruošiu, bet pirmiausia mums reikia susipažinti. O tiesą pasakius, aš dievinu kaukes, maskaradą, viską, kas paryškina banalų emocijos skonį ir teikia vaizduotei žaismo,

polėkio, užmojo. Kadais, prieš sėsdamas prie pianino, aš, būdavo, apsitaisau kuriuo nors savo motinos teatriniu kostiumu. Tada mano gamos skambėdavo oriai ar liūliuodavo, nelygu, ar aš būdavau Polina, ar Berenikė*. Galbūt stengdamasis vaidinti Bernarą, aš pajėgsiu atsikratyti savo slogių prisiminimų?

Atsikėliau, išėjau iš alkovo. Šaltas parketas stingdė man kojas. Apgraibomis pasiekiau langą ir atstūmiau langines. Gatvės gale išvydau aikštę ir blausų bažnyčios siluetą su apšviestais vitražais. Anais laikais būčiau vėl atsigulęs, pasidygėjimo ir liūdesio slegiamas. Tačiau šį rytą niekas negalėjo palaužti mano pasitikėjimo savimi. Žvaliai nusiprausiau šaltu vandeniu. Viskas gražu, viskas gerai, o aš niekados neatsisakau malonumo. Nevirtau juk aš pabaisa vien dėl to, kad gyvenimas vieną kartą truputį apsvaigino man galvą. Apsitvarkiau. Susišukavau. Apsišlaksčiau keliais odekolono lašais. Žvilgtelėjau į save spintos veidrodyje. Senojo Mądinjė kostiumas su savo per aukštai užsagstoma apykakle ir kišenėlėmis darė mane panašų į jauną 1900 metų Ekol Normal** studentą. Netrukus Anjesė turės progą iki valiai pasismaginti. Nebūčiau pats sau įstengęs paaiškinti kodėl, bet Anjesės nuomonė rūpėjo man kur kas labiau nei jos sesers.

Elen aš radau valgomajame.

- Ar gerai išsimiegojote? Gerai pailsėjote? - paklausė ji.

- Ačiū. Geriau ir būti negali.

Ji pastūmėjo man išskleistą laikraštį.

- Apie jūsų draugą jau rašo; per daug nesismulkina. Paskaitykite. Trečiajame puslapyje.

Čia buvo trumpa paskutinių įvykių apžvalgos žinutė - pora jos eilučių nemaloniai mane nustebino.

* *Kornelio "Poliekto" (1641-1642) ir Rasino "Berenikės" (1670) tragedijų herojės.*

** *Aukštoji pedagoginė mokykla.*

Atrodo, kad ši mirtis - nelaimingas atsitikimas, nors neatmetama ir nusikaltimo prielaida.

- Vargšas Žervė, - tariau aš.
- Žmonės dabar įtaringi, - pažymėjo ji. - Nebetiki nelaimingais atsitikimais... Tepkitės sviesto.

Toje peleninėje ryto šviesoje, kurioje mūsų veidai buvo kažkokie susiglamžę, ji išrodė išvargusi dar labiau negu vakar. Dar vos tik aštuonios, tačiau ji buvo apsirengusi, pasiruošusi eiti.

- Elen, - tariau aš, - išsiaiškinkime: nė už ką pasaulyje nenorėčiau apsunkinti jūsų ir taip nelengvo gyvenimo. Trokštu jums padėti - nelabai žinau kaip, tačiau juk turi būti koks būdas...

Ji pertarė mane.

- Nesikrimskit. Man jūsų pagalbos nereikia.
- Iš tikrųjų?
- Na taip. Maisto problema manęs per daug nevargina, o namų ūkis - ne jūsų rūpestis...
- Elen, žinot, aš be galo sujaudintas....

Šįsyk uždėti ranką ant manosios išdrįso ji. Tarytum ūmai pasiryžusi, lyg jau rimtai apsvarsčiusi šį mostą, - ir aš pridūriau, iš pagrindų įsigyvendamas į Bernaro vaidmenį.

- Be to, turiu dar jums už viską padėkoti... už jūsų laiškus... už siuntinius...
- Tai praeitis, Bernarai.... Dabar jūs čia.

Ji žvelgė į mane savo pilkomis, truputį sustingusiomis akimis, - jos nemokėjo būti linksmos. Ji kažkuo priminė pradinės mokyklos mokytoją, ir aš dar stipriau pajutau tą patį jausmą kaip vakar vakare: dabar aš laikau egzaminą.

- Džiaugiuosi, jog esu čia, - kvailai pasakiau; bet jos ranka draugiškai spustelėjo maniškę, ir mano galvoje šmėstelėjo nederama mintis: jinai dar mergina.
- Ko jūs šypsotės? - sušnibždėjo ji.

- Nes jaučiuosi saugus... Nes man atrodo, jog pagaliau aš turiu namus!

- Tai tiesa? Ar sakote tai ne todėl, kad padarytumėte man malonumą?

- Ak, Elen, kaip jūs galite?..

Ji atitraukė ranką ir sunertais pirštais pasirėmė smakrą.

- Taip, žinau, jūsų gyvenimas buvo iš tikrųjų sunkus.

- Gal ir nesunkus. Bet alinantis ir vienišas... Daug dirbau, kad mano verslas atsistotų ant kojų. Tėvų, kurie būtų galėję padėti, nebebuvo. Mano dėdė labai šaunus, bet į Prancūziją jisai atvykdavo tik kas dvejus trejus metus...

- Ar turite apie jį žinių?

- Ne... Iš tiesų bijau, kad jis, vargšas, nebūtų miręs. Sirgo nepagydoma kepenų liga.

- O ar nebandėte vėl užmegzti santykių su seseria?

- Ne. Niekuomet to nedarysiu.

- Kodėl?

- Todėl, kad Žiulija... Su tokia mergina nenorėčiau jūsų supažindinti - suprantate?

- Taip, - lėtai ištarė Elen. - Kiekviena šeima turi savo paklydėlę avį...

Gretimame kambaryje suskambo telefonas, bet ji nė nekrustelėjo.

- Aš jus įsivaizdavau kitokį, - kalbėjo toliau.

- Dėl mano verslo?

- Tikriausiai. Daug didesnį, daug....

- It medkirtį? - nusijuokiau aš.

- Kokia aš kvaila, - sušnibždėjo ji sumišusi - ir man tas sumišimas patiko.

Telefonas tebeskambėjo; aš pasukau galvą svetainės pusėn, ji palinko prie manęs.

- Tai Anjesei... Nekreipkite dėmesio... Jis dažnai skamba...

- Jūs gailitės? - paklausiau aš.

- Gailiuosi?

- Taip... Gailitės, kad aš nepanašus į miško žmogų?

Ji dirstelėjo į savo laikrodėlį, paskui pakilo.

- Nė kiek nesigailiu, - tarė linksmai, ir akimirksniu jos veidas nušvito - tarytum būčiau išvydęs mažą mergytę, kokia ji kadaise buvo.

- Elen!

- Neturiu laiko. Valgykit į sveikatą! Ilsėkitės!

Ji išėjo. Telefonas nutilo, bet dabar nuaidėjo varpelis vestibiulyje, ir aš išgirdau balsus, kurie netrukus nutolo. Tepiausi sviestu sumuštinį. Kaip gera valgyti iki soties! Laikraštis gulėjo nuslydęs ant kėdės. Atskleidžiau jį ir dar sykį perskaičiau žinutę, kuri sukėlė man nerimą. Iš esmės ji nieko nereiškė. Pasistengta aiškiai nepasakyti, kad nežinomas negyvėlis, rastas ant bėgių, galėtų būti pabėgęs kalinys. Tikriausiai tai buvo uždrausta. Visa kita... prielaida, kad tai nusikaltimas.... Banalybė, žurnalistų plepalai...

Ūmai aš padėjau peilį ant staltiesės. Ar tai įmanoma? Ir kaip aš iš sykio nesupratau to, kas dabar bado man akis? Jeigu prisipažinčiau, jog aš ne Bernaras, mane neišvengiamai įtartų jį nužudžius, kad galėčiau užimti jo vietą. Galbūt net iš anksto suplanavus nusikaltimą. Aš patekau į savo melo spąstus. Pasakyti tiesą dabar jau vėlu. Atstūmiau puodelį taip smarkiai, jog kava ištiško ant staltiesės. Nagi!.. Ar tik aš neperlenkiu? Ar tikrai privalau meluoti ir toliau? Nejaugi aš pasmerktas būti Bernaru?.. Bet ar įstengsiu atlaikyti Elen žvilgsnį, jei išdrįsiu prisipažinti, kad?.. Ne. Su ja jau mano pernelyg toli pažengta. Ir aš nesutikčiau, jog kažkokia moteris teistų mane. "Tuomet, seni, - galvojau apmaudžiai, - vesk ją. Privalai būti Bernaru iki galo!" Juo labiau prieš akis man

ryškėjo mano... neatsargumo padariniai, tuo baugiau man darėsi. Ir prislėgtas kartojau sau: "Tu Bernaras!.. Tu Bernaras!.." Taip, aš iš tikrųjų Bernaras, menkiausia klaida gali mane pražudyti; o tų klaidų aš jau pridariau daugybę. Dabar mano pasitikėjimą savimi pakeitė neviltis; netgi galvojau gėdingai sprukti ir pasislėpti. O pinigai?.. Žervė buvo skurdžius, neturėjo šeimos. Bernaras turėjo sąskaitą banke. Aš aiškiai įklimpau į purvo liūną. Ar verta dėl savo kailio daryti tiek niekšybių? Bet juk čia svarstomas ne mano kailio likimas, o ateitis mano būsimojo darbo, to, kas manyje geriausia, dėl ko aš gyvenu. Ne, to aš niekad neišsižadėsiu. Beje, aš dar turių laiko pamąstyti. Galbūt yra koks aplinkinis kelias, kuris man padės išsigelbėti.

Suskambo telefonas. Nieko kraupesnio nei šis primygtinis, valdingas kvietimas, aidintis gilioje tyloje. Netekęs kantrybės puoliau į saloną pakelti ragelio, atsakyti, nesvarbu ką. Bet mane jau buvo aplenkusi Anjesė. Kalbėdama ji apžiūrinėjo mane tuo maniakišku, išsiblaškiusiu žvilgsniu, būdingu žmonėms, kalbantiems telefonu, kai greta yra trečias.

- Alio, taip... Tai aš... Labai gerai... Ne, ne trečią... Truputį vėliau... Penktą?.. Sutarta, aš jūsų lauksiu.

Jos balsas buvo truputį prikimęs. Trumparegės, be spindesio akys, neryžtingai sustojusios ties manim, tuoj pat krypo šalin, į kitus slėpiningus erdvės taškus. Labai lėtai ji padėjo ragelį, o kai aš krustelėjau, ženklu parodė man likti vietoje. Tuomet kažkur toli aš išgirdau pianiną, neįgudusios rankos užgautą.

- Dabar mums ramu, - pasakė Anjesė.

- Tai jūsų sesuo?

- Taip. Ji turi pamoką.

Ji piktai nusijuokė.

- Juk reikia gyventi, ar ne?

- Bet vis dėlto...

- Na, - tęsė Anjesė, - netrukus suprasit. Eikime pusryčiauti!

- Tą aš ir ruošiausi daryti.

Pirma manęs ji įėjo į valgomąjį, palinko virš stalo, jos veidas buvo išsišovusiais skruostikauliais, smailiu smakru.

- Ji jus badu marina; taip aš ir maniau. Palaukit!

Ji vėl išėjo - eikli, tyli, keista, - tuo tarpu pianinas tenai vėl pradėjo tą pačią klupinėjančią, nuotolio supoetintą gamą. Nežinia kokios baimės vedamas, sulanksčiau laikraštį ir įsikišau į kišenę. Ji grįžo.

- Padėkite man!

Nešė puodynę medaus, stiklainį uogienės, pusę saldaus pyrago ir juodųjų serbentų likerio butelį.

- Iš tikrųjų, to visko tai per daug! - priešinausi aš.

- Jums - galbūt. O man ne.

Atidariusi indaują, ji parinko du mažus stikliukus ir pripylė juos likerio.

- Aš tai smaližė... Jūs ne?

Jos akys vėl stebėjo mane iš po primerktų vokų, tarytum aš būčiau spinduliavęs kažkokią akinamą šviesą; paskui ji pakėlė stiklelį.

- Už mūsų belaisvį!

Ir tas dviprasmiškas žodis pralinksmino mus abu. Ji įdėjo man didelį gabalą pyrago. Mes valgėme godžiai, tarsi pernelyg griežtai auklėjami vaikai, kurie vogčiomis prasimano sau pramogų.

- Dėkitės daugiau uogienės, - patarė ji. - Pamatysit, koks skirtumas.

Vėl suskambo telefonas.

- Įkyrėjo! - tarė ji. - Neisiu.

- Jūs taip pat verčiatės pamokomis?

Ji liovėsi valgiusi ir įdėmiai nužvelgė mane savo blandžiu, glamonėjančiu žvilgsniu.

- Keista, kad manęs to klausiate. Taip, jeigu norite, aš verčiuosi pamokomis.

O kadangi telefonas nerimo, ji nuėjo atsiliepti.

- Prieš šešias - ne... Visa mano diena užimta... Taip... Sutarta.

- Štai kodėl čia du pianinai, - pasakiau, kai jinai grįžo.

- Du pianinai?

- Taip. Vakar vakare aš pastebėjau svetainėje fortepijoną.

- A! Senelio fortepijonas... Mes jo neliečiame. Tai šeimos relikvija... Aš visai ne muzikė. Nagi, valgykite!

Vėl atsiriekiau pyrago ir užsitepiau medumi.

- Taigi, - pasakė Anjesė, - jūs mano sesers krikštasūnis. Kaip juokinga!

- Nesuprantu...

- Ne, jūs dar negalite suprasti. Jūs, aišku, nepažįstate Elen. Tai ji niekuomet neminėjo manęs savo laiškuose?

- Niekada. Nieko apie jus nežinojau.

- Taip aš ir maniau!

- Ar tai reiškia, kad judvi nelabai sutinkate?

- O, ne! Mes ne visada sutariame, bet... Elen tokia protinga!

Ji ištarė šį žodį taip pompastiškai, jog mudu vėl nusišypsojome.

- Jūs ne toks krikštasūnis kaip kiti, - kalbėjo ji toliau.

- Kodėl?

- Krikštasūnis - tai mulkis; ar jums taip neatrodo?

- Tikrai džiaugiuosi, kad aš nepanašus į mulkį. Ar jūsų sesuo jums kada nors apie mane pasakojo? Atvirumas už atvirumą.

- Taip. Kitaip negalėjo - juk korespondenciją dažniausiai parnešu aš. Bet pasakojo kuo mažiau. O jūsų draugas Žervė - kas jam nutiko?

- Jis mirė. Jį pervažiavo manevruojantis vagonas...

Kurį laiką ji tylėjo, susimąsčiusi siurbtelėjo likerio, paskui pasiteiravo, nepakeldama akių.

- Ar jūs tikintis?

Aš dvejojau.

- Taip... - murmtelėjau. - Man atrodo, mes nevisiškai išnykstame. Tai būtų pernelyg neteisinga.

- Jūsų teisybė, - tarė ji. - Jūs jį labai mylėjot, ar ne?

- Taip.

- Tuomet jis tikriausiai netoli mūsų.

Aš prisidegiau cigaretę, norėdamas nuginti mane vėl beapninkantį nerimą. Nepakenčiau tokio pobūdžio šnekų.

- Kiek jam buvo metų?

- Mudu buvome maždaug to paties amžiaus, trisdešimties metų!

- Vedęs?

- Nagi, Anjese, ar jums ne vis tiek?.. Juk jis miręs... Taip, jis buvo vedęs... neilgai... Daugiau apie tai nieko nežinau. Jis nedaug tesipasakojo.

Pianinas ten toli grojo Mocarto sonatą, labai paprastą, labai naivią melodiją. Elen technika buvo tvirta. Jai baigus pabandė skambinti jos mokinys, ir aš susierzinęs atsidusau.

- Ir taip visą dieną, - pasakė Anjesė. - Pripranti... Ką jūs ketinate veikti vienut vienas? Ar pažįstat Lioną?

- Labai menkai.

- Galbūt galėtumėt išeiti pasivaikščioti?

- Hm! Rizikinga.

- Kodėl? Niekas jūsų neieško. Aš jums rasčiau padorų lietpaltį tarp tėvo daiktų.

Vėl suskambo durų varpelis; Anjesė pakilo.

- Viską palikite, - tarė. - Nukraustysiu stalą vėliau.

Ji dingo; pirštų galais paskui ją perėjau svetainę. Norėjau pažiūrėti, kokie tie jos mokiniai. Šita mergina vis labiau ir labiau traukė mane. Ji turėjo kažką meniško, kartu ir ekscentriško, nenormalaus, bet ką - negalėjau išsiaiškinti. Gyvenime man teko susidurti su nemaža narkomanų. Tai buvo visai kas kita. Mačiau lauko duris, Anjesė atidarė, ir į prieškambarį įžengė senučiukų pora: ji - itin ori, griežtai, juodai apsigerbusi, spaudė prie krūtinės ryšulėlį; jis - su skrybėle rankoje, ieškojo kertės savo sušlapusiam skėčiui atremti. Anjesė nurodė jiems duris kairėje, o jie ceremoningai nusilenkė, kaip ligoniai medicinos žvaigždei. Durys vėl užsidarė. Už manęs neklusnūs pirštai vis dar kankino sonatą, draskė ją, niokojo kaip negyvą paukštę; aukštame veidrodyje paauksintais rėmais neaiškiai atsispindėjo vyriškio siluetas - palinkęs į priekį, jis tarsi nesiryžo žengti nematomų kelių sankryžoje. Nedaug trūko, kad aš būčiau išsigandęs savo paties šešėlio; grįžau į svetainę ir išlenkiau pilną stiklelį likerio.

- Įdomu! - ištariau balsu, kad išsklaidyčiau susikaupusios tylos kerus. Paskui iš dyko buvimo įsipyliau kavos, vis svarstydamas tą pačią kankinamą problemą: išeiti ar pasilikti? Pradėjau suvokti, kad tas pats - abiem atvejais manęs tyko pavojus. Jei išeičiau, iš tiesų Elen netruktų suprasti kodėl; tai geriausias būdas sukelti jai įtarimą. Jeigu likčiau, mane gali pražudyti išsiblaškymas, lengvabūdiškas atsakymas. Na, o tos dvi moterys be paliovos manęs klausinės. Aš jų belaisvis, kaip kad taikliai pasakė Anjesė. Mano motina, mano žmona, stalagas ir Bernaras, dabar Elen ir Anjesė - vis kalėjimas, kalėjimo sargai. O jeigu norėčiau pabėgti - šitas kraupus miestas aplinkui su tomis nepažįstamomis gatvėmis, vokiečiai, policija. Aš vėl grįžau į saloną, į didįjį saloną - čia dar buvo keletas kitų, intymesnių, su savo paravanais, dekoruotais chimeromis, ir savo niekučių prikrautomis etažerėmis. Pianinas - didelis koncertinis "Plejelis" - užėmė kažką panašaus į pakylą. Dar sykį pasiklausiau,

tarytum vagis, paskui pakėliau tviskantį dangtį, kuriame mačiau savo groteskiškai iškreiptą atspindį. Tada aš nebeištvėriau. Nuspaudęs garso pedalą, perbėgau pirštais klavišus. Dieve, kokie nelankstūs, neklusnūs mano pirštai, tačiau garsai buvo draugiški, visi jie kalbėte kalbėjo: "Pasilik!" Mano galvoje suknibždėjo vaizdai; temos gimė pačios savaime; rezgėsi frazės; ėmė gyslomis tekėti gyvybė; man dar ne galas, ne. Egoistas, nedėkingas, - kiek jums patinka. Man vis tiek, jei tik man leidžia kurti. Deja!..

Vėl užvožiau fortepijoną bijodamas, kad mane užklups, ir apžiūrėjau kambarį. Milžiniškas, tuščias, tamsus kaip muziejus; niūrus nuobodulys dengė dulkėtus jo sienų panelius. Iš gatvės jokio garso; joks garsas netrikdė aukštų tylos. Namas, prasmegęs laiko gelmėse. Tik retsykiais tesigirdėjo Elen balsas, skaičiuojantis: viens, du, trys, keturi, - ir muzika vis skambėjo, kapota, liūdna. Perėjau virtuvę, nujaučiau, kad už lango siauras kiemas, aplinkui jį - gličios sienos, ir mažu koridoriuku grįžau į prieškambarį. Kairėje kambarys, į kurį buvo įėję lankytojai. Pasiklausiau... Jokio garso. Švelniai stumtelėjau duris ir atsidūriau dar vienoje svetainėje. Kadais bute turbūt gyveno keletas šeimų, susibūrusių apie kokį turtingą, despotišką senolį. Iš kaimyninio kambario sklido balsų murmesys. Ištempiau ausis: kažin kas verkė, jokios abejonės... girdėjau nosinės gniaužiamą raudą. Laiptų aikštelėje kažkas paskambino. Tyliai puoliau į didįjį saloną; pats likęs nematomas, stebėjau prieškambarį. Elen išlydėjo savo mokinę, stambią akiniuotą mergaitę, kuri po pažastimi nešėsi ritinėliu susuktas partitūras; įsileido kokių penkiolikos metų berniuką, kuris raudo, su ja kalbėdamas, ir nežinojo kur dėti rankas. Ilgai klausiausi; pagaliau suskambo pianinas, ir aš pažinau Černio* etiudą. Atmintyje

** Karlas Černis (1791-1857) - austrų pianistas ir kompozitorius, daugelio etiudų fortepijonui autorius.*

vėl šmėstelėjo Anjesės žodžiai: "Dabar mums ramu!" Vėl grįžau į savo stebėjimo postą. Balsai tebegaudė, šį sykį romiai, nesuprantamų tylos tarpų pertraukiami. Peržvelgiau beveik visas įmanomas prielaidas ir neradau nė vieno patenkinamo atsakymo. Ką gi jie iš tiesų ten visi trys galėtų veikti?

- Vargšas mažylis!

Tuos žodžius ištarė senukas.

- Jis laimingas, - pasakė Anjesė.

- Kitą kartą... - pradėjo juodai apsitaisiusi dama, tačiau tolesni žodžiai, ištarti pakuždomis, paskendo ašarose.

- Na, na!.. - kalbėjo senukas, matyt, šios nevilties sukrėstas.

Jie atstūmė kėdes, ir aš paskubom pasišalinau. Vėl išvydau porą, kai atsidarė lauko durys. Ji trepeno smulkiais žingsneliais, prispaudusi prie lūpų nosinaitę, suvyniotą į kamuoliuką; jis, labai susijaudinęs, dėkojo Anjesei, ilgai spaudė jai rankas. Anjesė akimirką liko laiptų aikštelėje, žvelgdama, kaip jie leidžiasi... Bet ne, greičiau laukė kažko, kieno siluetą pastebėjo žemiau ant laiptų... Nesuklydau, - šypsodamasi, ištiesusi rankas, ji žengė kelis žingsnius pirmyn ir pasitraukė, praleisdama jauną moterį pilku lietpalčiu, pakelta apykakle, - toji iš karto pasuko į kambarį. Snaudžiančių kambarių gilumoje dudeno žemos pianino gaidos; jis nutilo, pradėjo iš naujo. Aš niekam nerūpėjau; Elen mušė taktą, o Anjesė?..

Įsmukau į mažąjį salonėlį, kuo arčiau durų. Nepažįstamoji kalbėjo tankiai. Aš tesuprasdavau vieną kitą žodį: ... Markas... Markas... keliantis per Somą... Raudonasis Kryžius... gal pateko į nelaisvę... Markas... Paskui stojo ilga, labai ilga tyla, ir tada savo prikimusiu paauglės balsu, kuris virpino manyje nežinau kokias stygas, prabilo Anjesė. Tarpais ji pertraukdavo savo šneką, tartum būtų sekusi akimis kažkokį bandymą, atidžiai stebėjusi kažkokios mašinos darbą...

- Štai, pati matote! - sušuko. - Aš nieko neprasimanau.

- Dieve mano, - suvaitojo nepažįstamoji. - Markai... Markai...

Ji verkė, kaip ką tik senoji dama, o Anjesė tęsė savo monologą, ramino ją, tarsi sekdama pasaką vaikui prieš miegą. Prispaudęs prie sienos ausį, aš sutelkiau dėmesį. Mano dykos akys užkliuvo už iškedento ryšulėlio, numesto ant kanapos... ryšulėlio, kurį buvo atnešusi senoji dama. Anjesė padėjo jį čia, išlydėdama savo lankytojus. Greičiausiai čia dovana. Kažkas neįprasto patraukė mano žvilgsnį. Ką aš matau? Ar tai ne koja, trys juodi suriesti pirštai? Tačiau klausydamasis timptelėjau popieriaus kraštą, ir jis prasiskleidė. Ryšulėlyje buvo viščiukas.

- Ne, ne! - meldė moteris. - Aš neišdrįsiu. Nenoriu. Geriau kitą kartą.

- Gaila, - tarė Anjesė. - Šįryt aš labai gerai jaučiuosi. Ar antradienį galit?

- Taip, antradienį... Patikėkit, aš tikrai laiminga.

Visai suglumęs, sugrįžau į savo kambarį.

IV

Mūsų gyvenimas po truputį įėjo į vėžes. Iš pradžių aš bijojau, kad man bus nuobodu, ir iš tiesų būdavo akimirkų, kai mane smaugdavo vienatvė ir aš jausdavausi gyvas palaidotas šiuose namuose, tokiuose tamsiuose, jog šviesą reikėdavo žiebti jau ketvirtą valandą dienos. Bet tokių akimirkų pasitaikydavo retai. Didžiumą savo laiko praleisdavau, pastatęs ausis - nesijaučiau ramus. Tiesą sakant, nieko konkretaus aš nebijojau. Tol, kol aš būsiu budrus, man negali nieko atsitikti. Stovykloje mes niekam nebuvome patikėję savo planų; Bernaras miręs; taigi paskui mane neliko nė menkiausio pėdsako. Antra vertus, netrukau įsitikinti, jog Lione, kur niekuomet nebuvau kojos įkėlęs, kur niekas manęs nepažinojo, kur išeidavau iš namų tik tam tikromis valandomis ir visada vogčiomis, man niekas negresia. Pats to nenorėdamas, įgyvendinau labai seną savo svajonę: nebebūti niekuo. Aš virtau neegzistuojančia asmenybe; aplinkybių priverstas, atsiribojau nuo rūpesčių, nerimo, sielvarto ir vilties, kurie be atvangos jaudino miestą aplinkui mane. Tad būčiau galėjęs pasimėgauti nuostabiu poilsiu. Nieko iš to neišėjo. Mane persekiojo Elen ir Anjesė. Tai prasidėdavo iš ryto, pusryčių metu. Atėjusi Elen labai garsiai tardavo:

- Labas rytas, Bernarai!.. Kaip miegojote?

Į tai aš, žinoma, atsakydavau:

- Labai gerai... Ačiū.

Tuomet ji sekundę pasiklausydavo netardama nė žodžio, pribėgdavo prie manęs ir pabučiuodavo mane karštai kaip mokinukė.

- Mano brangusis, mano mielasis Bernarai!

Kaip beįstengdamas geriau atsakinėjau į jos bučinius, nes taip reikėjo, be to, nelikau abejingas šitam

standžiam kūnui, šitam moters kvapui, šitam meilės kuždesiui, kuriais jau taip seniai nebuvau mėgavęsis. Bet labiausiai mane jaudrino ta svetimavimo, kraujomaišos atmosfera, tos glamonės be užsimiršimo, ta amžina baimė būti užkluptam. Elen puldavo prie manęs, ir kai aš jau pradėdavau pamest galvą, nebevaldyti savo rankų, ji stipriai mane atstumdavo ir pastatydavo ausis, paskui, žvelgdama truputį paklaikusiomis akimis, kuo ramiausiu balsu ištardavo:

- Dar lašelį kavos, Bernarai?

- Ačiū, - atsakydavau, - ji labai skani.

Aš tuoj pat vėl prispausdavau ją prie savęs, ir ji įsisiurbdavo man į lūpas, nekaltai, begėdiškai, kaip mergaitė, dar nepažinusi meilės. Po akimirkos atsitraukdavo, įsižiūrėdavo į save aukštame, papuošimais perkrautame veidrodyje, pasitaisydavo plaukus.

- Elen! - meldžiau aš.

- Ramiai! - sakydavo ji. - Ramiai!.. - kalbėjo ji, kaip kalbama su foksterjeru.

Visa tai prasidėjo kuo kvailiausiu būdu. Prieš keletą dienų aš panorau pasivaikščioti ir paprašiau jos buto rakto. Ji dvejojo; ji amžinai sverdavo visus už ir prieš.

- Mielai, Bernarai... Bet name yra gyventojų. Geriau, kad jie jūsų nesusitiktų.

- Kodėl?

- Jie, ko gera, nustebtų... Žino, kad mes gyvename vienos... suprantat?... Mūsų padėtis tokia, kad paskalos...

Aš suraukiau antakius, ūmai suirzau, pasišiaušiau.

- Palaukit, Bernarai... Aš sugalvojau... Iš ryto nuo devynių iki vienuolikos namas praktiškai tuščias... o paskui - vakare, apie šeštą, kai visi jau sugrįžę...

Tuomet aš apkabinau ją per liemenį, kaip įpareigojo Bernaro rolė, ir, lūpomis braukdamas jai plaukus, sušnibždėjau:

- Jeigu jūsų paklaus, atsakykit, kad aš jūsų sužadėtinis; argi čia nėra truputėlio tiesos?

Ji puolė man į glėbį, suspaudė mano veidą abiem rankomis, nerangiai ir godžiai it išbadėjęs žmogus, sugriebęs kąsnelį duonos. Kiek jau metų ši akimirka įkyriai persekiojo jos dienas ir naktis? Maniau, jog jinai tuoj nualps. Atsisėdo, išsekusi, išblyškusi, ir pasakė, kabindamasi į mane:

- Ji neturi sužinoti... Bernarai!.. Girdit?.. Vėliau... aš pati jai paaiškinsiu.

Nuo to laiko kiekvieną rytą blandžioje to kambario šviesoje, vos aušros palytėtoje, mes atliekam vis tą patį nebylų šturmo ritualą, aistringai ir tuščiai. Ši svaiginanti platoniška aistra degino man kūną. Elen puikiai matė mano pakrikimą ir, regis, labai didžiavosi savo galia. Tačiau nuo gyvenimo atitolusios skaistuolės vaizduotėje tai atitiko visas tradicijas: sužadėtinis tikrąja to žodžio prasme turi būti dūsautojas. Pabandęs pasiekti labiau apčiuopiamų malonumų, jisai pasielgtų kaip tikras storžievis.

Mane siutino štai kas - kad jos sesuo (aš tuo neabejojau) viską nutuokia. Anjesė pasirodydavo Elen pasišalinus, kai už uždarytų durų pasigirsdavo neryžtingi pianino garsai.

- Kaip miegojote?.. Gerai pailsėjote?..

Ji žiūrėjo į mane savo žvilgsniu, regis, visą laiką čiuopiančiu aplinką, tarsi stebinčiu erdvėje nematomą dulkių ar dūmų judėjimą. Vilkėjo nublukusį gelsvą chalatą, kurio diržą susijuosdavo vis atsainiau ir atsainiau. Mačiau jos nėriniais vedžiotus marškinius, o po jais laisvai virpčiojo krūtys. Užsirūkydavau, kad pirštai ir mintys turėtų ką veikti. Man reikėjo atsistoti ir išeiti. Bet aš nebegalėjau judėti. Svarsčiau tik viena - kas įvyktų, jei ištiesčiau rankas į Anjesę...

- Nagi, dėkitės, - meiliai ragindavo ji, - jūs visai nebevalgote. Tai meilė jus šitaip veikia?..

- Klausykit, Anjese...

- Nepykit, Bernarai... Aš jus erzinu... Beje, krikštasūnis būtinai įsimyli savo krikštamotę. Kam gi antraip būtų sugalvotos karo krikštamotės, ar ne?

- Bet patikėkite, kad...

- Na ką gi, jūs klystate. Mano sesuo verta meilės. Nejau pasirodysite nedėkingas?

Gūžtelėdavau pečiais, savo vaidmens supančiotas, gėdingo geismo kupinas.

- Pats pamatysit, kai geriau ją pažinsit, - tęsė Anjesė. - Ji turi visas reikalingas dorybes. Tai išties moteris su galva.

Ji pabrėždavo tą žodį, bet taip išmaniai, jog neįmanoma buvo suprasti, ar ji šaiposi, ar kalba rimtai. Kartais ji suklusdavo.

- Nebijokite, - pasakiau jai vieną dieną, - ji jūsų negirdi.

- Nebūkite per daug tikras, - murmtelėjo ji. - Jai nieko nereiškia palikt mokinį skambinti vieną.

Ir aš aptikau, kad ji sakė tiesą. Vieną rytą, kai aš artinausi prie Anjesės kambario, susidomėjęs maža senučiuke, kuri ką tik įėjo į vidų su didele pintine rankoje, užklupau Elen, prispaudusią ausį prie durų. Pianinas nedarniai grojo polonezą, labai toli už manęs. Vos spėjau pasislėpti didžiajame salone. Nuo tada aš visą laiką buvau budrus ir įpratau prieš įeidamas į kambarį nežymiai apžvelgti akies kampeliu tamsias kertes apie paravanus, spintas, skrynias. Dėl didesnio tikrumo sudeginau savo kambaryje visus asmens dokumentus, tepasilikdamas Bernaro karinę knygelę ir Elen jam rašytus laiškus. Išplėtęs akis, sekiau, kas vyksta aplinkui, man atrodė, jog esu sekamas, - nors tikriausiai klydau, - tačiau tyla, prieblanda, drėgmės išėstų panelių traškėjimas - visa tai vertė mane be paliovos palaikyti parengties padėtį. Be tikslo slankiojau po namus tarp Pasaulinės parodos suvenyrų, nebemadingų niekučių, manieringų keleto kartų pramonininkų ir

teismo pareigūnų portretų. Kvėpavau aiškiu Elen kvapu, tirpiu Anjesės dvelksmu; tarpais meilės aistra gniaužė man pilvą. Būtų taip gera... Šituose melancholiškuose kambariuose, kur švelniai kaip žiedadulkės leidžiasi dulkės. Pats nebepažinau savęs, juk aš tiek prisikentėjau dėl moterų. Buvau sumanęs pradėti ką nors dirbti. Veltui. Stūmiau laiką laukdamas, kol sėsime prie stalo, tos akimirkos, kai vėl jas pamatysiu. Tačiau linksmo čia nieko nebuvo. Jos vargiai pratardavo viena kitai kokį žodį. O kai viena kalbėdavo su manimi, kita klausydavo, ištempusi ausis, - nuo to man darėsi bloga. Elen valgė atbulais dantimis.

- Nagi, - sakė jai Anjesė, - dėkis pašteto.

- Ačiū... Nesinori.

Elen mito tik duona, bulvėmis ir uogiene, - tarytum mėsa, konservai, sūris, kuriais buvo nukrautas stalas, būtų buvę užnuodyti. Anjesės apetitas, atrodo, kėlė jai pasidygėjimą. Norėdamas išsklaidyti įsivyravusią tylą, aš pasakojau stalago istorijas; kartais atsakinėdavau į konkrečius klausimus apie savo vaikystę, gyvenimą - sėdėjau kaip ant žarijų; turėjau fantazuoti, o tai man visuomet sunkiai sekėsi. Laimei, Elen niekuomet nesispyrė. Jai pakako, jog aš čia, šalia jos, priklausau nuo jos. Tik Anjesė su pasimėgavimu tyrinėjo toliau, klausinėjo mane familiariai, nekukliai, kas erzino Elen. Aišku kaip dieną - jai nepatiko, kad jos sesuo manimi domisi.

Vieną rytą, vos tik mūsų lūpoms atsiskyrus, ji man netikėtai pasakė:

- Judu abu - ką jūs veikiat, kai aš būnu išėjusi?

- Bet, brangioji?.. Nieko... Truputį paplepame.

- Prisiek, kad įspėsi, jei ji...

- Ką?.. Ko tu bijai?

- Ak! Man protas maišosi, Bernarai... Ji turi tokių priemonių, kurios...

Lengvai girgžtelėjo prieškambario durys: Elen atsitraukė nuo manęs ir žaismingai pridūrė:

- Jums reikėtų išeiti truputį pasivaikščioti, Bernarai. Dabar jūs laisvas žmogus.

Tai buvo netiesa. Pirma aš buvau karo belaisvis - dabar jaučiausi namų arešte.

Ir miestas atrodė toks pat, kaip ir šis garsus sugeriantis, paslaptingas, kažkokių nematomų esybių pilnas butas. Kai aš išeinu, drumzlinam žiemos rytui brėkštant, iškart pasiklystu siaurose gatvelėse, kur tiršto rūko tumulai neša sapnus. Čia aš išnyru į Sonos krantines, dykas, šlapias, atsiduodančias stovinčiu vandeniu ir poliais; čia kopiu kylančiomis gatvelėm, kurių laiptai niekur neveda. Vis dėlto vienąsyk aš pamačiau Roną saulės properšoje. Ausyse man aidėjo gaivesnis oras. Ištvinusi upė galinga srove plūdo žemyn, žuvėdrų skrydžio lydima, ir mane, it pririštą valtį, trūkčiojančią ant savo grandinės, nupurtė troškimas leistis į kelią. Tačiau mano gyvenimas, mano tikrasis gyvenimas buvo tenai, tarp tų dviejų moterų, ratais sukančių apie mane; o gal aš sukau ratus apie jas? Suskatau grįžti. Su kažkokiu skausmingu jauduliu aš vėl perėjau tą iškilmingą tuščių kambarių eilę ir vėl girdėjau, nelyginant tolimos šalies aidą, trapius, klumpančius pianino garsus.

Bandžiau palenkti Elen konkretesnėms glamonėms. Pirmųjų mūsų glamonių nartumą pakeičiau švelnumu. Iš pradžių ji nesipriešino šitiems žaidimams; jos nuvytusiuose bruožuose ryškėjo susižavėjimas. Tačiau paskutinę akimirką susitvardė, įsitvėrė man į pečius, o jos akys įsisiurbė į tamsą man už nugaros... Ji sunkiai alsavo.

- Ne, Bernarai... Ji gali ateiti.

- Bet pagaliau, - tariau, visai netekęs kantrybės, - ko jūs iš tiesų bijote? Anjesė puikiai nutuokia, kad jūs mane mylite.

Ši pastaba, atrodo, labai išgąsdino Elen.

- Taip, - sutiko ji, - manau, kad žino. Tačiau nenorėčiau, kad ji sužinotų, jog myliu jus t a i p!

- O kaip kitaip galima mylėti, Elen?
- Nenoriu, kad ji mane pamatytų... Ji vaikas!
- Vaikas... pramanus vaikas.
- Na, ne. Ji ligonė, Bernarai. Aš net nedrįsau užsiminti jai apie... mūsų planus - taip bijau, jog ji ims pavydėti... Juk aš pati išauginau tą mažytę.

Ji atgavo įprastinį savo orumą; dabar stebėjo mane su kažkokiu nepatikliu pasibjaurėjimu.

- Jūs blogai elgiatės, - pasakė.
- Tai nesiartinkite prie manęs, Elen. Nebučiuokite manęs. Negundykite.

Ji perbraukė man per akis savo liesa ranka.

- Taip... Tikriausiai aš negerai darau. Mano vargšas Bernaras!.. Mūsų meilė tokia graži. Nereikia jos sutepti... Jūs ant manęs nepykstate?

Ne, aš ant jos nepykau. Mano pyktis greičiau atsigręžė į Anjesę. Sekiau ją; be paliovos tykojau prie jos kambario. Ji vis priiminėjo keistus lankytojus - vieną kitą iš ryto, du tris po pietų. Beveik visada moteris - vienos buvo elegantiškos, kitos labai paprastos; kiekviena su mažu ryšulėliu rankoje. Įtemptai pagalvojęs, radau patenkinamą paaiškinimą: Anjesė, matyt, turi užkalbėtojos sugebėjimų. Tai paaiškintų viską: ir ašaras, ir dovanas. Bet kaip paaiškinti tuos paklaikusius išeinančiųjų veidus, jų dėkingumą, susijaudinimą, tą sukrėtimą, kurio jie neįstengia suvaldyti? Jie atrodydavo ligoniai ne įeidami, o i š e i d a m i. Lyg užburtas, iš už durų kertės stebėjau visas tas moteris, kurios viena po kitos dingdavo Anjesės kambaryje, susijaudinusios, nuolankiai, it nusidėjėlės, slenkančios prie klausyklos. O aš - aš taip pat troškau eiti paskui jas, išpažinti Anjesei savo meilę, - nes aš jau mylėjau ją, man reikėjo jos lieso kūno, kurį ji man kiekvieną rytą taip įžūliai išstatydavo prieš akis; galvojau tik apie ją. Bet turbūt ir ji galvojo apie mane, nes aš dažnai pagaudavau jos žvilgsnį, įsmeigtą man į rankas arba veidą; ji negalėjo praeiti pro šalį, lengvai

manęs neužkliudžiusi. Buvome tarytum įelektrinti, vienas kito traukiami. Pirmoji neatsilaikė jinai. Elen buvo ką tik išėjusi po pusryčių. Išnešė indus į virtuvę, tuo tarpu Anjesė šlavė trupinėlius. Buvo girdėti tolstančių Elen kulniukų kaukšėjimas. Anjesė atrėmė šluotą į stalą ir, atsisukusi į mane, maldaudama ištarė:

- Greičiau... Bernarai... Bernarai..

Jos burna prasivėrė. Palinkau ties ja. Mums abiem vienusyk išsprūdo duslus šūksnis; pasaulis ėmė skrieti aplinkui; jos rankos susirado manąsias, braukė jas per savo krūtinę, slėpsnis. Sušvytavome, viesulo nešami; tačiau mūsų ausys nepraleido nė vieno tarškančių sidabro indų garso, sklindančio iš virtuvės; mes žinojom, jog galime dar... dar... kol neteksime kvapo. Žingsniai artėjo. Liko dešimt metrų, devyni... aštuoni... septyni...

Anjesė vėl įsitvėrė savo šluotos. Aš užsirūkiau.

- Beje... - tarė Elen. - Jums tikrai reikėtų parašyti į Sen Flurą dėl savo gimimo liudijimo, Bernarai.

- Taip, reikės parašyti.

Ji nieko nepastebėjo. Mes išsiskyrėme popietei su šypsenomis ir rankų paspaudimais; visiškai ištuštėjusia galva sėdau rašyti savo laiško. Priešingai negu buvau įpratęs, visą likusią dienos dalį praleidau lauke. Kelias valandas klaidžiojau po šaltą pilką miestą, nerasdamas atvangos. Aš beprotis. Šaukiuosi katastrofos. Jei Elen sužinotų... Veltui stengiausi blaiviai įvertinti padėtį. Jaučiau, jog išjudinau jėgas, kurios gali mus visus nušluoti. Pažiūrėjus į visa tai šaltai, - žinoma, mane gali ištikti viena - būti išguitam kaip apgavikui. Bet tuose namuose niekas nesidarė paprastai. Man rodėsi, jog aš gyvenu audros debesyje, iš kurio kiekvieną akimirką gali plykstelėti mirtį nešantis žaibas. Bernaras!.. Bernaras!.. Ką, manim dėtas, darytų jisai? Ar neįnešdavo jis visur pusiausvyros, sveiko proto? Pakako man prisistatyti jo vardu... Mane smaugė pyktis. Tai Bernaras pastūmėjo mane į spąstus. Aš tuoj

teisėtai tapsiu Bernaru Pradaljė. Nekenčiau jo ir, garbės žodis, pradėjau bijoti - tarytum būtybė, grįžusi į žemę, į purvą, vis dar pajėgia paveikti gyvuosius.

Sutemo. Kaip ir pirmą vakarą, virš tamsaus miesto, viena kitai atsiliepdamos, sušneko varpinės. Grįžau atgal kone prieš savo valią; žingsniavau vis sparčiau ir sparčiau. Man reikėjo savo nuodų. Artėjo valanda, kai prie vakarienės stalo suartės mūsų veidai. Galų gale puoliau bėgti...

Jos manęs laukė už padengto stalo, Anjesė sėdėjo Elen iš kairės, abi šypsančios. Aš taip pat nusišypsojau.

- Jūs atrodote pavargęs, - tarė Elen.

- Todėl, kad daug vaikščiojau.

Mes - trys prie stalo susėdę draugai; maloniai šnekučiuojamės; dėl blausios šviesos mūsų akys šešėlyje - taip geriau. Aš mąsčiau: saitai, tokie stiprūs kaip kraujo ryšiai, mus saisto, ir vis dėlto nė vienas nieko nežinojo apie kitus du, ir šis kraupus kaukėmis prisidengęs meilės žaidimas maloniai dirgino nežinia kokią tamsią mano prigimties pusę.

- Ar stalage jūs skaitydavote? - paklausė Elen.

- Žinoma. Netgi turėjome visai neprastą biblioteką. Prisimenu, kad...

Laiku susigriebęs, paskubėjau pasukti kita vaga.

- Aš tai niekad nebuvau labai linkęs į knygas, neturėjau laisvo laiko. Tačiau kai kurie mano bičiuliai skaitydavo nuo ryto iki vakaro.

- Pavyzdžiui, Žervė Larošas? - tarstelėjo Anjesė.

- Hm... taip... Žervė buvo iš tokių. Iš jo aš daug sužinojau.

- Pradedu visai gerai jį įsivaizduoti iš jūsų kalbų... - tęsė Anjesė. - Gana tvirtas vaikinas, labai tamsaus gymio...

- Kodėl labai tamsaus gymio? - įsiterpė Elen.

- Nežinau... Taip įsivaizduoju... Mėsinga nosis... su karpa... ne, dviem... prie ausies... kairiosios ausies...

- Tu svaičioji, mano vargšele... - pasipiktino Elen. - Ar ne, Bernarai?.. Bet...

Aš lioviausi valgęs. Kad ir kaip stengiausi, mano rankos, padėtos ant staltiesės, virpėjo.

- Kas jums, Bernarai? - sušnabždėjo Elen.

- Nieko... man nieko... Tas Žervė portretas mane... Žervė iš tikrųjų turėjo dvi karpas prie kairiosios ausies.

Dabar labiau už mane atrodė sukrėsta Elen.

- Na, - tarė Anjesė, - kas čia ypatingo.

Mes žiūrėjome vienas į kitą nė nekrusteldami. "Jinai jį pažinojo, - galvojau, - aš jos rankose... aš jos rankose!" Ir tuoj pat paprieštaravau pats sau: "Ji negalėjo jo pažinoti. Tai jokiu būdu neįmanoma". Bet netrukus pastebėjau, kad seserys nekreipia į mane jokio dėmesio. Jos, atrodo, susigrūmė, mesdamos viena kitai iššūkį... suvedinėdamos senas ir nesuprantamas sąskaitas.

- Kodėl aš turėčiau klysti? - sakė Anjesė.

Ji kreipėsi į Elen; jos lūpomis nuslydo šypsenos šešėlis. Ji vargais negalais slėpė panieką veide. Taikiai pridūrė, lyg norėdama baigti tuščią ginčą.

- Netgi esu įsitikinusi, jog Žervė buvo iš tų vyrų, kuriems labai smarkiai želia barzda - jų skruostai dėl to atrodo melsvi...

Ji atsisuko į mane, kviesdamasi liudytoju.

- Tiksliai, - sušnibždėjau aš.

- Matai, - pasakė ji seseriai.

Elen nuleido akis; ilgai ilgai ridinėjo duonos gumulėlį. Anjesė kreipėsi į mane:

- Aš dažnai regiu tokius dalykus. Bet Elen nenori tikėti.

Elen neatsiliepė. Ji pakilo, ištiesė man ranką.

- Labanakt, Bernarai.

Ir išėjo.

- Labanakt, Elen! - šūktelėjo Anjesė.

Ji nusikvatojo, gūžtelėjo pečiais.

- Vargšė, - tarstelėjo pusbalsiu, - ji mane laiko avigalve. Duokite man cigaretę, Bernarai... Vyresnioji sesuo - tai ne juokas. Pats turėjote tai patirti su Žiulija.

- Žiulija?

- Tiesa, jūs buvot berniukas. Tai kas kita. Bet aš!..

Ji nervingai rūkė, pūsdama didelius kamuolius dūmų. Šie ritosi per staltiesę.

- Tačiau jei manęs čia nebūtų... Iš jos pianino mes neprasimaitintume. Kiek ją pažįstu, ji stovi dabar už durų ir klausosi mūsų... Tikrai, geriau eisiu gulti!

Nuspaudusi savo lėkštelėje cigaretę, ji išėjo, nė nežvilgtelėjusi į mane. Priėjęs atidariau langą. Buvau visai išsekęs. Nagi, pažiūrėkim! Ką tik įvyko kažkas nepaprasta!.. Gal ji buvo sutikusi Bernarą prieš karą? Bernaras buvo keletą kartų apsistojęs Lione. Bet tuomet Anjesė dar buvo mergiūkštė. Jeigu jis būtų pažinojęs jos šeimą, Elen savo laiškuose būtų rašiusi jam apie Anjesę. Tuo aš buvau įsitikinęs. Be to, nusakydama Bernaro veidą, Anjesė galvojo piešianti Žervė portretą, mano paties portretą. Taigi, Bernaro ji nepažinojo. Tai sutapimas. Tačiau atsitiktinai tokių stulbinamai tikslių detalių napaminėtum. Taigi?..

Man darėsi silpna nuo baisaus nerimo; nebeįstengiau ilgiau stovėti, atsukęs nugarą valgomajam. Uždariau langą ir atsigręžiau veidu... į tuštumą, tylą, į lempą, kuri apšvietė išstumdytas kėdes, prie lėkščių numestas servetėles. Pavojus buvo ne didesnis nei ankstesnėm dienom, tačiau aiškiai jaučiau artėjančią grėsmę. Jei Anjesė sugeba skaityti veidus, ar nesugeba ji skaityti taip pat ir minčių?.. Laimei, ji mane myli. O gal tik nori paveržti mane iš Elen?.. Prislėgtas užsidariau savo kam-

baryje ir pusę nakties žingsniavau tarp alkovo ir lango. Girdėjau, kaip tolumoje rieda traukiniai, pravažiuoja automobiliai. Gatve pražingsniavo ginkluotas būrys, ritmingai kaukšėdamas batais. Bernarai! Man tavęs reikia - dabar. O tavęs nebėra...

Pagaliau užmigau, nieko nenusprendęs ir draskomas abejonių. Kai pabudau, pianinas grojo Kramerio* etiudą, ir aš pastebėjau, jog garsas kur kas aiškesnis, artimesnis, tarytum durys tyčiomis būtų buvę paliktos praviros. Beveik aiškiai girdėjau Elen balsą... Apsirengiau, paskubom apsitvarkiau ir nuėjau į valgomąjį. Taip, Anjesė buvo čia. Aš net nebemaniau kovoti su savimi. Prisispaudžiau ją prie savęs, įbrukau ranką po prasiskleidusiu peniuaru. Aš, išbadėjęs, leisgyvis, niekada nebebūsiu ja sotus. Mes dejavome burna prie burnos, už kelių žingsnių nuo pianino su jo lėtai skaitomomis gamomis. Suskambo telefonas - tai buvo tarsi dūžis, nuo kurio mudu abu krūptelėjome tą pačią akimirką. Mes nepajėgėme atsiskirti, tačiau instinktyviai atsigręžėme, kad matytume koridorių.

- Dar! - kuždėjo ji.

Telefonas neatlyžo. Elen puikiai žino, kad mes valgomajame, ir mes vėl baisiai rizikavome, tarytum paroksizmas būtų buvusi svarbiausia šios meilės sąlyga, meilės - surišusios mus tarsi gyvulius, kurie pagaliau susiporuoja. Aš pirmasis išsiplėšiau iš Anjesės glėbio.

- Eikite atsiliepti, greitai!

- Paskui tu vėl ateisi pas mane?

Susilaikiau nieko nepažadėjęs. Budrumo likučiai skatino mane ir toliau būti pasiruošusį gynybai. Dalį ryto praleidau savo kambaryje. O kiek vėliau padariau keisčiausią savo gyvenime atradimą; įsidrąsinau nueiti į mažąją Anjesės svetainę, norėdamas pasiklausyti. Prie židinio

** Johanas Baptistas Krameris (1771-1858) - vokiečių pianistas ir kompozitorius.*

buvo sieninė spinta. Atidariau; ji buvo pilna į krūvą suverstų daiktų: moteriškos pirštinaitės, kaklaraiščiai, švino kareivėliai, nosinės, vyrų ir jaunuolių fotografijos; o ant žaisliukų, audeklų ir niekučių krūvos gulėjo šviesi kasa, tebetviskanti, lanksti tarsi gyva, tarsi ką tiktai nukirpta. Iš Anjesės kambario sklido tyli rauda. Ilgai klausiausi. Iš visų jėgų spyriausi, nenorėdamas matyti tiesos.

V

Iš atsargumo aš niekuomet nesiklausydavau prie durų ilgiau nei keletą minučių. Taigi jau ruošiausi pasišalinti, kai staiga neįprastas triukšmas prikaustė mane svetainės viduryje, - duslus trenksmas, tarytum kažkas būtų nugriuvęs ant žemės. Sudrebėjo po mano kojom parketas, tebevirpėjo sietyno karuliai. Dvejojau, kam paklusti, smalsumui ar baimei, bet šalimais viskas apmirė. Nutilo kalba; iš čiaupo nutekėjo vandens srovelė. "Aš visai sukvailėjau! - toptelėjo man. - Turbūt ji apvertė kokį baldą, o aš tuoj iš adatos vežimą priskaldau!" Dabar viešpatavo mirtina tyla; ji sruvo į kambarį tarsi skystis; kvėpiau ją iki apsvaigimo - bet ji ėmė rodytis man keistesnė už visa kita. Kažkur pianinas miknojo Šopeną. Grįžau atgal, ištiesiau ranką prie durų rankenos; įeiti? O paskui? Ką aš pasakysiu? Anjesė paprašys mane išeiti ir bus teisi. Vis dėlto keistai atrodė tie staiga nuščiuvę gyvasties ženklai. Kaip visada, rakto skylutėje įkištas raktas; dirstelėti į kambarį buvo neįmanoma.

- Ką jūs čia veikiate?

Aš pašokau kaip įgeltas. Elen taip įdėmiai žvelgė į mane, jog aš išsigandau. Nepatiklumas, sielvartas, klasta, - vargais negalais tramdomų aistrų maišatis iškreipė jos bruožus, paversdama veidą blyškia, apgailėtina kauke. Instinktyviai atžarybę atrėmiau atžarybe.

- Nutilkite!.. - tariau. - Išties norėčiau sužinoti, kas vyksta už šitų durų. Ten ką tik nuaidėjo smarkus trenksmas... Man pasirodė, jog kažkas krito...

Elen prisiartino, sunėrė rankas.

- Taip ir turėjo atsitikti, - murmtelėjo ji.

- Kas?.. Kas turėjo atsitikti?

Ji atstūmė mane, pasibeldė į duris.

- Anjese... Atidaryk!.. Tučtuojau!.. Prašau atidaryti!

Klausydamiesi mes bemaž surėmėme kaktas.

- Kai žaidi su ugnimi... - dar iškošė Elen pro dantis.

Jos balsas virpėjo iš pykčio. Nesėkmingai sukinėjau rankeną. Durys buvo užrakintos.

- Anjese... Jei tu...

Durys atsivėrė. Tarpduryje pasirodė Anjesė.

- A, štai ir jūs! - ištarė ji su kažkokia panieka. - Na ką gi, užeikite... Matot...

Ant kilimo prie lango tysojo lankytoja; jos galva ilsėjosi ant pagalvio; kakta ir akys buvo uždengtos sulankstytu rankšluosčiu. Greta jos, ant apvalaus stalelio, stovėjo mažas dviratis vežimėlis su arkliuku, išdrožtu iš medžio, vienas tų pigių žaisliukų, kuriuos baisiausiai brangina vaikai.

- Ji apalpusi, - romiai paaiškino Anjesė. - Man nesiseka jos atgaivinti.

- Tu visai išėjai iš proto! - riktelėjo Elen. - Šita moteris gali numirti...

- Na, ne. Ką tu ketini daryti?

- Gal reikėtų pakviesti gydytoją? - pasiūliau aš.

Elen nekantriai truktelėjo pečiais.

- Gydytoją!.. Kad kiltų skandalas!

Priklaupusi prie jaunosios moters, ji šiurkščiai kilstelėjo jai galvą.

- Greitai odekolono!

Ir kol sesuo suvaikščiojo odekolono, Elen skubiai man paaiškino:

- Ji įsivaizduoja turinti aiškiaregės talentą. Ir suranda bepročių, kurios ja tiki... Štai rezultatas!.. Man reikėjo jums iš pat pradžių pasakyti... Bet tokius dalykus nelengva prisipažinti... Nagi, kur tas odekolonas!

Anjesė atnešė buteliukų, rankšluosčių.

- Baigta, mieloji, - piktai pasakė Elen. - Man jau per akis visų tų žmonių, kurie nori sužinoti daugiau už kitus.

Ji bruzdėjo, užsipylusi ant delno, trynė nepažįstamosios veidą spiritu - jis skleidė aitrų, aštrų kvapą.

- Tarytum nepakaktų dabarties!.. Dar ir ateitį nori sužinoti... Tai beprasmiška... Pakelkite ją, Bernarai.

Aš kilstelėjau bejausmį nepažįstamosios kūną, Elen keturissyk nesivaldydama skėlė jai antausį. Anjesė norėjo įsikišti.

- Tu taip pat to nusipelnei! - užriko Elen. - Iki šiol aš kentėjau, bet dabar jau gana, girdi!

- Aš juk turiu teisę...

- Jokios teisės. Tu elgsiesi taip, kaip privalai elgtis, arba tikrai eisi per muges su turgaus dainininkais ir kardų rijikais.

- Ak, įkyrėjai tu man... Man jau užtenka dvėsti badu. Šeima, tradicijos - tai tikrai gražu, tačiau, patikėk, tai jau atgyveno.

Tolumoje vis dar atkakliai skambėjo pianinas. Jaunoji moteris sunkiai svėrė man rankas.

- Gal paguldyti ją ant lovos? - pasiūliau. Bet jos nebeklausė.

- Man gėda dėl tavęs, - tęsė Elen. - Šitaip mulkinti žmones! Taukšti jiems, kas tik šauna į galvą! Meluoji pramogos dėlei!

- Aš nemeluoju. Aš jiems dovanoju lašelį meilės, jei tu gali tai suprasti. Pasakoju jiems apie tuos, kuriuos jie prarado.

- Paklausykite jos! Ji išmano daugiau už kunigus, daugiau už visus!.. Vargšele tu mano, jau tikrai pats laikas man įsikišti.

- Prašau palikti mane ramybėje. Darysiu, ką noriu. Aš savo namuose.

Jaunoji moteris sujudėjo, ir aš pastebėjau, jog ji atmerkė akis.

- Patylėkit truputį, - tariau. - Ji jūsų klauso.

- Taip! - riktelėjo Anjesė. - Nutilk!.. Leisk man ja pasirūpinti.

- Kodėl ji nualpo? - paklausiau aš.

- Iš susijaudinimo. Aš jai pasakojau apie jos mirusį berniuką... Aš jį mačiau... Jos mažąjį Rožė!..

- Rožė!.. - pakartojo nepažįstamoji.

Ir vėl pravirko. Ne be vargo pakėliau ją ir pasodinau fotelyje.

- Ar dabar truputėlį geriau?

- Taip... Atrodo...

Elen paėmė ją už rankos.

- Tuojau pat grįžkite namo, - įsakė. - Daugiau apie nieką negalvokite. Būkite narsi... ir daugiau nebegrįžkite čia, nes viskas, ką jums papasakojo, netiesa... Kur jūsų mažasis Rožė - nežinau... ir niekas nežino... Niekas negali jo matyti... Tai paslaptis, kurią reikia gerbti!

Jaunoji moteris atsuko į Anjesę nevilties kupiną veidą. Anjesė buvo mirtinai išblyškusi.

- Aš, - pareiškė ji, - aš jį matau.

- Eikite namo! - meldė Elen. - Bernarai, prilaikykite ją.

- Jūs prieš mane, Bernarai... - tarė Anjesė. - Tačiau jūs geriau negu kas kitas žinote, kad aš nuoširdi.

Elen mikliai vyniojo viešniai apie galvą šerpę, kuri buvo nuslydusi ant kilimo; užsagstė juodą apsiaustą, įgrūdo į rankinuką mažąjį vežimėlį, pastūmėjo moterį durų link.

- Rožė...

- Drąsiau... - kuždėjo Elen. - Eikite... Jūs galite eiti, ar ne?

- Na, išmesk ją į gatvę, jei jau pasiryžai! - riktelėjo Anjesė.

- Eikite pirmas, Bernarai, - pasakė Elen. - Įspėkite, ar nėra ko nors ant laiptų.

Atidariau duris į laiptus.

- Nieko nėra!

Elen paleido jaunąją moterį.

- Dabar eikite. Draudžiu jums sugrįžti.

- Taip, ponia.

Mes klausėmės neryžtingų jos žingsnių, ji lipo žemyn. Mačiau baltą dėmę - jos ranką, slystančią laiptų turėklais.

- Nestovėkime čia... - sušnibždėjo Elen. Ji atsiduso... - Įsivaizduojate, kaip saldu man užsiimti muzika.

- Ir jau seniai šitaip?

- Dveji metai... Ją išmokė viena draugė... Pradžioje nekliudžiau... Galvojau, žaidimai... O paskui ji prisipirko knygų; priiminėjo čia žmones, kurie man visai nepatiko. Puikiai matė, kad nepritariu jai, bet tęsė toliau. Visų pirma, kai suprato, jog gali išpešti naudą iš daugybės nelaimingų lengvatikių... Kur tu dabar rasi šeimą, kuri nebūtų ko nors netekusi?..

- Bet... kaip ji susirado... tų... klientų?

- Ką čia! Tokie dalykai pasklinda - eilėse, visur!

- Ir... jūs iš tikrųjų manote... kad ji neturi jokio talento?

- Na, Bernarai!.. Manau, jūs nepriimate už tikrą pinigą tokių paistalų! Ji - talentą!

Sausai nusijuokusi, ji staiga išėjo iš kambario. Pianinas nutilo. Aš nusikabinau lietpaltį... Nebegalėjau ilgiau tverti šitų namų atmosferos. Turėjau pasivaikščioti, pamąstyti; tačiau iš anksto žinojau susidursiąs su neišsprendžiama problema, vis ta pačia...

Pilkos krantinės namų sienos grimzdo juodame vandenyje. Laiptų papėdėje snūduriavo Sona, atspindėdama tiltus, debesis, namų fasadus; akmenų sienos atrodė ne tokios realios, kaip jų atvaizdas srovėje, o aš negalėjau atsikratyti minties: kaip Anjesė galėjo išgalvoti tas dvi karpas, taip stulbinamai ryškiai atkurti veidą Ber-

naro, žmogaus, kurio ji visai nepažinojo, nes visą laiką vadino jį Žervė. Būdamas tikruoju Bernaru, iš karto būčiau pritaręs Elen nusistatymui ir pasakęs Anjesei: "Tau reikia pakeisti aplinką, mažyte!" Bet aš buvau Žervė! Kiek kartų, kai aš aptikdavau muzikinę temą, kai dienų dienom vaikydavausi melodiją, kuri čia šmėstelėdavo prieš mane, čia pasprukdavo, paskui vėl grįždavo, gundydavo mane ir vėl dingdavo, kiek kartų aš jausdavau - muzika čia, nematoma, bet ji šalimais, gyva; aš jos neišgalvodavau; ji pati leisdavosi pagaunama. Įžvelgdavau ją kaip kažkokios formos kontūrus migloje; ir tie kontūrai tapdavo siluetu, ant neegzistuojančios, tačiau realios penklinės išryškėdavo gaidos. Iš patyrimo žinojau, kad menas - taip pat vidujis regėjimas... Koncertas, kurį buvau pradėjęs rašyti prieš karą, - jis išniro iš mano naktų, iš mano tuštumos, neištirtų mano proto erdvių. Galbūt vietoj gaidų aš būčiau galėjęs įžvelgti veidą?.. Bet jei Anjesė iš tiesų turi aiškiaregės talentą... aš žuvęs!.. Tikrai žuvęs, nes ji pasistengs geriau įsižiūrėti - ir Bernaro paveikslas išryškės, atgis. Galiausiai jis ištars: "Aš - Bernaras!.." Arba ji įsikibs į mane, į mano praeitį, į visa tai, ką aš stengiausi išstumti už užvertų mano atminties vartų... išvys mano žmoną baidarėje, gilų prataką, juodą vandenį, žmogų baidarės gale, ūmai - nelemtą irklo mostą... Ji bes į mane pirštu: "Jūs - Žervė!.." Persilenkiau per turėklus; apačioje tarsi serganti žuvis plūduriavo mano veidas. Daugiau ar mažiau sąmoningai aš panorau pakeisti kailį, o Bernaras išdavė mane, traukėsi iš manęs; mano perblyškęs veidas ant banguoto raibuliuojančio paviršiaus, kuris jį iškreipė, ištįsęs kaip medūza, plaukė per atspindinčias akmenų sienas, jį kapnojo žuvytės. Atsitiesiau, kaip tai daro labai seni žmonės. Miestas gaubė mane, išvagotas daugybės praėjimų, išduobtas daugybės slaptaviečių. Bėgti nebeturėjau jėgų. Tegul Anjesė eina iki galo. Bernaras ar Žervė - vis tas pats galas!

Grįžau - buvo laikas pietauti, ir aš jaučiausi išal-

kęs. Elen atsisėdo prie stalo pirmoji, nepratarusi nė žodžio. Iš mūsų trijulės įprasčiausiai atrodė Anjesė. Jos trumparegystė leido jai žvelgti į mus ir mūsų nematyti. O aš, tiesdamas ranką į valgius, dėdamasis į lėkštę kumpio, jautienos, sūrio, Anjesės pramonės uždirbtų, atrodžiau turbūt kaip nusikaltėlis. Įtampa buvo nepakeliama. Bet į vakarą ji dar labiau išaugo. Mūsų rajone vėl atsirado elektra, ir vėl valgomojo sietynas nutvieskė kambarį šventiška šviesa. Kiekvienas valgė girdėdamas, kaip valgo kitas; į lėkštės kraštą žvangtelėjusi šakutė, tarp dantų grikštelėjusi duona - viskas darėsi nebepakeliama. Kaklus lyg kas veržė, jaučiau baisų nuobodulį, kuris, matyt, ir pastūmėjo Anjesę į tas slaptas pramogas, - ir vėl bjaurus, gėdingas smalsumas stūmė mane jos link.

Kai mes išsiskyrėme - dar šaltesni, dar svetimesni vienas kitam negu keliauninkai, atsitiktinai susibūrę prie bendro stalo - pasistengiau užeiti Elen už nugaros ir timptelėjau ją už rankovės. Paskui nužingsniavau surūkyti cigaretės į didįjį saloną. Ji pasirodė po keleto minučių.

- Norėtumėt man kažką pasakyti, Bernarai?

- Taip... Taip ilgiau tęstis nebegali, pati suprantate! Mes čia kaip plėšrūnai, uždaryti viename narve... visąlaik pasiruošę kibti vienas kitam į gerklę...

- Ak, aš įpratusi. Ši padėtis tęsiasi metų metai...

- Ir jūs neradote jokios išeities?

- Ne. Jokios... Pabandykite atsidurti mano vietoje, Bernarai... Anjesė man netikra sesuo. Mano tėvas paveldėjo didžiulę įmonę; jo antroji žmona, Anjesės motina, iki numirdama viską iššvaistė... Jis ją susirado nežinau kokiame kazino - tai jau viską pasako... Vargšas tėtis!.. Jis nusigalavo, bandydamas vėl atsistoti ant kojų. Išauginau Anjesę kaip mokėdama geriau. Jums nuobodu klausytis visų mano negandų?

- Ką jūs, Elen!

- Prieš karą šiaip taip pragyvendavau. Tėvas

mums paliko du didelius namus, šitą - jis priklauso Anjesei, ir kitą, Vezė, - jis mano, tačiau man nesiseka jo parduoti, nes gyventojai nemoka nuomos.

- Taip, suprantu.

Elen žengė kelis žingsnius prieškambario durų link, susirūpinusi pasiklausė, paskui grįžo ir nuleido balsą.

- Su Anjese aš visą laiką vargau. Iš esmės ji tokios pat prigimties kaip jos motina. Viskas tik dėl jos; niekas jai iki galo neįtinka. Manot, ji prisimena visa, ką aš padariau dėl jos? Tada blogai ją pažįstate. Matėt, kas įvyko šį rytą.

- Būtent apie tai aš ir noriu pasikalbėti, Elen... Kai ką čia reikėtų išsiaiškinti. Įsivaizduokite, kad ji neapsimetinėja.

Elen pratrūko tyliu įniršiu; ji čiupo mane už rankų.

- Ji melagė, - sušnibždėjo. - Melagė ir ligonė! Taip, ligonė! Prieš keletą metų ji bandė nusižudyti... Veronaliu... Ta dingstimi, jog ji nelaiminga... Nesileiskite mulkinamas, Bernarai... Iš jos visko gali laukti.

Švelniai išlaisvinęs rankas, apkabinau jos pečius.

- Na! Nusiraminkit!.. Maniau, kad jūs šaltesnio proto, bet štai nervinatės labiau už seserį. Taigi aš sakau: tarkit, kad ji neapsimetinėja. Juk galų gale negalite įrodyti, kad ji apsimetinėja. Ji kuo puikiausiai sugebėjo mums aprašyti Žervė... Tokiu atveju...

- Tai būtų dar blogiau, - pertarė Elen. - Jaučiu, kad tada imčiau ja baisėtis. Gana jau gėdos ir taip. Visi šeimos draugai vienas po kito atsuko man nugarą. Aš viena... viena...

- Viena... su manimi, Elen.

Jai iš akių ištryško ašaros. Ji atrėmė galvą į mano krūtinę.

- Išsivežkite mane, Bernarai... Man jau per akis

šitokio gyvenimo... Būna dienų, kai jaučiuos pernelyg nelaiminga... Aš bijau. Bijau jos. Veskite mane... Formalumai ilgai neužtruks. Mes išsyk išvažiuosim, kur tik jūs panorėsit... Kad tik toliau... Ji liks čia.

Aš nenumačiau, kad mūsų pokalbis pasuks šia opia vaga.

- Klausykit... - tariau. - Tikriausiai jūsų teisybė, bet prieš ką nors nusprendžiant, reikia išsiaiškinti, ar jūsų seseriai čia negrės joks pavojus, kai ji liks viena.

- Koks pavojus?

- Ką tik pati sakėte, jog ji ligonė. Pasikliaukite manimi, Elen. Aš ketinu stebėti Anjesę, prakalbinti ją, įsitikinti, ar ji apgaudinėja, ar yra nuoširdi. Taip reikia.

- Nenoriu jūsų prarasti.

- Bet juk nėra nė menkiausio pavojaus, Elen.

- Jūs tikrai mylite mane?

- Tikrių tikriausiai.

Kelissyk pakštelėjau jai į plaukus, džiaugdamasis tuo nebyliu iš jos gautu leidimu, ir dėjausi norįs palydėti ją į jos kambarį.

- Ne, - tarė ji, - griežtai draudžiu.

Neapkenčiau jos maivymosi ir nesispyriau. Dabar skubėjau susitikti su Anjese. Tykojau visą dieną, tačiau man nesisekė prie jos prisigretinti. Valgomajame ji pasirodydavo paskutinė, išeidavo pirmutinė, užsidarydavo savo kambaryje. Atrodo, aš jai buvęs nebuvęs. Mano nerimas ir pagieža augo valanda iš valandos. Galiausiai nebeištvėriau. Nuėjęs ryžtingai pasibeldžiau į jos duris. Jinai atidarė - žvilgsnis blausus, veidas paniuręs.

- Kas yra?

- Ar galiu minutėlei užeiti, Anjese? Tiktai minutėlei...

- Jus atsiuntė čia sesuo?

- Na, ne.

- Tuomet greičiau...

Nebuvau nieko iš anksto sumanęs, numatęs. Vos

užsidarė durys, čiupau Anjesę į glėbį. Prisiekiu, nenorėjau to, kas įvyko paskui. Buvau it narkozės veikiamas ligonis: mačiau, girdėjau, bet tarytum kažkokioje kitoje erdvėje. Malonumas nutvilkė mane it geležtė, įsmeigta į gyvuonį. Pravėriau burną; buvau besurinkąs; burną užspaudė ledinė Anjesės ranka. Aš dusau; nebesivaldžiau; pavirtau ant šono, širdis daužėsi man gerklėje. Nervams sukrikus, išliko vienintelė mintis. "Ji mane pažįsta... Mato kiaurai... Ji žino... Viską žino..." Aš atmerkiau akis. Jos akys žiūrėjo į mane kaip dvi šiltos žvaigždės.

- Bernarai... - sušnibždėjo ji. - Tu atėjai... Jei aš būčiau žinojusi...

- Tu gailiesi?

- Nutilk!

Ji braukė ranka man per kaktą, skruostus. Šią akimirką ji mane apvaldė. Aš nebejudėjau, leisdamas jai šitaip save tyrinėti, skaityti pirštų galiukais, kurie skverbėsi man kiaurai per odą, siekė mintis, kurias būčiau norėjęs nuslėpti.

- Girdi... - dar pasakė ji. - Ji skambina pianinu.

- Taip... Forė*.

- Koks tu mokytas!

Pasukau galvą, norėdamas geriau į ją įsižiūrėti. Lūpomis ji užspaudė man akis. Jos alsavimas buvo drėgnas, kiek prėskas, salsvas; jis virpino mano blakstienas, dvelkdamas gyvybės kaitra, pasisemta iš jos krūtinės; ir vis dėlto aš negalėjau atspėti, ką ji dabar jaučia. Netgi nebandžiau. Tysojau, palaimingo stingulio apimtas. Tai prie šios moters aš ėjau apčiuopom per tamsoje nugrimzdusį miestą. Tikriausiai dėl jos, pats to nenutuokdamas, lydėjau Bernarą.

** Gabrielis Forė (1845-1924) - prancūzų kompozitorius ir vargonininkas, kamerinės muzikos kūrinių autorius (daugiausia fortepijonui).*

- Ji tau papasakojo apie mane, tiesa?.. Sakė, kad aš puskvaišė, kad bandžiau nusižudyti... Dar sakė, kad aš dievaižin ką pasakoju žmonėms, kad man patinka, kai jie kenčia... O! Žinau, ką jinai galvoja... Ji pavydi; norėtų visą laiką mane valdyti... O ką tu jai atsakei?.. Ne, geriau nežinoti... Dabar tai man būtų skaudu.

- Kaip!.. - sumurmėjau aš. - Tu nenumanai?

- Ne... Man dar trūksta patyrimo.

Aš kilstelėjau ant alkūnės.

- Cit!.. - pratarė ji. - Man rodos, ji čia.

Ir vėl tyla, - tyla, kuri trikdė mane. Vos judindama lūpas, Anjesė kalbėjo toliau:

- Ji eina per saloną... pasilenkia... prie durų... ji vis dar čia... Jos einant negirdėti, bet aš ją jaučiu, aš įpratusi... Šiuo metu ji manęs nekenčia dar labiau, nes žino, kad tu su manim.

Klausiau jos kaip pakerėtas. Ar ji vaidina - o gal iš tikrųjų žino, kas vyksta už durų, turi slėpiningą nuovoką, tą gyvulio, vabzdžio instinktą, kuris išmuša iš vėžių protą.

- Matai... tu girdi?.. Ji ką tik priėjo prie lango... Turbūt laukia mokinio... Nori, kad jis pavėluotų... kad galėtų ilgiau paklausyti.

Prieškambaryje nuaidėjo skambutis; už durų trekštelėjo parketo lentutė.

- Ji iš karto neatidarys... Apsimes, kad eina per visą butą... Štai... atidaro... Brangioji Elen!

Vos įžiūrima šypsena ištempė jos lūpų kampučius. Akys, įsmeigtos į sieną virš manęs, lėtai sliuogė tarsi sekdamos Elen iš kambario į kambarį, šypsena pamažu prašiepė jai dantis.

- Tu nieko nematai, - tariau aš. - Tu iš manęs šaipaisi.

Ji pažvelgė į mane taip, tarsi būčiau buvęs koksai prašalaitis, išsitiesęs jos lovoje, paskui paglostė man veidą.

- Jau dvidešimt metų, - pažymėjo, - girdžiu ją vaikštant aplinkui mane. Pati to nenorėdama, ji ir išmokė mane atspėti tai, ko nepastebi kiti.

- Suprantu, - tariau aš, atgavęs viltį. - Tu stebi žmones ir iš jų gestų, iš jų žodžių...

- Ne, visiškai ne... Staiga prieš mane išplaukia vaizdai. Pavyzdžiui, greta tavęs anądien išvydau Žervė atvaizdą. Jis sklandė aplink tave, tarytum tavo draugo veidas būtų bandęs pasikeisti vietomis su tavuoju. Man labai sunku paaiškinti. Dažnai matau spalvas... arba gėles... baltos gėlės reiškia, jog žmogaus viltys išsipildys... raudonos, priešingai - kad jam gresia pavojus... Ilgą laiką aš nesupratau, ką visa tai reiškia... Maniau, jog visi yra tokie kaip aš ir mato įvairių dalykų... O paskui, vieną dieną, kai išėjo viešnia, paklausiau seserį: "Kodėl ta ponia šituo metų laiku prisisegusi chrizantemą?" "Kokią chrizantemą?" - nustebo sesuo... Kitą dieną ponia, apie kurią kalbėjom, pasimirė... Štai taip aš supratau... Susidomėjai, Bernarai, tiesa?.. Ji tave įtikino, jog aš melagė; prisipažink... Na ką gi, ne, man taip neatrodo... arba jeigu meluoju - tai vyksta prieš mano valią, aš blogai išaiškinu tai, ką matau... tai visuomet gali atsitikti. Taigi nenorėčiau, kad susijaudintum, bet manau, jog verčiau tave įspėti... Nuo vakar dienos greta tavęs aš matau kažkokį pavidalą... Jis nėra ryškus, bet tai moters siluetas... Nežinau, kokios moters...

Turbūt ji pajuto, kad aš įsitempiau, pasiruošęs gintis, nes uždėjo savo šaltą ranką man ant kaktos, lyg norėdama mane nuraminti.

- Atrodo, brunetė... Man regis, ji artėja... Galbūt greitai tau parašys...

- Nepažįstu aš jokios moters, - šiurkščiai pasakiau. - Gana jau šitos konsultacijos.

- Nepyk, Bernarai. Aš dažnai klystu.

Ji norėjo mane pabučiuoti. Atstūmiau ją, nuėjau į prausyklą. Nebegalėjau ištverti to padūmavusio žvilgsnio, to prikimusio balso. O toji brunetė - aš jau daug

metų dėl jos nesikankinau. Buvau su ja ganėtinai nelaimingas. Ir brangiai užmokėjau. Šliūkštelėjau sau ant veido vandens, paprunkščiau. Štai aš ir pasidaviau įspūdžiui - kaip ir tie žmoneliai, kurie čia ateina ir naiviai pasakojasi savo gyvenimą. Jei Anjesė tikisi, kad aš viską jai išklosiu! Jeigu tikisi įsibrauti į mano praeitį! Per jauna esi, mergužėle!

- Ir, aišku, - šūktelėjau nenatūraliai žvaliai, - šita moteris linki man bloga?

- Aišku, - atsakė Anjesė.

VI

Iš pažiūros niekas nepasikeitė. Elen tebemokė skambinti pianinu. Anjesė priiminėjo savo lankytojas. Abi seserys ir toliau ignoravo viena kitą. Bet mes visi trys dusome. Valgio metas tapo alinama kančia. Prie gausiai apkrauto stalo mes buvome tarsi ligoniai, praradę paskutinę viltį. Nuošaliose kertėse Elen kabindavosi manęs:

- Bernarai, taip nebegali ,ilgiau tęstis!

Anjesė tykodavo manęs prie durų į mažąjį salonėlį, įsitempdavo į savo kambarį, kur trumpas siautulys valandėlei nebyliai blokšdavo mus vieną ant kito; o po to aš ištisas valandas sėdėdavau su užgesusia cigarete lūpų kamputyje, permąstydamas įvykius. Kai Anjesė netvirtais brūkšniais vis labiau ryškino Bernaro portretą, - ji vis dar vadino jį Žervė, bet galbūt jau liovėsi naiviai tikėjusi, - aš tiesiog fiziškai jaučiau artėjant pavojų. Pabandyk sužinoti! Ir aš blaškiausi tarp noro ją pasmaugti ir noro jai išsipasakoti, nes mano nervinė atspara jau ėmė gniužti, - taip galop įveikia akmens luitą srovelė vandens. Kai kuriom akimirkom buvau įsitikinęs, jog ją persekioja vaizdai, kitom - jos trumparegėse akyse žibėdavo klasta. Ar aš liudytojas? Ar auka? O gal ir viena, ir kita? Ji mane traukė tarsi pragarmė. Supratau, kodėl tos moterys ateina su ja konsultuotis ir svaigintis savo pačių skausmu. Aš pats buvau tarytum apnuodytas. Veltui sau kartojau: "Ji išsigalvoja. Naudojasi tuo, ką jai žmonės pasakoja, ir tarpais būtinai pataiko" - manyje glūdėjo abejonė, absurdiška, tačiau neįveikiama abejonė. Kaip ir visi, žinojau, jog aiškiaregystė egzistuoja, bet ir Anjesė žinojo tai ne blogiau už mane. Jos bibliotekoje buvau matęs daugybę veikalų šiuo klausimu. Tad ji galėjo be jokio pavojaus vaidinti savo vaidmenį. Bet kam?.. To aš nesupratau.

Graužiama įtarimų, Elen sekė mus. Kartais, kad paskatinčiau ją tvirtai laikytis ir patvirtinčiau, jog tebeveikiu jos, mūsų labui, aš probėgšmais mirktelėdavau jai, nusišypsodavau. Ji uždraudė man eiti pas Anjesę.

- Tai intrigantė, - pasakė. - Patikėkit manimi, Bernarai. Geriau paliktumėte ją ramybėje.

- O! Tą aš ir darau, - pareiškiau aš. - Paprasčiausiai norėčiau įsitikinti, jog ji iš tiesų apsimetinėja. Tuomet mums nebereikėtų su ja skaitytis.

- Ji meluoja kaip pasamdyta.

- Ir aš taip manau. Įsivaizduokite, kalbėjo man apie kažkokią brunetę, kuri netrukus turėtų pasirodyti mano gyvenime... Aš juk nieko čia nepažįstu. Niekur ir niekad neišeinu.

- Na, pats matot, Bernarai!

Kitą dieną atėjo laiškas iš Sen Fluro su gimimo liudijimo išrašu. Jį man įteikė Elen prieš pačius pietus. Anjesė buvo čia. Aš perskaičiau dokumentą ir iš mandagumo murmtelėjau:

- Atsakymas iš merijos...

- Kada vestuvės? - ištarė Anjesė, žvelgdama į seserį.

Elen veidas suakmenėjo.

- Kuo greičiau, - atsakė ji.

- Teisybė, Bernarai?

Anjesės balsas buvo ramus, beveik abejingas.

- Po šimts, - tariau aš, - niekas dar nenuspręsta... bent jau nieko tikslesnio... Kol šis dokumentas nebuvo atėjęs - juk taip...

- Na ką gi - dabar jūs galite paskirti datą, - tęsė Anjesė. - Tu išsiuntinėsi kvietimus, Elen?

- Padarysiu tai, kas dera daryti.

- Pakviesi Lerua šeimą?

- Žinoma! Ir Dusenus.

- Nustebčiau, jeigu jie ateitų.

Aš vėl buvau pamirštas. Abiem seserim terūpėjo jų nesantaika - jos švaistėsi vardais lyg kovos kirviais. Elen šventė pergalę - tačiau Anjesė neatrodė nei nustebusi, nei nusivylusi. Kalbėjo apie tas vestuves linksmu tonu, tarytum tai būtų mielas, tačiau visiškai neįmanomas dalykas, ir jos pastabos siutino Elen.

- Dabar gavėnia, - pasakė Anjesė. - Neužmiršk.

- Nepasakei man nieko nauja, tačiau Belo šeima praeitais metais ištekino dukrą būtent tuo metu...

Aš puikiai nutuokiau atskirų klanų rungtyniavimą, šeimų nesantaiką, slaptą neapykantą, kunkuliuojančias už tamsių miesto fasadų. Mano pagieža Elen augo. Negalėjau jai atleisti už tai, jog ji po truputį traukia mane ten, kur aš atkakliai atsisakau eiti. Šita santuoka buvo atgrasi. Joje slypėjo nemaža rizikos, nes galiausiai ji niekuomet nebus teisėta. Bet ta rizika buvo toli; ji gali išryškėti tik po karo; aš jau viską apgalvojau ir tam tikru atžvilgiu apsidraudžiau nuo jos. Iš tiesų aplinkybės susiklostė taip, jog man buvo nesunku parduoti Bernaro lentpjūvę, paversti pinigais jo turtus ir įsikurti kitur, kitame Prancūzijos gale. Bernaras buvo vienišas; aš taip pat. Aš nieko nenuskriaudžiau. Tačiau buvo Elen. Elen, kuriai aš jaučiau tiktai gailestį. Elen, kuri lengva ranka disponavo mano laisve. Dabar ji kasdien kalbėjo apie tas vestuves! Abi seserys pamiršo savo tylėjimo įžadą. Vos tik mes susėsdavome prie stalo, pasipildavo strėlės.

- Tu pagalvojai apie savo tualetą? - teiravosi Anjesė.

- Turiu tamsų kostiumėlį, labai kuklų...

- Į tai kreivai pažiūrės. Jei tekėtum antrą kartą - nieko nesakau. O ką apie tai manote jūs, Bernarai?

Anjesė nepraleisdavo nė vienos progos kviestis mane į teisėjus ir darė tai taip spontaniškai, su apskaičiuotu naivumu, jog toks begėdiškumas mane tiesiog stulbino. Aš painiojausi mele, žeisdamas vieną savo ne-

ryžtingumu, o kitą savo pažadais. Buvau tikras, kad vienu ir kitu atveju pralaimėsiu. Puikiai mačiau, ką jos bando tuo pasiekti: stengėsi priversti mane pasirinkti vieną iš jųdviejų. Mano taikingiausiomis šypsenomis, nekalčiausiais žodžiais jos akimuoju naudodavosi kaip argumentais, beveik išplėšiančiais joms iš lūpų pergalės šūksnius. Paskui mes išsiskirstydavome į savo kambarius - iš pažiūros susitaikę, tačiau pavydo užnuodyta širdimi, ir ta, kuri būdavo pralaimėjusi, tykodavo manęs, kartais ištisas valandas, kad apibertų priekaištais.

- Per jėgą aš už jūsų netekėsiu! - šnypšdavo man Elen.

- Turėk omenyje, kad aš netrukdau tau jos vesti, - sakydavo Anjesė.

Aš bijojau ne Elen, o jos - dėl jos ramumo, dėl tos manieros mostelėti ranka, tarsi būtų pagalvojusi: "Tiek to... Tebūnie... Pažiūrėsim, pažiūrėsim!" Kai aš visiškai prarasdavau pusiausvyrą, kartodavau sau: "Nagi, nešdinkis iš čia! Nesvarbu kur, bet vis tiek bus geriau negu čia". Tačiau tas nedrąsus noras tuoj pat išblėsdavo. Gerai žinojau - jeigu aš dingčiau, Elen imtųsi manęs ieškoti. Žingsniavau po kambarį ratu, taip ropoja pagautas karkvabalis po savo dėžute. Mano niauriems apmąstymams taktą mušdavo pianinas. Gatvė buvo šulinys, kurio dugne knibždėjo kitų vabzdžių. Visas gyvenimas buvo be išeities.

Įpratau kas dieną išeiti pasivaikščioti. Taip susikurdavau iliuziją, kad nors trupučiuką pasprunku nuo jų priežiūros. Buvo kvartalų, kuriuos aš ypač mėgau. Beje, taip niekad ir nesužinojau, kaip jie vadinasi. Prisimenu - kopdavau gatvelėmis, kurias metaliniai turėklai dalija pusiau, o atsisukęs matydavau stogus, kaminus, dūmus ir debesis tarsi nuo Monmartro aukštumos. Beveik sieki dangų, o tuo pat metu tave persekioja keistas įspūdis, jog apžiūrinėji akmens skaldyklą - tokios susiraizgiusios tos gatvikės, siauri kaip šachtos koridoriai. Kartais jos

virsta kiemais, ankštais praėjimais iš šonų su laiptais, kur džiūsta skalbiniai. Ant riedlenčių lekia vaikai. Dar minutėlė - ir pasiklysti; pasijunti bevardis tarsi skruzdėlė skruzdėlyne... Nuovargio, mano paties svorio priverstas vėl leidžiuosi žemyn. Aš vėl grįžtu į savo vienatvę.

- Nelabai kaip atrodote, Bernarai, - nerimaudavo Elen.

Kai ji norėjo pasirodyti meili, tapdavo motiniška, ir aš iškart netekdavau kantrybės. Jau renkamasi kvietimo į vestuves formatas ir šriftas. Elen atnešė stalčių, pilną vokų ir kortelių; čia buvo surinkta dvidešimt Liono gyvenimo metų su savo jungtuvėmis ir mezaliansais. Be entuziazmo žvelgiau į prabangų popierių, kursyvus, didžiąsias raides, apraizgytas ornamentais, nepažįstamus vardus su riebiomis raidėmis įrašytais titulais: Prekybos rūmų pirmininkas, Garbės legiono ordino kavalierius, Švietimo ministerijos garbės pareigūnas... To paties smalsumo suartintos, tų pačių prisiminimų sutaikintos, Elen ir Anjesė smiliumi vartė velenus, alfa, lafuma popierius.

- Tu prisimeni mažąją Bleš? Jie buvo patiesę kilimą iki paties šventoriaus... Jos vyras žuvo karo pradžioje.

- O! Mari Anos kvietimas!

Jos susijaudinusios juokėsi - aš tuo tarpu degiausi cigaretę. Anjesė atsiklaupė ant kėdės, kad patogiau būtų raustis šitų palaikų krūvoje.

- Man visai patiktų toks stilius... - pratarė Elen. - Labai paprastas... ką?

- Skurdokas, - paprieštaravo Anjesė. - Tu negali nusileisti tiems Dangilomams!

- Bernarai, eikšekit pažiūrėti!.. Jums čia taip pat turi būti įdomu!

Priėjau prie stalo.

- Reikės ką nors parašyti po jūsų vardu, - pasakė Elen.

- Belaisvis! - burbtelėjau apmaudžiai.

- Koks jūs kvailutis, vargšeli Bernarai!.. Aš kalbu rimtai.

- Pirklys? - pasiūlė Anjesė.

- Ne. Pramonininkas! - nusprendė Elen. - Taip ir yra.

- Taip, - tariau aš. - Taip ir yra.

Kitoje voko pusėje Elen pieštuku užrašė kelis variantus. Jos abi įsitraukė į žaidimą, ir vakarienė šįvakar praėjo taikingai. Elen užsimiršo tiek, kad valgė mėsą: Anjesės uždirbtą mėsą. Jungtuvės, aišku, įvyks Sen Marten d'Enė bažnyčioje, bet kurią dieną, kurią valandą? Nebesitverdamas pakilau nuo stalo, skųsdamasis migrena, o kitą rytą anksti pasprukau, lanku aplenkęs valgomąjį. Miegojau taip blogai, jog pasitenkinau tik pasivaikščiojimu Sonos pakrante. Po žemu dangumi sklaistėsi pilka šviesa; vanduo Sonoje buvo juodas it tvenkinyje. Dvi trys žuvėdros sklandė aplink tiltus. Sielą ūku aptraukė sielvartas ir nerimastis - tie anų laikų ir šiandienos. Buvau sustingęs, tarytum skausmo sukaustytas - nei širdgėlos, nei vilties, nei minčių. Akyse atsispindėjo sustingęs vandens paviršius. Tarpais alkūnėmis pasiremdavau turėklų. Man nebuvo kas daryti, aš nenorėjau nieko daryti; aš negalėjau nieko daryti. Aš laukiau!

Kai vėl pravėriau vestibiulio duris, koja vos neužkliudžiau didelio lagamino. Dar viena Anjesės klientė? Tačiau paprastai jos būdavo kuklesnės. Perėjau valgomąjį, keiksnodamas panosėje, gieždamas savo blogą nuotaiką. Pianinas nutilo, Elen pribėgo prie manęs.

- Bernarai... Jūs ją susitikote?

- Ką?

- Žiuliją.

- Žiuliją?

- Taip, savo seserį... Ji ką tik išėjo.

Ūmai aš nustėrau; aš grimzdau... skendau...

- Jūs norite pasakyti, kad matėte Žiuliją?.. - sumurmėjau.

Elen paėmė mane už apsiausto atlapo, kaip mėgdavo daryti, ir švelniai paglostė audinį.

- Nepykite, Bernarai... Žinau, kad jūs esat nutraukęs su ja santykius, bet ką, jūsų nuomone, turėjau daryti? Ji paskambino į duris; norėjo pasimatyti su jumis. Pasakiau, kad jūs greitai grįšite, ir pakviečiau ją pietų... Ji išėjo pasiieškoti viešbučio... Ar blogai padariau?

- Tai jos lagaminas?..

- Ne. Tas lagaminas jums. Žiulija jums atvežė baltinių, drabužių...

Taigi, štai ji - juodaplaukė moteris. Anjesė nemelavo!

- Betgi, betgi... - sumurmėjau. - Iš kur ji galėjo žinoti?

- Aš jos paklausiau, nes taip pat nustebau. Jai paprasčiausiai pranešė Sen Fluro merijos tarnautojas, kuris atsiuntė jums jūsų gimimo liudijimo išrašą.

Nė žodžio nepratarusi prie mūsų priėjo Anjesė.

- Jūs buvote čia? Matėte ją? - paklausiau aš.

Ji linktelėjo galva.

- Traukinyje ji praleido beveik visą parą, - kalbėjo toliau Elen. - Kelyje būta sabotažo. Ji labai pavargusi... Bernarai, nenorėčiau kištis ne į savo reikalus... bet pagaliau, jeigu jūsų sesuo leidosi į tokią kelionę, tai todėl, kad jūs jai rūpite. Ar negalėtumėte ir jūs praėjus tiek laiko viską pamiršti?.. Supraskite mane... tai juk jūsų sesuo, Bernarai.

- Beprasmiška.

- Jūs iš tiesų žiaurus! - pasakė Anjesė.

- Kodėl ji man niekados neparašė į Vokietiją?

- Ji net nežinojo, kad jūs belaisvis.

Mano nervai jau nebeatlaikė. Turėjau atsisėsti.

- Vargšas drauge, - pasakė Elen. - Nutuokiau,

jog jūs būsite sukrėstas. Bet ką aš galėjau padaryti?.. O dabar, jei atsisakysite su ja susitikti, kokioje padėtyje atsidursime mes?

- Jūs negalite šitaip pasielgti, - antrino Anjesė. - Priimkite ją... Bent jau dėl mūsų.

Bernaras - aš tuo neabejojau - būtų nusileidęs. Bet man, jei neatsilaikysiu, - galas. Pažvelgiau į laikrodį: dešimta valanda. Žiulija tikriausiai nepasirodys iki vidurdienio. Turėjau dvi valandas. Ką čia sugalvojus?.. Kaip atmušus smūgį?..

- Ji labai maloni, - tęsė Elen. - Turiu prisipažinti, ji man labai patiko.

"Maloni" jos lūpose reiškė pakenčiama. Žiulija tikriausiai nebuvo iš tų žavių, tų "padorių" žmonių, su kuriais malonu bendrauti, bet Elen, jos mėgstamais žodžiais tariant, padarys tai, ką privalės padaryti. Taigi, jeigu aš gerai išauklėtas žmogus, o ne storžievis, taip pat privalau maloniai priimti Žiuliją.

- Tebūnie, - burbtelėjau aš.

- Dėkui, Bernarai.

- Jūs nurodėte jai kokį viešbutį?

- Taip. Breso viešbutį Karno aikštėje. Prieš karą mes turėjome progą padaryti paslaugą jo savininkui. Bet jei norite, mes galime pasiūlyti Žiulijai kambarį.

- Ji čia ilgam?

- Nežinau. Mes taip trumpai šnekėjomės.

Pamažu atgavau šaltą kraują, dabar jau numačiau, kaip galėčiau manevruoti. Bet pirmiausia reikia atlikt savo vaidmenį. Nebūti įtartinai nesukalbamu.

- Matysim... - pasakiau, per jėgą šypsodamasis. - Atpažįstu tikrąją Žiuliją. Impulsyvi!.. Dėl nieko per daug nesivaržo... Sutikite, jog būtų galėjusi pirmiau parašyti. Niekas taip lyg iš dangaus nenukrinta.

- Neškime lagaminą į jūsų kambarį, - pasiūlė Anjesė.

- Nedega, - paprieštaravau. - Jei mano sesuo

Breso viešbutyje, tuomet norėčiau nedelsdamas ją aplankyti.

- Leiskite jai įsikurti! - sušuko Elen. - Ką tik apie ją nė girdėt nenorėjote, o dabar pasiruošęs tekinas bėgti pridurmui!

Aš čiupau lagaminą. Elen ir Anjesė lydėjo mane. Viena praeidama paėmė iš spintos pakabų, kita kurpalių batams.

- Galų gale, man rodos, jog geriausia būtų paruošti močiutės kambarį, - nusprendė Elen. - Žiulija susidarys nekokią nuomonę apie mūsų svetingumą, jeigu paliksime ją nakvoti viešbutyje... Ne, Bernarai, neprieštaraukite. Ji mūsų nevaržys.

Slinko minutės. Jei netikėtai pasirodys Žiulija... Mane vėl pagavo siaubas. Vienintelis mano šansas, paskutinė korta - prisipažinti Žiulijai tiesą. Man atrodė, jog Žiulija mane supras. Sprendžiant iš to trupučio, ką man apie ją buvo pasakojęs Bernaras, Žiulija nebuvo iš tų opiųjų. Kai sužinos mano gyvenimą, kai sužinos, kodėl aš prisiglaudžiau pas Elen, ji sutiks tylėti. Galbūt netgi padės man. Pasiryžau sutikti su visomis jos sąlygomis. Juk pagaliau aš buvau geriausias jos brolio draugas. O ji tebemyli Bernarą, nes nedvejodama atvažiavo, vos tik išgirdusi, kad jisai gyvas. Žiulija gali mane išgelbėti... su sąlyga, jei su ja susitiksiu vienas. Jeigu ne - tuomet katastrofa. Ji tars man: "Laba diena, pone". Pajutau, kad blykštu. Elen segė lagaminą. Jai iš už nugaros į mane žvelgė Anjesė; Žiulijos atvykimas, kurį ji buvo išpranašavusi, atrodo, ją pralinksmino; galbūt iš dalies ji numanė mano suglumimą ir neturėjo nieko prieš galinti įrodyti savo galią. Staiga, tarsi norėdama dar labiau mane sutrikdyti, jinai pareiškė:

- Jūsų sesuo nelabai į jus panaši, Bernarai. Jos veidas kur kas ryškesnio overnietiško tipo negu jūsų.

- Teisingai, - pratariau aš. - Jau daugiau nei penkiolika metų girdžiu tą patį.

- Palik Bernarą ramybėje, - pasakė Elen. - Nereikia jo erzinti.

Ji ėmė kraustyti lagaminą. Anjesė nešė rūbus ant lovos, greta vienas kito rikiavo batus. Čia buvo du nauji gan elegantiško kirpimo kostiumai, kaklaraiščių, baltinių, megztinis, kiaulės odos neseseras...

- Jūs nieko sau neatsakydavote... - ištarė Elen su pagarbia gaidele balse. - Štai jūsų piniginė.

Tai buvo juodos odos piniginė su dviem sidabriniais inicialais: B.P. Atidariau; joje buvo pluoštas banknotų: dešimt tūkstančių frankų. O iš lagamino miklios dviejų seserų rankos traukė vis naujus daiktus: skustuvą dėkle, tymo šlepetes, nosines... Elen išskleidė apsiaustą, įvertindama jį lūpų kryptelėjimu.

- Deja, - murmtelėjo Anjesė, - jūs paskęsite savo kostiumuose, vargšas Bernarai. Man rodos, jie pasidarė gerokai jums per dideli.

- Visai nesvarbu, - netekęs kantrybės atrėžiau aš.

- Ir vis dėlto! - paprieštaravo Elen. - Jūs neturite atrodyti juokingas, o svarbiausia - neturite kristi į akis. Nagi, pasimatuokite tamsiai mėlyną švarką... padarykite man malonumą, Bernarai!

Laikrodis išmušė pusę. Aš apsivilkau švarką. Nejučiom prieš akis man iškilo Žiulija - ji išeina iš viešbučio, suka mūsų namų link.

- Baisu, kaip jūs sulysote, - pareiškė Elen. - Pečiai guli gerai, bet reikės persiūti visas sagas... Paeikite truputėlį, Bernarai... Kaip manai, Anjese?

- Aš manau, kad Bernaras atrodo lyg persirengęs. Kostiumas lyg pasiskolintas.

- Ne. Būtinai tu turi perdėti!

Jos sukinėjosi aplink mane, matavo, tarėsi žvilgsniu. Nekenčiau jų - ir vienos, ir kitos. Jei ne tas absurdiškas vedybų planas, nuo kurio viskas ir prasidėjo, nebūtų buvę to laiško į Sen Flurą, užvirusio visą tą košę.

Bernaro likimas, kuris būtų buvęs jam laimė, buvo mane besutraiškąs. Nusivilkau švarką.

- Gerai, jei leisite, aš bėgu!

- Palaukite, Bernarai! - šūktelėjo Elen. - Padėkite man apversti čiužinį močiutės lovoje. Užtruksime minutę.

Trypčiojau iš nekantrumo, įsiūčio ir baimės. Man atrodė, kad jei geriau įsiklausysiu, išgirsiu Žiulijos žingsnius šaligatviu. Ir ūmai mane užliejo naujos baimės banga. Jei susitiksiu Žiuliją gatvėje, aš, aišku, jos nepažinsiu. Turiu rasti ją viešbutyje. Jeigu ne, grįžęs būsiu demaskuotas. Sprukti! Tačiau Elen praneš apie mano dingimą. Be to, bent kiek ilgėlesnis abiejų seserų ir Žiulijos pokalbis neišvengiamai iškels aikštėn mano apgavystę. Ir kuo tik manęs neapkaltins?

- Paduok mums paklodes, Anjese... Gerai patempkit iš savo pusės, Bernarai. Dieve mano, koks jūs nerangus! Ir toks žmogus tariasi esąs apsukrus!..

- Jūs teisingai pasakėt: Karno aikštė?

- Taip. Iš karto po kairei už posūkio.

- Na, dabar jau einu, - pasakiau. - Greitai vienuolika.

- Pietaujame pusę pirmos, - šūktelėjo Elen. - Nevėluokite.

Nulėkiau laiptais žemyn ir nudūmiau iki krantinės. Praeivių buvo gan gausu, aš įdėmiai apžiūrinėjau juodaplaukes moteris, kartodamas sau, kad Žiulija šiek tiek vyresnė už Bernarą, overnietės tipo - gana migloti požymiai. Nuo ko pradėti? Prieš prisipažindamas, jog aš užėmiau jos brolio vietą, turėsiu pranešti jai apie Bernaro žūtį. Na ir pradžia! Savo padėčiai išdėstyti ir jos prielankumui laimėti turėjau truputį daugiau nei valandą. Na, nieko nepadarysi. Aš tikrai žuvęs. Beje, kokia jėga pasaulyje galės sukliudyti Žiulijai pravirkti, kai ji sužinos, jog Bernaras miręs? Ji atvyko pas Elen linksma, besišypsanti, o aš atsivesiu ją išblyškusią, paraudusiomis nuo ašarų akimis. Ne, visa tai beprotybė. Net nebežinojau,

kodėl aš ir toliau žingsniuoju viešbučio link - toks akivaizdus pasirodė man mano bejėgiškumas. Už posūkio išvydau vertikalią iškabą: *Breso viešbutis*. Ji čia! Stabtelėjau prie durų, baisiausiai suglumęs. Aš, žinoma, jai pasakysiu, kad Bernaras liepė man užimti jo vietą, tačiau ji pajus, jog tai netiesa. O jei papasakočiau, kad norėjau pabėgti nuo savęs, - išsivaduoti iš praeities to išlepinto, aikštingo, nelaimingo vaiko, koks aš buvau... jei pasakyčiau, kad mano žmona nuskendo mano akyse ir kad aš sąmoningai nepuoliau jos gelbėti, jei išpažinčiau jai viską viską... savo slapčiausias kančias, nedrąsius, abejonių kupinus kūrybinius mėginimus, sąžinės priekaištus, skurdą, žodžiu, viską... kodėl šita išpažintis turėtų ją sudominti? Kodėl ji turėtų tapti mano bendrininke? Ar, priešingai, nesukelsiu aš jai pasibaisėjimo?

Žengiau toliau, praėjau pro registratūrą. Prie kasos, tarp dviejų vazonuose augančių palmių, žiovavo tarnautojas. Darsyk paklausiau savęs: kodėl aš užėmiau Bernaro vietą? Dabar, dėl Žiulijos, man reikėjo pateikti tikslią priežastį. Jos nebuvo. Ar greičiau buvo tik devynios galybės smulkių priežastėlių, smulkių pasiteisinimų: apdaras, pasibjaurėjimas, troškimas susirasti pastogę, moteriškos globos poreikis ir daugybė kitų motyvų, kur kas neaiškesnių, kur kas stipresnių, kurių aš pats tikriausiai niekuomet neįspėsiu. Žiulija nesupras. Mes neturėjome laiko pasistengti viens kitą suprasti. Ir vis dėlto aš ne nusikaltėlis - tikrai tai jaučiau. Mažytė pastangėlė, dar krislelis, ir aš būčiau tapęs didžiu žmogynu. Deja! Kad ir kiek maldaučiau Žiuliją... Tuo blogiau! Žuvęs tai žuvęs, kodėl nepabandžius.

Įėjau. Žmogus registratūroje išsiblaškęs dėbtelėjo į mane.

- Vietų nėra, - pranešė.

- Kambario man nereikia. Norėčiau pasikalbėti su panele Pradalje.

- Penkioliktas. Trečias aukštas, į kairę. Liftas neveikia.

Jo fizionomija trenkė policininku, tuščios akys, pro kurias nepraslysta jokia smulkmena, įsmigo į mano keistą kostiumą, į mano senyvo jaunuolio siluetą. Aš užkopiau laiptais - įbaugintas, bloguojančia širdimi, nugalėtas. Vienas aukštas. Du aukštai. Buvo ketvirtis dvyliktos. Penkioliktas. Atmintyje išplaukė Anjesės frazė: "Moteris, kuri linki jums bloga", ir mano ranka sustingo pusiaukelėje nuo durų. Štai dabar baigiasi mano nuotykis. Bernaras išgelbėjo mane nuo bado, nuo nelaisvės. Jis negalėjo išgelbėti manęs nuo Žiulijos.

Pasibeldžiau; visai tylutėliai - galbūt jinai neišgirs, ir man dar liks galimybė nulipti atgal.

- Įeikit!

Stumtelėjau duris ir iš karto ją pažinau - ji buvo panaši į Bernarą, tvirta kaip ir jis, su karpute prie ausies.

- Žiulija, - sulemenau.

Ji žingtelėjo manęs link kelis neryžtingus žingsnius, paskui ištiesė rankas.

- Bernarai!.. - sušuko. - Bernarai!.. Kad tu žinotum, kaip aš tavęs laukiau!.. Bernarai!

Ji puolė prie manęs, įsikniaubė kakta man į petį. Ji verkė.

- Bernarai!.. Mano vargšas Bernarai!

Užmerkiau akis ir sukandau žandikaulius, labai stipriai, stipriau ir stipriau, nes kambario sienos ėmė skrieti ratu aplink mane.

VII

Aš sapnuoju! Šita moteris, kuri dažosi priešais prausyklės veidrodį - Žiulija; ji pasakoja man apie Sen Flurą, tarytum aš iš tiesų būčiau Bernaras, ir nemato, kad žodžiai, kurie man nieko nereiškia, žeidžia mane labiau negu priekaištai. Ji šypsosi, vis taisydamasi šukuoseną, ieško pirštinaičių.

- Kad tu žinotum, Bernarai, kaip aš krimtausi dėl to mūsų kivirčo! Pagaliau viskas baigta. Daugiau apie tai nebekalbėsime. Tu čia, ir tai svarbiausia... Imk šitą ryšulį, aš atvežiau maisto. Man pasisekė gauti didžiulį gabalą kiaulienos ir kiaušinių. Tai ne pro šalį toms vargšėms panelėms! Sveikinu tave su tokia krikštamote. Koks išsiauklėjimas!.. Ji man jau prasitarė apie jūsų planus... Ak, paprasta užuomina, bet tokius dalykus aš suprantu iš pusės žodžio!..

Ji pastūmėjo mane koridoriaus link, užrakino duris. Buvo vulgari, dvelkė kirpykla, ir man buvo nesmagu, tarsi ji tikrai būtų buvusi mano sesuo. Bet tuo pat metu aš neįstengiau kalbėti, prieštarauti dėl to savotiško paralyžiaus, kurio ištiktas visomis rimtomis savo gyvenimo aplinkybėmis atrodydavau sutinkąs su tuo, kam iš visų jėgų priešindavausi širdies gilumoje. Šią valandą aš priešinausi, nenorėjau būti Bernaru, nenorėjau, kad ta moteris mane tujintų; troškau jai riktelėti: "Jūs puikiai žinote, jog aš nesu jūsų brolis!" Ir vis dėlto ėjau su ja; ji paėmė mane už rankos; ir tarškėjo, tarškėjo - smagiai, natūraliai, stulbindama mane. Aš buvau taip tvirtai užsimojęs iškloti jai tiesą, jog dabar palūžau, man užgniaužė gerklę, išdžiūvo burna. O drauge jaučiau gėdingą palengvėjimą, tarytum sudaręs su šita tarškia nepažįstamąja kažkokį negarbingą sandėrį. Aš išlikau. Nežinau kodėl, bet mane

apėmė pasitenkinimo jausmas, panašus į tą, kurį patyriau, kai Anjesė nakties vidury atidarė man namo duris.

- Žiulija, - tariau, - leisk man tau...

- Nedėkok, mielasis Bernarai, čia nieko ypatingo! Žinoma, aš prikroviau tavo lagaminą spėtinai. Turbūt daug ką pamiršau. Na, pavyzdžiui, tavo žadintuvą, žinai, tą, kurį laimėjai per Fabjeno plaukimo taurės finalą.

Ji galėjo spęsti man spąstus sulig kiekvienu žodžiu; aš priklausiau nuo jos malonės. Bernaras niekada nebuvo man pasakojęs apie Fabjeno taurę. Tačiau anaiptol neatrodė, kad ji būtų norėjusi mane išmėginti.

- Tie pinigai, kuriuos radau piniginėje, - spyriausi aš.

- Grąžinsi vėliau. Turim marias laiko šiam klausimui aptarti. Galiu juk aš... bent vieną kartą duoti tau šiek tiek iš anksto!

Man rodėsi, kad gyvenu tuo pačiu metu du gyvenimus, ir tai mane gniuždė. Bet labiausiai mane stulbino, tolydžio vis labiau trikdė tai, kad toji moteris gali šitaip familiariai su manimi elgtis, šitaip nekukliai spaustis prie manęs... žinoma, kaip tikra sesuo! Galva man plyšo nuo pieštaringų minčių, ir aš neabejojau, jog gale šito ilgo, tamsaus kelio, kuriuo aš žengsiu Žiulijos malone, manęs tyko dar baisesnis pavojus.

- Ar jos tau geros? - paklausė ji manęs. - Mažylė atrodo tikra raganiukė.

- Jos labai padorios... Ar tu ilgam?

- Būčiau norėjusi pabūti ilgiau, tačiau turiu tik tris keturias dienas. Kai užsiimi prekyba, nesi pats sau ponas. Tiesa, tu nežinai. Aš įsigijau mažutę bakalėjos krautuvėlę. Neblogai verčiuosi. Pragyvenimui užsidirbu, ko daugiau reikia!

Kiekvienas jos žodis, kiekviena intonacija būtų papiktinę Elen. Ir Žiulija gyvens su mumis!..

- Turiu tave įspėti, - pasakiau. - Elen gan sunkaus

būdo. Kadaise ji buvo turtinga. Dabar turi dirbti... supranti. Nešnekėk per daug apie krautuvėlę, apie savo reikalus.

- Būsiu taktiška, - pažadėjo Žiulija. - O be to, tu žinai, tokie žmonės įspūdžio man nedaro.

Mes atėjome. Elen laukė mūsų laiptų aikštelėje. Ji vilkėjo tamsų kostiumėlį; ir atrodė, nieko nepasakysi, elegantiškai. Anjesė jai už nugaros, su masyvia aukso apyranke ant riešo, žiūrėjo, kaip Žiulija lipa laiptais, ir šypsojosi. Mano šeima! Aš sunkiai gaudžiau kvapą.

- Jau sunku darosi lipti... - sumurmėjau. - Dievaži, senstu.

Durys užsitrenkė. Likau vienas su trimis moterimis, kurių rankose buvo mano likimas ir kurios kiekvieną akimirką galėjo mane pražudyti. Dabar jau nebebuvo kas daryti. Aš priklausiau joms.

Perėjome į valgomąjį. Ant stalo tviskėjo sidabras, krištolas. Elen mus susodino ir, nors įtampa gniaužė man krūtinę, pralinksmėjęs pastebėjau, jog Žiulija varžosi.

- Taigi, - tarė Anjesė, - susiradote jį? Jūs patenkinta?

- Taip, aš labai laiminga, - tarstelėjo Žiulija rausdama. - Jis sulysęs, bet ne ką tepasikeitęs.

Žaidimas slėpynių prasidėjo. Valgydamas aš apdairiai tylėjau, leisdamas kalbėti Žiulijai. Elen laikėsi santūriai. Anjesė, atvirkščiai, klausinėjo savo kaimynę, neslėpdama smalsumo. Su įgimta jai intuicija Žiulijos laikysenoje ji, matyt, pajuto kažką keista.

- Jūs manėte, jog jūsų brolis miręs, tiesa?

- O kaip kitaip? Iš pradžių gavau apie jį žinių iš vieno jo bičiulio, kurį repatrijavo kaip sunkų ligonį. Jis man pranešė, kad Bernaras išsiųstas į kitą stalagą, Pomeranijoje... Paskui nieko. Aš praradau visas viltis.

- Ir staiga atsitiktinai sužinojote?..

- Visiškai atsitiktinai. Užėjau į meriją, bandydama gauti taloną benzinui, ir...

- Jūs turite automobilį?

- Taip, senutį "Reno", bet kai verties prekyba...

- O! Jūs turite parduotuvę? Bernaras mums nesakė.

- Jis, vargšelis, pats nieko nežinojo. Prieš porą metų man pasisuko gera proga - visiškai nuskurdusi bakalėjos krautuvė...

Nebedrįsau pakelti į Elen akių. Tardymas tęsėsi - kadangi tai iš tiesų buvo tardymas. Retkarčiais Anjesė nukreipdavo į mane savo blausų žvilgsnį, tarytum kviesdama ir mane taip pat prisidėti prie to pokalbio. Aš būtiniausiu atveju atsakydavau, kai Žiulija paminėdavo kokį žmogų iš Sen Fluro, kurio aš negalėjau nepažinoti. Aš, žinoma, bijojau, bet man darėsi vis aiškiau, kad Žiulija neketina manęs įklampinti. Man net pasirodė, kad keletą sykių ji atėjo man į pagalbą kaip sąjungininkė. Kaip sąjungininkė! Štai kokia mintis apsėdo mane, vos spėjusi toptelėti į galvą. Čia aš jau pasiekiau absurdo ribas. Šita moteris žino, kad aš apgavikas. Ir užuot paklaususi mane, kodėl aš užėmiau Bernaro vietą, užuot paklaususi, *kur Bernaras*, ji iš karto sutiko apgaudinėti Anjesę ir Elen. Ko ji iš manęs tikisi?

- Bernarai! Tu girdi?

- Atsiprašau!.. Taip...

- Aš pasakoju Elen, jog su maistu Sen Flure prastai ir kad miestas prisikimšęs žmonių.

Ji jau pradėjo vadint jas vardais! Netrukus ims jas tujinti.

- Tau į naudą kuo ilgiau pasilikti Lione.

- O, aš ir neketinu važiuoti į Sen Flurą! - šūktelėjau aš.

- Jūs nenorite vėl pamatyti savo draugų? - pasiteiravo Anjesė.

- Draugų aš turėjau nedaug, - pasakiau. - Ir greičiausiai visi jie nelaisvėje. Beje, į Overnę aš turbūt nebegrįšiu. Prekyba mišku jau prieš karą pradėjo šlubuoti.

Tad kas bus po karo, su skandinavų šalių konkurencija!

- Norėtumėte išsiparduoti? - pasiteiravo Elen.

- Nė neabejodamas.

Aš stebėjau Žiuliją. Šįsyk ji tikrai prieštaraus. Negali ji leisti apiplėšt savo brolį.

- Greičiausiai tavo teisybė, - pripažino jinai. - Šezladas, prisimeni... toks Giustu... Jis vargais negalais atstato savo gamyklą ant kojų. Geriausi jo sunkvežimiai buvo rekvizuoti... Jam trūksta darbo jėgos...

Ji pateikė tikslių žinių, suminėjo skaičius. Ji pradėjo dominti Elen. Jautei, kad ji praktiška, be galo sumani, dalykiška. Jos tamsus nedailus veidas tviskėjo pasitenkinimu, kai buvo kalbama apie pirkimą ir pardavimą. Anjesė žiūrėjo į karputę prie jos ausies. Ar greta Žiulijos veido ji matė žuvusiojo veidą? Galbūt stebėjosi, kad mano draugas Žervė panašus į Žiuliją it tikras brolis. Tiesa slypėjo čia, tokia akivaizdi ir užslėpta, kaip tie veidai galvosūkių paveikslėliuose. Kur žandaras? Kur fermeris? Kur Bernaras?.. Anjesė įsidėjo uogienės. Ji neatpažino Bernaro. Kol kas ne.

Gerti kavos mes perėjome į svetainę.

- Kiek jūs už ją mokate, Elen? - tarė Žiulija.

- Klauskite seserį, - sausai atsakė Elen.

- Gavau dovanų, - pasakė Anjesė.

Ir vėl atmosfera aplink mus tarytum išretėjo. Žiulija daugiau nebeklausinėjo. Nepaprastas subtilumas sugyveno joje su stulbinama takto stoka.

- Baisiai gardi, - tiesiog pasakė ji.

Vis dar nė menkiausio susijaudinimo pėdsako. Turbūt mano, kad Bernaras gyvas ir aš esu čia jam paliepus. Ji apžiūrinėjo baldus, paveikslus, fortepijoną su kažkokiu slaptu goduliu; o aš beviltiškai ieškojau kokio nors nekalto klausimo, kurio reikalavo mano vaidmuo.

- Mes paruošėme jums kambarį, - pasakė Anjesė. - Čia jums bus geriau negu viešbutyje.

Protestai. Padėkos. Įveikta dar viena nelengva akimirka.

- Bernarai, būkite geras, - paprašė Elen. - Nueikite atnešti Žiulijos bagažą.

Jos nori manimi atsikratyti? Buvau jautrus tarsi nuluptas. Dabar man visur vaidenosi žabangos, kur jau čia paliksi tas tris moteris aiškintis vienas be manęs. Galbūt Žiulija tik ir telaukia manęs išeinant, kad atskleistų Elen, kas aš...

- Negaiškite, Bernarai.

- Bėgu!

Aš iš tiesų leidausi bėgte. Kodėl Žiulija turėtų įspėti Elen? Kas jai iš to, jei mane išduos: bet ką aš žinau apie jos ketinimus? Aš skubėjau, Žiulijos lagaminas daužėsi man į kojas. Keletą kartų turėjau stabtelėti, gaudydamas kvapą, blauzdos man virpėjo. Dar nebuvau atgavęs jėgų; ilgesnėms fizinėms pastangoms jų nepakako. Ak, susivienijusios prieš mane, jos nesunkiai mane įveiktų! Numečiau lagaminą prieškambaryje. Buvau visas suplukęs, nors ir tokiu metų laiku. Kur jos? Virtuvėje tarška lėkštės, stalo įrankiai. Visos trys jos plauna indus ir, regis, kuo puikiausiai sutaria.

- Nesipainiok čia, tu mums trukdai! - šūktelėjo man Žiulija. - Kur jūs laikote medinį šaukštą, Elen?

- Bufeto stalčiuje.

Bendras gyvenimas įsuko į vėžes. Prabėgo diena, o Žiulija nė akimirkai nebuvo likusi viena su manimi. Netrukus pastebėjau, kad jinai atkakliai vengia likti su manim akis į akį. Vis stengdavosi sutureti tai Anjesę, tai Elen, ir aš gėrėjausi, kad jai į galvą gali ateiti tokia gausybė temų pokalbiams. Su pasimėgavimu, kaip moteris, per daug neišlepinta pramogų, ji brukosi į seserų gyvenimą, stengėsi užuosti uždraustas temas, sukinėjosi aplinkui, įdėmi, paslapčiom priešiška, tačiau iš pažiūros spindinti draugiškumu. Ji instiktyviai meilikavo Elen. Ir, atvirkščiai, su Anjese buvo linkusi elgtis truputį atlaidžiai, o Anjesė,

lipšni ir pavojinga, šypsojo, neišduodama savo minčių. Buvo nutarta, kad Žiulija viešės penketą dienų. Ar pakaks man jėgų, nuovokos neprašauti pro šalį? Buvau įsitikinęs, kad ne. Nė už ką neleisiu, kad Žiulija išvyktų, nieko nepasakiusi. Jos nesuprantama tyla įvarė man tokį dirgulį, jog aš neįstengiau jo užgniaužti. Kaip čia pasivedėjus ją į šalį?.. Gal užeiti pas ją į kambarį... Kvaila. Rizikavau sukelti skandalą, kurio taip bijojau... Naktį aš nesudėjau akių. Žiulija taip pat. Ji miegojo gretimame kambaryje, ir aš girdėjau, kaip girgžda jos lova. Taip pat girdėjau braškant grindis koridoriuje. Kažkas klausėsi - Anjesė ar Elen...

Kitą rytą abi seseris radau valgomajame. Pastebėję mane, jos nuščiuvo, ir Anjesė netrukus pasišalino.

- Bernarai, - sušnibždėjo Elen, - aš išreikalavau iš Anjesės, kad penketą dienų nieko nepriiminėtų. Tikiuosi, jūs nieko nesakėte Žiulijai?

- Nieko.

- Dėkui. Taip geriau... Man rodos, jūs su ja ne per daug meilus.

- Deja, matau ją tokią, kokia ji yra.

- Žinoma... jei reikėtų su ja gyventi!.. Bet penketą dienų!.. Nagi, Bernarai, pasistenkit truputį. Jūs visą laiką atrodot paniuręs, įsitempęs, neramus.

- Atleiskit. Gyvenimas buvo man žiaurus... Tiesiog dar kaip reikiant neatsigavau po nelaisvės, ir viskas.

- Tikrai viskas? Daugiau nieko?

- Na, ne, Elen... Patikėkit...

- Kartais man atrodo, kad jūs pernelyg neskubate mane... mane vesti.

- Taip nėra, Elen... visai ne. Paprasčiausiai mes ne vieni. Jūs turite Anjesę. O aš Žiuliją... Viskas ne taip jau paprasta.

Elen susimąstė - jai tikriausiai padarė įspūdį padėties keistumas.

- Finansiškai, - pratarė ji, - jūs nepriklausomas nuo Žiulijos?

- Visiškai. Tai, ką turiu, pats užsidirbau.

- Jai pakanka pragyvenimui be jūsų paramos?

- Niekuomet nesu jai padėjęs.

- Jei mes išvyksim... jei kur nors įsikursime... toliau... ar ji kabinsis į jus, suprantat, ką aš noriu pasakyti... Atrodo, ji labai jus myli.

Dabar atėjo eilė susimąstyti man. Ar Žiulija nuo manęs atsikabintų?.. O Anjesė... ar išsižadėtų ji manęs?.. Ateitis buvo tarsi aukšta, tamsi siena.

- Negaliu jums atsakyti, - prisipažinau aš.

- Dėmesio, štai ir jos!

Žiulija įėjo, ištiesė Elen ranką ir pasilenkusi pabučiavo mane.

- Sveikas, mielasis Bernarai. Kaip sekasi?

Ji glostė man plaukus, skruostą. Aš buvau per stebuklą atsiradęs jos brolis. Šitaip demonstruoti jausmus atrodė visai normalu. Tik ne man! Aš piktai pasitraukiau, piktai - ir su baime. Šiame meiliame elgesyje buvo kažkas klaikaus, kraupaus. Dieve mano! Visos tos moterys užsispyrusios grūda mane į Bernaro kailį... Jei per nelaimę liaučiausi gilintis į jų intrigas, baigtųsi tuo, kad pasiduočiau jų įtaigai. Aš prarasčiau savo tapatybės jausmą. Apsimetinėti trimis frontais! Tai jau ima pranokti mano jėgas.

- Užmiršau tau papasakoti, - pasakė Žiulija. - Mirė Polakų duktė... Nuo plaučių uždegimo; vargšelė... prisimeni, kaip mėgdavai su ja žaisti?

- Taip, - murmtelėjau aš, - taip. Iš tiesų liūdna. O Andrė Liubeiras - koks jo likimas?

Žiulija nustebusi pažvelgė į mane.

- Dažnai apie jį pagalvoju, - kalbėjau toliau. - Apie jį ir apie Marselį Bibą - kiek mes prižaidėme kamuoliu!

Žiulija nežinojo, kad aš keletą metų buvau Bernaro patikėtinis. Šitie probėgšmais pažerti vardai ją sutrikdė. Mes įtemptai žvelgėme vienas kitam į akis, lyg į dvikovą stoję priešininkai, po truputėlį žvalgantys vienas kito galimybes.

- Marselis persikraustė į Tiulį, - pasakė Žiulija.

Ji nusišypsojo - vien tik man - ir aš supratau, kad ji manęs nekenčia.

- Palieku jus su savo prisiminimais, - pakilusi tarstelėjo Elen. - Man reikia apsipirkti.

Ji turbūt nesitvėrė džiaugsmu, kad Žiulija trukdo man akis į akį susitikinėti su Anjese.

- Ne, ne! - šūktelėjo Žiulija. - Aš jums padėsiu. Apsirengiu ir einu su jumis.

- Verčiau likite su broliu!

Bet Žiulijos taip lengvai neatsikratysi. Pirmą sykį man pasidarė šiek tiek linksmiau. Tačiau anaiptol neatsisakiau sumanymo su ja išsiaiškinti. Iš tiesų, juo toliau, juo labiau Žiulija klimpo į analogišką situaciją. Jai darėsi vis sunkiau demaskuoti mane, pačiai nepasirodžius atgrasia komediante. Be reikalo krimtausi. Taip bent maniau.

Palydėjau jas abi iki laiptų, žiūrėjau, kaip jos leidžiasi žemyn. Elen piktai movėsi pirštinaites. Išeiti su šia moterimi, taip neskoningai apsirengusia, panašia į tarnaitę!.. Aš tyliai uždariau duris ir nuėjęs pasibeldžiau pas Anjesę. Ji laukė manęs.

- Bernarai!

Mes niekuomet nepasisotindavome vienas kitu. Ar tikrai vienas kitą mylėjome? Greičiau mylėjome virš mūsų pakibusią grėsmę, kuri, žaisdama mūsų nervais, žadino neįtikėtinus pojūčius. Tačiau net svaigulio pagauti mes likdavome svetimi vienas kitam; ji su savo vaiduokliais; aš su savo paslaptimi. Ir besiglėbesčiuodami mes stebėjome vienas kitą, mus siejo ne švelnumas, bet įtarumas. Mes išgyvendavome nuostabias akimirkas, kurios mus

nualindavo, mes gulėdavome užmerktomis akimis, ištuštėjusiomis galvomis, jausdavomės tarsi išmesti į kažkokį uždraustą krantą vienas šalia kito. Atsitokėję sunkiai bepažindavome savo balsą.

- Bernarai... - tarė Anjesė. - Ji atvyko.

- Taip.

- Ją supa raudona spalva... Tai bloga moteris.

- Taip... o ką tu dar matai?

- Šiuo metu daugiau nieko... Ji tavęs nekenčia, Bernarai... Ji nekenčia mūsų.

- Nutilk. Nebegalvok apie ją.

Anjesė įsmeigė akis į lubas. Jos blakstienos švelniai virpčiojo. Ji daugiau nebekreipė į mane dėmesio. Mane baugino vaizdai, kuriuos ji, regis, tyrinėjo ant gelsvo suskeldėjusio tinko. Paieškojau jos lūpų. Tik meilė gali ją išblaškyti, atitraukti nuo jos įkyrių minčių, kurios buvo drauge ir mano mintys.

- Kokia ji panaši į tavo draugą Žervė, - sušnibždėjo ji.

- Nutilk!

Prispaudžiau ją prie savęs taip stipriai, kad vos neuždusinau. Gal būtent to aš ir troškau. Ji švelniai atstūmė mane.

- Bernarai, pasakyk atvirai... Ar tu myli Elen?

- Tai daug sudėtingiau, - tariau aš

- Pagaliau: ar myli ją labiau nei mane?

- Labiau nei tave... nežinau... Tai kas kita.

- Ar tu galėtum su manimi gyventi?

Išvargęs užmerkiau akis.

- Bijau, jog aš su niekuo negaliu gyventi.

- Ir vis dėlto tvirtai nusprendei ją vesti.

- Kartoju: tai daug sudėtingiau. Aš nieko nenusprendžiau. Už mane visuomet nusprendžia įvykiai.

Ji priglaudė galvą prie manosios, paėmė mano ranką ir kurį laiką žaidė su ja.

- Keistas tu padaras, Bernarai! Vienaip gyveni,

o kitaip kalbi. Su tavimi niekad nežinai, su kuo turi reikalą. Tu manęs gėdiniesi, kaip mano sesuo?

- Ne.

- Pasitiki manimi?

- Bet kam gi staiga tie visi klausimai? - šūktelėjau aš.

- Vis dėlto atsakyk.

- Pasitikiu?.. Žiūrint kada ir kaip...

- Tu nenori nieko pasakyti. Nepasitiki. Judu abudu tos pačios veislės. Ak, aš žinau, kad jūs mane niekinat! Žinau, ką kalbate apie mane, kai liekat vieni.

- Nemėgstu verkšlentojų, - piktai tariau aš.

Netekęs kantrybės pakilau. Man rodėsi, jog kartojasi viena anų laikų scenų... riksmai...ašaros... priekaištai... "Aš tau nieko nereiškiu... Tu laikai save pranašesniu...", ir tiek žodžių, kurie po trupučiuką sekino mane, pavertė į nieką, sunaikino... Pradžią padarė mano motina: "Niekad nieko nebus iš to vaikėzo! Jis net nesugebėjo įstoti į Konservatoriją!" Žinoma, ją lydėjo aplodismentai, ovacijos, puokštės gėlių. Ji buvo talentinga. Galbūt ir turėjo teisę triuškinti mane savo gero vardo našta. Bet anoji. Žmona!.. O dabar Anjesė, Elen, Žiulija... Užtenka, Dieve mano, užtenka! Nejaugi reikės jas visas tris nudaigoti!

Abiem rankom nusibraukiau veidą, tarytum nusiplėšdamas nuo jo voratinklį. Bet mane tvirtai laikė viena su kita susipynusios praeitis ir dabartis. Norint jų atsikratyti, reikėtų kažko kito, ne pikto mosto. Anjesė raudojo, veidu įsikniaubusi į pagalvę. Išėjau, trinktelėjęs durimis, ir leidausi aklomis po tuščią butą. Jaučiausi stiprus, ryžtingas, pasiruošęs sutraukyti savo pančius, paprasčiausiai todėl, kad aš vienas. Netrukus tikriausiai vėl suglebsiu. Reikia išnaudoti šitą atvangos akimirką. Paieškojau popieriaus skiautės, suradau "Kronikininko" prenumeratos kortelę. Kitoje jos pusėje stambiomis spausdintomis raidėmis, tartum anoniminį laišką, parašiau: TU-

RIU KUO GREIČIAUSIAI SU JUMIS PASIKALBĖTI ir du sykius pabraukiau sakinį, pabrėždamas jo svarbą. Paskui, įsmukęs į Žiulijos kambarį, padėjau raštelį ant židinio, gerai matomoje vietoje. Šįsyk aš vis dėlto šį tą padariau. Pastačiau savo valią prieš aklą likimo spaudimą. Prisiekiau, kad priešinsiuos ir toliau. Visa mano praeitis buvo nužymėta panašiomis priesaikomis, tokiomis pat nuoširdžiomis, tokiomis pat beprasmiškomis. Bet niekuomet dar taip stipriai nejaučiau, kad kovoju už savo gyvenimą. Neramus, bet patenkintas grįžau į saloną ir ėmiau jų laukti. Prisėdau ant taburetės prie fortepijono, pakėliau dangtį ir pagloščiau klavišus. Kai tik mano pirštai perbėgdavo klaviatūra, aš tapdavau tyras. Muzika nuplaudavo nuo manęs purvą it krikšto vanduo. Sielos gelmėse liko liūdesys, jog aš netapau tikru virtuozu, tobulu menininku, vienų tų frakuotų žynių, kurie uždega ir numaldo minias. Iš čia ir visos mano nelaimės. Neliesdamas klavišų, aš skambinau Šopeno baladės "Sol-minor" pradžią. Keista nebyli muzika tuščiame bute. Anjesė, ir ta, įpratusi girdėti net Elen mintis, negalėjo atspėti, kad šią akimirką aš slystu jai iš rankų, kad aš nei Bernaras, nei Žervė, o geras, kilnus, jautrus žmogus, kuris būtų įstengęs mylėti, jeigu jam nebūtų kliudę laisvai išsiskleisti. Mano nagai vos teužgaudavo dramblio kaulo paviršių. Staiga sustojau - mane išgąsdino tyla. Vėl užvožiau fortepijoną. Žiulijos lydima įėjo Elen ir paklausė manęs:

- Jūs ne per daug nuobodžiavot, Bernarai?

Tąsyk aš nuoširdžiai atsakiau:

- Rytas buvo nuostabus.

Žiulija tuoj pat pasuko į savo kambarį nusivilkti apsiausto, ir mane vėl pagavo nerimas, įsikibo į mane tarsi ranka, gniaužianti man širdį. Aš jau gailėjausi parašęs tą raštelį. Dabar Žiulija jau perskaitė jį; ji negalėjo jo nepamatyti įėjusi, o dabar turbūt rašo atsakymą, kurį netrukus įspraus man į kišenę. Tuomet aš sužinosiu. Suprasiu. Galėsiu veikti.

Anjesė pradėjo dengti stalą. Išgirdusi tarškant indus, iš kambario išėjo Žiulija. Ji nusišypsojo man.

- Eikš į talką, tinginy!

Nieko nenatūralaus jos balse. Jokios įtampos žvilgsnyje. O vis dėlto ji buvo perskaičiusi raštelį. Žinoma, pastebėjo žodį *"jūs"*, kuriuo aš jai daviau suprasti, kad laikas baigti jos vaidinamą komediją.

- Paraikyk duonos, Bernarai.

Ji padavė man peilį ir, prisitraukusi už kaklo, pabučiavo mane. Truputį pablyškusi, mus stebėjo Anjesė. Ar dabar Žiulija įkiš man į kišenę atsakymą? Bet ne. Ji neketino atsakyti. Ji buvo tik sesuo, kurios susijaudinimas, atradus pražuvusį brolį, dar neatlėgo. Aš vyliausi išsigelbėti nuo netikrumo. O netikrumas tęsėsi. Aš buvau pasmerktas likti Bernaru. Aš buvau Bernaras.

- Prie stalo! - pašaukė Elen.

VIII

Lijo. Mes beveik niekur nėjome. Laikraščiai rašė apie sabotažą, pasikėsinimus, represijas. Elen paleido savo mokinius kelioms dienoms atostogų, ir mes visi keturi gyvenome apmirusiu gyvenimu tuose erdviuose kambariuose, į kuriuos dienos šviesa krito tik iš vienos pusės - todėl viena mūsų veido pusė buvo šešėlyje, kita šviesoje. Seserims nieko nenutuokiant, aš nepermaldaujamai persekiojau Žiuliją. Buvau lyg ta išskėsta ranka, kuri slenka musės link, lėtai, todėl nekelianti įtarimo, - o Žiulija, it musė, dingdavo kaip tik tuo metu, kai man telikdavo sugniaužti pirštus. Bute, kuris taip puikiai tiko visokiems spąstams, vyko mandagi, šypsenom prisidengusi kova, kurioje aš visuomet likdavau nugalėtas, nes buvau vyras. Žiulija kiekvieną sykį rasdavo dingstį, kuri leisdavo jai susirasti tai Anjesę, tai Elen; ruoša, indai, lyginami drabužiai - ji pasprukdavo nuo manęs, meiliai tarstelėjusi:

- Tuojau grįšiu!

Ir grįždavo. Bet visad ne viena. O kai mes susirinkdavome visi, būtinai demonstruodavo man savo meilę, perbraukdavo ranka man per galvą, bučiuodavo į kaklą. Vienąsyk atsisėdo man ant kelių, ir aš turėjau apkabinti ją per liemenį, kad nenukristų. Ji dvelkė moterimi, buvo tvirta, šilta ir juokėsi jausdama, kaip jai ant klubo virpa mano ranka. Ji erzino Elen, kuri jau nebeslėpė savo blogos nuotaikos. Kaupėsi audra. Kiekvieną minutę aš jutau mane nusmelkiantį skausmą; laikas tvinksėjo mano kūne, o kraujas perštėjo tarsi dilgėlių deginamas. Laimei, Elen buvo pernelyg gerai išauklėta, kad būtų užsiplieskus. Tačiau Anjesė, kuri pasižymėjo kur kas mažesne savitvarda, iš tiesų galėjo sukelti skandalą. Tokia santūri iš pradžių,

dabar Žiulija parodė tikrą savo veidą. Pavyzdžiui, gerdavo neskiestą vyną, truputį atvertusi galvą, kad išsiurbtų iki paskutinio lašo; arba čiupinėdavo niekučius lentynėlėse; Elen nesusivaldydavo neįspėjusi:

- Atsargiai! Jie trapūs!

- O, aš nepratusi daužyti daiktų, - atsikirsdavo Žiulija.

Visiški niekai, bet tuoj pat užčiuopti, išpūsti mūsų kalbų beprasmiškumo, tylos kambariuose aplink mus ir pojūčio, jog butas - uždaras laukas. Turbūt slogiausia buvo žiūrėti, kaip Žiulija be jokių ceremonijų įsigyvena virtuvėje: rausiasi, traukioja stalčius, ieškodama antpirščio, adatos.

- Ar negalėjot paklausti manęs? - dygiai tarstelėdavo Elen.

Aš gniauždavau kumščius kišenėse. Dar keturios dienos. Dar trys. Vieną vakarą aptikau, kad tarp Žiulijos ir mano kambarių yra užkaltos durys. Išplėšiau lapelį iš senos užrašų knygutės, kuri voliojosi mano komodos stalčiuje, ir parašiau Žiulijai:

Pasistenkite rytoj ryte išeiti drauge su manimi.

Girdėjau Žiulijos žingsnius šalimais. Sulanksčiau raštelį į keturias dalis, sulyginau ir pakišau po durimis. Jis slydo, niekur neužstrigdamas. Kelissyk dunkstelėjau į duris; kambaryje įsiviešpatavo tyla. Tuomet sprigtu pasiunčiau popiergalį po durimis. Ji negalėjo jo nepamatyti. Vis dar pritūpęs, laukiau. Iš parketo įlinkimo, iš medžio virptelėjimo po mano ranka supratau, kad jinai už durų. Man pasirodė, kad girdžiu ją kvėpuojant. Galbūt tuoj atsakys man tuo pačiu būdu? Priklaupiau, nes man nutirpo kojos. Kambaryje girgžtelėjo kėdė. Paskui subildėjo ant grindų nukritęs batas. Ne, ji man neatsakys.

Tačiau ir toliau stebėjau plyšį po durimis. Tikriausiai ji mąsto: galvoja, kaip atskleisti man savo ketinimus... Sugirgždėjo lova. Trakštelėjo jungiklis. Tai bent! Man taip pat teliko atsigulti - ir ištisas valandas gromuliuoti absurdiškiausias mintis...

Kitą dieną buvau toks palūžęs ir toks neramus, kaip tą rytą, kai mes pabėgome iš nelaisvės. Kilstelėjau užuolaidą: namai priešais atrodė sausi. Iš laštakų liovėsi teškenę lašai. Geras ženklas. Apsirengiau ir prieš išeidamas pastuksenau į kambarius jungiančias duris; paskui grįžau į valgomąjį, kur mane jau buvo aplenkusi Elen. Išsiblaškęs pakštelėjau jai už ausies.

- Kaip miegojote, Elen?

Ji gūžtelėjo pečiais.

- Man labai nemalonu, Bernarai. Tik nepykite ant manęs. Bet mano kantrybė baigėsi. Tai pranoksta mano jėgas. Daugiau nebegaliu jos pakęsti.

- Dabar suprantat, - tariau aš, - kodėl aš nutraukiau su ja santykius?

- Kai mes susituoksim, ji nė kojos pas mane neįkels. Man labai nesmagu dėl jūsų, Bernarai, bet geriau atvirai jus įspėti.

- Užkrauti jums Žiulijos aš neketinu, - gyvai atšoviau aš.

- Kaip ji gali būti tokia skirtinga nuo jūsų? Kuo daugiau judu abu stebiu - tuo svetimesni vienas kitam jūs man atrodote. Sakytum, ne to paties kraujo.

Suradęs Elen ranką, uždėjau ant jos savo plaštaką.

- Prašau jūsų, - sušnibždėjau. - Pakentėkite dar truputį. Daugiau mes jos nebematysime. Prižadu jums.

- Dėkui... O Anjesė? Ar neatrodo ji jums keista paskutinėm dienom?

- Ne... Nieko nepastebėjau...

- Na, taip!.. Kažkas čia yra. Man dėl jos neramu...Bernarai, mums reikia kuo greičiau pradėti ruoš-

tis vestuvėms. Taip bus geriau. Mums, kitiems, visiems.

- Ką gi, nutarta, - tariau, spausdamas jai ranką. - Kai tik Žiulija išvažiuos... Bet aš taip pat jus šio to paprašysiu... Norėčiau, jog iškilmės būtų labai kuklios. Jokių kvietimų, reklamos...

- Ak, kas per žodis! - nusijuokė Elen.

Priėjau prie jos, ir ji paklusniai atstatė man lūpas, kaip ištikima žmona, jau seniai atsipeikėjusi po savo pirmųjų audringų išgyvenimų. Ji visada stulbino mane savo savitvarda. Šituo ji mane ir viliojo. Aš neatlyžau vien iš grynai estetinio malonumo - pajusti, kaip ji silpsta.

- Paleiskit mane! - sukuždėjo ji.

Įsitraukę į nebylią kovą, lūpos prie lūpų, akimirksnį mes pamiršome atsargumą. Aš pirmas išvydau Anjesę. Tučtuojau paleidau Elen lyg nusikaltėlis. Elen baisiai išraudo, paskui išblyško kaip drobė. Netikėtai įsiliepsnojo tikra drama.

- Kitą kartą aš pasibelsiu, - pasakė Anjesė.

- Tu... - pradėjo Elen.

- Aš?.. - ironiškai tarstelėjo Anjesė.

- Klausykit, - tariau aš, - mes juk nesiruošiame...

- Patylėkit, Bernarai, - nukirto Anjesė. - Tai ne jūsų reikalas.

Ir aiškiai pajutau, kad aš iš tikrųjų nieko nereiškiu, kad esu joms tik daiktas, dėl kurio ginčijamasi, kuris vagiamas iš kito. Jeigu jų nebūtų skyręs stalas, galbūt būtų puolusios viena kitą.

- Aš ilgai kentėjau, - kalbėjo toliau Elen, - tačiau nepakęsiu, kad...

Koridoriuje pasigirdo Žiulijos žingsniai, ir abiejų moterų laikysena akimoju pasikeitė. Čia buvo įprasta atstatyti kaktą įsibrovėliams; korektiškumas buvo stipresnis už neapykantą.

- Sveika, Žiulija, - ištarė Elen balsu, kuris beveik nebevirpėjo.

Žiulija paspaudė joms ranką ir priėjo prie manęs, pražydusi tikrai nuoširdžia, tikrai nekalta šypsena. Ji taip pat buvo stipri ir nuostabiai mokėjo slėpti jausmus. Pabučiavo mane be menkiausio pasibjaurėjimo, greičiau su kažkokia juslinga klasta, kurios prasmę aš puikiausiai suvokiau. Su manimi ji apgaudinėja abi seseris, ir tie bučiniai, tos glamonės, tie rankos paspaudimai - visa tai akivaizdžiai byloja: "Nagi, eikš su manimi, kvaily!" Tai kodėl tuomet jinai nenori man atsakyti?

Susėdome aplink stalą; kad išsklaidyčiau mus slegiantį nejaukumą, pasiūliau:

- Oras, atrodo, gražus. Norėčiau truputį pasivaikščioti. Ar neitum drauge, Žiulija?

- Ne, tik ne šiandien. Atsigabenau truputį siuvimo, nes tenai beveik neturiu laiko tvarkyti savo baltinių.

Ji atsisakė eiti su manimi, pasiaiškinti. Štai toks jos atsakymas. Gerai, aš parodysiu, kad esu atkaklus ne mažiau už ją. Kaip ir kiekvieną rytą, ji atėjo pusryčiauti dar nesusitvarkiusi. Mėgo slampinėti su chalatu, siurbčiodama kavą, rūkyti cigaretę, kas varė į neviltį Elen. Aš grįžau į savo kambarį ir ant užrašų knygutės lapelio parašiau:

Bernaras žuvo, mums atvažiavus į Lioną.

Paskui pasiunčiau raštelį į kaimyninį kambarį. Aš niekuo nerizikavau. Nei Anjesė, nei Elen niekuomet neina į Žiulijos kambarį. Priešingai, jei Žiulija nežino, kad jos brolis žuvęs, aš sužaisiu rimtą partiją. O logiškai mąstant, jinai turi nežinoti, nes tiesos n i e k a s nežino. Bet kodėl Žiulija dar sykį pasielgė su manimi taip, lyg aš būčiau Bernaras? Ak, sužinoti! Sužinoti bet kokia kaina!

Prispaudęs prie sienos ausį, aš klausiausi. Buvau kur kas labiau sunerimęs nei vakar vakare. Juk ir raštelį

iš po durų aš iškišau tik truputį, kad priversčiau ją prieiti arčiau, kad būčiau tikras, jog išgirsiu. Ir aš aiškiai išgirdau. Jinai prisiartino, nė nesistengdama žengti tyliai. Net buvo girdėti, kaip šiugžda jos chalatas. Paskui - akimirką stojo tyla. Ilgą akimirką. Ji skaitė. Ji perskaitė. Viskas. Netrukus ji romiai užsiėmė savo tualetu. Bent jau iš to - kaip vaikščioja, kaip stumdo kėdes, pila vandenį - buvau įsitikinęs, jog ji nėra pernelyg sukrėsta. Ir vis dėlto užgaišo savo kambaryje kur kas ilgiau negu paprastai. Ausimis gaudydamas tą gyvatą, tą dvelksmą, tą esybę kambaryje už plonos plytų pertvaros, aš iki atbukimo, su įtemptu dėmesingumu analizavau kiekvieną šiugždesį, kiekvieną čiūžtelėjimą, trakštelėjimą. Štai ji užtraukia lovą, atidaro lagaminą... O paskui?.. O paskui?..

Galų gale, šito žeminančio tykojimo išsekintas, aš atsitiesiau - mano galva gaudė kaip kriauklė. Liko tik viena priemonė - užklupti ją einant iš kambario. Nežinojau, ką jai pasakysiu, bet šiaip ar taip peržengsiu tą ratą, kuriame esu uždarytas. Slinko rytas. Anjesė triūsė virtuvėje, kur netrukus prie jos prisidėjo Elen. Jos nesikalbėjo. Šioje stovykloje taip pat buvo karo padėtis. Netrukus mes visi keturi būsime priversti daugiau nebesiskirti, kad išvengtume galutinio konflikto. Žiulija pasuko durų rankeną, ir aš puoliau į koridorių. Pakliuvo.

Ji išėjo, pamačiusi mane, atšoko atgal.

- Žiulija, paklausykite!

Šiurkščiu mostu ji atstūmė mane.

- Prašau jus, - tarė ji - jos balse buvo kiek mažiau įprasto pasitikėjimo, - praleiskite mane.

- Mums reikia išsiaiškinti.

- Vėliau.

- Tučtuojau!

- Praleiskite mane arba aš šauksiu.

Jokio skausmo pėdsako jos klastingame veide. Tačiau kai ji, prisispaudusi nugara prie sienos, ėjo pro mane, pastebėjau, kad jos pernelyg juodos akys kažkaip

išsiplėtusios, sustingusios. Ji bijojo. Mano raštelį greičiausiai palaikė kažkokiu grėsmės kupinu įspėjimu. Pabandžiau ją pasivyti.

- Ne... - pasakiau. - Nėra taip, kaip jūs manote.

Ji tekina nubėgo į valgomąjį. Čia buvo saugi. Čia ji vėl virto ta Žiulija, kurios aš bijojau.

- Bernarai, padėk man padengti stalą!

Ji be jokių pastangų sakė man "tu", pakėlusi balsą, kad būtų girdėti virtuvėje, ir, vis laikydamasi atokiau nuo manęs, tyčia tarškino stalo įrankiais, barškino lėkštėmis. Man teliko nutilti. Bet aš nenuleidau nuo jos akių. Kad ir kaip apsimetinėdama, ji jau nebe taip pasitikėjo savimi. Tikriausiai galvojo, kad aš nužudžiau jos brolį, kas dar labiau kompromitavo mane. Kuo puikiausiai galėjo mane išduoti, jeigu būčiau pabandęs primesti jai savo valią. Keisti tai buvo pietūs. Niekas nepratarė nė žodžio. Niekas daugiau nebedrįso dumti kitiems akių. Ne veidai, o kaukės. Mes paeiliui judėjome - ėmėme duoną, druską, sviestą. Elen pasišalino po ketvirčio valandos, nė neatsiprašiusi.

- Ji truputį nesveikuoja, - pasakė Anjesė, - o ir pati aš jaučiuosi pavargusi.

Aš pasinaudojau proga.

- Eikite pailsėti! - šūktelėjau. - Mudu su Žiulija nukraustysim stalą.

Anjesė metė į mane įtaringą žvilgsnį.

- Ne, ačiū. Turėsiu apsčiai laiko pailsėti kitą savaitę.

Žiulija, atrodo, nepastebėjo šios užuominos apie jos išvykimą. Neskubėdama baigė valgyti obuolį. Ji mėgo obuolius. Aš užsirūkiau. Ant baldų visuomet voliodavosi keletas cigarečių pakelių - mokestis už Anjesės pranašystes. Elen pasitraukus iš mūšio lauko, man bus lengviau užspęsti Žiuliją kampe ir pratęsti taip nevykusiai pradėtą pokalbį. Vaikštinėjau apie virtuvę, stengdamasis išgirsti, ką jodvi negarsiai šneka, mintyse nagrinėdamas

padėtį. Nori nenori būsiu priverstas derėtis su Žiulija dėl savo laisvės. Dabar neįmanoma paversti pinigais Bernaro turtą ir sprukti. Turėsiu užmokėti Žiulijai. Ir virš manęs visuomet kabos šantažo grėsmė. Aišku, štai ko ji nori pasiekti. Tokia godi ir be sąžinės kokia buvo, ji, žinoma, nenusiteikusi paleisti iš rankų puikios progos praturtėti. Galbūt, išpešusi iš manęs viską, ką gali, ji net kėsinsis į Elen. Perpratau jos žaidimą. Viskas aišku. Ji tyrinėja Elen, ieškodama jos silpnos vietos; turbūt mano, kad seserys labai turtingos. Ir savo išvykimo dieną išklos man savo sandėrį: "Jūs nužudėte Bernarą. Jo mirties kaina jūs suradote puikią partiją. Pasidalykime. Kitaip aš jus išduosiu".

Šitokio smūgio neatremsi. Ir kol ji bus gyva... Tačiau negaliu aš jos nužudyti. Slaptas, gerai man pažįstamas balsas tučtuojau paprieštaravo: "O juk nužudei savo žmoną!" Numečiau cigaretę ir, nuleidęs galvą, susidėjęs rankas už nugaros, žingsniavau pirmyn atgal po saloną. Mano kankintojas puikiausiai nutuokė, kada aš būnu pažeidžiamas, kada neatsparus, kada mane drasko sąžinės priekaištai. Vis dėlto, objektyvumo dėlei, pasiteisinau: "Aš jos nenužudžiau... Tik sudvejojau, kai reikėjo ją gelbėti... tada ji ir paskendo... Tai anaiptol ne tas pats. - Tu leidai jai mirti, nes ji tave varžė! - Neteisybė!.. Ji manęs nevaržė. Ji nedavė man gyventi, tatai ne tas pats! - Žiulija taip pat neduoda tau gyventi!"

Gerai. Daugiau aš nebesiginčysiu. Aš žudikas, taškas, ir baigta. Nė kalbos negali būti, kad aš paliesčiau Žiuliją... Taip pat jokios kalbos, kad vesčiau Elen. Nesąžininga įtraukti ją į tą širšyną, į kurį pats patekau. Tai ką daryti?.. Ko gero, išeities nėra. Ar greičiau taip... viena išeitis yra, bet ji pranoksta mano jėgas: išvažiuoti... su krepšiu prie šono kaip valkata, ieškoti darbo, vienur, kitur, kol galop mane sučiups ir pasiųs į darbo tarnybą Vokietijoje... Arba dar Sona, jos juodas glitus vanduo, truputis putų virš staigaus sūkurio... Mes buvom Žiulijos rankose; ji tvirtai mus laikė.

Laukiau, automatiškai sukinėdamas pianino taburetę į vieną ir į kitą pusę. Jos vėl pasirodė, dėliojo indus. Girdėjau, kaip Žiulija šūktelėjo:

- Žiūrėk, jūs turite kortas?

- Niekada jomis nesinaudojame, - pasakė Anjesė.

- O, juk tai smagu. Norit, kad jums paburčiau?

Žiulija, burianti Anjesei! Tai jau tikras beprotnamis!

- Bernarai! - pašaukė Anjesė. - Eikšekit! Mums jūsų reikia... Kodėl nuslėpėte nuo mūsų savo sesers talentus?

- Ak! - kukliai tarstelėjo Žiulija. - Nereikia rimtai į tokius dalykus žiūrėti. Tai greičiau pramoga, o kartais jos pasako teisybę.

- Iš kur išmokot?

- Iš vienos kaimynės Sen Flure. Kai būna nuobodu ar žinios pernelyg blogos, pasiklausiame kortų.

Anjesė susidomėjusi padėjo kortas ant stalo.

- Pažiūrėsiu, - tarė ji. - Pabandykite su Bernaru... Na, Bernarai! Nesiraukykite!

- Perkelk, - pasakė Žiulija.

Ji vertė kortas po tris, pasirinkdama kai kurias iš jų pagal taisykles, kurių aš neperpratau. Netrukus priešais ją išaugo kortų pusratis.

- Gerai išsidėstė, - sušnibždėjo Anjesė.

- Tas karalius - tai tu, - prabilo Žiulija. - Perkelk dar sykį... Kaip keista!

Ji suskaičiavo išdėliotas kortas. Septyniolika. Jos smilius slinko nuo kortos prie kortos.

- Kryžių tūzas reiškia pinigus... Tavęs laukia daug pinigų... Pikų dešimtakė... bet yra ir kažkoks nemalonumas... nežinau, koks... tu negali pasiimti šitų pinigų... Pikų dama, juodaplaukė moteris... Būgnų valetas, laiškanešys... Ta juodaplaukė gavo laišką... Būgnų dešimtakė, kelionė... ji keliavo ar dar kažkur keliaus...

- Ta juodaplaukė moteris, - tariau aš, - tikriausiai tu... Tau taip neatrodo?

- Galbūt... - murmtelėjo Žiulija. - Būgnų devynakė, liga. Tai moteriai gresia liga... Negaliu pasakyti nieko konkretaus... Šiaip ar taip, ją tikrai gali kažkas ištikti... Būgnų karalius, kariškis... Čia aš nesuprantu.

- Iš tikrųjų, - tariau aš, - juodaplaukė moteris... kariškis... Nelabai aišku.

- Kryžių dešimtakė... vėl pinigai.

Atsiklaupusi ant kėdės, Anjesė įdėmiai mus stebėjo ir to nebeslėpė. Primerkė akis, tarsi stengdamasi suprasti užuominų pilną pokalbį.

- Čirvų dama... kažkas tave myli... Kryžių dama... jei būtum vedęs, tai galėtų būti tavo žmona.

- Elen, - pratarė Anjesė.

- O čirvų dama - tai, žinoma, jūs, - pasakiau aš.

Anjesė paraudo.

- Visa tai neturi jokios prasmės, - sumurmėjo ji.

- O, ne, turi! - šūktelėjo Žiulija. - Viskas paaiškėja vėliau.

Mes pamiršome, jog tai tik paprasta pramoga. Buvom įsitempę, tarytum žaidėjai, kurie stato ant kortos savo turtą ir gal dar daugiau.

- Pikai... pikai... - kalbėjo toliau Žiulija. - Vargšeli Bernarai, tave supa pikai. Septynakė - tai staigmena, tačiau bloga staigmena, ypač kai korta atsistoja aukštyn kojom. Ir galiausiai kryžių septynakė... pinigai.

Žiulija surinko tas septyniolika kortų ir išdėliojo jas nedidelėm krūvelėm kryžiaus forma.

- Tuojau sužinosim, kas netrukus įvyks, - pranešė ji.

Vieną po kitos ji vertė vidurinės krūvelės kortas.

- Kryžių karalius... pikų septynakė... būgnų septynakė... Namuose tavęs laukia staigmena.

- Ar negalėtum šiek tiek konkrečiau? - paklausiau aš.

- Ne. Galbūt sužinosi kažką nemalonaus.

- Taip aš ir maniau.

Anjesė sutrikusi atsisuko į mane, po to vėl įsižiūrėjo į kortas.

- Toliau, - tarė ji. - Kas bus paskui?

Žiulija peržvelgė kortas - kairėje, dešinėje, viršuj, apačioje.

- Pikų dama... pikų devynakė... būgnų karalius... kryžių valetas...

Ji susiraukė.

- Suprantu... - sušnibždėjau aš. - Kariškis skriaudžia juodąją moterį... Galų gale jis ne vienas... Šitas valetas man pasitikėjimo nekelia!

Ūmai atgalia ranka Anjesė nušlavė kortas - jos pasklido ant parketo.

- Jūs juokingi - judu abudu. Nepatinka man jūsų užuominos. Jeigu turite ką vienas kitam pasipasakoti, aš išeinu.

- Užuominos? - nustebo Žiulija.

Tačiau Anjesė nebenorėjo nieko girdėti. Ji skubiai išėjo.

- Kokia keista mergina!

Paskui ji susigriebė, kad mudu likome vieni, akis į akį, ir savo ruožtu pakilo, tačiau lėtai ir labai atsargiai, tarytum aš būčiau buvęs roplys, kurį galėjo supykinti menkiausias krustelėjimas. Neskubėdamas ėmiau eiti ratu aplink stalą.

- Stovėkite vietoje, - įsakė Žiulija.

Skubiai metusi žvilgsnį, ji susirado, pro kur galėtų pasprukti.

- Duodu žodį, Žiulija, jums nėra ko bijoti.

- Jei žengsite dar vieną žingsnį, - pertarė ji negarsiai, - tuo blogiau jums.

Ji traukėsi koridoriaus link, nenuleisdama nuo manęs akių.

- Galų gale, Žiulija... juk sutinkate, kad mums reikia pasikalbėti!

Ji prislinko iki durų ir lėtai jas paskui save užvėrė. Žybtelėjo akis, metusi į mane paskutinį žvilgsnį, paskui tyliai pasisuko varinė rankena. Visur gulėjo netvarkingai pasklidusios kortos, - tarsi kokioj landynėj po peštynių. Su pasišlykštėjimu jas surinkau. Aš, kaip ir Anjesė, tačiau geriau negu ji, supratau Žiulijos užuominas. Ji klysta, jei mano, kad tos slaptos užuominos gali patenkinti mano smalsumą. Tuojau pasistengsiu kaip nors išvilioti į lauką Anjesę ir Elen. Po to... Jei reikės, išlaušiu jos kambario duris. Jei reikės - trenksiu jai. Bet ji prabils, gerasis Dieve, taip, prabils...

Norėdamas nusiraminti, atvožiau fortepijoną ir ilgai sėdėjau, padėjęs rankas ant klavišų, mintyse skambindamas Albeniso* melodijas, tokias absoliučiai giedras savo beviltišku visa ko neigimu. Kuriems galams tas spardymasis, tas smurtas. Tie krūpčiojimai! Aš žuvęs... Beje, tai ne pirmas kartas, kai aš pasiduosiu be mūšio.

Buvo truputį po keturių. Koridorium į virtuvę perėjo Elen. Ruošti arbatos. Dar kažkas vaikščiojo pirmyn ir atgal, aš turėjau atidžiau klausytis, tačiau išgyvenau vieną tų akimirkų, kai žmogus nori atsigulti ant žemės ir laukti mirties. Grįžau į savo kambarį, nieko nesusitikęs, ir iškart pastebėjau, jog abi mano alkovo sąvaros ne visai sandariai uždarytos.

- Čia kas nors yra?

Tą pat akimirksnį išgirdau trijų moterų balsus valgomajame. Buvau juokingas. Tuo tarpu, kai jos susitaikė, bent jau iš pažiūros, aš, kaip vaikas, įsivaizduoju, jog kažkas tūno pasislėpęs mano alkove. Atlapojau abi sąvaras; šviesa krito ant lovos, ir aš suakmenėjau. Ne-

* *I.Albenisas (1860-1909) - ispanų kompozitorius, pianistas.*

suklydau. Čia kažkas buvo. Ant pagalvės pamačiau nedidutę nuotrauką; man nereikėjo paimti jos į ranką, kad pažinčiau tą veidą. Bernaro veidas... Nuotrauka dokumentui, kaip tos, kurias jis man rodė stalage. Prieš mobilizaciją jis skubiai nusifotografavo. Tuo metu nešiojo plaukus "ežiuku". Bernaras!

Baikščiai paliečiau nuotrauką. Kas buvo įsmukęs į mano kambarį?.. Kas pranešė man, kad aš demaskuotas?.. Kas gi kitas, jei ne Žiulija... Ji atvertė kortas, nes pajuto pavojų. Pateikė man įrodymą, kad yra galingesnė už mane. Pakanka pažvelgt į šią nuotrauką, kad pamatytum, kokie panašūs brolis ir sesuo. Antra nuotrauka - Elen kambaryje. Trečia pas Anjesę. Viskas baigta!.. Iš tikrųjų tai turbūt ir yra paskutinis jos manevras. Ji manęs netgi neišduos. Vietoj jos mane apkaltins Bernaras. Mano vargšas Bernaras! Vienintelis, kuris kada nors pasitikėjo manimi. Mano vienintelis draugas.

Įsikišau ploną kartonėlį į savo piniginę ir nusišluosčiau sudrėkusias rankas į lovos apdangalą. Tegul geriau viskas tučtuojau išaiškėja. Pirštų galais perėjau koridorių, pravėriau Elen kambario duris. Ant lovos - nieko. Pasukau atgal, aplenkiau valgomąjį, įsmukau į Anjesės kambarį. Ant lovos - nieko.

- Bernarai!

Mane šaukė Elen.

- Bernarai!.. Eikšekit išgerti puodelį arbatos!

IX

Jos buvo čia, visos trys, tepė sviestu sumuštinius, besišypsančios, draugiškos; mane sutiko palankiai.

- Ką, miegojote? - tarstelėjo Anjesė.

- Taip sau, skendėjau svajose.

- Jis visuomet buvo truputį kaip iš dangaus nukritęs, - pasakė Žiulija. - Kai dar buvo mažas, reikėdavo eiti atsivesti jį iš jo kambario. Visada įkišęs nosį į žurnalą su paveiksliukais.

Bjaurybė! Melagystės krinta jai iš lūpų kaip gėlės.

- Turbūt keistas buvo berniukas, - tarė Elen. - Jūs, kaip vyresnioji sesuo, turėjote vargo su juo?

- Nemažai, - pratarė Žiulija kuo rimčiausiai. - Jis nenorėjo dirbti.

- Jam gerai sekėsi skambinti?

Žiulija suvilgė savo sviestainį, neskubėdama nurijo kąsnį.

- Nelabai, - tarė ji. - Mokytojas dažnai skųsdavosi.

Man rodėsi, kad girdžiu savo motiną. Bemaž kiekvieną savaitę aš stovėdavau prieš smarkiai išsidažiusias damas, kurios gerdavo su ja arbatą, ir būdavo kalbama apie mane, lygiai tokiu tonu, o aš, nudelbęs žvilgsnį, kramtydavau žąslus.

- Jūs šaunuolė, - pasakė Elen.

- Nesigirsiu, - atsiduso Žiulija, - bet jis man šiek tiek skolingas, kad tapo tuo, kuo yra.

- Galbūt galėtume pakeisti pokalbio temą? - pasiūliau. - Dėkingumas niekuomet nebuvo stiprioji mano vieta.

Anjesė pritariamai sukikeno ir pastūmėjo man cukrinę.

- Ar Žiulija jus įspėjo, kad nori rytoj išvažiuoti?

- Ne! - šūktelėjau aš. - Kodėl ūmai keičiama programa?

- Man geriau keliauti dieną, - paaiškino Žiulija.

- Bet jūs labai vėlai parvažiuosit, - paprieštaravo Elen.

- Vis tiek... Taip man geriau.

Štai iš kur šis atsipalaidavimas. Žiulija išvažiuoja. Išvyksta neįspėjusi, kad sukliudytų man pereiti į puolimą.

- Gaila, - mandagiai murmtelėjo Elen.

- Kelintą tavo traukinys? - paklausiau.

- Pusę septynių.

- Labai anksti, - pasakė Elen. - Juo labiau, kad turėsit išeiti mažiausiai prieš valandą. Traukiniai visuomet perpildyti.

- Pasiimsiu taksi.

- Nerasite. Jų labai mažai, ir visi užsakyti iš anksto.

Žiulija, atrodo, truputėlį sunerimo. Ji vos nežvilgtelėjo į mane, tačiau nuleido galvą ties savo puodeliu, tarytum svarstydama.

- O! - pratariau aš nerūpestingu tonu. - Stotis ne taip toli; lagaminas nesunkus, aš, šiaip ar taip, palydėsiu Žiuliją. Vadinasi, reikalas išspręstas.

- Tuojau paruošime jums sumuštinių, - tęsė Elen. - Išvirsiu kietai kiaušinių. Taip ir pratempsit iki Sen Fluro.

- Ačiū, - tarė Žiulija. - Bet aš nenorėčiau nieko gaišinti.

Ji atsisuko į mane.

- Žinai, tau nebūtina eiti į stotį... Kai tik parvažiuosiu, parašysiu.

- Na jau ne, ne, - nusijuokiau aš. - Stalage aš įpratau anksti keltis.

Žiulija vis maišė šaukšteliu puodelyje, nors cukrus jau seniai buvo ištirpęs.

- Galbūt galėčiau paskambinti į taksi parką, pabandyti, - tarė ji.

- Kaip norit, - jau atšiauriai metė Elen.

Žiulija paskambino. Mes tylėdami klausėme.

- Ak, kaip nemalonu, - kartojo ji po kiekvieno pokalbio.

Netrukus ji grįžo.

- Juk jūsų nesuvalgys! - pasakė Anjesė.

- Ne, žinau, - vangiai burbtelėjo Žiulija. - Atleiskite, einu krautis lagamino.

- O mes - ruošti maisto, - pasakė Elen.

Likau vienas su Bernaro nuotrauka kišenėje. Priėjęs prie lango, išsitraukiau ją iš piniginės ir apžiūrėjau, įspraudęs į delną. Į mane žvelgė mano draugas. Šypsojosi. Pažinau geraširdę jo veido išraišką - kuri nutvieksdavo jį tada, kai kas nors klostydavosi ne taip, kaip būtume norėję. "Nagi! Viskas susiklostys!" Tačiau šį sykį - ne. Iš baisaus susijaudinimo virpėjo man pirštai. Bent jau jis, kad ir kur esąs, dabar manęs nesmerkia. "Jei tu mane matai, - pagalvojau aš, - tu man atleidi!" Įbrėžiau degtuką ir, laikydamas nuotrauką už kampučio, prikišau prie liepsnos. Bernaro veidas nurudo, susiraitė, dingo. Peleninėje teliko suanglėjusi krūvelė. Pasukau savo kambario link, nepaisydamas visko, truputį aprimęs. Neabejojau, kad Žiulija tikrai turi kitų nuotraukų, bet jeigu bandys su manim susitarti, tai nerodys jų Elen ar jos seseriai. Aš tikras kvailys, kad pabūgau. Išplėšiau iš užrašų knygutės lapelį ir paskubom pakeverzojau:

Jūsų įspėjimą supratau, kartoju - jums nėra ko bijoti. Pateikite savo sąlygas.

Raštelis nuslydo po durim ir, kaip ankstesnieji, liko be atsako. Veltui laukiau, klausiau, trypčiojau iš

nekantrumo ir graužiau nagus - Žiulija mane ignoravo. Galop išsitiesiau ant lovos. Aišku, ji lošė labai stambią partiją, ir aš jai turbūt atrodžiau besąs tipas, iš kurio visko galima laukti, pilnas visokių išmonių - kaip kitaip aš galėjau suorganizuoti pabėgimą - ir kurio neišgąsdins žmogžudystė. Baimės ir godulio draskoma, ji bandė nuginkluoti mane glamonėmis, toli gražu ne nekaltomis, ir grasinimais. Į Lioną ji atvažiavo tikriausiai įsitikinusi, kad ras čia savo brolį. Iš kur ji būtų galėjusi sužinoti apie jo mirtį? Bet pokalbis su Elen ir Anjese greitai atskleidė jai tiesą. Ji suprato, jog prieš ją stos kažin koks nepažįstamasis. Tuomet negaišdama nusprendė išnaudoti padėtį ir paruošė planą.

Man darėsi bloga nuo nepakenčiamo jausmo, kad aš, lyg vaikėzas, esu šios moters rankose. Be to, jaučiau, kad įvykiai veja vienas kitą. Mane nešė, ir man atrodė, jog aš vėl pergyvenu tą seną įvykį, kai paskendo mano žmona, pratako gilumoje, tarp uolų, kyšančių iš vandens. Aš nenorėjau mąstyti. Gulėjau nejudėdamas; man buvo šalta. Pats tebuvau vieni prieštaravimai ir tamsybės. Kai mane pakvietė vakarieniauti, vos neatsisakiau - taip nekenčiau jų visų trijų. Bet ne veltui mane auklėjo mano motina. Galbūt galėjau iškrėsti niekšybę, tačiau būti nekorektiškas - ne. Apsitvarkiau - dėvėjau Elen pataisytą Bernaro kostiumą - ir nuėjau pas savo seserį, sužadėtinę ir meilužę. Štai iki ko aš prisigyvenau - dėl savo kaltės ir vis dėlto ne savo valia.

Vakarienė praėjo gana gyvai. Nebežinau, apie ką mes kalbėjome. Tikriausiai apie karą, apie gausėjančius pasikėsinimus. Tet d'Oro* pusėje įvyko tikras mūšis pagal visas karo meno taisykles. Tačiau Elen ir Anjesei visa tai rūpėjo kur kas mažiau negu Žiulijos išvykimas. Mums pakako mažyčių nedidelių mūsų pačių džiunglių; di-

** Liono kvartalas; vokiečių okupacijos metu Lionas - vienas iš Pasipriešinimo judėjimo centrų.*

džiąsias aplinkui mus - su žudynėmis, susišaudymais, įvairiausio plauko nusikaltimais - mes bemaž pamiršome. Išgėrėme už laimingą Žiulijos sugrįžimą namo. Elen nekvietė jos vėl apsilankyti, bet pasakė, jog jai buvę labai malonu su ja susipažinti. Žiulija pareiškė norą pamatyti mus visus Sen Flure. Tai buvo iš tiesų jaudinantis sambūris; melai skambėjo kuo nuoširdžiausiai. Anjesė paskolino Žiulijai savo žadintuvą, prieš tai pati jį prisukusi.

- Bernaras lengvai išgirs jį per pertvarą, - tarė ji.

- Pasimatysime rytoj ryte, - pridūrė Elen. - Labanakt. Gerai pailsėkit. Jūsų laukia varginga kelionė.

Daugiau su Žiulija susisiekti nebebandžiau, tačiau visą naktį beveik nesudėjau akių, mintyse kartodamas visus klausimus, kuriuos pateiksiu pakeliui į stotį. Teturėsiu kokias dvidešimt minučių. Ir reikės ją maldauti...

Kitą rytą išsiskyrimo ceremonija ilgai neužtruko. Spaudė laikas. Niekas neturėjo noro kalbėti. Paskubomis pavalgėme prie žvakių šviesos - elektros tiekimas buvo nutrauktas. Žiulija atrodė labai susirūpinusi; ji vengė į mane žiūrėti. Visuomet nekenčiau šitų niaurių išvykimų dienai brėkštant. O šisai buvo ypatingai nemalonus. Skubiai atsisveikinome. Laiptų aikštelėje Elen laikė žvakę ištiestoje rankoje. Aš nulipau pirmas, tempdamas sunkų lagaminą - siūbuojančioje žvakės šviesoje kiekvienas žingsnis buvo žabangai. Už manęs klapsėjo Žiulijos kulneliai. Nusileidus į pirmą aukštą, maža šviesele viršuje pranyko; atsidūrėme tamsoje.

- Duokite ranką, - tariau aš.

- Ne... Eikite pirmas... Noriu girdėti jūsų žingsnius... Na!.. Eikite gi!..

Atrakinau duris visrakčiu, kurį man paskolino Elen. Naktis buvo tamsi ir šlapia, kaip ta, kada aš buvau pasiklydęs. Žiulija dvejojo ant slenksčio.

- Mes pavėluosime, - sušnibždėjau aš.

Priėjusi ji atsistojo man iš dešinės - toje pusėje, kur aš laikiau lagaminą - ir mes leidomės į kelią, čiuopdami šaligatvį kojomis, nelyginant apšalusią žemę. Praėjus dvidešimt metrų, lagaminas ėmė sverti man petį. Pakeičiau ranką. Žiulija riktelėjo.

- Nebūkit kvaila, - pasakiau. - Mes nebeturime laiko žaisti slėpynių. Taigi?.. Ką jūs ketinate man pasiūlyti?

- Kas jūs iš tikrųjų? - paklausė Žiulija.

- Visai nesvarbu. Ištisus mėnesius, metus buvau Bernaro draugas. Nuo manęs jis nieko neslėpė. Mes pabėgom drauge. Jei jis žuvo, duodu žodį - tai ne mano kaltė.

- Tai ne jūs jį?..

- Ne. Ne aš. Jį užkabino vagonas, kai mes ėjome per paskirstymo stotį... Prašau neiti taip greitai. Tas jūsų prakeiktas lagaminas labai sunkus...

Žengėm Sonos krantine. Mums į veidą dvelktelėjo smulki dulksna, tarsi nakties alsavimas.

- Kam ta komedija? - kalbėjau toliau.

- Kad pažiūrėčiau, kas jūs per žmogus. Kad pažiūrėčiau, ar galėtume susitarti.

- Susitarti dėl ko?

- Mirė mano dėdė Šarlis. Mes buvome susipykę. Visą savo turtą jis paliko Bernarui.

- Na ir kas?

- Jūs nesuprantate?.. Tai dvidešimties milijonų palikimas.

Pastačiau lagaminą ant žemės.

- Ir tai aš... - pasakiau. - Žodžiu, Bernaras - vienintelis įpėdinis? Jums nieko neužrašyta?

- Nieko. Jei nebūtų Bernaro, palikimas turi atitekti labdaringai įstaigai.

Truputį atsipūčiau, nusišluosčiau nosine kaktą ir kaklą. Mus gaubė naktis, suartino kaip bendrininkus. Žiulijos veidas greta manęs bolavo kaip kreidos dėmė. Jos balsas buvo stebėtinai gyvas.

- Štai kaip, - burbtelėjau aš. - Iš esmės Bernaro mirtis jums paranki. Mudu abu galėsime pasidalyti?

- Žinoma!

- Dešimt milijonų! - ištariau aš nelabai suvokdamas tai, kas mane ištiko.

- Ne, - pataisė Žiulija, - penki... Ir aš leidžiu jums vesti Elen.

- O jei aš atsisakyčiau to palikimo?

- Pats geriausias būdas sužadinti įtarimus.

- Tarkime! Bet paskui jūs nieko iš manęs nebereikalausite?

- Kuo jūs mane laikote?

Ji spendžia man spąstus. Tikrių tikriausiai. Viskas negali būti taip paprasta.

- Kaip aš galėčiau atlikti formalumus? Notaras turbūt pažinojo Bernarą?

- Ne? Jis įsikūręs Abidžane*. Aš susižinojau. Jums pakaks dviejų liudytojų: tiks kas nors iš Elen pažįstamų. Jokių nesklandumų.

Man būtų reikėję laiko, daug laiko ir, svarbiausia, daug šalto kraujo norint išnagrinėti padėtį iš visų pusių. O aš teįstengiau galvoti, beje, be jokio ypatingo džiaugsmo: "Tu laisvas... turtingas... tu laisvas..."

Tolumoje, miesto pakraštyje, sušvilpė traukinys.

- Sutinkate? - tarė Žiulija.

- Esu priverstas sutikti. Jei nesutikčiau, jūs mane išduotumėte, tiesa?

Ji nutylėjo, bet mudu abu žinojome, kuo tai kvepia. Ji taip pat žinojo, jog šiuo metu yra mano malonėje. Mes buvom vieni krantinėje, kuria klaidžiojo vėjas; tamsa slėpė mano judesius. Jeigu aš neatsispirčiau goduliui, jai galas. Ir nuo pat pradžių ją stingdė siaubas sulaukti šios akimirkos, ir todėl atidėliojo ją kiek beišgalėdama.

* *Dramblio Kaulo Kranto respublikos sostinė ir pagrindinis uostas.*

- Ar galiu jumis pasitikėti? - kalbėjau toliau.

- Garbės žodis už žodį. Jūs tvirtinate, kad nenužudėte Bernaro, ir aš jumis tikiu... Vadinasi...

Buvome netoli Verdeno bulvaro. Mus aplenkė du dviratininkai. Varpai skambino Dievo angelą, ir aš pajutau, kad Žiulija liaujasi bijojusi. Ji ėjo arčiau manęs.

- Aš nelinkiu jums bloga, - sukuždėjo ji. - Maniau, kad jūsų rašteliai - klasta. Mačiau, kaip jūs sukinėjotės aplink mane... Atrodėt toks piktas!

- Mes būtume galėję išeiti... pasiaiškinti...

- Vadinasi, jūs nepajutote, kaip tos dvi moterys jus seka. Jos dėl jūsų iš proto eina... Ypač Anjesė. Kartais aš abejoju, ar ji išties tiki, jog esu jūsų sesuo. Po teisybei, ji man ir parašė, pranešė apie Bernaro grįžimą ir pakišo mintį, kad aš esą sužinojusi iš merijos tarnautojo. Tikriausiai tikėjosi, kad mane pamatęs jūs sutriksite. Nepasitikėkite šita...

Pokštelėjo du aiškūs revolverio šūviai bulvare. Pastačiau lagaminą ant žemės.

- Kas tai? - tarė Žiulija.

Nuaidėjo skardi automato papliūpa. Tebeskambėjo varpai. Paskui ten, kur gatvė atsiremia į krantinę, pasigirdo bėgantys vis garsesni žingsniai. Kažkas slydo posūkyje; šoko ant mūsų.

- Sprukite, po velnių! - riktelėjo. - Štai jie!..

"Matyt, nudaigojo ką nors iš jų", - pagalvojau, ir ūmai mane it elektros srovė nukrėtė baimė. Čiupau Žiuliją už rankos.

- Mano lagaminas! - ištarė ji. - Mano lagaminas!

- Velniai su juo!

Puoliau bėgti, tempdamas paskui save Žiuliją. Laikiau ją už rankos, ji nespėjo su manimi - krypuliavo į visas puses, kojas jai pančiojo suknelė, bėgti trukdė batai mediniais padais, kurie klapsėjo kaip kastanjetės. Jie tuoj mus išgirs; jei aš vėl pakliūsiu... pataisos darbų

stovykla... Toks bėgimas nieko nepadės... reikia dingti... tuoj pat... Atleidau pirštus, ir Žiulija liko užpakalyje.

- Bernarai... Palaukit manęs!..

Ji nebesuvokė, ką sako. Jos balsas užkimo. Man pačiam tvilkė gerklę, krūtinę. Ieškojau rakto lietpalčio kišenėje. Žiulija atsiliko; kad visai neuždustų, nebešaukė, tačiau beviltiškai stengėsi mane prisivyti. Šaligatvis, sienos pradėjo ryškėti blyškiais kontūrais, vos ne vos šviesesniais už naktį, kuri vis dar sergėjo mus. Brėško. Pasukau prie kažkokio prieangio, mano kūnas trūkčiojo nuo alsavimo, širdis daužėsi, buvau pametęs galvą iš siaubo, grabinėjau aplinkui. Nejaugi nėra užrakto! Žiulija artėjo. Pirštai pagaliau užčiuopė rakto skylutę. Aš žaidžiau iš savo gyvybės: žūti ar būti? Arba visraktis atidarys duris, arba man liks laukti jų, iškėlus rankas. Įkišau raktą. Žiulija artėjo. Ji žengė, ramstydamasi fasado, ir kosėjo, tartum kokliušo smaugiama. Raktas kliuvo. Per giliai įkišau. Prakaitas lašėjo man ant rankų - tuo tarpu bandžiau išjudinti raktą. Šitas gelžgaliukas buvo mano vienintelis šansas. Išsiepęs dantis, spjaudžiau keiksmus. Žiulija sukniubo bemaž man ant sprando. Ji verkė. Nubloškiau ją petimi. Vėl stojusioje tyloje išgirdome jų žingsnius - per visą grindinio plotį. Jie košė gatvę kaip tinklas. Aidėjo įsakymai, kraupesni nei šūviai. Visraktis užkibo už kažko kieto - truputį pasisuko, vėl užstrigo.

- Bernarai... Negalima čia likti...

- Jūs... - suurzgiau aš.

Jei rankos nebūtų buvusios taip užimtos, būčiau skėlęs jai per veidą. Tačiau reikėjo patekti į vidų. Įveiksiu aš tą bjaurybę spyną! Įveiksiu!

- Jie turi žibintus, - suvaitojo Žiulija.

Suglebusiais riešais, užmerktomis akimis, pats virtęs visrakčiu, stengiausi prisitaikyti prie užrakto. Girdėjau, kaip kaustyti batai brūžuoja cementą, taip pat nežymų spragtelėjimą duryse. Sukdamas raktą, patraukiau duris į save ir staiga - tartum būtų prasivėrusi siena,

tartum mane būtų užliejusi šviesos banga. Aš ištraukiau raktą, atsisukau į Žiuliją, kuri kabinosi manęs.

- Jei norit įeiti, paleiskit mane!

Ji klusniai atsitraukė. Smarkiai pastūmiau duris ir tuoj pat vėl jas užtrenkiau, tačiau Žiulija, it žvėris, patekęs į spąstus, visu kūnu užgriuvo jų sąvarą. Taip mes grūmėmės keletą sekundžių - ji gatvėje, aš koridoriuje. Aidėjo mūsų vaitojimas, antrinantis vienas kitam. Paskui ji kažkaip kimiai atsiduso, ir aš per centimetrą pasistūmėjau į priekį. Pajutau, kad ji susitaiko su savo likimu. Durys užsidarė. Klaktelėjo spynos liežuvėlis. Ji silpnai pastukseno kumščiu į medį, lyg skęstantysis, kuris dar bando išsilaikyti vandens paviršiuje. Paskui sukaukšėjo jos mediniai padai, ir man pasirodė, kad ji suka ratu ant šaligatvio, visiškai paklaikusi. Jos žingsniai nutolo; kaukšėjimas pagreitėjo. Ji bėgo. Mano lūpos kuždėjo absurdišką maldą: "Dieve mano, padaryk, kad ji išsigelbėtų!" Nuaidėjo automato salvė, šūvis po šūvio, keturis, penkis, šešis sykius. Šaulys matė savo grobį. Dabar jau turėjo būti šviesu. Daugiau niekas nebebėgo. Viešpatavo tyla. Už manęs, namo gilumoje suskambo žadintuvas - skubiai, piktai. Bet žmonės tikriausiai buvo sukilę, prisispaudę prie langų, jie stebėjo gatvės šulinį. Kareiviški batai praėjo pro užvertas duris tolyn. Nuaidėjo komanda, buvo girdėti trypiant. Iš lėto susmukau ant žemės ir pradėjau kalent dantimis. Tai nepriklausė nuo manęs - kaip žagsulys. Sklido iš mano paties gelmių. Man nebuvo šalta. Nebuvo gėda. Tiesą sakant, aš negalvojau. Buvau virpantis daiktas. O kai tas virpulys praėjo, vos neužmigau - nugara atsirėmęs į duris, prisitraukęs prie smakro kelius. Kiek toliau sustojo automobilis. Kažkas kalbėjo vokiškai. Paskui automobilis pajudėjo iš vietos, ir virš mano galvos atsargiai, tyliai ėmė čiūžuoti žingsniai. Pastate po truputį vėl ėmė sruventi gyvenimas. Pravirko vaikas. Kažkas gramdė krosnį. Pakilau, nusipurčiau rūbus. Man rodėsi, kad mano kūnas man nepriklauso. Pravėriau duris. Tarp fasadų sruveno

blausi diena. Gatvė buvo tuščia. Išdrįsau išeiti. Ant šaligatvio telkšojo didelis tamsus klanas. Grįždamas po stogu, turėjau jį aplenkti, - nes man reikėjo būtent stogo, gilios, tamsios slėptuvės. Laiptai visai pribaigė mane. Prisėdau ant viršutinės pakopos. Būdamas Žervė, negalėjau gyventi, o štai dabar, kaip Bernaras... Kada aš surasiu ramybę, Dieve mano, ramybę! Palaukiau, kol širdis ims plakti beveik normaliai, pasibeldžiau į duris. Man atidarė Elen.

- Pagaliau jūs, Bernarai! Mes girdėjome šūvius. Buvau paklaikusi iš baimės.

Nusigavau tik iki salono ir susmukau į krėslą.

- Taip... - sušnibždėjau. - Jie šaudė į mus.

- Bet kodėl?

- Pasikėsinimas... bent jau aš taip manau... Mes bėgom... Žiuliją kliudė... O man pavyko įsmukti į kažkokią laiptinę.

- Jie ją nušovė?

- Be jokios abejonės.

Ji padėjo rankas man ant pečių. Įėjo Anjesė, ir Elen ženklu parodė jai nieko manęs neklausinėti. Pašnibždomis paaiškino:

- Įvyko pasikėsinimas. Į juos šaudė. Žiulija žuvo.

- Ak!.. - sušuko Anjesė. - Kariškiai... Ji tai numatė.

Jei dar bent nebūtų buvę visų tų ženklų, visų tų pranašingų ženklų, kurie man kliudė mąstyti! Tačiau puikiai suvokiau, kad Žiulijos lagaminas ir krepšys bus išnaršyti. Nustatys jos tapatybę; kreipsis į Sen Fluro meriją...

- Tardymas gali kliudyti ir mus, - pasakiau.

- Na jau! Kodėl vokiečiams turėtų rūpėti Žiulija? Jie supras, kad ji ten atsidūrė atsitiktinai. Moteris su lagaminu, su traukinio bilietu - traukinys išeina pusę septynių... Patikėkite, jie šituo neužsiims.

Tai buvo akivaizdu.

- Išgerkit lašelį degtinės, - kalbėjo toliau Elen. - Atrodot išsekęs.

Ji iššluostė stiklinę, surado butelį. Aš nesipriešinau. Man buvo maloni šita globa. Pagaliau galbūt Elen ta moteris, kokios man reikia.

- Išgerkit!.. Paskui eikite pailsėti.

- Ačiū, Elen.

- Žinoma, apie dalyvavimą laidotuvėse nė kalbos negali būti. Tai būtų pavojinga. Ir beje, kaip jie galėtų mus įspėti?

- Iš tikrųjų, tu apie viską pagalvojai, - pasakė Anjesė. - Gaila, kad tas gedulas sukliudys tavo planus.

Elen atsisuko į mane.

- Atsakykite jai, Bernarai.

- Prašau jus abi, - tariau, - nekankinkit manęs. Aišku, mūsų planai nepasikeitė.

Elen nė nežvilgtelėjo į seserį. Ištiesė man ranką.

- Eime!

Pakilau, leidausi nuvedamas į kambarį. Man atsigulus, ji grįžo, tvarkingai sudėliojo mano rūbus, priėjo prie lovos.

- Viskas gerai? Jums nešalta?.. Gal norėtumėte šildynės?

- Ne... Viskas gerai... Atleiskit, Elen. Buvau baisiai sukrėstas!

Ji palinko ties manimi, pabučiavo į kaktą, ir aš pajutau, kad man palengvėjo.

- Nebijokite, - tarė ji švelniai, kaip kalbama su sunkiu ligoniu. - Prižadu, kad jums nieko neatsitiks. Pamatysit, vėliau jūs po truputį pamiršit... kai mes susituoksim.

X

Kitą rytą, iš karto po pusryčių, aš radau antrą fotografiją. Ji laukė manęs, labai akivaizdžiai padėta ant lovos, ir pakirstas aš vos nesukniubau šalia jos. Tarsi baimės viesulas būtų įsukęs mane ir palikęs be kvapo, be jokių minčių. Nuėjau prie praustuvės išgerti stiklinės vandens. Išsiblaškęs klausiausi pianino, kuris skambino Bacho preliudą. Gerai. Aš demaskuotas. Taip ir turėjo atsitikti... Prisidegiau cigaretę ir susibrukęs rankas į kišenes sustojau priešais nuotrauką. Tai buvo sena mėgėjiška nuotrauka, suskeldėjusi, pageltusi, nulaužtu kampučiu, tačiau ganėtinai ryški - joje aiškiai matyti tos dvi karpos. Atgręžęs savo smagią geraširdišką fizionomiją, Bernaras ir vėl švelniai smerkė mane, tarytum norėdamas padrąsinti. Vadinas, aš klydau. Tai ne Žiulija. Tai Anjesė!..

Prisėdau ant lovos. Dieve, kaip aš pavargau!.. Taigi, tai Anjesė. Ji viską žinojo. Tikriausiai nuo pat pirmo vakaro. Per mano galvą dabar vertėsi tiek minčių, tiek vaizdų, tiesa taip draskė sielą, kad užmerkiau akis. Tas nuotraukas, kurias Bernaras siuntė savo krikštamotei ir kurių Elen niekada negavo, pačiupo Anjesė, kuri dažnai išimdavo korespondenciją ir turbūt kartkartėm atplėšdavo laiškus, adresuotus seseriai. Bet kodėl, kodėl?.. Man pakako įsivaizduoti smulkų, siaurą Anjesės veidą, pernelyg švelnias ir visada truputį pasiklydusias akis, kad viską supraščiau. Anjesė galėjo sau leisti šypsotis, kai sesuo kalbėjo apie jungtuves, apie mūsų jungtuves. Žaidimui vadovavo ji, jaunėlė, pažemintoji dukra, ji laikė rankose mūsų likimo giją. Bet tada...

Aš klaidžiojau šitos karščiuojančių smegenų suregztos intrigos vingiuose. Nagi! Anjesė parašė Žiulijai,

pavydo priepuolio ištikta. Tačiau Žiulija, kuriai aš buvau reikalingas saviems planams įgyvendinti, elgėsi su manimi taip, tarsi aš būčiau buvęs Bernaras. Anjesės sumanyta netikėta atomazga žlugo... Vadinasi, Anjesė negali būti visiškai tikra, kad aš apgavikas. "Atsiprašau! - paprieštaravau pats sau. - Ji žino, kad aš meluoju, nes turi priemonių, kurios..." Bet juk kaip tik ne. Ak, kaip viskas staiga prašviesėjo!.. Anjesė neturi jokio aiškiaregės talento. Ji vaidino mediumo rolę, kad atsilaikytų prieš seserį, pabėgtų nuo gyvenimo menkystės, patenkintų kažkokį suniekintos galios instinktą... Koks netikėtas laimikis tas mano atvykimas! Kaip meistriškai ji apgaudinėjo Elen ir mane su savo užuominom! Vien tik Žiulija, gudri lapute, atspėjo tiesą. Žiulija... vienintelė tikra mano sąjungininkė.

Aš nupūčiau pelenus, pabirusius man tarp kelių ant lovos aptiesalo. Aišku, mano būklė buvo tokia, jog aš negalėjau ilgai samprotauti, tačiau dar įstengiau susieti tas dvi mintis, kurios galėjo būti mano išsigelbėjimas: kadangi Žiulija pripažino mane savo broliu, Anjesė jau nebėra niekuo tikra. Paprasčiausiai ji įtaria, jog aš ne Bernaras, ir krečia tuos pokštus su nuotraukom, norėdama priversti mane prisipažinti, ieškoti prieglobsčio greta jos. Vėliau ji atskleistų Elen, kad Bernaras - visai ne Bernaras, ir tai būtų jos triumfo valanda. Skaudžiai apjuokta Elen pasitrauktų. Tačiau to tai aš jau nepakęsčiau... Niekuomet nesutikčiau - kad ir kaip keistai tai atrodytų man pačiam - tapti kaltu Elen akyse. Tad man reikia neigti, neigti ir toliau, būti Bernaru iki galo, įtikinti Anjesę. Nelabai suvokiau, kuo baigsis ši avantiūra, bet buvau pasiryžęs nenusileisti. Anjesei dabar jaučiau tiktai panieką ir pasidygėjimą; ne todėl, kad ji iš manęs pasityčiojo, bet todėl, kad neįstengė įžvelgt toliau negu paprasta išorė, todėl, kad negebėjo įžengti į tą pasaulį, kurio paslaptį aš taip būčiau norėjęs perprasti. Ji manęs neišdavė; ji mane apvylė. O tai dar blogiau. Ją net laikiau at-

sakinga už Žiulijos mirtį. Bent vienąsyk norėjau būti blogas...

Visą rytą praleidau savo kambaryje, paskendęs svajonėse. Yra žmonių, kurie puikiai moka save pateisinti; o aš greičiau turiu talentą įkyriai gromuliuoti savo kaltes. Gvildenau save iki šleikštulio. O ausyse man vis poškėjo šūviai, aidinčių žingsnių staiga nutrūkęs garsas... Šie prisiminimai persekios mane iki gyvenimo galo. Tas niaurias mintis lydėjo melodijų nuotrupos. Net užsirašiau keletą taktų ant voko kampučio. Automato ritmas virto akordais. Viskas mano gyvenime buvo tik dingstis. Man nebuvo lemta pažinti tikros aistros, tikro sielvarto, tikrų nusikaltimų, tikro pasiaukojimo. Ir nieko čia nepadarysi. Buvau sielos luošys.

Vidurdienį mes kaip paprastai sėdome prie stalo.

- Kaip jaučiatės? - pasiteiravo Elen.

- Dėkui, jau geriau. Atlaikiau tą smūgį.

Pažvelgiau į Anjesę. Ji taip pat susirūpinusi palinko į mane.

- Galų gale, - tarė, - jūs juk buvote susipykę.

- Vis dėlto tai buvo jo sesuo, - sausai tarstelėjo Elen. - Ir po jo draugo Žervė žūties... Kad tau taip!

- Ak! Žervė! - pratarė Anjesė, numojusi ranka.

- Ką Žervė?

- Tai jau praeitis!

- Tu tai nieko nemyli, - nusprendė Elen.

Anjesė gūžtelėjo pečiais.

- Ką tu žinai?

Man iki gyvo kaulo įgriso susikirtimai, bet dabar aš pernelyg gerai įžvelgiau Anjesės ketinimus. Tad nepravėriau burnos, veltui stengdamasis paskubinti pietus.

- Galėsite pailsėti, - pasakė Elen. - Man reikia į miestą apsipirkti.

- O aš, - tarė Anjesė, - atšaukiau visus savo susitikimus. Maniau, vargšė Žiulija ilgiau paviešės.

Seserys pasikeitė nepatikliu žvilgsniu. Paskubėjau įtikinti Elen:

- Aš truputį nusnūsiu. Iš tikrųjų jaučiuosi labai pavargęs.

Tačiau jau buvau apsisprendęs užbaigt su Anjese. Turbūt proga daugiau taip greitai nepasitaikys. Kai ant stalo atsirado desertas, atsiprašiau ir pasitraukiau į savo kambarį. Čia pabandžiau įsivaizduoti netrukus įvyksiantį pokalbį. Veltui! Neradau žodžių; net nelabai žinojau, ko tikiuosi iš Anjesės. Ir kaip visada, mano mintys pamažu virto vaizdais; ėmiau svaičioti; štai aš įveikiu Anjesę, paskui Elen; aš turtingas, garsus; rengiu solinius koncertus... Vargšelis! Prisiverčiau pakloti lovą ir truputį aptvarkyti kambarį. Tatai bent jau konkretu. Deja, konkretu, bet mirtinai nuobodu, ir netrukus aš vėl nugrimzdau į savo juodas mintis. Susišukavau, persibraukiau šepečiu rūbus, įsidėjau Bernaro nuotrauką į švarko kišenę, pasiruošiau. Laikrodžiai bute vienas po kito išmušė dvi valandas. Šiuose namuose laikas buvo apčiuopiamas. Juo kvėpavai; į jį klimpai; tempei paskui save. Norėjau pasitrinti rankas, skruostus - taip musės patrina ūselius prieš pakildamos. Girdėjau pirmyn ir atgal smulkiai, sausai kaukšint Elen kulnelius. Pagaliau jie nutolo prieškambario link; lauko durys užsitrenkė ir tas garsas ataidėjo mano krūtinėje. Metas. Pirštų galais perėjau valgomąjį ir saloną. Kvaila, bet man atrodė, jog tyla palanki mano žygiui. Du tris sykius pasibeldžiau į Anjesės duris ir nesivaržydamas įėjau. Atsisėdusi prieš langą, jinai gludino nagus.

- Atleiskit, - tariau. - Jūs šį tą užmiršote mano kambaryje.

Sviedžiau nuotrauką ant stalo tarp žirklučių ir žnyplelių. Ji ir toliau stropiai blizgino nagus.

- Juk tai jūsų darbas, tiesa?

- Taip.

- Jūs pavogėte šias nuotraukas, skirtas jūsų seseriai?

Švelniai grikštelėjo dildė. Anjesė apžiūrinėjo ranką, prikišusi prie pat akių, lėtai ją sukiodama.

- Pavogiau!.. - burbtelėjo ji. - Na ir žodžiai jūsų!

- Nesvarbu... Tai jūs parašėte Žiulijai.

- Taip, aš... Tikrai turėjau tam teisę, nes jūs ne jos brolis.

Meiliai uždėjau ranką jai ant peties.

- Tu ne iš stipriųjų, - pasakiau. - Tu nieko nesupratai. Tad įsivaizduoji, kad nuo pat pradžių aš rimtai žiūrėjau į tą krikštamotės istoriją? Nagi, pati pagalvok. Mes buvome fronte, didžiumą laiko dykinėjom; mums rašė moterys. Po šimts pypkių, linksmindavomės joms atrašydami! Tas žaidimas smagesnis nei kortos. Tačiau tai - tik žaidimas... Kartais pasikeisdavome krikštamotėmis. Tos, kurios siųsdavo siuntinius, būdavo itin aukštai vertinamos.

Dildė sustingo ore.

- Buvau toks kaip visi. Iki tol aš niekad neturėjau laiko galvot apie moteris, todėl gauti laiškus man rodėsi linksma. Linksma ir truputį nejauku. Lione gyvena nepažįstama moteris, kuri domisi manimi. Tai panašu į išdaigą, į pasaką. Supranti, ką aš noriu pasakyti? Rašydami savo krikštamotėms, vaikinai dažnai iškreipdavo tiesą, dėdavosi gerų šeimų sūneliais, čempionais arba piniguočiais. Tai nieko nekainavo ir tuo metu jaudino tarsi kinofilmas, kuriame vaidini pagrindinį vaidmenį. Man neužteko vaizduotės meluoti, tačiau kai Elen paprašė manęs nuotraukos - na ką gi - kadangi Žervė buvo už mane dailesnis, nusiunčiau jo nuotraukas... Štai... Aš tikrasis Bernaras.

Anjesė ūmai pakilo.

- Melas! - pasakė ji. - Tą istoriją jūs sukūrėte tik dabar. Jūs Žervė. Ir jūs nevesite Elen.

- O! Štai ir išsprūdo didysis žodis. Aš nevesiu Elen. Gal ir tavo teisybė. Tačiau juo labiau nevesiu tavęs.

- Kodėl?

- Ogi todėl, kad man bjaurus tavo smulkus šantažas. Sutinku, tu pavyduliauji. Bet štai su kuo aš nesutinku - su visa ta aiškiaregystės komedija. Tai net ne mūsų trijų reikalas. Turiu galvoje visus tuos vargšus žmonelius, visus tuos nelaimėlius, kurie tave laiko už gerąjį Dievulį, kurie neša tau savo relikvijas ir kuriuos tu niekšingai apgaudinėji, kaip apgavai mane, nupiešdama man Žervė su dviem karpom, pranešdama man apie Žiulijos atvykimą.

Ji išblyško kaip drobė, ant skruostų liepsnojo dėmės, tarsi smūgio pėdsakas. O jos pasiklydusios akys ieškojo manęs, slydo man nuo kaktos prie krūtinės, lyg norėdamos rasti vietą, kur galėtų kirsti savo nagų dildele.

- Aš turiu talentą, - sušnibždėjo ji. - Prisiekiu, kad turiu talentą.

- Taip, prisiskaitei iš visų tų knygpalaikių.

- Netiesa. Aš tikrai regiu.

- Ir nepamatei, kad aš esu Bernaras.

Ji sviedė dildę man į veidą, tačiau nepataikė. Metalinis kotelis atsimušė už manęs. Nuėjęs pakėliau ją ir įdėjau į dėželę.

- Žiulija puolė man ant kaklo, ar tai ne įrodymas, jog aš iš tikrųjų Bernaras?

- Žiulija mirusi.

- Na ir kas?

- Aplink tave kraujas.

Nusišypsojau kraupia šypsena, nežinia kokio prietaro persmelktas.

- Ne, - pasakiau, - nebesistenk padaryti man įspūdžio. Baigta.

Ji lėtai atsisėdo, nenuleisdama nuo manęs akių.

- Aš tave mylėjau, Žervė.

- Gana, - riktelėjau, - gana! Aš ne Žervė!

- Žervė... Bernaras... - atsiduso ji. - Mes jau tiek įsivažiavome, kad... Tu nevesi Elen.

- Tačiau būtent tai aš ketinu padaryti.

- Aš sukliudysiu.

- Labai norėčiau sužinoti kaip.

- Tu nepažįsti jos taip, kaip aš, Žervė!

Skėliau jai antausį. Ji tuojau pat atitiesė galvą. Akys žėrėjo tramdomom ašarom.

- Atleisk man... - sušnibždėjau. - Anjese... Aš nenorėjau...

- Eik sau!

- Elen nepatikės, jei tu papasakosi...

- Eik sau!

- Tu neišdrįsi prisipažinti, kad pavogei nuotraukas... Ji į tave rimtai nebežiūrės. Būtum jai tik mažytė nedorėlė.

Pasipylė ašaros; aš žvelgiau, kaip jos rieda - iš pradžių greitai, paskui pakimba burnos kampučiuose ir sustoja ant smakro - tokios apvalios, spindinčios; visos moterys, kurias buvau pažinęs, vieną gražią dieną taip verkdavo, tarytum kažkas jose būtų buvę sugriauta; tačiau aš tik gindavausi. Tai buvo mano teisė.

- Anjese!.. Mano mažyte!..

Jinai neatsiliepė. Nusisukusi į langą, tyliai atsidavė savo sielvartui, tam labai senam sielvartui, kuris ją kankino nuo pat vaikystės, - sielvartas, kurio kaina turbūt didesnė nei gyvybės. Tyliai pasitraukiau atatupstas, nes dabar aš mačiau kažką, ko man nederėjo matyti. Atsigręžęs nugara į duris, žvilgsniu apglobiau tą mažą, tokį paprastutį kambarėlį su knygų spinta, prikimšta nuo šiol nebenaudingų knygų, ir išėjau. Aš taip pat buvau nevilties apimtas. Krustelėjęs petimi, pabandžiau nublokšti šitą skausmingą įspūdį. "Pagaliau, - mąsčiau, - ji gavo tik tai, ko nusipelnė!" Taip, žinoma. Bet jeigu aš niekad nebūčiau pasirodęs Lione?.. Dar kartą leidausi į dviprasmiškos filosofijos labirintą. Pasiėmiau savo apsiaustą ar, greičiau, Bernaro apsiaustą. Nulipau žemyn... Blyškioje saulės šviesoje nuo akmeninių sienų kilo šviesos ga-

ras. Kaip arklys, ką tik baigęs savo vagą, garavo Sona. Kalvos, namai, atrodė, plūduriuoja tarsi atspindžiai vandenyje. Man vaidenosi, jog aš žengiu žemyn galva. O kas dabar?.. Anjesė, žinoma, prabils. Dabar ji nirš ant manęs taip, kaip aš kad buvau įniršęs ant jos. Išvesta iš kantrybės, sesers akyse jinai pražudys save, kad pražudytų mane. Visi trys mes būsime pralaimėję, tiesos aukos, skeveldros. Žiulijos mirtis niekam neišėjo į naudą. Aš būsiu priverstas sprukti, pasislėpti kur nors kitur, - aš, juokingas dėdės Šarlio paveldėtojas. Nes jau iš anksto bodėdamasis žygiais, kurių man reikės imtis, jaučiau, jog man neužteks dvasios ištverti šią naują kovą. O be to - per daug čia tų milijonų! Tiesiog netikėjau... Ėjau krantine, nukoręs galvą, atgręžęs nugarą saulei. Su pinigais, gautais iš Žiulijos, aš galiu išgyventi keletą savaičių, jei Elen išmestų mane lauk. Nebent... Kartojau sau: "Ji myli mane. Ji man sakė". Kodėl aš niekados negalėjau patikėti, jog mane galima mylėti? O jeigu Elen mane myli, ji atmes sesers kaltinimus.

Ūmai man pasirodė, jog saulė labiau kaitina. Iš tikrųjų, pernelyg greit aš pabūgau. Anjesė nieko negali. Aišku, nebent sukeltų ant kojų teisingumą. Bet tam jai būtų reikėję turėti visiškai tikrų faktų. Net ir šiuo atveju buvau įsitikinęs, kad jinai atsitrauktų. Ne, ji negali nieko, nieko. Ir puikiai tai žino. Ir jeigu ji verkė... Nedidelis šokas! Prisiminiau, ką man buvo papasakojusi Elen apie sesers mėginimą nusižudyti. Nusišaipiau pats sau vienas ir sustojau, rankomis pasirėmęs šlapių turėklų. Mintis jau darbavosi ta linkme. Man itin lengvai sekėsi maitinti ją savo paties nuodais. Dar truputis, ir būčiau pasukęs atgal, puolęs bėgti namo... "Vis dėlto ji ne tokia kvaila!" - suirzęs pagalvojau. Į ką tučtuojau pats sau atsakiau: "Tu matei jos akis! Ji jau buvo mirusi. Ji neištvėrė, kiaurai save permačiusi". Aš kabinausi grimztančio akmens. "O aš - argi aš nematau savęs kiaurai? Ir nemirštu. Tai būtų per daug patogu! - Tu juk įpratęs!" Nuleidęs galvą,

atsirėmiau alkūnėmis turėklų. Tokie žodžiai kaip šie kliudė man alsuoti, gniaužė gerklę. Paskui turėjau slapčiomis, it širdininkas, susigėdęs savo negalios, gaudyti kvapą. Ir ritmišku žingsniu žengiau toliau, kur kojos veda. Žinoma, ne - į namus aš negrįšiu. Išgirdau varpus. Nė vienas mano pasivaikščiojimas neapsiėjo be varpų skambesio. Šiandien turbūt štai tokiu iškilmingu būdu man pranešama apie Žiulijos laidotuves. Nesąmonė! Nebus nei procesijos, nei kitų apeigų. Kūną palaidos vogčiomis. Tikriausiai aš vienintelis šiuo metu prisiminiau Žiuliją. Beje, tatai suprantama, nes aš ją nužudžiau.

Staiga pasukau atgal. Niekam aš nerūpiu; esu tik savo paties auka. Klausiau varpų, savo plakančios širdies, krantinės papėdėje tekančio vandens. Reikia grįžti. Būtinai reikia. Jeigu grįšiu nedelsiant, galbūt spėsiu laiku, kad... Bet ne! Aš tyčia save gąsdinu, ir tiek. O be to, net... Jeigu ji nori užbaigti gyvenimą... kas man darbo? Sustojau prie tilto ir stengiausi atgaivinti meilės prisiminimus, tačiau susijaudinti man nepavyko. Anjesės many nebeliko. Ji man neberūpėjo. Niekas man nerūpėjo. Šią akimirką aš gailavau stalago, jo spygliuotų vielų, drausmės. Tatai mano mastelio vienuolynas.

Aš patraukiau atgal. Po truputį artėjau prie namų, beveik nejučiom, apgaudinėdamas pats save, tačiau pernelyg pavargęs, kad būčiau galėjęs atsispirti. Netoliese durų kažkoks šuo atkakliai uostinėjo šaligatvį. Kišenėje užčiuopiau visraktį. Man būtų reikėję dar sykį keisti kailį, kad išvengčiau visų tų ženklų, tų kreipinių, kurie mane gniuždė. Šnopuodamas užkopiau laiptais. Atidariau duris. Ištempiau ausis.

- Anjese!

Ar aš toks kvailas! Ar rimtai tikiuosi, kad ji atbėgs manęs pasitikti, išskėtusi rankas? Tačiau mano klausa buvo išlavinta. Aš atpažindavau menkiausią šitos tuščių kambarių tylos niuansą.

- Anjese!

Puoliau pirmyn. Durys net nebuvo privertos. Anjesė sukniubo prie pat prausyklos. Ji sustingo ištikta kažkokio mėšlungio, kažkokio baisaus smūgio, subjaurotu veidu. Paliečiau jos ranką. Kieta ir šalta kaip metalas. Ant parketo pažirusios arbatos puodelio šukės. Mano garsus alsavimas buvo blogiau nei užgaulė. Atsitraukiau nuo kūno, nusibraukiau kaktą minkšta apsiausto rankove. Nuodai. Sušnibždėjau tą žodį, kad įtikinčiau save, jog nieko čia nebepadarysi. Lieka laukti sugrįžtant Elen. Ji - ji žinos, ką reikia daryti. Stovėjau stačias, sunėręs rankas, įsmeigęs į mirusiąją akis; aplinkui buvo tylu kaip kape. Narsioji Anjesė! Ji nedvejodama pasirinko gerą sprendimą. Ir štai aš tylutėliai sveikinu save. Buvau ligonis iš sielvarto ir drauge jaučiau, kad pradedu sveikti. Su Elen aš rasiu bendrą kalbą, o svarbiausia - Elen padarys viską, ką reikia. Ji žinos, kaip išvaduoti mane nuo to kūno, kaip mane apsaugoti. Ak, kad tik ji greičiau grįžtų! Pakėliau akis: nuotraukos ant stalo nebuvo, tačiau židinyje gulėjo likučiai sudegintų popierių, laiškų, sąsiuvinio lapų. Anjesė nepanoro palikti jokios praeities. Pagautas baimės, kuri, beje, man pasirodė beprasmė, aš nubėgau į Elen kambarį, paskui apėjau visus kitus - salonus, valgomąjį, virtuvę... Ne, Anjesė neparašė nieko, kas galėtų mane apkaltinti. Sugrįžau prie kūno ir tą pat akimirką išgirdau spynoje besisukant raktą. Durys užsidarė. Prislopusiu balsu aš pašaukiau:

- Elen!.. Eikšekite!..

Pasitraukiau šalin. Ji išvydo Anjesę, dar nė neperžengusi slenksčio, ir mūsų žvilgsniai susidūrė.

- Ji negyva, - sušnibždėjau. - Ką tik ją radau.

Elen padarė tai, ko iš jos ir tikėjausi. Puodelis. Ji surinko šukes, pauostė, vėl padėjo ant grindų. Paskui kilstelėjo sesers galvą.

- Taip ir turėjo baigtis, - tarė ji.

- Išėjau netrukus po jūsų, - skubiai paaiškinau aš. - Aš nieko nežinau. Liūdna!

Ji pakilo, suraukusi antakius, nusimovė pirštines.

- Dabar jūs išvyksit, - pasakė. - Tučtuojau. Nereikia, kad jus čia pamatytų... Palaukit! Franšvilis - truputį per arti... Tačiau Sen Didjė, taip, ten galima važiuoti... Žinau tenai mažą viešbutuką, greičiau užeigą. "Du pirkliai". Pasakysite šeimininkui, kad jus siunčiu aš. Jis jus įkurdins.

- Aš nepažįstu miesto apylinkių. Vargiai ir Lione graibausi.

Ji pasirausė rankinuke, išsitraukė knygelę, kurioje žymėdavo savo pamokas, išplėšė lapelį.

- Bet iki Belkuro aikštės sugebėsit nueiti?

Su mažu sidabriniu pieštuku ji nubraižė planą, pažymėjo kryžiukais.

- Persėsit į tramvajų prie Mutono tilto...

Aš išgelbėtas. Kaip tuo metu ją mylėjau!

- Supratote?

- Kuo puikiausiai. Tačiau man labai skaudu jus palikti, Elen.

- Man jūsų nereikia. Atvirkščiai, jūs mane tik varžytumėte.

Atsisukusi į negyvėlę, jinai atsiduso.

- Vargšė Anjesė! Ji niekuomet negalvojo apie kitus. Ir kas gi galėjo jai šauti į galvą?

- Jūs nekviečiat gydytojo? - paklausiau.

- Ne, kviečiu. Daktaras Landė ją jau gydė prieš septynerius metus, po jos pirmo mėginimo... Jis įspėjo mane, jog ji vėl tai padarys. Jis nenustebs. Dėl jo man visai ramu. Nerimą kelia klebonas.

- Klebonas?

- Taip. Jis atsisakys laikyti pamaldas. O jeigu Anjesės laidotuvės bus civilinės...

Pirmąsyk Elen atrodė smarkiai susijaudinusi.

- Nuo mūsų ir taip daug kas nusigręžė, - užbaigė ji.

Suradęs jos ranką, karštai spustelėjau ją.

- Aš čia, Elen.

- Ar jūs vis tiek norėsite mane vesti? - pratarė ji, jos balsas truputį virpėjo.

- Kas per klausimas! - pasakiau, stengdamasis kalbėti piktai.

Tuojau pat pridūriau, norėdamas pakeisti temą:

- Ar kai kas nors nusižudo, nereikia pranešti policijos komisarui?

- Ne, reikia. Bet komisaras buvo mano tėvo draugas. Kadais dažnai pas mus vakarieniaudavo. Supratingas, diskretiškas žmogus... Paskubėkit, Bernarai.

- Dar vienas klausimas. Jis norės žinoti, iš kur Anjesė gavo nuodų?

Elen nustebusi pažvelgė į mane.

- Iš kur ji gavo nuodų? Su visais tais žmonėmis, kuriuos ji priiminėdavo! Puskvaišiai! Puspročiai! Nebus sunku suprasti. Viskas ganėtinai aišku.

Ji stumtelėjo mane už pečių.

- Eikite! Jeigu jūsų neraginsiu, šįvakar jūs dar būsite čia...

Mes nuėjome į mano kambarį. Elen lankstė, krovė į lagaminą rūbus ir baltinius, kuriuos aš traukiau iš spintos. Ji buvo nuostabiai bukli, apie viską pagalvojo. Davė man produktų talonų, nurodė raides, kurių viešbučio šeimininkas neturėtų iškirpti. Žiūrėjo, kaip aš vynioju apie kaklą kaklaskarę.

- Nepaklyskit, Bernarai!

- Ne. Kišenėje turiu jūsų planą. Du sykius reikia persėst į kitą tramvajų.

Buvome tarsi sena sutuoktinių pora. Paskutinė mus skyrusi kliūtis išnyko. Prieš atidarydama duris į laiptų aikštelę, ji paprasčiausiai atstatė man lūpas. Aš ją pabučiavau.

- Sėkmės, Bernarai.

- Laikykitės, Elen.

- Nepamirškite... "Du pirkliai". Šeimininkas vardu Dezirė... Dezirė Landro...

Kai aš nulipau keletą pakopų, ji persilenkė per turėklus.

- Aš pas jus atvažiuosiu... kai viskas bus baigta...

Ji grįžo; reikėjo paskambinti. Tempdamas lagaminą, išėjau į gatvę; čia mane užgriuvo vienatvės jausmas. Apčiuopiau planą, pabraškinau savo piniginės odą. Prieglobstis man garantuotas. Pinigų netrūksta. Ir vis dėlto buvau tarsi pasiklydęs vaikas. Žinojau, netrukus pradėsiu skaičiuoti dienas, stebėti kelią, kuriuo ji ateis, nekantraudamas krimstis toje nepažįstamoje užeigoje, kol jos nebus greta manęs, su manimi, tarp pasaulio ir manęs. Aš jos nemylėjau. Galbūt net truputį privengiau. Tačiau jau laukiau jos. Bijojau pražiopsoti tramvajų prie Mutono tilto, nesurasti Dezirė Landro. Bijojau šitos nakties, į kurią nugrimzdau tarsi emigrantas. Man reikėjo rankos, kuri laikytų manąją.

XI

Mes susituokėme. Aš nesu nelaimingas. Būčiau netgi labai laimingas, jeigu mano sveikata būtų geresnė. Mes išsinuomojome nediduką namelį su baldais Sonos pakrantėje. Jį supa medžiai. Kaštonai. Šviežutėliai jų vaisiai tviska pro susprogusius spindinčius kevalus. Raudoni liepsnojantys lapai lėtai leidžiasi ant žolynų, pro apnuogintas šakas matyti upė, miesto dūmai, langai, kurie vakarais ant kaimyninių kalvų sugeria saulę. Po pietų, kai oras gražus, Elen pasodina mane terasoje. Tiesą sakant, aš nesu ligonis. Tiktai labai pavargęs. Keletą kartų buvo atėjęs gydytojas; senas kaimo gydytojas, priekurtis, be jokių iliuzijų, - kai klausiu jo, kas man yra, jisai gūžčioja pečiais. "Nusilpimas... - atsako. - Nelaisvė visus jus išsekino... Jums - skrandį. Kitam - širdį ar kepenis... Tačiau iš esmės liga visuomet ta pati... Ilsėkitės!" Žmona jį išlydi. Girdžiu, kaip jie šnibždasi. Grįžusi Elen šypsosi. Glosto man plaukus.

- Pats matai, brangusis, be reikalo jaudiniesi.

Čia ji klysta. Aš nesijaudinu. Priešingai - aš ramus, atsipalaidavęs. Niekuomet nebuvau patyręs tokios ramybės. Snūduriuoju savo gulimojoje kėdėje. Arba pro blakstienas stebiu, kaip plaukia debesys, kaip plazdėdami leidžiasi lapai. Kartais horizonte gaudžia lėktuvai. Karas tęsiasi - kitiems. Man jis jau baigtas. Kaip ir anų laikų persekiojamo žvėries gyvenimas. Jis baigėsi tą vakarą, kai aš atvykau į "Du pirklius". Tai buvo labai seniai, prieš aštuonis mėnesius. Elen smulkiai man papasakojo viską, kas atsitiko man išvykus. Aš jos neklausiau. Niekuomet nenorėjau sužinoti. Manęs tai nebedomino. Svarbu vien tai, jog Elen čia. Tai ji surado šį namą. Tai ji atliko visus žygius dėl nuomos, paskui dėl santuokos, dėl visko. Pasi-

rašiau krūvas popierių. Visa tai visiškai nebesvarbu. Stebiu, kaip plaukia debesys, vaizdai, prisiminimai. Snūduriuoju. Kuriu nuostabias dainas, kurias tuojau pat pamirštu. Laikas pasidarė besvoris. Elen prisėda greta. Ji mezga. Vaiko muses man nuo veido.

- Ką šįvakar valgysi, Bernarai?
- Ką nori.
- Lašelį buljono. Keptą kiaušinį. Bulvių košės.
- Puiku.

Iš pradžių mane kankino abejonės. Bet ūmai suvokiau - kad ir kokie geri jos norai, ji niekuomet nieko nesupras apie kūnišką meilę. Kaip moteris, jinai teturi rūpestingas rankas, sukurtas švelniems judesiams, globai, paguodai. Norėčiau visąlaik jausti jas ant savęs, tarsi vaikas joms atsiduoti, būti jų prausiamas, maitinamas. Iš esmės aš taip pat nemėgstu meilės. Aš taip ir likau mažas berniukas - baikštus egoistas, lyg ir našlaitis. Su Elen jaučiuosi nebe vienas. Jos suknelė jaukiai šnara aplinkui mane, aš nebegaliu apsieiti be šio šnarėjimo. Po truputį mes šnekučiuojamės. Ji nėra labai protinga; išsilavinimas jos paviršutinis, sąlyginis. Ji "gerai išauklėta". Tatai viską pasako! Tariasi esanti gera muzikantė, nes moka į taktą barškinti klavišais. Tai vienintelis dalykas, kuris mane erzina. Jeigu ji tik švelniai spinduliuotų savo šviesą tarsi lempa galvūgalyje, būtų be priekaištų. Tačiau neprarandu vilties ją išugdyti. Namuose yra pianinas. Senas pridusęs pianinas - jis visiškai nusivažiuoja sulig žemomis gaidomis. Vakarais ji man skambina. Įsitaisau ant išklerusios kanapos. Viskas čia sena, pakrika, viskas graudina. Tačiau kambariai nestokoja prakilnumo, užmojo, o nublukę paveikslai - žavesio. Aš geriu savo antpilą. Retai kada nejaučiu slopaus deginimo pilve. Stipriai pasaldintos ramunėlės paprastai mane migdo. Ištiesiu kojas. Atremiu galvą į išlenktą atlošą; matau Elen iš nugaros, kandeliabrų prie pianino apšviestą. Deja, ji mėgsta Šopeną! Groja nelanksčiai.

- Atsipalaiduok, - sakau jai.
- Tu nieko nesupranti, - atsako ji man.
- Na ne, suprantu. Truputėlį šilumos, džiaugsmo...
- Šopenas liūdnas.
- Ne visad, brangioji, ne visad.
- Ką tu apie tai išmanai?
- Man taip atrodo.

Kai pagunda pernelyg stipri, aš pakylu. Bet rankas laikau kišenėse.

- Pradėk iš naujo. Padaryk man malonumą... Nesuk galvos dėl takto. Įsivaizduok, kad tu vandenyje. Plūduriuoji, tave kelia banga...

Na štai! Pirštų galiukais tuštumoje aš piešiu muzikos pavidalą. Ji liaunasi skambinusi.

- Turėtum vėl pradėti skambinti, Bernarai. Aš padėčiau.

Grįžtu ant savo kanapos. Gurkšteliu antpilo.

- Skambink toliau, - sakau. - Nekreipk į mane dėmesio.

Ji pradeda iš naujo, pusiau atsigrįžusi į mane, kad matytų, ar aš patenkintas. Automatiškai linkčioju galva. Skausmas čia, po mano ranka. Jisai neatlyžta, trumpai tvinkčioja šone. Dar nelabai skauda. Tarytum graužtųsi kinivarpa. Elen liaujasi skambinusi.

- Tau skauda?
- Truputį.

Ji atsisėda šalia manęs, apkabina man pečius. Atremiu galvą į jos galvą.

- Man liūdna, brangusis, kad tu šitaip kenti.
- Et, niekai! Esu įsitikinęs, kad pasitaisysiu, kai atsiras tikros duonos, tikro cukraus, tikros kavos...

Per daug to nepabrėžiu, nes visa tai mes turėjome, kai buvo gyva Anjesė. Dabar mes, kaip ir visi, laikomės dietos - mintam pakaitalais. Elen maišo puodelyje šaukšteliu - tas garsas neįtikėtinai švelnus. Kažkoks palaimin-

gas nuovargis pasklinda mano pakaušyje; prisiglaudžiu prie Elen. Jos alsavimas lengvai mane kilnoja. Tirpste tirpstu jos šilumoje.

- Matai, praeina, - kužda ji. - Išgerk, mano mažyti Bernarai.

Ji pakelia šaukštelį man prie lūpų, ir aš geriu, užmerkęs akis. Metalas skimbčioja man į dantis, ir mane ima juokas - pats nežinau kodėl. Mes vienu du snūduriuojančio namo širdyje. Mane tylutėliai šnekina kažkokia moteris. Kartkartėmis trakšteli koks baldas, jam tylutėliai atsiliepia gausdamas pianinas. Nebejudėti! Mes ilgai sėdime nejudėdami; Elen be galo kantri. Galų gale ji padeda man užkopti į mūsų miegamąjį, nusirengti, atsigulti.

- Tau patogu? Ko nors reikia?

Ji pataiso pagalvį; jos rankos akimirką juda man apie veidą; paskui girdžiu ją užsiimant savo tualetu; kiekvienas garsas sodrus ir raminantis. Aš jau bemaž miegu, kai jos kūno svoris įspaudžia greta manęs įduobą, - švelnaus kūno, kurį aš glostąu nykščiu, prieš panirdamas į miegą. Rytais man būna gera. Aš vėl sveikas. Vaikštinėju sode. Truputėlį skaitau apvalios formos svetainėje, iš kur matau plaukiant upę. Elen praveria duris:

- Gerai jautiesi?

- Taip.

- Aš galiu eiti apsipirkti?

- Na, žinoma.

Miestelis visai netoliese. Tačiau Elen velkasi apsiaustą, dedasi skrybėlaitę. Tai manęs nebeerzina. Svarbiausia, kad ji greitai grįžtų. Kaip senais laikais, mes pietaujame prie mažo staliuko, jį statome nesvarbu kur, kaip šauna į galvą, dažnai terasoje, kad pasimėgautume paskutiniais saulės spinduliais. Tuos skurdžius maisto produktus, kuriuos gauname, Elen įsigudrina viliojamai patiekti. Ji pasakoja man naujienas, kurios pašnabždomis eina iš lūpų į lūpas pas bakalėjininką ar mėsinin-

ką, - o aš pradedu valgyti, atsargiai, kad nesužadinčiau to snūduriuojančio skausmo. Bijau valandos, kai jis ateis. Elen taip pat, nors apsimetą esanti žvali, kupina optimizmo. Plaudama indus, ji stebi mane. Aš laukiu; tas laukimas mane ėda ir žlugdo. Dažnai nieko neatsitinka ir aš džiūgauju, kai išmuša ketvirtą; aš nesikankinau; aš laimėjau. Atokvėpis trunka, įsitvirtina. Atsipalaiduoju, imu plepėti, net juoktis. O paskui staiga pajuntu, kad krizė artėja: išdžiūsta burna, smaugia šleikštulys, ir skausmas susi-telkia vienoje vietoje, kurią galiu apčiuopti pirštų galiukais. Čia jis tarsi lengvas deginimas, lyg ir kokia kaitra, kuri nutvilkdo mane, kai noriu giliai įkvėpti, čia tartum gniaužtai ar greičiau niežulys, dirginantis man odos paviršių. Man šalta. Akimirką gyslomis pasrūva karštis. Kai jis liaujasi, aš lieku mirtinai išsekęs. Elen išsigąsta - aš aiškiai matau. Ji pergalvoja, ką mes valgėm, kaltina vyną, įtaria sachariną.

- Liaukis, - sakau aš. - Tu čia niekuo dėta.

Beveik neabejoju turįs opą. Mano metuose tai ne taip jau rimta.

- Nori, nueisime pas specialistą? - siūlo Elen.

Bet man taip gera toli nuo miesto. Tenai, pasak sklindančių gandų, gyventi darosi vis sunkiau. Gausėja areštų. Visur vien pavojai. Geriau pakentėsiu. Kemšu anglies tabletes. Jei mano negandа paūmės, pašokti iki Liono visuomet bus laiko. Mane suturi dar viena priežastis. Dabar mes neturime lėšų brangiai kainuojančiam gydymui apmokėti. Žinoma, aš būsiu turtingas, labai turtingas, kai bus išparduotas dėdės Šarlio palikimas. Tačiau tam reikia laiko. Šiuo metu kolonija priklauso vienam pasauliui, metropolija - kitam. Jas skiria geležinė uždanga. Mūsų išteklius sudaro įkeistas Liono namas. Mane išlaiko Elen. Nenoriu tuo piktnaudžiauti. Beje, karas greitai baigsis. Ateinantį pavasarį mes būsime išvaduoti. Aš tikrai iki tol ištempsiu. Jaučiu, kad pasitaisysiu, kai tik maistas bus tinkamas, kai tik galėsiu išvažiuoti toliau nuo šitų

vietų ir su jais susijusių prisiminimų. O prisiminimai vis dar laiko mus užvaldę. Mes niekuomet apie juos neužsimename. Anjesė niekuomet neegzistavo, taip nutarta. Žiulija taip pat. Tačiau tarp Elen ir manęs esti tylos akimirkų, kurios nėra visiškos laimės minutės. Mes jas greitai įveikiame. Kalbame apie ateitį. Elen svajoja pakeliauti. Ji vis dar, kaip maža mergytė, svajoja apie Italiją, Graikiją. Nori atrasti Paryžių, kurį menkai tepažįstą. Pasakoju jai apie teatrus, kavines, bet labiausiai ją domina Triumfo arka ir Eifelio bokštas. Mes nesutariame, ką darysim paskui. Aš tai norėčiau įsikurti Nicoje ar Mentone, o ji svajoja grįžt į Lioną, atnaujinti santykius su šeimomis, kurios ją priiminėdavo, kai dar buvo gyvas tėvas. Primygtinai spirtis ji vengia. Aš aiškinuosi visa tai kaip išmanau, lygindamas žodžius, frazes. Be jokios abejonės, tarp mūsų bręsta dideli vaidai. Kartais svarstau, ar nereikėsią man vėliau - kuo vėliau - atskleisti jai tiesos, - nes aš neketinu išsižadėti savo karjeros paprasčiausiai dėl to, kad leisčiau jai stebinti savo senus draugus. Bet pirmiausia reikia išgyventi, išrauti tą deginantį skausmą, naikinantį geriausias mano jėgas. Iš paskutiniųjų stengiuosi pasveikti. Man pavyks, - prisiekiu. Elen pataria man truputėlį pasivaikščioti, ir kai aš nesijaučiu per daug pavargęs, išdrįstu išeiti iš namų, pasirėmęs jos rankos. Laukuose žavu, tačiau staiga man darosi nejauku. Man baisu, kad mane pamatys. Atrodo, jog man gresia pavojus. Mes tuoj pareiname ir aš su palengvėjimu grįžtu į savo gulimąją kėdę. Mane žavi tolygi Elen nuotaika. Ji nusileidžia visoms mano aikštims. Kad ir kaip nerimaudama, ji rodo pasitikėjimą, kuriuo galop užsikrečiu ir aš. Iš tikrųjų gera krikštamotė!

- Kokia laimė, - sakau aš jai vieną dieną, - kad sutikau tave, o ne ką nors kitą!

Ji šypsosi, neatsako, deda ranką man ant peties.

- Ar tu laiminga, Elen? Būk atvira?.. Juk ne per daug linksma slaugyti ligonį.

- Bet juk tu ne ligonis, brangusis... Liaukis galų gale be perstojo krimtęsis!

Ji lyg tvarstį sukryžiuoja pirštus man ant akių, tikriausiai tam, kad nežiūrėčiau toliau į priekį, ir aš liaujuosi svarstęs. Slystu į kažkokią nesąmoningą, žavią būseną. Vos vos tegirdžiu ją šnibždant:

- Tavo antpilas, Bernarai... atšals...

Geriu, truputį raukydamasis - ji tai tučtuojau pastebi, nes niekas nepraslysta jai pro akis.

- Dar truputį pasaldinti?

- Prašau. Tos ramunėlės tokios aitrios!

Štai taip vakaras keičia rytą, o rytas vakarą. Silpstanti rudens šviesa klaidžioja po žolynus. Aš kovoju, įtempęs jėgas, prispaudęs kumštį prie skaudamos vietos. Iš veidrodžio į mane žvelgia kaulėtas veidas išsišovusiais skruostikauliais. Rankų oda pagelto kaip lapai, pasidarė sausa, traški. Kiek aš sulysau? Kad vėl atsigaučiau, man reikėtų daug valgyti, o kiekvienas valgis akmeniu stringa manyje, graužia mane kaip rūgštis. Kaip ištrūkti iš šio užburto rato? Po truputėlį užvaldo mintis, kad pasveikti man nepavyks, kad aš turbūt niekada nepasveiksiu. Kol kas tai tik mintis. Gvildenu ją smalsiai ir abejingai. Mirti?.. Ne, aš nejaučiu jokio vidinio maišto. Tačiau, po teisybei, ta mintis man atrodo truputį absurdiška. Kodėl aš turėčiau mirti? Juk ne dėl tų atrūgų, kurios... Paskui ta mintis nejučiom skverbiasi gilyn. Ji pabunda dar man nepakirdus, o užmiega gerokai po to, kai aš užmerkiu akis. Ji bręsta, stiprėja kažkokioje slaptoje mano sąmonės kertelėje. Po truputį suvokiu, jog man iš tikrųjų gresia pavojus. Mano mirtis ne už kalnų. Jinai jau kelyje. Ji ateina. Staiga aš suvokiu, jog pasveikti nebepavyks. Mane ištinka aiškiaregystės priepuoliai, kurie ištampo it spazmai viduriuose. Negali būti! Tiek metų kovojau, ištvėriau tiek išbandymų ne tam, kad skurdžiai merdėčiau šitame Dievo pamirštame užkampyje. Vartausi lovoje arba blaškausi savo gulimojoje kėdėje.

- Kas tau? - klausia Elen.

- Nieko, nieko...

Ji šluosto man prakaito išmuštą kaktą. Dėkoju jai rankos spustelėjimu. Ji čia! Man nieko negali atsitikti. Ji pernelyg rūpestinga. Niekuomet neleistų mirčiai įkelt kojos į šituos namus. Mirtis - tai bjauru. Anjesė nebūtų mirusi, jei Elen nebūtų išėjusi iš namų.

- Nepalik manęs!

- Ne, ne, brangusis. Pats matai. Aš niekur neinu. Paskutiniu laiku tu buvai protingesnis!

Ak, kaip seniai buvo tas paskutinis laikas! Mano ramybės neliko nė pėdsako. Jei galėčiau, kasdien kviesčiausi gydytoją. Tarpais jis ateina manęs apžiūrėti, išklauso mane, linguoja galvą.

- Iš sena nauja nepadarysi, - ištaria pamokomai.

- Pasakykite pagaliau. Ar man galas?

- Ne, po velnių. Bet jūs mokate už prastą ištisų mėnesių mitybos higieną!

Griežčiai, margarinu tepti sumuštiniai, pusiau pašvinkę mėsgaliai, nugvelbti virtuvėse. Jis vadina tai prasta higiena! Atsidūstu.

- Gerai, daktare.

- Gydymas tas pats, - nusprendžia jis ir išeina. - Ilgainiui viskas grįš į vėžes!

O dabar mane tąso vėmulys, po jo priepuolių aš nebe žmogus, burna pritvinkusi tulžies, liežuvis dega.

- Jei nori, galim grįžti į Lioną? - siūlo Elen.

Bet ji puikiai žino, kad aš niekuomet nesutiksiu grįžti į namus, kuriuose it vaiduokliai slankioja prisiminimai. Prasidėjo rudenio lietūs, ilgi lietūs, garu aptraukę Soną, pripildę sodą neaiškaus ūžesio ir dvelksmo. Ir vėl aš nelaisvėje, už lietaus grotų. Žiūriu, kaip lyja. Kad įveikčiau lyg ir kokį sielvartingą stingulį, į kurį nugrimztu po kiekvieno priepuolio, einu iš kambario į kambarį. Elen lydi mane akimis.

- Nepavark, brangusis.

Vargšė Elen! Koks per mane jos gyvenimas. Man gėda ją apgaudinėti. Prieš susirgdamas nė pagalvoti negalėjau, jog kada nors papasakosiu jai savo istoriją. Dabar mano paslaptis jau slegia mane. Ji myli mane! Ką myli, to neniekini. O ypač neniekini to, kas netrukus mirs. Ak, kaip aš nekenčiu šitų liguisto graudulio akimirkų! Niekuomet negailėjau savęs. Jeigu privalau mirti, kad bent jau mokėčiau tylėti. Bet kaip kovoti su ta įkyria mintimi, kai vienintelis užsiėmimas - eiti nuo lango prie lango, iš vieno kambario į kitą, gaudyti savo atvaizdą veidrodžiuose, sekti savo temperatūrą! Ar tiesa mūsų labiau nesuartintų? Juk tarp mūsų tvyro tarytum plonas rūko debesėlis. Kodėl, lyg susitarę, mes vengiame kai kurių temų? Beje, tai ne aš jų vengiu. Vengia ji. Sakytum, kad ji visuomet jautė manyje esant draudžiamų zonų. Jos diskretiškumas, kurį kadaise taip vertinau, pradeda mane erzinti. Man rodosi, kad ji turėtų mylėti mane stipriau, visapusiškiau, mylėti net mano klaidas. Ką ji man duoda? Ji man dėmesinga kaip slaugė... Rūpinasi manimi nepaprastai pasiaukojamai. Būna akimirkų, kai pasiaukojimą sunku ištverti. Man nereikia aukos. Noriu, kad manimi rūpintųsi dėl manęs paties. Ar ji būtų tokia pat gera, jei žinotų?..

Bandau kovoti su šia netikėta, liguista pagunda. Kam rizikuoti eksperimentu, kuris tegali atnešti mums bloga - mums abiem? Tačiau aš neįstengiu įsibėgėjusių savo svajonių kreipti kita vaga. Aš beveik nieko nebeimu į burną; badavimas suteikia mano minčiai aštrumo, gelmės, kurie mane baugina ir keri. Man nebėra kada nuobodžiauti. Žvelgiu į save. Žvelgiu į mus... Akivaizdu, kad man reikia atleidimo. Tos raminančios rankos ant mano kaktos - žinoma, tai niekai! Bet to negana. Jos turi numalšinti kitą karštį, slypintį kur kas giliau viduje ir turbūt nepagydomą. Kas man atleis už viską prieš man išnykstant? Vadinasi, aš turiu prašnekti. Tačiau mane

sulaiko nuo užgimimo mane lydintis drovumas. Jei būčiau mokėjęs kalbėti apie save su tais, kurie mane mylėjo, galbūt būčiau pats mažiau apie save galvojęs. Galbūt mano širdis nebūtų pavirtusi ta stambia išpampusia vena, pilna juodo, nuodingo kraujo? Kalbėti! Bet kada? Elen susirūpinusi.

- Kas tave kamuoja, mano mažasis Bernarai?

Iš kur ji gali įtarti, kad man sunku, kai mane taip vadina? Ir kaip jai pasakyti: "Aš ne Bernaras!" Slankioju, vis labiau nesitverdamas savame kailyje. Niurnu. Mėsa man atrodo kieta, daržovės beskonės, kava atgrasi. Ji visąlaik šypsosi, ir ta šypsena varo mane į neviltį. Jei ji žinotų, ar pakaktų jai drąsos šypsotis? Sukinėjuosi aplink ją kaip berniūkštis, kuriam knieti sulaužyti savo žaisliuką.

- Elen!

- Taip?

Iš tiesų neįmanoma. Gerklė stringa. Aš dūstu... Tuomet įsispiriu kojas į dideles klumpes ir išeinu po lietum, klaidžioju po išakijusias alėjas, kur lapai virsta juodžemiu. Rūko gaubiamas, tolumoje dunda miestas. Namas pajuodęs nuo drėgmės. Pirmame aukšte sujuda užuolaida. Sunerimusi Elen nenuleidžia nuo manęs akių. Aš vedžioju savo kančią, linksminu ją, išblaškau, bandau užmigti. Tuo pat metu ruošiu frazes, kuriu ne per daug gėdingą prisipažinimą. Prisiekiu pats sau, kad prabilsiu, kai mudu susėsim prie stalo arba gal truputį vėliau, kai ji padės man užkopti į kambarį pogulio. Iš anksto regiu būsimą sceną: jinai mane pabučiuos. Pasakys: "Niekai, brangusis. Nesvarbu tavo vardas. Juk aš myliu tave". Ir iš esmės tai tiesa! Koks skirtumas vardas? Tuomet kam prabilti?

Ji praveria langą.

- Bernarai! Eik namo! Peršalsi!

Visai kaip mano motina kadais! Ir aš pareinu, įtūžęs su savo diegliu šone, su tuo buku deginančiu

skausmu. O paskui, vieną dieną, pats nežinau kaip, mane pagauna įkvėpimas. Sėdu prie pianino. Keletas gamų pramankštinti tiems pirštams, kurie taip ilgai išbuvo be darbo. Ir tuojau pat - Šopeno valsas. Elen tvarkosi viršuje, kambaryje. Jos žingsniai nuščiūva sulig pirmais akordais, Mano pirštai skriete skrieja. Aš daug praradau, bet dar gebu pabrėžti gaidų ilgį, įkvėpti gyvybę šitai grakščiai muzikai, kuri taip jaudinamai susieja polėkį, susimąstymą, atsižadėjimą. Aš įkliuvau; pamirštu visa kita. Iš apšlubusio instrumento aš išskeliu ugningą monologą, pamažėl perteikdamas juo savo motyvus gyventi ir mirti. Pamirštu, kad man skauda. Skambinu godžiai, pasigardžiuodamas, su įniršiu, neviltim. Aš kitur, savo tikrojoje tėvynėje. Mano rankos skrajoja priešais mane. Sprandą krečia virpulys. Dabar noktiurnas. Aš ne taip mėgstu tą paviršutinį sielos liūdesį, tačiau koks lengvumas! Jis srūva kaip mėnulio šviesa. Ir pabaigoje - nes daugiau aš nebegaliu - vyriškas, mąslus polonezas, tartum aiškiaregio skrydis į žvaigždes su truputį paklaikusiom akimis. Štai kaip reikia eiti pasitikti savo likimo. Suduodu paskutinius akordus, ir mano degančios rankos nusvyra prie šonų. Dieve mano, koksai aš ką tik buvau laimingas!

Elen čia. Pakėlęs galvą, regiu ją čia pat šalimais. Ji išblyškusi, tankiai alsuoja.

- Bernarai! - kužda ji. - Aš nebedrįsiu skambinti...

Ji tarsi tramdo nežinia kokį pyktį. O aš laukiau komplimentų; maniau, kad jinai tuoj sušuks: "Kas gi tu toks, brangusis?" Tuomet aš būčiau prabilęs. Bet ne. Ji žvelgia į mane su kažkokiu slopinamu įtūžiu, tarytum aš būčiau pavogęs iš jos kažką labai brangaus.

- Kaip tu turėjai iš manęs šaipytis, - vėl sako ji.

Aš neaiškiai mosteliu ranka. Pastangos mane išsekino; vis stipriau varsto skausmas.

- Kodėl, - kalba ji toliau, - tu man niekados nerašei apie šį savo talentą?

Neįtikėtina! Ji meluoja. Ji tyčia nenori išsklaidyti dviprasmybės. Nejau Bernaras, šaunusis Bernaras, prekiavęs lentom, būtų sugebėjęs groti taip, kaip aš?

- Eik pailsėti, brangusis, - sako ji. - Jei aš būčiau žinojusi... Bet tu toksai slapukas. Žinai, kaip mėgėjas tu stulbinantis!

Ji padeda man atsikelti. Aš noriu kvatoti, rėkti, skelti jai antausį. Mėgėjas! Ji visiška kvaiša. Aš, Ivo Nato* mokinys, - mėgėjas! Ji nenori suprasti. Atsisako pripažinti, kad aš ne Bernaras. Galbūt išsigando? Staiga suvokti, jog esi susisaistęs su nepažįstamu žmogumi... Atsiremiu jos rankos ir kiūtinu iki kanapos. Dabar man jos gaila. Tačiau esu pernelyg išsekęs ir leistis į sudėtingus pasiaiškinimus neįstengiu...

- Tavo mikstūra, brangusis.

Ir vėl sukasi slaugymo ratas. Ji tiesia man šaukštą, paskui įspraudžia už nugaros pagalvę. Bara mane.

- Matai, iki ko tu prisivarei, vargšeli Bernarai. Ir visa tai tam, kad įrodytum man, jog buvai geras pianistas!

Užsispyręs tyliu. Pernelyg gerai suprantu, kad ji bando apdumt man akis. Ir tas vos užčiuopiamas balso atšiaurumas! Kaip mes staiga nutolome vienas nuo kito. Kaip aš gailiuosi neatsispyręs šiai paskatai, kurioje tikriausiai buvo daug tuštybės. Nedrįstu ištiesti į ją rankos. Ir vis dėlto išlikęs truputis bičiulystės galbūt dar galėtų... Bet ne. Per vėlu. Ir kadangi ji vengia tiesos, atverti jai akis turiu aš, atverti per jėgą. Privalau eiti iki galo. Įtampa, ką tik atsiradusi tarp mūsų, blogiau negu visa, ko aš bijojau. Ji turi sužinoti ir teisti mane - aiškiai, be užuolankų.

- Tau dar ko nors reikia? - klausia ji. - Ar galiu aš eiti?

* *Ivas Natas (1890-1956) - žymus prancūzų pianistas.*

- Gerai... Ramiai tavęs lauksiu.

Mes abu stengiamės šypsotis. Apgailėtina. Užmerkiu akis. Nuo mikstūros man nepalengvėjo. Per švarko audinį trinu sau šoną. Girdžiu žingsnius namuose. Jie tolsta sodo link. Aš vienas. Turiu gana laiko, galiu apsvarstyti klausimus, kankintis, draskyti save. Aš praradau Elen. Ar bent jau netrukus ją prarasiu, jeigu nieko nesigriebsiu, jeigu leisiu įvykiams riedėti savo vaga.

Pakylu nuo kanapos ir, pasiremdamas sienos, įeinu į Elen kabinetą. Aš retai čia užeinu. Tai jos kampelis, jos užuobėga. Čia ji susistatė tą keletą baldų, kuriuos atsigabeno iš Liono, nedidelę knygų spintelę, įstiklintas etažeres, savo sekreterą. Kadangi man stinga drąsos kalbėti, aš parašysiu. Tik keletą žodžių: *Aš ne Bernaras. Aš Žervė. Nenorėjau tavęs apgaudinėti. Taip susiklostė aplinkybės...* Žodžiu, trumpa įvykių santrauka. Paskui galėsime ramiai viską aptarti. Dialogas pats užsimegs.

Atidarau sekreterą, ieškau laiškų popieriaus. Kur jinai jį laiko? Jeigu ji mane užkluptų naršant jos daiktus, žinau - įtūžtų. Dešinysis stalčius nepasiduoda. Medis persimetęs nuo drėgmės. Smarkiai patraukiu. Jis išjuda vienusyk, taip staigiai, jog iššoka iš vietos ir lieka mano rankoje. Jame tiktai sąskaitos, nereikšmingi popiergaliai. Įstatau jį atgal, stumiu. Jisai už kažko kliūva. Ištiesiu ranką. Pačiame ertmės gale į ryšulėlį surišti popieriai. Mano pirštai ištraukia ploną kartono lakštą, kuris turbūt atsiskyrė, įnirtingai purtant stalčių. Fotografija. Sueižėjusi, pageltusi, nulaužtu kampu... Ištraukiu ją į šviesą. Tai Bernaras - jo žvilgsnyje, regis, įžiūriu patyčią! Fotografija iš Anjesės kambario...

Skausmas riečia mane dvilinką virš atlenkto sekretero dangčio. Šleikštulys gniaužia man krūtinę. Tuojau apalpsiu. Jaučiu, kaip siūbuoja grindys. Iš visų jėgų įsikertu dangčio, kad nenugarmėčiau į tamsybes. Nereikia... Jinai tuoj sugrįš... Dideliais švilpiančiais gurkšniais gaudau orą. Migla truputį prasisklaido. Vėl matau sieną,

kambarį. Už manęs nieko nėra. Tačiau man prieš akis - Bernaras. Ir aš nedrįstu suprasti...

Atsidaro sodo varteliai. Skubiai dedu nuotrauką į vietą, uždarau sekreterą ir grįžtu į svetainę. Prieinu prie lango ir apsimetu stebįs lietų, pilką dangų, juodus medžius. Įeina Elen.

- Tai taip tu ilsiesi? Na, Bernarai, prašau tave. Būk geras. Tu žinai, ką sakė daktaras...

Ji eina prie manęs, atsargiai veda mane prie kanapos. Jos vis dar šlapias veidas glaudžias prie manojo. Ji švelniai glosto man pakaušį, ir aš atlėgstu, ūmai mane pagauna noras raudoti, prigludus jai prie peties.

- Bernarai, - kužda ji, - mano mažasis Bernarai.

XII

Ką tik mane baisiai iškankino naujas priepuolis. Turiu sėdėti miegamajame. Jeigu jaudinsiuos, jei atsikelsiu, tuoj pat pasirodys Elen. Nėra kaip nulipti žemyn, atidaryt sekreterą ir atrišti ryšulėlį, paslėptą už stalčiaus galo. Ir vis dėlto reikia tai padaryti. Reikia. Aš blaškausi ties baisia paslaptimi.

Mintys alina labiau negu mane varpantis skausmas. Tačiau aš kenčiu. Man atrodo, kad man po šonkauliais glūdi liepsna. Bet kas slypi mano sieloje? Koks baisingas įtarimas? Tarpais pabundu ir pašokęs tariu sau: "Ji žino!" O paskui tuoj pat pasitaisau - ir tai kur kas baisiau: "Ji žinojo!.." Ji viską žinojo, prieš ištekėdama už manęs. Štai kuo paaiškinamos mūsų skubotos, beveik slaptos jungtuvės, be kvietimų, be ceremonijų, kilimo, be vargonų. Čia galima paprieštarauti: mūsų nesenas gedulas, o be to - juk aš pats prašiau. Ir vis dėlto tos jungtuvės paliko man slogų prisiminimą. Jeigu ji žinojo, tai kodėl tylėjo? Kodėl ji bemeilijo nepažįstamąjį, prisidengusį Bernaro Pradaljė vardu?.. Jai aš lieku Bernaru, nors viskas akivaizdu. Anos dienos bandymas nepakeitė jos požiūrio. Taigi, klaidžioju po tamsų beprotiškų spėlionių ir absurdiškų prielaidų labirintą. Klausausi lietaus. Bailiai genu šalin visus tuos klausimus, kurie neduoda man ramybės ir kamuoja mane. Apačioje vaikšto Elen. Aš ne vienas. Greta manęs šita draugė, kuri padeda man kovoti su liga. Ko dar man bereikia? Akimirką mane paralyžiuoja apgaulinga ramybė. Aš nenuobodžiauju - man pakanka namuose aidinčių garsų - Elen gramdo viryklę, stumdo prikaistuvius, prie durų skambina žmogus, atėjęs pjauti malkų. Netrukus malkinėje ima gergžti, dejuoti jo pjūklas.

Laukiu, kada išeis Elen. Ir nuožmiai kovoju. Mikstūros, sirupai, tabletės, lašai - ryju viską įtemptai, stropiai, vėl pajutęs norą išgyventi - kad retkarčiais atgaučiau bent truputį jėgų. Vėl galiu žengti keletą žingsnių per kambarį. Bet keliuosi tiktai tada, kai ji skalbykloje arba sode. Savo laimėjimus pasilaikau sau. Ne todėl, kad ja nepasitikėčiau. Tačiau verčiau tegu ji nieko nežino.

Ji man pranešė, kad jai reikės nuvykti į Lioną dėl įkeisto namo. O be to, ji būtinai norinti parūpinti man vilnones puskojines. Jos veide aš visą laiką matau tą patį truputį susirūpinusį švelnumą, kuris mane iš sykio papirko. Man gėda savo įtarinėjimų. Vieną dieną viskas visai paprastai išaiškės. Viskas galbūt išaiškėtų tuoj pat, jei galėčiau pažvelgti jai tiesiai į akis, ją klausdamas, tačiau visa nelaimė, kad negaliu - jos akivaizdoje aš nudelbiu žvilgsnį. Ir štai aš paslapčiom skaičiuoju dienas. Kiekviena jų be galo ilga ir kiekviena jų vis labiau niokoja mane. Keista liga - ji, regis, tolsta nuo manęs, kai aš puolu į neviltį, ir parbloškia tą pat akimirką, kai tariuosi truputį atkutęs! Kartais net galvoju, jog pažeisti mano nervai. Darausi panašus į senį, kankinamą tiko, manijų, pagiežos, sąžinės graužaties. Vargšė Elen!

Prieš išvažiuodama į miestą, ji išūžia man galvą savo nurodymais. Taip, aš nesikelsiu. Taip, išgersiu daržovių sultinį. Taip... taip... Patyliukais linkiu, kad ji kuo greičiau išeitų. Iš nekantrumo net prakaituoju. Ir kai išgirstu ją ant laiptų, prieškambaryje... sode, susmunku ant pagalvės. Pagaliau! Man net nebebūtina skubėti. Aš keliuosi. Su chalatu, kuris kadaruoja ant manęs, atrodau kaip kaliausė. Pakopa po pakopos leidžiuosi žemyn. Man truputį svaigsta galva. Tuojau praeis. Einu nuo baldo prie baldo, lyg per brąstą, ir iš tikrųjų - mano galvoje šnara upė, šniokščia srauja. Prisitraukiu prie sekretero kėdę, šluostausi kaktą. Staiga pasijuntu toks pavargęs, jog mano smalsumas virsta niauriu troškimu galų gale baigti šį nuotykį. Nebesvarbu, ką aptiksiu!

Ištraukiu stalčių; mano ranka čiuopia jo ertmę. Laiškai čia. Ištraukiu ploną ryšelį. Mazgas atsipalaidavęs. Jis pats išsiskleidžia. Atidarau pirmąjį voką. Ak!..

Briularo agentūra
Tyrimas. Sekimas.
Paslaptis garantuojama.

1939 m. lapkričio 17 d.

Slaptai.

Ponia,

turime garbės jums pranešti, kad, atlikę tyrimą, kurį malonėjote mums patikėti, štai ką sužinojome apie p.Bernarą Armaną Pradaljė, gyvenantį Sen Flure (Kantalyje), šiuo metu mobilizuotą.

Minimas asmuo, gimęs 1913 metų spalio 22 dieną, tapęs pilnamečiu, įgijo ir dabar eksploatuoja miško kirtimo įmonę, taip pat lentpjūvę. Nors paskutinius keletą mėnesių pastebimas nežymus gamybos apimties sumažėjimas, jo verslas, kaip atrodo, klesti, ir abi įmonės gali būti įvertintos maždaug milijonu frankų. P.Bernaro Pradaljė reputacija nepriekaištinga visame regione - tai rimtas, darbštus ir sąžiningas žmogus. Apie jokį jo ryšį su kuria nors moterimi nėra žinoma.

Dėl p. Pradaljė šeimos pranešame, jog ją tesudaro du asmenys: sesuo, Žiulija Albertina, ketveriais metais už jį vyresnė, su kuria p. Pradaljė, pasak vietoje gautos informacijos, yra nutraukęs visus santykius, ir dėdė iš motinos pusės, Šarlis Metera, didžiąją savo gyvenimo dalį praleidęs A.O.F. ir dabar ten tebegyvenantis.*

* *AOF (Afrique occidentale française) - Prancūzijos Vakarinė Afrika, politinis administracinis Prancūzijos valdų vienetas (Senegalas, Mauritanija ir t.t.), įkurtas 1895-1904 m., egzistavo iki 1958 m.*

Pasiruošę jums patarnauti ir atlikti papildomus tyrimus tokia kryptimi, kokią malonėsite mums nurodyti.

Leiskite pareikšti jums, ponia, nuoširdžią pagarbą.

Mano akys vėl perbėga antraštę:

Briularo agentūra.
Tyrimas. Sekimas.
Paslaptis garantuojama.
Data: 1939 m. lapkričio 17 d.

Niekaip neištraukiu iš voko antrojo laiško.

1940 m. vasario 11 d.

Slaptai.
Ponia,

atsakydami į jūsų praeitų metų lapkričio 20 d. laišką, turime garbės pateikti informaciją, kurią mums pavyko surinkti apie p. Šarlį Roberą Metera, p. Bernaro Armano Pradaljė dėdę iš motinos pusės.

Jus dominantis asmuo, įsikūręs Prancūzų Vakarinėje Afrikoje maždaug prieš penkiasdešimt metų ir šiuo metu gyvenantis Abidžane (Dramblio Kaulo Krantas), yra stambios miškų įmonės (mediena baldų gamybai ir padarinė mediena) savininkas, be to, nuo 1936 m. jisai - vienos akcinės bendrovės, gaminančios eterinius aliejus kvepalams, pagrindinis akcininkas ir įgaliotas administratorius. P. Metera verslas, prieš prasidedant karui, klestėte klestėjo. Jo asmeninis turtas, atrodo, galėtų būti įvertintas penkiolika-dvidešimt milijonų frankų.

Maždaug dvidešimt metų p. Metera nesusituokęs gyveno su ponia Muro (Luiza Tereza), kolonijinio administratoriaus našle, dabar jau mirusia. Remiantis oficialiais šaltiniais, p. Metera, kurio sveikatos būklė šiuo metu kelia

gana rimtą susirūpinimą, savo vieninteliu paveldėtoju paskyrė sūnėną Bernarą Armaną Pradaljė.

Visada pasiruošęs jums patarnauti.

Leiskite pareikšti jums, ponia, nuoširdžią pagarbą.

Trečias laiškas - kokį smūgį jis man ruošia?

1941 m. kovo 6 d.

Slaptai.

Ponia,

atsakydami į Jūsų prašymą pateikti jums papildomą informaciją, kurią mums pavyktų gauti apie p. Šarlį Roberą Metera, pranešame, jog 1940 m. gruodžio 9 d. jis mirė Abidžane, būdamas šešiasdešimt trejų metų amžiaus.

Apgailėstaujame, jog neturėjome galimybės pranešti jums šios žinios anksčiau, bet jūs turbūt nesunkiai suprasite, kaip šiuo metu sunku vykdyti tyrimą užjūrio teritorijoje.

Dar kartą reiškiame jums, ponia, nuoširdžią pagarbą.

Ir šis laiškas rašytas 1941 metų kovo 6 dieną! Tai jau pranoksta baimę, pasišlykštėjimą, neapykantą. Aš jau miręs. Ir vis dėlto jaučiu, kaip dega man akių vokai, tarytum ten, juose, tvenktųsi ašaros. Rūpestingai dedu laiškus atgal į vokus; nors pirštai virpa, vėl perrišu juos. Stalčius uždarytas. Viskas taip, kaip buvę. Bet keldamasis aš svirduliuoju, nes mano mintys, it akinamo žaibo nutviekstos, iki galo perpranta tiesą. Nejudėdamas bandau mąstyti, įtikinti save, jog neklystu. Tačiau klysti aš negaliu. Argi aš jau po truputį nejaučiau to, nuo ko dabar pyksta man širdis! Vilkdamas šlepetes, einu į virtuvę išgerti stiklinės vandens. Grįžtu, dvejoju - nebežinau... Tyla aplinkui kelia siaubą. Niekas nebegali man padė-

ti. Beje, man reikia nebe išvadavimo, o keršto. Ir aš ginsiuos, nedelsdamas nė minutėlės. Bet kaip? Į ką kreiptis? Ilgai mąstau, vieną po kito atmesdamas kylančius prieštaravimus. Kairiajame stalčiuje galiausiai aptinku laiškų popieriaus, vokų. Tačiau nei plunksnakočio, nei rašalo. Bet man pakaks ir pieštuko. Aš dar dvejoju; norėdamas itin glaustai išdėstyti visą istoriją, kurią apmąsčiau, turėčiau pasitelkti savo anų laikų proto išteklius. Kaip bus, taip bus!

Ponas Prokurore,

Ar man kreiptis būtent į jį? Bet jei gaišiu dėl tokio pobūdžio kliūčių, niekuomet neužbaigsiu savo darbo. O laikas spaudžia...

Jums rašo mirštantysis. Po kelių dienų aš tikriausiai jau būsiu miręs, savo žmonos nunuodytas. Noriu, kad jūs sužinotumėt tiesą. Mano istorija paprasta. Vadinuos aš Žervė Larošas. Gimiau 1914 m. gegužės 15 d. Paryžiuje. Jei rinksite apie mane žinias, lengvai rasite visą reikiamą smulkesnę informaciją, nes mano motina buvo aktorė ponia Montano. Tuojau pereisiu prie reikalo esmės. 1940 m. birželį su savo draugu Bernaru Pradaljė patekau į nelaisvę; mudu buvome siuntinėjami iš stalago į stalagą. Bernaras turėjo lentpjūvę Sen Flure. Surinkti apie jį žinių taip pat nebus sunku. Sužinosite, jog iš visos šeimos jam teliko sesuo Žiulija (jis buvo su ja susipykęs ir seniai nepalaikė ryšių) ir senas dėdė, Šarlis Metera, įsikūręs Abidžane. Tas dėdė buvo labai turtingas; Bernaras turėjo paveldėti visus jo turtus.

Man taip skauda, kad turiu liautis rašęs. Einu išgerti antros stiklinės vandens. Jaučiu, kaip skystis srūva žemyn iki paties gyvuonies. Dabar žinau, jog atvanga bus neilga, tačiau šio atokvėpio dėka aš galėsiu truputį pasistūmėti į priekį. Kad tik suspėčiau baigti!

...Taigi karo pradžioje Bernaras, atsakydamas į skelbimą laikraštyje, pradėjo susirašinėti su panele Elen Madinjė, gyvenančia Lione, Buržela gatvėje, ir tapo jos krikštasūniu. Turiu įrodymų, kad Elen, gavusi daug atsiliepimų į savo skelbimą, apsisprendė neatsitiktinai. Bernarą ji pasirinko puikiai žinodama kodėl. Iš tiesų, Elen sekretere aš aptikau tris Briularo agentūros laiškus, įrodančius, jog ši agentūra rinko duomenis apie Bernarą Pradaljė ir pateikė savo klientei tikslią ataskaitą apie mano draugo turto būklę bei jo paveldėjimo perspektyvas...

Pradedu pamesti savo pasakojimo giją. Neberandu žodžių. Ir kam gi šis laiškas? Kiek šansų jis turi pasiekti savo adresatą? Nesvarbu! Turiu pats sau susikurti iliuziją, jog kažką darau. Jei ne, man lieka tik persipjaut gerklę. Tuomet aš jau bent ne veltui kentėsiu.

... Kodėl Elen sumanė tekėt už Bernaro (nes toks buvo jos ketinimas, kai tik sužinojo, jog šis netrukus taps labai turtingas), ji jums pati pasakys, jeigu ilgiau ją patardysite. Tai klastinga, veikli moteris. Tapęs našliu, jos tėvas vedė moterį, kuri paleido jo turtą vėjais. Manau, jog Elen niekuomet jam neatleido jo silpnabūdiškumo. Įsigilinkite ir Jūs sužinosite visą tiesą...

Grįžkime prie Bernaro. Šių metų pradžioje jis ryžosi bėgti iš lagerio ir pasiėmė mane su savimi. Ketino prisiglausti Lione, pas savo krikštamotę. Apie ją, jo gyvenimą, planus viską žinojau - gerai įsidėmėkite šią detalę, pone prokurore. Pabėgti pasisekė. Vidury tamsios nakties mes prekiniu traukiniu atvykome į Lioną. Tai buvo vasario gale; tikslią datą pamiršau. Mes pasiklydome La Gijotjerės stotyje, Bernaras žuvo sutraiškytas po manevruojančiu vagonu...

Pieštukas slysta man iš pirštų. Kuriems galams atgaivinti šiuos įvykius? Aš niekingai sukčiauju, kaltindamas vien tik Elen. Ar aš kaltas ne tiek pat, kaip ir ji? Ar neprivalėčiau šį tą papasakoti apie savo praeitį? Ar, būdamas vyru, nesutikčiau mirti korektiškai, nemaištaudamas? Sulankstau lapą keturlinką, ieškau, kur jį paslėpus. Pianine, kurio Elen niekuomet nebeatidarys! Vėliau aš vėl tęsiu savo laišką... nežinau. Einu per pirmo aukšto kambarius, svyruojantis, nelaimingas, nepajėgus nusilenkti likimui. Netrukus gaunu prisėsti. Aš toks pavargęs, kad sodo, kelio oras mane uždusintų. Ir neabejoju, jog ji užrakino sodo pinučių varteļius. Metas vėl lipti į viršų, atsigulti, jei nenoriu, kad ji ką nors įtartų. Laiptai pribaigia mane. Susmunku ant lovos. Tačiau neatsižadu ką sugalvojęs. Nė už ką.

Ji grįžta - šypsosi. Bučiuoja mane.

- Ar geri mes buvome? Atspėk, ką aš tau atnešiau? Paplotėlių.

- Ačiū... bet aš ne per daug išalkęs.

- Tikrai nepakenks. Pienas, kiaušiniai, miltai.

Geriau jau tylėti. Sukandu dantis, kad neriktelėčiau iš nevilties. Pienas, kiaušiniai - kas dar?

Ji rodo man savo pirkinius. Jos ramybė, švelnumas - siaubingi. Stebiu ją pro blakstienas: dabar jau stebėsiu nebepaliaudamas. Deja! Negaliu lydėti jos į virtuvę, žiūrėti, ką liečia, matuoja jos rankos. Ji jau ruošia mažąjį staleļį ant ratukų, atneša padėklą. Sulaikau ją už rankos.

- Prašau tave, - sakau jai. - Šįryt man nesinori valgyti.

- Reikia, brangusis. Tu privalai laikytis.

Švelniai išsilaisvinusi, ji išeina. Girdžiu, trinkteli spintos durelės virtuvėje. Jinai krauna malkas į krosnį. Žvanga prikaistuviai. Ji ruošia lėtos mirties porciją. Tą aš taip pat išaiškinsiu - su visomis smulkmenomis. Taip, laišką aš užbaigsiu!

O dabar ji apkamšo mane pagalvėmis, stato ant kelių padėklą.

- Sriuba karštoka. Nežinau, ar gana pasūdžiau. Nagi, mano mažyti Bernarai... gerk... padaryk man malonumą.

Ji prisėda ant lovos kraštelio, semia šaukštą, ir tas pražūtingas, taip gerai man pažįstamas švelnumas paralyžiuoja mane. Pražioju burną. Skystis be jokio įtartino skonio. Tačiau prieš pasiryždamas nuryti laikau jį ant liežuvio. Paskui vienukart gurkteliu. Tai atpildas. Atpildas man už tas, kurioms aš leidau mirti.

- Argi neskani? - klausia Elen.

- Nebloga.

Po sultinio - lakštiniai.

- Kartūs, - sakau aš.

- Dievai žino, ko į juos deda, - ramiai sako Elen.

Paskui suvalgau kąsnelį paplotėlio. Ir geriu, geriu. Mane visą laiką troškina.

- Tavo tabletės, Bernarai.

- Jei tu liepi.

- Kaip - jei liepiu!

- Vis tiek nepadės.

- Ką tu čia kalbi? Jos tau net labai padeda. Tu visai neblogai atrodai.

Ji apkabina man kaklą, glaudžia skruostą prie mano plaukų. Mes ilgai tylime. Nors ji mane diena iš dienos žudo, aš jos nebijau; tiksliau, ji nekelia man jokio pasibjaurėjimo. Paprasčiausiai - aš jai kliūtis, kaip kad Žiulija buvo kliūtis man. Aš čia niekas. Ji manęs nežudo; ji mane šalina. Ir esu įsitikinęs, kad ji gailisi manęs. Mane purto smarkus žagsulys. Ketvirtį valandos aš galuojuosi mirtimi. Ji laiko mane už rankų. Aš įsitveriu jos. O paskui traukuliai atlėgsta, ir aš nugrimztu į miegą. Vos pramerkiu akis, ji jau čia, siūlo man kažkokį pienišką valgį. Ne vėliau kaip po trijų valandų - vakarienė. Ji ir vėl vers mane valgyti. Niekam pasaulyje aš ne galvoj. Aš šitos apsėstosios valioje. O Dieve...

Vėl užsidarė sodo varteliai. Greičiau! Turiu vos pusvalandį; svirduliuoju truputį smarkiau negu vakar, o rytoj būsiu silpnesnis negu šiandien. Iš baimės, jog nebaigsiu savo laiško, man virpa rankos. Atsargiai leidžiuosi žemyn. Laiškas neliestas. Kad sutaupyčiau laiko, įsitaisau svetainėje prie apvalaus staliuko. Perskaitau pradžią, ir mane užgula neviltis. Kas manimi patikės? Pasakys: bepročio laiškas! Tačiau pasirinkimo neturiu.

...Atėjau pas Elen Madinjė. Ji pamanė, kad aš Bernaras, o man neužteko jėgų pasakyti, kad ji klysta - buvau visiškai išsekęs. Prisiekiu, jog sakau tiesą, pone prokurore. Kai jauti, jog galas taip arti, ne melas tau rūpi... Elen turėjo seserį ar, tiksliau, netikrą seserį, Anjesę. Abi moterys nekentė viena kitos dėl daugybės priežasčių, kurių išdėstyti nebeturiu kada. Tik žinokite, jog jos viena kitai pavyduliavo. Anjesei pavyko nuslėpti vieną Bernaro laišką su keletu fotografijų, kurias mano draugas siuntė krikštamotei. Tad vos man pasirodžius, ji žinojo, kad aš nesu tikrasis Bernaras, ir nusprendė žūtbūt neleisti Elen už manęs ištekėti. Štai kaip prasidėjo drama, pone prokurore...

Mėšlungis traukia plaštaką, petį. Mano raštas nelygus. Trinu ranką, kad nuginčiau tą šaltį, kuris smelkiasi man į kaulus... Norėjau papasakoti apie Žiuliją, tačiau iš esmės šis epizodas teisingumui neįdomus. Turiu rašyti apie tai, kas svarbiausia.

... Vieną dieną aš smarkiai susiginčijau su Anjese; turiu prisipažinti - ji buvo mano meilužė. Visa tai sunku paaiškinti. Savo atsakomybės neigti aš neketinu, pone prokurore. Aš juk taip pat padariau klaidų! Trumpai tariant, įniršęs išėjau iš namų. Kai grįžau, Anjesė buvo mirusi, nunuodyta. Jos mirtis atrodė neabejotina savižudybė. Iš tikrųjų, nuo pat ankstyvos popietės Elen buvo išėjusi

apsipirkti ir grįžo tik po manęs. Tyrimas tebuvo paprastas formalumas. Visi žinojo, kad Anjesė buvo mergina be pusiausvyros. Beje, prieš keletą metų ji jau buvo mėginusi nusižudyti. Tačiau jums, pone prokurore, šią bylą reikės pradėti iš naujo, nes aš oficialiai kaltinu Elen nužudžius seserį...

Žingsniai sodo žvyru. Kišu lapą po pianino dangčiu, tačiau užlipti į savo miegamąjį nebespėju.

- Ką čia veiki, Bernarai?

Jei dar būčiau turėjęs kraujo, būčiau paraudęs.

- Norėjau gerti, - pasakiau.

- Viršuje turi šviežio vandens ropinę.

- Norėjau išbandyti savo jėgas.

- Jėgas!.. Jėgas!.. Tu vos pastovi ant kojų.

Ji neįstengia nuslėpti savo suirzimo. Tvirta ranka stumia mane laiptų link, ir aš jaučiuosi keistai kaltas.

- Nepyk, Elen.

- Nepykstu, tačiau elgiesi kaip vaikas, mano vargšas Bernarai.

Su džiaugsmu aš vėl grįžtu į savo lovą. Netrukus Elen jau šypsosi man, lėtai gęsta diena, kaip ir visos ankstesnės dienos. Vakare mane tampo vėmimas - paskui guliu nejudėdamas, ištuštėjęs, pusiau be sąmonės.

- Baigta, - murma ji, - daugiau aš niekur neisiu. Produktus man atneš.

- Niekai, - sakau. - Menkas, niekingas priepuolis.

Tačiau kitą dieną ji praleidžia šalia manęs, ir aš nedrįstu jai pasiūlyti eiti užsiimti savo reikalais. Po pietų apsimetu miegąs. Ji mezga greta. Kartkartėmis pačiupinėja mano ranką. Ar įspėja, kad bandau ją pergudrauti? Kvėpuodamas aš tyčia truputėlį pašvilpauju; vapu kažką padriko. Kitos moterys, prieš ją, taip pat stebėjo mane

miegantį ir apsigaudavo. Nutyla skimbčioję virbalai, paskui tyliai trakšteli parketas. Netrukus girdžiu girgžtelint vartelius. Tuomet aš skubu, tiesiog su pižama, tačiau esu toks išsekęs, jog leisdamasis laiptais žemyn gaunu sėdinėti ant kiekvienos pakopos. Sakiniai mano galvoje jau paruošti. Rikiavau juos, kol ji mezgė. Ji nenutuokė, bet mudu abu buvome užsiėmę tuo pačiu.

...Dabar aš įsitikinęs - Elen, kol manęs dar nebuvo, buvo sugrįžusi namo. Iš tikrųjų, viena iš Bernaro nuotraukų iškrito man iš rankos. Beje, dėl to mes ir susivaidijom su Anjese. Kai išėjau, ši nuotrauka gulėjo ant stalo jos kambaryje. Tačiau kai parėjau, jos ten nebebuvo. Maniau, jog Anjesė ją sudegino. Anaiptol! Šią nuotrauk turi mano žmona. Žinau, kadangi neseniai ją aptikau. Vad...si, kol manęs nebuvo, Elen buvo grįžusi. Anjesė atskleidė jai, kas aš toks, ir pateikė įrodymą. Ar Elen niekad neįtarė tiesos? Ar tikrai patikėjo mano apgaule?.. Nežinau. Kaip nežinau ir to, kokiu būdu jai pavyko įpilti nuodų į sesers arbatą. Tikra yra tai, jog ji buvo priversta pašalinti iš kelio Anjesę, kad galėtų už manęs ištekėti. Už manęs, netikro Bernaro. Už manęs, dėdės Šarlio paveldėtojo. O dabar, kai ji mano žmona, ji turi savo ruožtu pašalinti mane, kad taptų našle Bernar Pradaljė. Suprantate, pone prokurore? Todėl, kad našlė Pradaljė gali niekieno nekliudoma pareikalauti palikimo. Pagal įstatymus, nėra jokių abejonių - ji paveldėtoja. Man gyvam esant, jinai pernelyg rizikuoja: kiekvieną minutę aš galiu būti atpažintas, demaskuotas. (Beje, manęs vos nedemaskavo Žiulija Pradaljė, kuri lemtingai pačiu laiku žuvo. Tai jums taip pat atskleis tyrimas.) Bet jei aš mirsiu, niekas niekuomet nesužinos, kad aš keletą mėnesių gyvenau Bernaro vardu. Šis fokusas jai atneš milijonus.

Mane degina karštis. Dar kiek, ir imsiu kalenti dantimis. Tačiau aš jau bemaž baigiau. Dar truputis pastangų.

... Tokia yra tiesa, pone prokurore. Jums tereikės apieškoti mano žmonos sekreterą: Briularo agentūros pranešimai apie finansinę Bernaro padėtį paslėpti už vieno stalčiaus galo, kartu su fotografija, kurią Anjesė atidavė seseriai. Dar geriau - jums pakaks liepti atlikti mano lavono skrodimą; turėsite įrodymą, kad aš nemeluoju. Ir paskutinis žodis: norėčiau, kad Teisingumas būtų Elen atlaidus. Šiuo keliu ją pastūmėjo skurdo baimė. Kitomis aplinkybėmis ji nebūtų išdrįsusi padaryti to, ką padarė dabar. Bet ko verta žmogaus gyvybė šiuo metu? Ir ypač maniškė, pone prokurore. Nesakau, jog ji turi teisę mane nužudyti. Tačiau ji nėra ir visiškai neteisi. Kad tik ji sužinotų, jog aš nebuvau aklas. Tai ir viskas, ko noriu.

Leiskite pareikšti jums savo gilią pagarbą, pone prokurore.

Žervė Larošas
"Kaštonmedžiai"
Sent Fua (Rona).

Nebeturiu jėgų vėl užeiti į jos kabinetą, atidaryti sekreterą, susirasti voką. Adresą užrašysiu rytoj. Tiek aš dar tikrai ištempsiu! Vėl dedu laišką į vietą. Kopiu svaiginamai stačiais laiptais. Kai Elen praveria duris, deduosi prabudęs. Žiovauju.

- Gerai miegojai? - klausia ji.

- Taip, tikrai... Kur buvai?

- Apačioje.

Vargšė meilutė, ne tokia ji vis dėlto stipri. Aš pirmas nusišypsau. Tapšnoju jai ranką. Akimirką baimė nutolsta. Ji grįš vėliau, per pietus.

- Nori valgyti? - teiraujasi ji.

- Ne.

- Paruošiu tau tyrės.

Atrodo, kad tai jos mėgstamiausias patiekalas. Nejau tyrė...

- Valgysi?

- Pabandysiu.

Iš tiesų bandau, sudrėkusiais smilkiniais. Ir tuoj pat atsisakau.

- Be reikalo, - sako ji. - Man ji atrodo labai skani.

Ir ji valgo ją mano akivaizdoje. Taigi ne tyrė. Tai kas?.. Vanduo? Kompotas? Antpilas? Ji žvelgia į mane savo pilkomis, truputį padūmavusiomis akimis, kuriose aš tariuosi įžvelgiąs kažkokį neįtikimą užuojautos atšvaitą. Mes aptarinėjame vakaro meniu.

- Pati parink, - sakau aš, nebepajėgdamas ilgiau kovoti.

Kančios naktis. Mane varsto diegliai. Burna pilna seilių, aitresnių nei tulžis. Brėkšta diena, apsisnaudusi, niūri. Vos įžiūrima. Savo lovoje aš tarsi vynuogienojus, kuris traška ir raitosi ant akmeninio ugniakurio.

- Tuojau pat einu kviesti gydytojo, - siūlo ji.

Aš linkteliu galva. Kalbėt nebenoriu. Tačiau mano valia nepalaužiama; nuodai jos neveikia. Kai skausmai truputėlį atslūgsta, pasivertęs ant šono, pažiūriu į sieninį laikrodį. Prakeikiu jį. Elen akimirkai pasišalina. Malkinėje ima džergžti pjūklas. Žmogelis jau čia. Sugrįžta Elen.

- Ar liktum vienas ketvirčiui valandos?

- Taip.

- Tuomet einu pakviesti gydytojo.

Lukteliu. Pagaliau pasiryžtu paskutiniam žygiui. Ak, tie laiptai! Kokie jie ilgi! Kokie statūs! Man reikia nueiti iki sekretero. Sienos siūbuoja. Plaučiai švokščia, šis garsas užpildo kambarį. Pasiekiu tikslą. Rašau.

Ponui Respublikos Prokurorui
Teisingumo Rūmai
Lionas

Mano liežuvis toks perdžiūvęs, kad man nesiseka suvilgyti voko kraštelio. Mirkau pirštą vazoje, kurioje pamerktos trys chrizantemos. Su laišku rankoje keliauju

iki virtuvės. Pro langą matau senį, pjaunantį malkas. Jis manęs negirdi. Pjuvenos auga dviem mažomis geltonomis krūvelėmis, ir šis vaizdas staiga mane sugraudina. Menkiausias susijaudinimas dusina mane. Pro lango stik-lą aš žiūriu į pjuvenas, samanotą pliauską, jos žvilgantį pjūvį. Juk aš taip mylėjau gyvenimą! Senis vikriai džyruoja pjūklu. Pjūklas juda pirmyn atgal. Džir džir. Mano kakta remiasi į stiklą. Vis dėlto dabar aš nepalūšiu... Pliauska lūžta į du vienodus rąstigalius, ant kurių dar žvilga sidabriniai sraigių pėdsakai. Senis atsitiesia, šluostosi kaktą. Aš praveriu langą.

- Ar galiu jus paprašyti?

Jisai prisiartina. Aš tiesiu jam laišką.

- Kai eisite namo, nuneškite jį į paštą. Tik būtinai, gerai?

- Bet ponia...

- Nesirūpinkite ja. Ir nereikia nieko jai sakyti.

- Nėra pašto ženklo.

- Niekai.

- Gerai, - sako jis, ne visai įsitikinęs.

- Įsikiškite jį į švarką... tuojau pat.

- Gerai.

Aš vėl uždarau langą. Daugiau apie nieką negalvoju. Netrukus sugrįžta Elen.

- Daktaro nėra namie, Bernarai. Man labai nemalonu... Bet rytoj...

Ji meluoja. Tikriausiai nusprendė užbaigti šiandien. Gydytojas ateis, kai aš jau būsiu miręs. Palinguos galva, skėstels rankomis ir nedvejodamas pasirašys leidimą laidoti. Tuo metu laiškas jau bus pasiekęs adresatą. Kaip man dabar ramu! Elen atneša man į viršų antpilą. Prilaiko mane. Mano skruostas ilsisi ant jos krūtinės.

- Gerk, brangusis.

Niekuomet jos balsas nebuvo toks švelnus. Ji maišo gėrimą šaukšteliu, kilsteli puodelį man prie lūpų. Jos judesiai švelnūs, draugiški. Klusniai geriu. Ji šluosto

man burną, padeda - kaip meiliai ir kaip rūpestingai - vėl atsigulti, palinksta ties manimi. Jos pirštai lengvai lie čia man kaktą, vos vos spaudžia man vokus. Aš užmerkiu akis.

- Dabar tu pailsėsi, mano mažyti Bernarai, - šnibžda ji.

- Taip, - sakau, - dabar aš užmigsiu... Dėkui, Elen.

Žodis apie autorius

Pjeras Bualio (Pierre Boileau, g. 1906 m.) ir Toma Narsežakas (Thomas Narcejac, g. 1908 m.) - visame pasaulyje žinomas detektyvinio žanro autorių duetas. Jų kūrybinė sandrauga gimė 1952 metais, kuomet abu jau buvo visai susiformavę autoriai, ir vaisingai tebesitęsia štai jau daugiau kaip keturiasdešimt metų. Jos rezultatas - per keturiasdešimt romanų ir apysakų, tokių nepanašių į kitus šio žanro kūrinius. Dauguma jų ekranizuota (Bualio ir Narsežakas - labai "kinematografiški" rašytojai), net ir tokių žymių "juodojo žanro" ekrano meistrų, kaip A. Hičkokas.

Didelis šio kūrybinio dueto populiarumas Prancūzijoje ir už jos ribų nėra atsitiktinis. Bualio ir Narsežako romanai ryškiai išsiskiria bendrame "detektyvų ceche". Visų pirma tuo, jog juose nerasi tokios įprastinės, tradicinės nusikaltimą narpliojančio privataus seklio figūros, ją paprastai čia atstoja pagrindinis knygos veikėjas, įtrauktas į paslaptingus, tragiškus įvykius, pats tapęs jų auka bei veikėju. Įvykių eiga dažniausiai pasakojama jo lūpomis, žvelgiama jo žvilgsniu. Turbūt reikėtų pabrėžti išskirtinį autorių dėmesį herojaus vidiniam pasauliui, pojūčiams ir jausmams.

Bemaž visuose Bualio ir Narsežako romanuose prieš mus - respektabili, padori prancūzų buržua šeima, dažnai pasiturinti, įgijusi tam tikrą "svorį" visuomenėje. Ir štai pamažėl tarytum pažeistoje iš pažiūros sveiko obuolio šerdyje čia verda įnirtinga kova, čia graužiama, naikinama tyliai, nebyliai, po tariamai glotniu paviršiumi. Nuo išorinio pasaulio paslėptos liepsnoja nebylios aistros, dažnai pražūtingos. Ir kai taip nukrinta išorės luobas, pagaliau išryškėja vienas klausimas: kas - ką? Kas laimės negailestingą kovą? Dažniausiai tai būna

pats negailestingiausias, pats beatodairiškiausias romano veikėjas.

Gerame klasikiniame detektyve piktadarys bemaž visuomet demaskuojamas, teisingumas triumfuoja. Bualio ir Narsežako kūriniuose įvyksta atvirkščiai. Paslaptis išaiškėja, tačiau tai anaiptol ne visuomet reiškia teisingumo pergalę. Tiesos akimirka čia dažniausiai perdėm skausminga: herojui ji reiškia visišką, nuogą jo padėties tragizmo suvokimą.

Savo knygose autoriai priartėja prie mūsų metui aktualios problemos - progresuojančios žmogiškų santykių dehumanizacijos, tradicinių dvasinių ir moralinių vertybių žlugimo ir nesugebėjimo jų vietoje rasti kažką tikra, tą pagrindą, kuris padėtų nugalėt negandą, įveikti blogį, duot jam atkirtį.

Bualio ir Narsežako romanuose nedažnai triumfuoja Gėris...

VERTĖJA

Bualio. Narsežakas

Bu-01 Bloga akis; Vilkės: Du romanai /Boileau - Narcejac; Iš pranc. k. vertė J. Ramunytė. - V.:Žaltvykslė, 1994. - 267 p.

ISBN 9986-06-021-4

Knygą sudaro du dviejų prancūzų, P. Bualio ir T. Narsežako, kartu rašančių nuo 1952-ųjų metų, detektyviniai romanai. Ir "Blogos akies", ir "Vilkių" herojai atsiduria nepalankiose, kebliose, grėsmingose gyvenimo aplinkybėse ir išeities iš aklavietės yra priversti ieškotis patys, nepasikliaudami nei policija, nei privačiais sekliais, o vien savo pojūčiais ir blaiviu protu.

UDK 820-3

Boileau. Narcejac

BLOGA AKIS
VILKĖS

Du romanai

Iš prancūzų kalbos vertė
JONĖ RAMUNYTĖ

Redaktorė AGNĖ IEŠMANTAITĖ.
Techniniai redaktoriai JUOZAS KRIVAS
ir VIDAS VALUNTONIS.
Dailininkė ELZĖ GRAFAITĖ.

SL 034. 1994 10 05. Leidyb. apsk. l. 20,4. Tiražas 7 000 egz.
Užsakymas Nr.1392.
Leido "Žaltvykslės" leidykla, Laisvės pr. 43-89, 2044 Vilnius.
Spausdino Valstybinė įmonė "SPAUDA", Laisvės pr. 60, 2044 Vilnius.

94'ŽALTVYKSLĖ'53